

ISSN: 2181-4120

Scientific Journal

GOLDEN BRAIN

Social Sciences & Humanities

Volume 2, Issue 22

webgoldenbrain.com

December

ISSN 2181-4120
VOLUME 2, ISSUE 22
DECEMBER 2024

<http://webgoldenbrain.com/>

**“GOLDEN BRAIN” SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 2, ISSUE 22, DECEMBER, 2024**

EDITORIAL BOARD

G. Kholmurodova

Professor, Doctor of Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

A. Madaliev

Professor, Doctor of Economics, Tashkent State Agrarian University

G. Sotiboldieva

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

U. Rashidova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Philological Sciences, Samarkand State University

D. Darmonov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

X. Abduxakimova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

U. Ruzmetov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Chemical Sciences, National University of Uzbekistan

M. Yusupova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

M. Kambarov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Pedagogical Sciences, Namangan State University

S. Sadaddinova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Physics and Mathematics Sciences, Tashkent University of Information Technologies

M. Fayzullaev

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) Geographical Sciences, Karshi State University

Z. Muminova

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Samarkand Institute of Veterinary Medicine

B. Kuldashov

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Samarkand Institute of Veterinary Medicine

Kh. Askarov

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Fergana Polytechnic Institute

S. Nazarova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Bukhara State University

O. Rahmonov

Doctor of Philosophy (Phd) in Technical Sciences, Fergana Polytechnic Institute

G. Tangirova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

Z. Koryogdiev

Doctor of Philosophy (Phd) in Historical Sciences, Bukhara State University

S. Ubaydullaev

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Andijan Institute of Agriculture and Agrotechnology

R. Yuldasheva

Associate Professor, Doctor of Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

M. Yuldashova

Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Namangan State University

Editorial Secretary: J. Eshonkulov

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14426936>

CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA HAYOTIY VOQELIK

To'raqulova Sabina Ulug'bek qizi

JDPU O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Obidova Ozoda Obidjon qizi

JDPU O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Tulishova Gulzina Ravshanovna**

JDPU O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Chingiz Aytmatovning asosan "Sarvqomat dilbarim", "Oq kema", "Qiyomat" kabi asarlaridagi hayotiylik, asar kompozitsiyasi, syujet va uning turlari, konflikt, obraz va obrazlilik, shakl va mazmun kabi jihatlari ham tahlil qilingan. Asarning umumiy ko'inishi, har bir qahramon va voqeliklarga nisbatan alohida to'xtalish, bugungi kun bilan bog'liqlik jihatlari tasvirlangan.

***Kalit so'zlar** Sarvqomat dilbarim, Asal, Ilyos, Xadicha, Jontoy, Boytemir, Pomir, Tyanshan, avtobaza, qiyomat, bo'ri, Avdiy Kallistratov, Issiqko'l.*

ABSTRACT

In this article, Chingiz Aytmatov's works such as "Sarvqomat dilbarim", "Aq kema", "Qiyamat" are analyzed. The general view of the work, special attention to each character and reality, aspects of connection with today are described.

***Key words** Sarvqomat Dilbarim, Asal, Ilyas, Khadicha, Boytemir, Pamir, Tyanshan, Autobaza, Qiyamat, Bori, Avdiy Kallistratov, Issyk-Kul.*

Kirish

Har bir ijodkorning yaratgan asarlari u haqida ko‘plab ma’lumotlar olishimizga yordam beradi. Ijodkor o‘zining yashagan muhiti, Vatani, dunyoqarashini asarlarida aks ettiradi. Shunday ekan Chingiz Aytmatov ham Qirg‘izistonda tavallud topgan bo‘lib ko‘plab asarlarida ona Vatanini, uning aholisini, muhitini yoritgan. Masalan, "Oq kema", "Qiyomat", "Sarvqomat dilbarim", "Jamila" va h.k kabi asarlarida aynan Qirg‘iz xalqini, hududigagi tog‘larni, yashash sharotini aks ettirgan. Aynan biz Issiqko‘lni yuqoridagi asarlarning barchasida uchratishimiz mumkin. Shuningdek, uning zamoni qanday bo‘lganini ham bilishimiz mumkin. Masalan, G‘afur G‘ulomning asarlarini o‘qiganimizda birinchi jahon urushi ekanligini darrov anglaymiz va ijodkor shu davrlarda yashagan ekanligi haqidagi ma’lumotga ega bo‘lamiz. O‘tkir Hoshimovning asarlarni o‘qiganimizda esa ikkinchi jahon urushi paytlarida yashagan ekanligini, aholini o‘sha paytdagi turmush tarzini, urushning qay tarzda yakunlanganini va undan keyingi holatlarni asarlarida tasvirlagan. Chingiz Aytmatovning asarlarida ham xuddi shunday qirg‘iz xalqining milliy an‘ana va urf-odatlarini bilishimiz mumkin. Xususan, "Sarvqomat dilbarim " qissasini tahlil qiladigan bo‘lsak, voqealar rivoji asar ekspozitsiyasi Tyanshan, Pomir tog‘lari, Issiqko‘l kabi hududlar hisoblanadi. Qissa hayotiy-maishiy bo‘lib, qahramonlarni bugungi kunda ham uchratishimiz mumkin va bu dolzarb muammolardan biri ham hisoblanadi. Ilyos va Asalning turmushi, Ilyosning muqaddas atalmish oilasiga xiyonat qilib Xadicha bilan birga ma’lum bir muddat Toshkentga borib yashashi, so‘ng o‘z aybiga iqror bo‘lib farzandi Samadni eslab yana qayta eski ovuliga qaytganida Asalni uchratmasligi, Asal ham farzandi bilan yo‘l masteri Boytemirga turmushga chiqib baxtli hayot kechirishi bugungi kunda ham ayrim oilalarda bunday voqealarning guvohi bo‘lamiz.

"Qiyomat" romanida ham Ernazar va ayoli Gulimxonning, Bo‘ston va Orzigulning taqdirleri ham Ilyos, Asal va Boytemirning hayotiga ma’lum bir tomondan o‘xshaydi. "Sarvqomat dilbarim " asari shakl jihatdan qissa bo‘lib, mazmun jihatdan esa hayotiy-maishiy voqealar tasvirlangan deb bilamiz. Qissaning bosh qahramonlari

Asal, Ilyos, Samad, Xadicha, Alibek, Jontoy, Boytemir, Gulbara va h.k kabilari hisoblanadi. Qissa jurnalistning hikoyasi bilan boshlanadi va qolgan o'rinlarda ham qahramonlar tilidan hikoya qilinadi. "Haydovchi hikoyasi", "Yo'l masterining hikoyasi" kabilardan iboratdir. Shu orqali asar yaratilgan. Shuningdek, muqaddima va xotimadan ham tashkil topgan. Asarda konflikt ham mavjud bo'lib, konflikt o'zi bu lotincha to'qnashuv degan ma'noni anglatadi. Badiiy asar personajlarining o'zaro kurashlari, qahramonning o'z muhiti bilan ziddiyatlari, shuningdek, uning ruhiyatida kechuvchi qarama-qarshiliklar tushuniladi. Badiiy asar voqelikni badiiy aks ettirgani va uning markazida inson obrazi turgani uchun ham insonning real hayotida mavjud konfliktlarning bari unda badiiy aksini topadi. Konflikt turlari ham bo'lib, xarakterlararo konfliktga Ilyos va Jontoy munosabatini keyinchalik o'z o'rtog'i Alibek bilan ham ziddiyat yuga kelgan. Ichki konfliktga esa Ilyosning o'zi xohlamagan ravishda Xadichaning eshigini tagiga borib qolishi kabilarni misol qilishimiz mumkin.

"Qiyomat" romanida esa Hazrati Isoning xalq bilan munosabati muhit konfliktini kelib chiqqanligini ko'rishimiz mumkin. Avdiyning nashavand jamoadoshlari o'rtasidagi munosabat, Bo'ston va Bozorboy orasidagi munosabat bularning barchasi qahramonlar o'rtasidagi konfliktni yuzaga keltirgan. Shuningdek, bo'rilar obrazi keltirilgan bo'lib, juft bo'rilar Toshchaynar va Akbara kabi bir-biridan baquvvat bo'lgan bo'rilar tasviri ham keltirilgan. Aynan bo'rilar va xalq o'rtasida ham qarama-qarshilik yuzaga kelgan. Bozorboy bo'rilarining nasl qoldirish uchun Akbara dunyoga keltirgan bo'rivachchalarni o'g'irlagani uchun Akbara va Toshchaynarning g'azabi kelib tinch aholiga hujum qilishadi. Har tunda qo'y-qo'zilarni bo'g'izlab ketishadi va tog'da uchragan odamlarga ham hujum qiladigan odat chiqarishadi. Asar so'ngida Akbara ham Bo'stonning yolg'iz naslini davom ettiradigan 2 yoshli boladi Kenjashni o'g'irlab ketadi va Bo'ston esa bo'rini otaman deb o'z jigarporasining yuragini ilma teshik qilgani o'quvchining qalbini larzaga soladi. Asarni o'qish davomida ko'plab baxtiqaro insonlarning hayoti tasvirlanganini ko'ramiz.

Xulosa

Xulosa sifatida aytish mumkinki, har bir ijodkorning asar yozishda o'z uslubi bo'lganidek, Chingiz Aytmatovning ham o'z uslubi bo'lib, hayotda ham uchratish mumkin bo'lgan voqealarni yozgan. Yaratgan asarlari kitobxon e'tiborini tortadi va qo'ldan qo'y may o'qiladigan asarlar sirasiga kiradi. "Qiyomat" romanida ezgulik va insoniylikning, yaxshilik va to'g'rilikning, adolat va haqgo'ylikning, Qiyomat qoyim darajasiga tushayotgan holatlari tabiat, jamiyat, inson va iymon muammolarini aks ettirish orqali ochib berilgan. Tabiatni poymol etish tufayli ro'y berayotgan qiyomat darajasidagi payhonliklar, xunrezliklarni amalga oshirayotgan ijtimoiy kuchlar, razil odamlar bor. Akbara bilan Toshchaynarga tabiatda yashash uchun hatto boshpana qolmasligi, tog'da noyob konga yo'l ochilishi munosabati bilan ularning uyasi joylashgan qamishzorga o't qo'yilishi tufayli besh bo'ri bolasining nobud bo'lishi, bo'rilar toqqa qochgandan so'ng esa bu yerda yangi dunyoga kelgan to'rt bo'ri bolasining endi razil, insoniy xislatlardan mahrum Bozorboy tomonidan o'g'irlanib, aroq olish uchun sotib yuborilishida bularni ko'rish mumkin. Asardagi eng murakkab obraz Avdiy Kallistratovdir. U Xudoga, dinga chin dildan ishonadi. Biroq uning fikricha, shu vaqtgacha insoniyat tafakkurida bo'lib kelgan Xudo eskirgan, shu bois uni yangilash, zamondosh Xudo yaratish kerak. Bu fikridan, o'zi aytishicha, o'tda kuydirsalar ham qaytmoqchi emas. "Asr bo'yi qotib qolgan fikrlarni o'zgartirish, aqidabozlikdan qutulib, inson ruhiga Xudoni anglashda hurlik berish va Xudoni inson borlig'ining eng oliy zuhroti deb bilish" Avdiyning din va Xudo haqidagi qarashlarining asosini tashkil etadi. Aytmatov asarda ezgulik mohiyatini rang-barang: ilohiy, falsafiy, insonparvar asoslar bilan chambarchas aloqadorlikda tasvirlay olgan mahoratli, ayni paytda chuqur bilim va mantiqqa ega yozuvchidir.

ADABIYOTLAR

1. D.Quronov "Adabiyot nazariyasi asoslari" - T: Noshir 2019.
2. Ch. Aytmatov "Sarvqomat dilbarim" - T: 2019
3. Ch. Aytmatov "Qiyomat" - T: 2020
4. <http://akmbtlib.unaux.com/product/sarvqomat-dilbarim-chingiz-aytmatov/>
5. <https://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/turk/chingiz-aytmatov-sarvqomat-dilbarim-qissaning-1-qismi.html>
6. <https://daryo.uz/2019/10/07/odamlar-borilar-va-gunohlar-qiyomat-romani-haqida>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427054>

THE IMPORTANCE AND MAIN PRINCIPLES OF TEACHING RECEPTIVE SKILLS

Sultanova Umidakhan Matkarimovna

“Foreign languages among faculties” department lecturer
Urgench State University,

Xaitbayeva Sevara Kamiljanovna

“Foreign languages among faculties” department lecturer
Urgench State University,

ANNOTATION:

This article explains how effective listening and reading in classroom management are critical components of teaching. Students can learn and develop in a well-managed receptive skills classroom. However, receptive skills can be difficult, particularly for inexperienced educators.

Different approaches to receptive skills can be used, and what works for one teacher might not work for another. Nonetheless, some universal guidelines might assist all educators in developing their abilities to control the classroom.

Key words: *Receptive, listening, reading, aid, online, activity, strength, weakness, enhance, interactively, skill, learner, prediction, material.*

Reading and listening are examples of receptive skills, which are crucial for language acquisition and communication. The following are the key ideas and significance of teaching receptive skills:

1. The Value of Receptive Ability:

The basis for learning and developing a language is receptive skills.

Gaining proficiency in receptive abilities is essential for language learning because it allows learners to comprehend and understand input.

The development of productive skills (speaking and writing) is supported by proficiency in receptive skills.

Receptive abilities are necessary for both academic and professional success because they enable learners to obtain knowledge, concepts, and information.

Good receptive abilities support overall language competency and enable efficient communication.

2. Main Principles of Teaching Receptive Skills:

a. Input-rich Environment:

- Provide learners with ample exposure to authentic and varied input, such as audio/video recordings, written texts, and real-life interactions.
- Ensure the input is appropriate to the learners' proficiency level and interests.

b. Scaffolding and Modeling:

- Gradually introduce new vocabulary, grammar structures, and linguistic features to support learners' understanding.
- Model effective listening and reading strategies, such as identifying main ideas, making inferences, and using context clues.

c. Explicit Strategy Instruction:

- Teach learners specific strategies for effective listening and reading comprehension, such as predicting, note-taking, and summarizing.
- Encourage learners to actively apply these strategies during receptive skill activities.

d. Varied and Engaging Activities:

- Incorporate a wide range of listening and reading activities, including interactive tasks, problem-solving exercises, and collaborative discussions.
- Ensure the activities are relevant, meaningful, and tailored to the learners' needs and interests.

e. Feedback and Assessment:

- Provide ongoing feedback and guidance to help learners identify their strengths, weaknesses, and areas for improvement.

- Use formative and summative assessments to evaluate learners' progress and inform instructional decisions.

f. Fostering Learner Autonomy:

Receptive skills, such as reading and listening, are crucial for language acquisition. They motivate students to actively participate in their education, establish personal objectives, and create self-monitoring techniques.

Give students the chance to practice reading and listening extensively outside of the classroom.

By following these guidelines, teachers can establish a safe and stimulating learning environment where students can improve their receptive skills and, eventually, their language competency and communication skills.

I would be happy to have a philosophical conversation with you as a teacher and experienced philosopher philosopher. Since receptive skills are essential to learning new things and pursuing wisdom, let's examine their significance and guiding principles.

All other learning is built upon the receptive abilities of reading and listening. They broaden our own understanding by enabling us to absorb and grasp the thoughts, viewpoints, and experiences of others. Our receptive abilities support the development of our intellect and the breadth of our insights in the same way that a tree's roots get their nutrition from the soil.

The first principle developing attentiveness is the fundamental tenet of teaching receptive skills. Instead of passively absorbing the information, the student should be taught to read and listen with an active and concentrated mind, aiming to completely interact with it. Self-discipline, the capacity to quiet inner chatter, and the ability to withstand distraction temptation are all necessary for this.

The second principle, the instructor needs to make sure the student has the fundamental abilities—phonemic awareness, vocabulary, and fluency—that are required. Before the student can fully understand and gain meaning from the material they encounter, these building blocks must be securely in place.

The third principle developing a strong feeling of curiosity and a desire to learn is the third principle. The learner needs to be inspired to pursue information, pose insightful queries, and participate in the dialectic process of learning. It is the teacher's job to kindle this intellectual curiosity and keep it going with careful direction and thought-provoking conversations.

Additionally, receptive skills instruction needs to be flexible and sensitive to each student's unique needs. To deliver the best instruction, a teacher must be aware of the distinct experiences, skills, and learning preferences that each student brings to the classroom.

Finally, as the quest for wisdom is an endless journey, developing receptive abilities must be viewed as a lifetime endeavor. A profound understanding of the world's complexity and depth, as well as the humility to acknowledge that there is always more to learn, must be ingrained in the student by the instructor. This makes teaching receptive skills a religious obligation rather than just a tool to achieve a goal, demonstrating the transformational power of information and the never-ending pursuit of understanding.

REFERENCES:

1. TEACHING THE RECEPTIVE SKILLS Listening & Reading Skills Dr. Fadwa D. Al-Jawi. 2010.
2. Developing Productive Skills Through Receptive Skills – A Cognitive Approach. S.Sceerena. M.IIankumaran.

Resources:

1. <https://hongkongtesol.com/blog/receptive-skills-english-teachers-how-teach-listening-and-reading>.
2. <https://www.cambridge.org/core/books/abs/teaching-in-challenging-circumstances/teaching-receptive-skills/EA3BF2B3BAE366D82F1FDFB0BA6EBA>.
3. https://www.researchgate.net/publication/301787025_Receptive_skills-Listening_and_Reading_A_sin_qua_non_for_Engineers.
4. https://www.researchgate.net/publication/330636885_Developing_Productive_Skills_Through_Receptive_Skills_-_A_Cognitive_Approach.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427138>

PERSPEKTIV TASVIR QURISHDA KETMA-KETLIK USULIDAN FOYDALANISH

R.R.Umirzaqov

Kamoliddin Behzod nomidagi milliy rassomlik va dizayn instituti
“Chizmatasvir” kafedrası dotsenti

Annotasiya: Ushbu maqolada o‘qitishning yangicha usuli yani ketma-ketlik usulidan foydalangan xolda mavzuni bayon qilinganligi aytilgan. Bu usulni bosh mavzularni bayon qilishda ham qo‘llasa bo‘lishligi haqida ma‘lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: “Arxitektorlar usuli”, perspektiva, fasad, reja, “ketma-ketlik”, parallel, asosiy o‘q chiziq, vertikal, gorizontal.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ ПРИ ПОСТРОЕНИИ ПЕРСПЕКТИВНОГО ИЗОБРАЖЕНИЯ

Умирзаков Р.Р

Национальный институт живописи и дизайна имени Камолиддина Бехзода
Доцент кафедры «Чизматасвир»

Аннотация: В данной статье говорится, что тема описывается с использованием нового метода обучения, а именно метода последовательности. Дана информация о возможности использования этого метода при изложении основных тем.

Ключевые слова: «Метод архитекторов», перспектива, фасад, план, «последовательность», параллель, линия главной оси, вертикаль, горизонталь.

USING THE SEQUENTIAL METHOD IN CONSTRUCTING A PERSPECTIVE IMAGE

R.R.Umirzakov

Associate Professor of the Department of “Drawing and Image” of the National Institute of Art and Design named after Kamoliddin Behzod

***Annotaion:** This article says that the topic is described using a new learning method, namely the sequence method. Information is given on the possibility of using this method in presenting the main topics.*

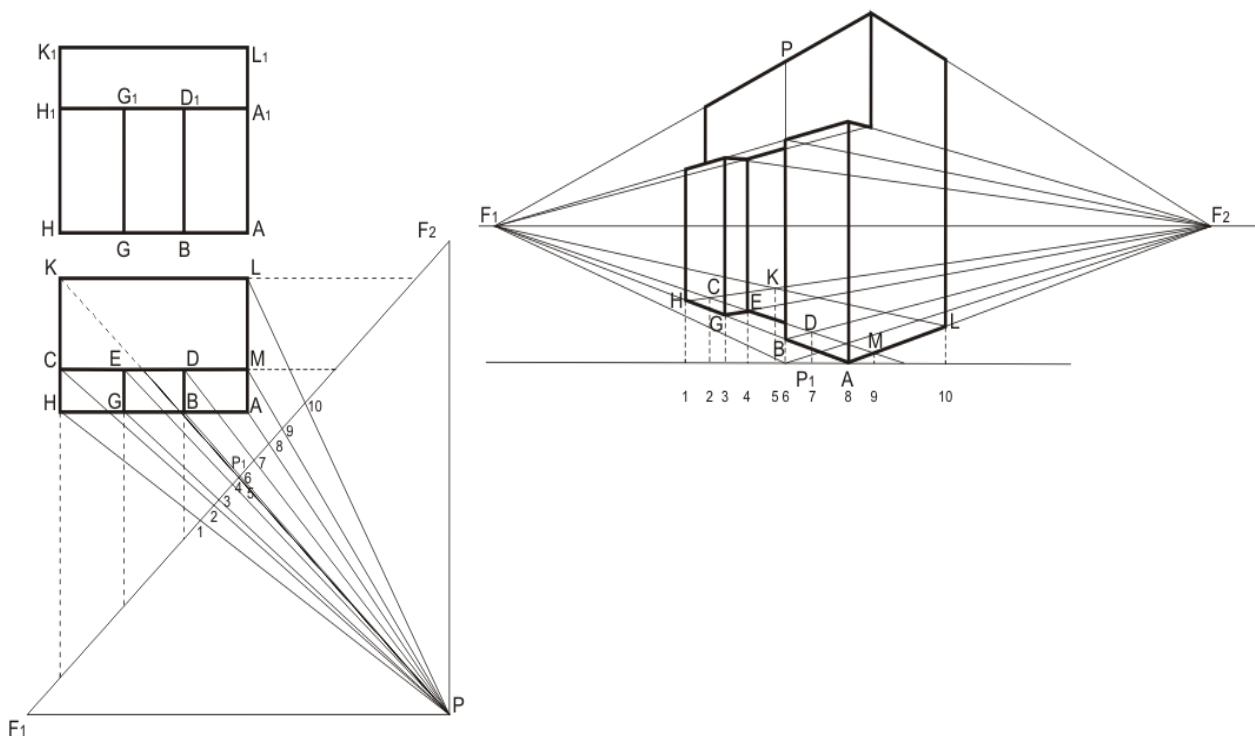
***Keywords:** "Method of architects", perspective, facade, plan, "sequence", parallel, main axis line, vertical, horizontal.*

Hozirgi kunda iqtisodiyot tarmoqlaridagi ish sharoitlarining rivojlanishi mutaxasislarga qo‘yiladigan malakaviy talablarni ham keskin o‘zgartirib yubormoqda. Shuning uchun zamon talabiga javob beradigan mutaxasislarni tayyorlashda samarali o‘qitish usullarini joriy qilish masalasi o‘ta dolzarbdir. Zamonaviy bilimga ega bo‘lgan, yuqori malakali, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda axborot texnologiyalarining o‘rni nihoyatda muhimdir. Axborot texnologiyalaridan keng ko‘lamda o‘qitish jarayonida foydalanish butun jahonda qo‘llanadigan va yaxshi samara beradigan usullardan hisoblanadi.

“Perspektiva” fani bo‘lajak dizayner, inter’erni loihalovchi muhandis, rassom yoki grafika mutahassislarini tayyorlashda asosiy fanlardan hisoblanadi. Bu fan grafikaga bevosita bog‘langanligi uchun uni o‘qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish yaxshi natijalarga olib kelishi mumkin. Komp’yuter tuzulishi va imkoniyatlari tabiatan grafik tasvirlar bilan ishlashga qulay vositadir. Ayniqsa, zamonaviy axborot texnologiyalarda bunday imkoniyatlar yuqori darajada tashkil etilgan. Ushbu maqolada “Perspektiva” fanini o‘qitishda informatsion texnologiyalaridan foydalanish yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi va tahlil qilinadi.

Talabalarga fan mavzusini bayon qilishda ustozlar bir qancha o'qitish usullaridan foydalanishlari maqsadga muvofiq bo'ladi. Eng asosiysi talabalarga bilim berishda qanday usulni qo'llashdan qattiq nazar bilim berish xisoblanadi. Shu sababli ijod axliga, yani bo'lajak rassomlarga *perspektiva* fanidan dars berishda yani biron-bir mavzuni bayon qilishda "ketma-ketlik" usulidan foydalanilsa talabalarga har tomonlama tushunarli va sodda xolatda bo'lardi. Buning uchun, Perspektiva fanidagi mavzulardan xoxlagan bir mavzuni tanlagan xolda uning bayonini yuqorida keltirilgan usulda tushuntiriladi. Masalan "Perspektiv tasvirlar qurishda, Arxitektorlar usuli" mavzusini tanladik deylik. Buning uchun avvalam bor biron-bir inshootning ikki ko'rinishi yani oldidan va ustidan ko'rinishini ixtiyoriy ravishda varag'imizning chap tomoniga chizib olamiz. Bu ko'rinishlarni fan tilida binoni oldi ko'rinishini, Fasad va ustidan ko'rinishini esa reja deyiladi.

Endi chizmani rejasiga qarab, binoga qarash nuqtasi P ixtiyoriy tanlab olib, shu nuqtadan binoning reja chizmasidagi chap va o'ng devorlariga parallel chiziqlar olinadi va shu asnoda asosiy X o'q chizig'I ham ixtiyoriy olinadi. (1-rasm).

1-rasm

Reja chizmasining devorlariga parallel chizilgan chiziqlar o‘zaro X asosiy o‘q chiziqda kesishib chap tomonda F_1 nuqtani va o‘ng tomonda F_2 nuqtalarni xosil qiladi. Qarash nuqtasi P dan X asosiy o‘q chizig‘iga perpendikular chiziq olib borilsa bu chiziq ham X asosiy o‘q chiziq bilan kesishib P_1 nuqtani keltirib chiqaradi. Chizmada ko‘rinib turgani kabi binoning ham-bir burchagini yani K,L,C,E,D,M,H,G,B va A deb atashingiz ham mumkin, soddaroq bo‘lishi uchun.

Berilgan binoning perspektiv tasvirini qurish uchun, rejadagi asosiy X o‘q chiziqni varaqimizning bo‘sh joyiga ixtiyoriy chizib olib, shu chiziqga parallel ravishda yana bitta chiziq olamiz ixtiyoriy, va u chiziqni gorizo‘nt chizig‘i deb ataymiz. Endi X asosiy o‘q chiziqga P_1 nuqtani o‘rtaga qo‘yib, uni vertikal ko‘taramiz. Bu chiziq gorizo‘nt chizig‘i bilan kesishib P nuqtani xosil qiladi. So‘ng P nuqtadan chap tomonga F_1 va o‘ng tomonga F_2 nuqtalarni rejadan o‘lchamini olib qo‘yamiz. Barcha nuqtalarni qo‘yganimizdan so‘ng, binoning perspektiv tasvirini qurish uchun quyidagi ketma-ketlikni amalga oshirish mumkin. Buning uchun avvalam bor binoning reja chizmasidan foydalangan xolda, binoni har-bir burchagini sonlar bilan atab, hamma burchagini P markaziy qarash nuqtasiga yuboramiz. Bu nuqtalar X asosiy o‘q chiziqda kesishib, bir nechta nuqtalar to‘plamini xosil qiladi. So‘ng bu nuqtalardan perspektiv tasvir qurish uchun olingan X asosiy o‘q chiziqga olib o‘tamiz, va har - birini vertikal ko‘tarib pastki kesishuv nuqtalarini, va balanlik o‘lchamini fasaddan olib X asosiy o‘q chiziqdan qo‘yiladi va ularni F_1 va F_2 nuqtalarga yuboramiz, shunda berilan inshootning perspektiv tasviri quriladi.

Yuqorida bayon qilingan ketma-ketlik usulini fandagi mavzularni xoxlagan grafik masalasining perspektiv yechimini topish mumkin. Bu usulni perspektiva fanidagi har-bir mavzusiga qo‘llash maqsadga muvoffiq bo‘lar edi. Har bir ustos murabbiy o‘zining talabalariga o‘qitayotgan fanidan bilim berishda imkon darajasida har-xil bilim berish usullaridan foydalangan xolda mustaxkam ilmni maqsad qilmog‘i lozim, va shu maqsad sari yagidan-yangi usullarni topib hayotga tadbiiq qilish kerak, shundagina rivojlanish va yuksalish bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda har-bir fanga yangilik kiritishga va shu yangilikni ommaga tadbiq qilish uchun ilmiy maqolalar chiqarib ommani yangiliklardan habardor qilish har-bir ustoz murrabiyni burchi va maqsadiga aynanmog‘i lozim, buning uchun ustozlar o‘z ustularida muntazzam ishlab malakalarini oshirib borishi kerak bo‘ladi.

I.Asosiy adabiyotlar

1. Xorunov R.X. PERSPEKTIVA kursi-Toshkent. “O‘qituvchi” 4-nashri. 1997.
2. Xorunov R.X. Akbarov A. Chizma geometriyadan masalalar va ularni yechish usullari. 2-nashri. “O‘qituvchi” 1995.
3. Murodov Sh.K. va boshqalar. PERSPEKTIVA kursi-Toshkent. “O‘qituvchi” 1988.
4. Murodov Sh, Xakimov L, Jumayev M va boshqalar. “PERSPEKTIVA kursi” 2006.
5. Murodov Sh, Xakimov L, Xolmirzayev A va boshqalar. ‘PERSPEKTIVA kursi’ (rangli nashrda).
6. Sindarov R.U., Xakimov L., Jumayev M. “Chizma geometriyadan elektron ma’ruzalar matni”.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Ismatullaev R.K.Chizma geometriya. Toshkent. 2003.
2. Akbarov A. “PERSPEKTIVA va muxandislik grafikasi” Toshkent. 2004.
3. Yodgorov J., Odilov p., Narzullaev S. Chizma geometriya. O‘quv qo‘llanma. Toshkent. “O‘qituvchi” 1991.
4. Ismatullaev R.K., Valiev A.N. Chizma geometriya. Toshkent. “TDPU”.2000.
5. Raxmonov I.T. Perspektiva. Toshkent. 1993.
6. Makarova M.N. Perspektiva.Moakva. “Proveshenie”. 1989.
7. Odilov P.O. Perspektiva (ma’ruza matni). Toshkent. 2000.
8. Mamatov U.N. STUDY OF THREE PORTRAITS OF THE GREAT POET OF THE MIDDLE AGES, ALISHER NAVOI. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. — P. 15-20
9. Kasimov K.S. THE POSITION OF THE ARTIST IN MODERN SOCIETY. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. - P. 10-13

10. Allabergenov S.A. The Significance of Colors as an Emotional Factor in the Art of Painting. — USE: AMERICAN Journal of Public Diplomacy and International Studies, 2023. — ISSN (E): 2993-2157 — P. 148-150
11. Mahmudov B.T. Perception of Miniature Works through an Artistic Image. — USE: IJNRAS, 2023. — ISSN: 2751-756X. - P. 179-182
12. Mahmudov B.T. THE ARTIST'S PSYCHOLOGICAL PERCEPTION OF COLORS, Innovation and Integrity, 2023. — ISSN: 2792-8268.
13. Umirzakov R.R. IMAGINATION ALLOWS A PERSON TO REALIZE MANY PROJECTS. — European Journal of Innovation in Nonformal Education, 2023. — ISSN - 2795-8612 - P. 158-161
14. Xo'janiyozov R.Q. O'ZBEKISTON TASVIRIY SAN'ATIDA O'ROL TANSIQBOYEV IJODI VA FAOLIYATI. – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. – ISSN: 2181-3191 – B. 78-79
15. Vokhidova G.I. Cubism in Fine Arts – Innovation and Integrity, 2023. – ISSN: 2792-8268 – P. 39-40
16. Королькова Е.Ф. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ, СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023.- ISSN: 2181-3191 –P.107-111
17. Маматов Х.Н. ПОРТРЕТЫ ПОЭТЕССЫ МАХЛАР-АЙИМ НОДИРАБЕГИМ (1792-1842 ГГ.), СОЗДАННЫЕ УЗБЕКСКИМИ ХУДОЖНИКАМИ XX ТОГО ВЕКА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –P. 254-259
19. Erkabayeva F.A YANGI O'ZBEKISTON MAHOBATLI RANGTASVIR SAN'ATINING
20. BUGUNGI KUNDAGI TARAQQIYOT YO'LI, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –B. 96-100
21. Xo'janiyozov R.Q. FINI LINES UZBEKISTON PAINTING ART – Art and design Socil Science, 2022. –ISSN: 2181-2918 – B. 8-11
22. Erkabayeva F.A RAHIM AHMEDOVNING IJODIY YO'LI VA INSON PARVARLIK G'OYALARI, –So'z san'ati, 2022.- ISSN: 2181-9297 –B. 64-6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427220>

UDK: 811.512.133'255.4

HIKOYALARDA INSON TABIATI VA IJTIMOY VOQEELIKLARNING TASVIRIDA IRONIYA TALQINI

(A.Qahhor, A.P.Chexov, S.Moem hikoyalari asosida)

Muhammadova Muslima Dilshodbek qizi

Andijon davlat chet tillari instituti,
Ingliz tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi
mmuhammadova899@gmail.com;
ORCID ID 0009-0007-4512-6757

Gavharoy Isroiljon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, Phd dotsent
gavharoy7575@mail.ru
ORCID ID 0009-0007-9600-6747

ANNOTATSIYA.

Ushbu maqolada muallif A.Qahhor, A.P.Chexov, S.Moem hikoyalari asosida mohirona qo'llanilgan badiiy tasvir ironiyaning talqin qilinishi ko'rib chiqilgan. Ma'lumki ironiya badiiy tasviri voqealarni yoki xarakterlarni tanqidiy yondashuv bilan, yashirin ma'no orqali tasvirlashdir. Bu vosita orqali yozuvchi jamiyatdagi muammolarni, insoniy kamchiliklarni kulgili yoki achchiq kinoya orqali ifodalab undagi muammolarni yuzaga chiqaradi. Maqolada ushbu badiiy tasvir uch adib hikoyalari misolida tadqiq etilgan va misollar bilan izohlangan. Bu badiiy tasvir orqali qahramonlar, muhit hamda ijtimoiy muammolarni mualliflar qanday yoritganini o'rganiladi. A. Qahhorning "O'g'ri" hikoyasida ironiya kuchli ta'sir kuchiga ega bo'lib, yozuvchi qahramonlarning ichki his-tuyg'ulari va jamiyatda yuz berayotgan voqealarni tanqidiy, nozik kulgu bilan ko'rsatadi. A.P. Chexovning "Толстый и тонкий" hikoyasida ironiya badiiy tasvir sifatida juda samarali qo'llangan bo'lib, u asar mavzusini ochish va qahramonlarning xarakterini ochib berishda katta rol o'ynaydi. Somerset Moemning "The Verger" hikoyasida irodiya insonning orzu-umidlarini, ijodiy daho va jamiyat o'rtasidagi qarama-qarshilikni ochib berishda samarali qo'llangan.

Kalit so'zlar: inson tabiati, badiiy tasvir, talqin qilinishi, hikoyalar, muammolar, ijtimoiy reallik, kinoya, kamchiliklar, jamiyat, ta'sir, qarama-qarshilik.

**ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ИРОНИИ В ОБРАЗЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ПРИРОДЫ
И СОЦИАЛЬНЫХ РЕАЛЬНОСТЕЙ В ИСТОРИЯХ
(по рассказам А. Каххора, А. П. Чехова, С. Моэма)**

АННОТАЦИЯ.

В данной статье рассматривается трактовка художественного образа иронии, умело использованная на основе рассказов автора А. Каххора, А. П. Чехова, С. Моэма. Известно, что художественным воплощением иронии является описание событий или персонажей с критическим подходом, через скрытый смысл. С помощью этого инструмента писатель через смешную или горькую иронию выражает проблемы в обществе, недостатки человека, выявляет в нем проблемы. Через этот художественный образ изучается, как авторы освещают персонажей, окружающую среду и социальные проблемы. В рассказе А. Каххора «O'g'ri» (Вор) сильное влияние имеет ирония, а внутренние переживания героев и события, происходящие в обществе, писатель показывает критическим, тонким смехом. А.П. В рассказе Чехова «Толстой и Тонкий» ирония используется очень эффективно как художественный образ, она играет большую роль в раскрытии темы произведения и раскрытии характеров героев. В рассказе Сомерсета Моэма «The verger» (Служитель) ирония эффективно используется для раскрытия человеческих стремлений и конфликта между творческим гением и обществом.

Ключевые слова: *человеческая природа, художественный образ, интерпретация, сюжеты, проблемы, социальная реальность, ирония, пороки, общество, влияние, противостояние.*

**THE INTERPRETATION OF IRONY IN THE IMAGERY OF HUMAN
NATURE AND SOCIAL REALITIES IN STORIES
(based on the stories of A. Qakhkhor, A.P. Chekhov, S. Maugham)**

ABSTRACT.

In this article, the interpretation of artistic image irony, skillfully used based on the stories of the author A. Qakhhor, A.P. Chekhov, S. Maugham, is considered. It is known that the artistic representation of irony is the description of events or characters with a critical approach, through a hidden meaning. Through this tool, the writer expresses the problems in society, human shortcomings through funny or bitter irony, and brings out the problems in it. Through this artistic image, it is studied how the characters, environment and social problems are covered by the authors. In the story "O'g'ri" (Thief) by A. Qakhhor, irony has a strong influence, and the writer shows the inner

feelings of the characters and the events happening in society with a critical, subtle laugh. A.P. In Chekhov's story "Толстый и тонкий" (Thick and thin) irony is used very effectively as an artistic image, it plays a major role in revealing the theme of the work and revealing the character of the characters. In Somerset Maugham's story "The Verger", irony is effectively used to reveal human aspirations and the conflict between creative genius and society.

Key words: *human nature, artistic image, interpretation, stories, problems, social reality, irony, flaws, society, influence, opposition.*

Kirish

Adabiyot asarlarida ironiya badiiy tasviri keng qo'llanilgan bo'lib u barcha asarlarda uchraydi. Ironiya badiiy tasviri bu badiiy tasvir vositasi bo'lib, unda biror holat yoki voqea ko'rsatilganda, uning asl ma'nosi yoki natijasi kutganidan yoki kutilganidan farq qiladi. Ironiya (yun. eironeia-aynan, o'zini go'llikka solish) deb tarjima qilinadi va odatda kinoya, masxara yoki tanqidni ifodalash uchun ishlatiladi, bunda yuzaki ko'rinishdan ko'ra chuqurroq, yashirin ma'no nazarda tutiladi. Ko'chim turi sifatida ironiya so'z yoki birikmani asl ma'nosidan boshqa, teskari ma'noda qo'llash demakdir. Metafora hamda metonimiyaga ko'chimning asosiy turlari sifatida qarab, boshqa ko'chim turlarining ulardan kelib chiqqani nazarda tutilsa, ironiyani metafora tipidagi ko'chim, ya'ni "teskari o'xshatish" asosidagi ma'no ko'chish deyish mumkin. Adabiyotda ironiya – bu inson hayotining murakkabliklarini, uning ichki qarama-qarshiliklarini va atrof-muhit bilan o'zaro aloqalarini badiiy ifodalashda keng qo'llaniladigan san'atlardan biridir. Bu usul yozuvchilarga nafaqat komik holatlar yaratish, balki jamiyatdagi mavjud noaniqliklarni, axloqiy muammolarni va insonga xos zaifliklarni ko'rsatish imkonini beradi.

Adabiyot tahlili:

A.Qahhor, A.P.Chexov va **S.Moem** kabi mashhur yozuvchilar o'z asarlarida ironiyani inson tabiatining murakkabligini va jamiyatdagi real vaziyatlarni tasvirlash vositasi sifatida ustalik bilan ishlatganlar. Ular o'z hikoyalarida jamiyatdagi ijtimoiy tartiblar, individual istaklar va manfaatlar va insonning axloqiy qarama-qarshiliklarini

tasvirlar orqali taqdim etgan, shu bilan birga, o‘z asarlaridagi personajlar orqali ironiyaning kuchini namoyon qilganlar.

Chexov, Qahhor va Moemning hikoyalari, o‘zlarining noyob uslubi va tasvirlash vositalari bilan ironiyaning inson tabiati va ijtimoiy realitetni o‘rganishning samarali vositasi sifatida ishlatadi. Masalan, Chexovning personajlari orqali biz hayotning beqarorligini, insonning ichki ziddiyatlarini va jamoatdagi muloqotdagi xatoliklarni ko‘ramiz. Moem esa o‘z asarlarini o‘qiyotganda, insonning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy pozitsiyalaridagi nohaqliklarni kashf etadi, bu orqali uning asarlarida jamiyat va inson tabiati orasidagi murakkab bog‘liqlikni taqdim etadi. A.Qahhorning hikoyalaridagi ironiya esa ijtimoiy adolatsizlik va individual qarashlarni badiiy tasvirlash orqali, jamiyatdagi qarama-qarshiliklarni yoritadi.

Abdulla qahhorning “o‘g‘ri” hikoyasida badiiy tasvir ironiya talqini:

Bu hikoya 1936-yillarda Abdulla Qahhor tomonidan yozilgan. Hikoyada **ironiya** badiiy tasvir vositasi asar ma’nosini chuqurlashtirishda va qahramonlarning ichki dunyosini ochishda muhim rol o‘ynaydi. Ironiya yordamida yozuvchi ijtimoiy muammolarni, odamlardagi ikkiyuzlamachilikni, adolatsizlikni va kutilmagan xulq-atvorni taqdim etadi. Misol tariqasida hikoyaning epigrafini olsak “*Otning o‘limi itning bayrami*” bunda muallif o‘sha paytdagi sho‘ro davrdagi noinsof odamlarga kinoya tarzida ushbu maqolani epigraf sifatida qo‘llab ularga va xalqga yetkazmoqchi bo‘lgan. Asar obrazlarga nazar solsak. Bosh qahramon Qobil bobo juda sodda va o‘qimagan oddiy bilimsiz kishi edi hamda uning kampiri huddi shunday sodda va ishonuvchan ayol bo‘lganligi sababli osongina mansabdor amaldorlar ularni oson aldab bu vaziatdan foydalanishgan.

Metodik tadqiqot

“*Qobil bobo ro‘para bo‘lganda amin og‘zini ochmasdan qattiq kekirdi, keyin bag‘baqasini osiltirib kuldi*” [A.Qahhor,1936:3] muallif bizga qanday mansabdor amaldor pulga o‘ch bo‘lganligi madaniyatsizligini ko‘rsatib bermoqchi bo‘lgan qo‘shimcha qilib aytganda “*bag‘baqasini osiltirib kuldi*” aynan shu yerda ironiya

badiiy tasvirini uchratishimiz mumkin bo‘lib adib bunda amaldorlar qanday hunuk holatga tushib qolganini va shu tariqa ularning ustidan kulayotgani tasvirlanadi.

“*Amin chinchalog‘ini ikkinchi bo‘g‘ingacha burniga tiqib kuldi*” [A.Qahhor,1936:4] bu yerda yozuvchi amin qanday qo‘pol munosabatda bo‘lgani o‘zidan katta odamni hurmat qilmayotgani va qay holatda ekanligida buni kinoya tariqasida bizga ya’ni o‘quvchilarga yetkazib bermoqchi bo‘lgan. Bu yerda urg‘u “*chinchalog‘ini burniga tiqib kuldi*” ga berilib biror voqeaning g‘alati va **ortiqcha** tarzda bajarilishini ko‘rsatadi “*ikkinchi bo‘g‘ingacha*” esa bu bo‘rtirish ya’ni juda qattiq kulish ma’nosini berishi mumkin.

“*Aminning tepa sochi tikka bo‘ldi*” [A.Qahhor,1936:6] ushbu gapda amin Qobil boboni ko‘rib qo‘rqib ketgan paytini ushbu kinoyaviy ibora bilan tasvirlab bermoqchi bo‘lgan, aynan gapda “*tepa sochi tikka bo‘ldi*” shu jumlasida ironiya qo‘llanilishini ko‘rishimiz mumkin.

A.P.Chexovning “толстый и тонкий” (semiz va nozik) hikoyasida badiiy tasvir ironiya qo‘llanilishi:

Anton Pavlovich Chexovning "Толстый и тонкий" ya’ni (Semiz va nozik) hikoyasi 1898-yili chop etilib – bu yozuvchining ijtimoiy hayotdagi ijtimoiy farqlar va ikkiyuzlamachilikni yoritishga oid qisqa va o‘ziga xos asardir. Chexov bu hikoyasida ikki odam o‘rtasidagi uchrashuvni tasvirlaydi, bu uchrashuv orqali yozuvchi ijtimoiy mavqelar, insonlarning tashqi ko‘rinishi va ularning qarashlarining qanday tez o‘zgarishini ko‘rsatadi. Hikoya oddiy voqealarni eslatadi, ammo unda chuqur ijtimoiy va psixologik ma’no yashirindir. Hikoya ikkita eski tanish odam — **semiz (Толстый)** va **nozik (Тонкий)** odamlar o‘rtasida bo‘lib o‘tgan uchrashuvni tasvirlaydi. Bu ikki kishi o‘z vaqtida bir-birini yaxshi tanigan, ammo uzoq yillar davomida bir-birini ko‘rmagan. Hikoyaning voqeasi yolda uchrashgan paytda boshlanadi. **Semiz (Толстый)** kishi o‘zining ijtimoiy mavqeini yuqori tutib, orzu qilingan erkinlik va muvaffaqiyatga erishganligini tasvirlaydi. U o‘zini ko‘proq yuksak, hurmatga sazovor inson sifatida ko‘rsatishga harakat qiladi.

Nozik (Тонкий) kishi esa hech narsaga erishmagan, boshqacha qilib aytganda, past mavqega ega inson. Yana qiziq tomoni shundaki, u shunday holatga tushib qolgani sababli, **semiz** bilan uchrashganda, o‘zini darhol yuksak mavqe va hurmatga sazovor odam sifatida ko‘rsatish uchun hamma narsani qilishi mumkin. Chexov hikoyada **ironiyani** asosiy usul sifatida ishlatadi. Ironiya orqali yozuvchi jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik va odamlarning o‘zini ko‘rsatishda yuksak mavqega intilishlarini tanqid qiladi. **Semiz** va **nozik** — aslida, har ikki kishi ham o‘zgaruvchan va shaxsiy manfaatlariga asoslanib, o‘zlari haqidagi tasavvurlarini qayta shakllantiradilar.

Metodik tadqiqot

“Тонкий вдруг побледнел, окаменел, но скоро лицо его искривилось во все стороны широчайшей улыбкой, казалось, что от лица и глаз ешо посыпались искры” (Tonkiy birdaniga oqarib ketdi, qotib qoldi, lekin tez orada uning yuzi eng keng tabassumga burildi, go‘yo yuzidan va ko‘zlaridan iskra to‘kilib ketayotganday bo‘ldi) [A.P.Chexov,1898:4] Chexov bu tasvir orqali Tonkiyning yuzidagi nozik, ammo to‘liq tushuniladigan ironiya va ichki qiyinchilikni ifodalaydi. Iskra (uchqunlar) so‘zi, shuningdek, shunday ma’nolarga ega bo‘lishi mumkin: biror narsa kuchli yoki aniqlik bilan yuzaga keladi, odamning ichki hissiyoti yoki g‘alati holatini kuchli tarzda ko‘rsatadi. Bu yerda "iskra"(uchqun) so‘zi ironiyaning kuchini ifodalaydi, uning ko‘zlarida va yuzida yashirin tarzda chiqib, odamning ichki holatini, uning o‘zini boshqalarga qanday ko‘rsatish uchun qilingan harakatlarini ko‘rsatadi. Yana bir jumlasida **Tonkiy** (nozik) kishi o‘zining g‘alati va ikkiyuzlamachi xulqi bilan ajralib turishini ko‘rsatadi. *“Тонкий пожал три пальца, поклонился всем туловищем и захихикал, как китаец”* (**Tonkiy uchta barmog‘ini qisdi, butun tanasi bilan egilib, xitoycha kulib yubordi**)[A.P.Chexov,1898:9]. *“Тонкий пожал три пальца”* bu yerda (uchta barmog‘ini qisdi) ifodasi, ehtimol, Тонкий o‘zini oddiy holatda, ya’ni rasmiy yoki shaklli bir tarzda tutishini anglatadi. Uchta barmoqni qisish — ehtimol, o‘ziga xos bir salom berish usulini ifodalaydi, bu o‘z navbatida Tonkiyning jamiyatdagi o‘z mavqeini yoki o‘zini qanday ko‘rsatishga intilishidan dalolat beradi. Bu uning o‘ziga xos jismoniy ifodasi va boshqa kishilarga salom berish shaklidir.

"Поклонился всем туловищем" bu soʻzlar Тонкий ning yuksak mavqe yoki hurmat koʻrsatish uchun koʻrsatilgan harakatni ifodalaydi. U butun tanasi bilan egilib, boshqa odamlarga hurmat bildirmoqda. Bu Тонкий ning ijtimoiy holatiga oʻziga xos qarashni taqdim etadi. "И захихикал, как китаец"(Xitoycha kulib yubordi) ifodasi oʻz-oʻzidan biror kutilmagan va gʻalati kulishni anglatadi. Bu, Тонкий ning oʻzini yuksak qilib koʻrsatishga urinishida qandaydir noqulaylik va sunʼiy holatni koʻrsatadi. Xitoycha kulish — bu boshqa biron bir madaniyatga taqlid qilishni bildiradi, va Chexov buni ehtimol Тонкий ning oʻzini boshqalarga taqdim etishdagi haddan tashqari sunʼiy yoki qolaversa, ikkiyuzlamachilikni taʼkidlash uchun ishlatgan.

Somerset Moemning "the verger" hikoyasida qoʻllanilgan ironiya badiiy tasviri tahlili:

Somerset Moemning "The Verger" hikoyasi 1929-yili — oʻzining **ironik** uslubi va **odamlarning yashirin niyatlarini** tahlil qilishdagi ustaligi bilan mashhur boʻlgan asarlardan biridir. Hikoya, birinchi qarashda oddiy bir xizmatkordan, **Alfred** ismli bir **vergerdan** (cherkov xodimi) boshlanadi. Ammo S.Moem, oʻzining odatiy uslubida, kichik bir hodisani ijtimoiy va psixologik tahlil orqali kengaytiradi va oxir-oqibatda oʻquvchini **kutilmagan, ironiya bilan toʻldirilgan** yakunlarga olib keladi. Moemning hikoyasidagi **ironiyaning** markazida **Alfredning ishdan boʻshatilishi** boʻlib, u ishdan boʻshatilgach, koʻpchilik odamlarga oʻxshab, oʻzining katta hayotiy yutugʻini kashf etadi. Moem bu yerda kutilmagan natijalar bilan **ironiyani** taqdim etadi, yaʼni, ishdan boʻshatilib, bilimni yoʻqotgan Alfred nihoyat oʻzining haqiqiy muvaffaqiyatini topadi.

Metodik tadqiqot

Hikoyadan misollar keltirsak masalan: "*Albert thought a moment and said, "I'm very sorry sir...I'm too old a dog to learn new tricks."* (Albert bir zum oʻylab turdi va dedi: 'Kechirasiz, janob... Men juda eski itman, yangi usullarni oʻrganish qiyin.)[S.Moem,1929:2] Bu yerda **ironiya** mavjud boʻlib "**Eski itga yangi usullarni oʻrgatish**" degan ibora odatda kishilarning yosh ulgʻaygan sayin yangi narsalarni oʻrganishga qiyinchilikka duch kelishini tasvirlaydi. Ammo, aslida, **yoshi katta**

odamlar ham o'zgarishi, yangi narsalarni o'rganishi mumkin. Demak, bu ibora bir qarashda insonlarni **o'zgarishdan cheklab qo'yadigan** stereotipni aks ettiradi, lekin bu har doim ham to'g'ri bo'lmasligi mumkin. Yana bir misol qilib aytsak *“Albert replied, “But how would I know what I was signing...I can't read...I only learned how to sign my name when I went into business.” The bank manager jumped up from his chair and exclaimed, “You have accomplished all of this without knowing how to read and write! Imagine what you would be now if you had been able to!”* [S.Moem,1929:4]. Bu yerda **ironiyani** ko'rishimiz mumkin. **Albertning muvaffaqiyati va o'qish bilmasligi:** Albert **o'qish va yozish** qobiliyatisiz ko'p yillar davomida muvaffaqiyatga erishgan. Bu **ironiya** shundaki, **Albertning amaliy bilimlari** va **hayot tajribasi** unga muvaffaqiyat keltirdi, o'qish esa unga zarur bo'lmagan. **Bank menejerining taxmini:** Menejer Albertni **o'qishni bilmagan holda** muvaffaqiyatga erishgani sababli ajablanadi va uni yanada katta muvaffaqiyatlarga erishgan bo'lardi deb o'ylaydi. Bu **ironiya**, chunki hikoyaning davomida **Albertning muvaffaqiyati** ko'proq **amaliy ishlar va sodda, real hayotiy qarorlar** bilan bog'liq. **O'qishning muvaffaqiyatga bo'lgan aloqasi:** Menejer **o'qish va yozishni** muvaffaqiyatning zaruriy shartlari sifatida ko'rsa-da, aslida hikoya Albertning **o'qish bilmasdan** ham muvaffaqiyat qozonish mumkinligini ko'rsatadi. Bu **ironiya** shundaki, Albertning muvaffaqiyati **o'qishsiz** ham amalga oshgan va u o'ziga kerak bo'lgan bilimlarni faqat amaliy hayot orqali o'rgangan.

Tahlil

A.Qahhor, A.P.Chexov va S.Moemning hikoyalaridagi **ironiya** badiiy tasvirning asosiy vositasi sifatida ishlatilgan. Har bir yozuvchi o'z qahramonlari orqali jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni va insonlar o'rtasidagi ichki kechinmalarni ko'rsatishga harakat qilgan.

Abdulla Qahhor o'z hikoyalarida o'zbek jamiyatining sodda va bilimsiz qahramonlari, mansabdor amaldorlarning mansabfarastligi haqida ironiya orqali tanqidiy fikrlar bildirgan. Uning hikoyalari jamiyatdagi adolatsizliklarni ko'rsatib, xalqqa o'zining sodda va bilimsizligini ochib beradi.

Anton Pavlovich Chexov o'zining "**Тонкий и толстый**" hikoyasida ironiya yordamida ijtimoiy tabaqalanishning inson qadr-qimmatiga ta'sirini ko'rsatadi. "**Тонкий**" va "**толстый**" qahramonlari orqali Chexov jamiyatdagi ikkiyuzlamachilik va yuqori martaba oldida odamlarning o'zini qanday pastga urishini tanqidiy tarzda yoritadi.

Somerset Moem esa "**The Verger**" hikoyasida ironiya orqali ta'lim va ijtimoiy mavqening hayotdagi muvaffaqiyatning yagona belgisi emasligini ko'rsatadi. U har bir insonning o'z qobiliyatlari va ichki kuchi bilan yuksalishi mumkinligini ta'kidlaydi.

Xulosa

Ushbu yozuvchilarning hikoyalarida ironiya orqali jamiyatdagi muammolar, insonlar o'rtasidagi ikkiyuzlamachilik va ijtimoiy tabaqalanish tanqid qilinadi. Har bir yozuvchi o'z asarida insonning qadr-qimmatini, ijtimoiy mavqe va o'z imkoniyatlari bilan bog'liq muammolarni ko'rsatadi.

A.Qahhor o'zbek xalqining sodda va bilimsizligini, mansabdorlarning mansabfarastligini tanqid qilgan,

A.P.Chexov jamiyatdagi ikkiyuzlamachilikni va maqom oldidagi ojizlikni tasvirlagan,

S.Moem esa ijtimoiy stereotiplarga qarshi turgan va insonning haqiqiy kuchi va qobiliyatini ko'rsatgan.

Bularning barchasi o'z-o'zidan, yozuvchilarning o'z davridagi jamiyatni va uning muammolarini tanqidiy va ironiya orqali yoritishga bo'lgan intilishlarini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kubasov.A.V “A.P.Chexov nasri:stilizatsiya san’ati”,Ekaterinburg,1998,-b:397.
2. Moem.S “The Verger”, “Penguin Books; reprint edition” , 1984, -b256
3. Moem.S “The complete short stories”,Garden City, N. Y,1961,-b:955
4. Qahhor.A, “Adabiyot muallimi”, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019, -b:128
5. Qahhor.A “O‘g‘ri” ,Toshkent,1936
6. Quronov.D, Mamajonov.Z, Sheraliyeva.M, “Adabiyotshunoslik lug‘ati”,Toshkent “Akademnashr”,2010, -b:397
7. Qo‘shjonov M. Abdulla Qahhor mahorati, Toshkent, G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1984.
8. Richard. Kordell, “Somerset Moem, barcha fasllar uchun yozuvchi”, Indiana University Press, 1969, -b: 308.
9. Sanjar Sodiq “So‘z san’ati jozibasi”. T. “O‘zbekiston”, 1996
- 10.Вигдорчик, А. «Чехов и ирония». Вопросы литературы, 1997, № 5.
- 11.Чехов.А.Р “Тонкий и толстый”, “Осколки” jurnali, 1883, -b:128
- 12.Qizi, G. I., (Gavharoy Isroiljon qizi.) & Ulikova, M. (2021). Description of the concept of love and family relationship. Journal of Academic research in educational sciences, 2 (10), 601-606.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427292>

ЎЗБЕКИСТОН РАНГТАСВИРИДА ЁШЛАР ҲАЁТИ МАВЗУСИ ТАЛҚИНИ

Каримов Сардор Соибжон ўғли

Камолиддин Беҳзод номидаги

Миллий рассомлик ва дизайн институти

Чизматасвир кафедраси ўқитувчиси

***Аннотация.** Мақолада юртимизда бадий таълим тизимида талабаларга “Рангтасвир” фанини ўқитишда замонавий рангтасвир санъатининг асосий тамойиллари услубларининг кенг қўламлиги ҳамда юқори ва чуқур ижрочилик маҳорати, образлар мазмундорлигини сақлаган ҳолда, реалистик анъаналардан тортиб, авангардлик, декоратив ё’лидаги изланишлар каби бир қатор вазифаларни белгилаш ва бунинг натижасида талабалар келажакда ўз ё’ларини топиб, етук рассом бўлиб шаклланиши мумкинлиги таъкидлаб ўтилган.*

***Калит сўзлар:** рангтасвир, услуб, образ, колорит, композиция, авангардлик, конструкциялаш, реалистик анъана, гризайл, пластик, стилистик.*

Тасвирий санъат бу гўзаллик демакдир. Ижод ахли борки, доим шу гўзалликка ошно бўлиб ижод қилади. Тасвирий санъат шунчалар чўқур тасаввурки, унинг так томири илдизларини ҳали ҳамон ижодкорлар томонидан забт эта олинмаган. Унга эришиш, етишиш йўлида тинмай ижод қилинмоқда. Мен ҳам шу ёш ижодкорлар сарасиданман. Кўпгина рассомлар ўз ижодий фаолиятларида эркинликни танлайдиллар яни маиший жанрда ижод қиладилар. Бу жанр ижод ахли билан доим хамоханг тарзда юрадиган жанрлардан бири

бўлиб, кундалик турмушнинг ҳар хил воқеа ходисаларини санъатда ранглар орқали ифодаланишидир. Фото рассомлари бу кўринишларни фото лавхалар орқали муҳрласалар, тарихчилар тарих зарварақларида сўз орқали ёзиб қолдирадилар. Биз рассомлар эса бу таасуротларни ранг суртмалари орқали келажакка муҳрлаймиз.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларидан бўён ёшларга берилаётган имкониятлар, уларни қўллаб-қўвватлаш борасида олиб борилаётган ишлар жадал суратларда кетмоқда. Бу президентимиз томонидан эълон қилиниб келаётган ҳар йилнинг номида ўз аксини топган. Жумладан 2021 йил ҳам “Ёшларни қўллаб-қўвватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш” йили деб эълон қилинганлиги фикримизнинг ёрқин далилдир. 2020 йил 29 декабрда Ўзбекистон Президентининг Олий мажлисга навбатдаги мурожатномасида сўзлаган нутқида шундай деган эди: Умуман ҳар қандай жамият тараққиётида унинг келажакини таъминлайдиган ёш авлоднинг соғлом ва баркамол бўлиб вояга етиши ҳал қилувчи ўрин тутди. Шу сабабли биз ислоҳотларимиз кўлами ва самарасини янада оширишда ҳар томонлама етук, замонавий билим ва ҳунарни пухта эгаллаган, азму-шижоатли, ташаббускор ёшларимизга таянамиз. Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учунчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Мирзо Улуғбеклар, Навоийлар ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак.

Бунда, аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим.

Ушбу мақсад йўлида ёшларимиз ўз олдига катта марраларни қўйиб, уларга эришишлари учун кенг имкониятлар яратиш ва ҳар томонлама кўмак бериш барчамиз учун энг устивор вазифа бўлиши зарур. Шундагина фарзандларимиз

халқимизнинг асрий орзу умидларини рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли кучга айланади.¹

Мухтарам президентимизнинг биз ёшлардан умидлари катта. Бизнинг келажагимиз учун қўлларидан келган барча имкониятларни яратиб бермоқдалар. Биз фақатгина шу имкониятлардан оқилона фойдалана олишимиз керак.

Шу ўринда мен ҳам мустақил Ўзбекистоннинг ёш ижодкори сифатида ушбу яратаётган асарим мавзусини ёшларга қаратдим. Уларнинг озод ва обод юрт фарзандлари эканлигини, тинч ва осойишта заминда орзулари оғушида, эркин ўсаётганликларини гўзал шаҳар манзараси билан ҳамохангликда тасвирлашга ҳаракат қилдим ва буни кўрсатиб бера олдим. Ушбу асаримни яратишда кўплаб изланишлар олиб бордим. Таниқли ўзбек ва рус рассомлари ижодини мунтазаб кузатиб эскизлар ёздим.

Маиший ҳаётни янгича ҳис этиш, янгича талқин қилиш ҳиссиёти пайдо бўла бошлади. Рассом сифатида саноат, шаҳар, лирик воқеаларни акс эттирмай, табиатга иштиёқим ортиб борди.

Маиший жанрда ҳам композициянинг талаблари мавжуд. Мазмун ва ғояни композитсиянинг маълум воситаларида очиқ бериш: кўриш нуқтаси уфқ, фазовий узоқлашиш, шунингдек, композитсия маркази, асосий ва иккинчи даражали предметлар ёруғлиги, тус, ранг, колорит муносабатларига риоя қилишдан иборат. Перспектива қонунлари, мувозанат, симметрия, динамика вазифаларидан тўғри фойдалана билиш керак. Композитсия тузилиши ҳона чеккаси интерер ёки очиқ ҳавода бўлса-да, асосий ўринни одам қиёфасининг тасвири эгаллайди. Рассомнинг ҳаётни кузатиши натижасида бўлган мавзуга оид кўплаб бажарилган ҳомаки чизги, этюд, эскизлар композитсия тузилишига асос бўлади.²

¹ Ўзбекистон Республикаси президенти Ш.Мирзиёевнинг 2020 йил 29 декабрдаги олий мажлисга навбатдаги мурожаатномасида сўзлаган нутқи.

² <http://eduportal.uz/janrlar.8/band/9-10.htm>

Икки, уч фигурали композиция тузиш учун уйда ёки ишхонада одамларнинг меҳнат қилиш ёки дам олиш жараёнини тасвирлаш учун унинг касби, ҳарактерини, ҳаётдаги воқеанинг қизиқарли ҳолатини ўрганиш лозим. Натурадан бажариш билан бир қаторда ҳаёлдан ва тасаввур қилиб ишлашни, машқ қилишни одатга айлантириш керак. Буларнинг ҳаммаси бадиий ижод жараёнининг ўсишига, тасаввурини бойитишда муҳим восита бўлиб ҳизмат қилади.

А.Иванов нинг ўзининг “Пляждаги болалар”, “Исонинг ҳалққа кўриниши” инсонни табиат кўйнида очик ҳавода тасвирланишига, нафис, моҳирона ишланганлиги, куёш нури ёритилганлиги, табиатдаги дам олаётган болалар, бўй баровар турли ҳолатда тасвирланган А.Иванов ижодининг ғоявий йўналиши, пленер, реалистис пейзаж, портрет, сюжетли композиция яратишдаги рус сайёр рассомлари учун бадиий мактаб, кўргазмали бир намуна бўлиб ҳизмат қилади.

Маиший асарида инсон шахси, ақл заковатини, ички туйғуларини тасвир орқали кўшиқ қилиб куйлайди ва инсон образини яратади. Тасвирий санъатдаги маиший жанрига оид асарлар инсонга мухаббат ва гўзаллик фазилатларини шакллантиради. Рассомлар тарихий ва ботал мавзудаги асарларда бевосита маиший жанрга ҳам мурожат қиладилар, этюд, эскизлар ёзадилар.

XX асрни 50 чи йиллари ўзбек манзара жанрида Урол Тансиқбоев карвонбоши бўлиб қолди. Қишлоқ хўжалик тематикасига оид асарлар ярата бошлади.¹

1950 йили «Ўзбекистонда баҳор», «Пахтани суғориш» асарини яратди. Эрта билан эсаётган майин шабада ва шилдираб оқаётган сув, салқин табиатни уйғониши томошабинда қувончли ҳиссиётни уйғотувчи таъсирчан воситадир. Ҳаётни объектив қонунлари ва инқилобий ривожланишини эпик ҳолатда юзага келиши «Она ўлка» асарида (1951 й) ўз аксини топди. Композиция эчимини панорама усулида эчиш, рассом ижодининг характерли нуқталаридан бўлиб

¹ Maqola muallifi musiqashunos Otanazar Mat`qubov.

қолди. Айниқса чўлни очишга бағишланган «Тахна-Ташу» ва «Иссиқ кўл» номли асарларида намоён бўлади.

Маиший жанрнинг бир неча турлари мавжуд: Шаҳар (Архитектура), қишлоқ тоғ манзара, саноат (завод, фабрика, иншоат қурилиш), тарихий, романтик, лирик, панорама (кўринишида) мотивлари шулар жумласидандир. Буларни ҳар бири негизида ифодаловчи мазмун, ғоя ётади.¹

Бунда нафақат юртимиз, шунингдек жаҳон илм-фани, маданияти, санъати равнақи ва цивилизациясига ўлкан ҳисса қўшган буюк рассомларимизнинг асарларини ўрганиш, улар ҳақидаги маълумотларни тўплаш, сақлаш ва ёш авлодга етказиш мақсадида олиб борилган илмий изланишлар ўз аксини топган. Ўзбекистонда муסיқа, тасвирий санъат, дастгоҳли, маҳобатли ва амалий санъат соҳаларида мустақилликдан сўнг катта муваффақиятларга эришилганлиги тасодифий эмас. Ушбу масала бугунги кунда чуқур тадқиқот сифатида деярли ўрганилмаганлиги мавзунинг долзарблиги ҳисобланади.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида бадиий ижоднинг бошқа турлари қатори тасвирий санъат соҳаси ривожига ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу борада, айниқса, Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 1997 йил 23 январда имзоланган “Ўзбекистон Бадиий Академиясини ташкил этиш ҳақида”ги фармон, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартда қабул қилинган шу йўналишдаги қарори муҳим аҳамиятга эга бўлди.² Муҳими, санъатда мафкуравий назоратни бекор қилиниши натижасида ижод эркинлигини қўлга киритган рассомлар услубий ранг-барангликда ижод қила бошладилар. Бу жараён эса, санъатда изланишлар, турли услуб ва йўналишларнинг ривожланишига олиб келди. Мазкур тарихий ҳужжатларда белгилаб берилган вазифалар асосида Бадиий Академия томонидан ўтган йигирма икки йил мобайнида тасвирий санъат соҳасидаги давлат сиёсатини амалга ошириш, рассомлар фаолиятини мувофиқлаштириш, уларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш,

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йил 23 январда имзоланган “Ўзбекистон Бадиий Академиясини ташкил этиш ҳақида”ги ПҚ-2881-сон қарори

моддий ва маънавий манфаатларини рўёбга чиқариш, ёш рассомларни тарбиялаш борасида кўп ишлар қилинди.

Бу ҳақда сўз борганда, Бадиий академия таркибида тасвирий санъат соҳаси бўйича миллий таълимнинг кўп босқичли тизими шакллантирилгани, “San’at” журнали ташкил этилиб, у 1998 йилдан буён уч тилда – ўзбек, рус, инглиз тилларида чоп этилаётгани, бой бадиий меросимиз ва замонавий тасвирий санъатимизнинг ривожланиш тенденцияларини ўрганишга қаратилган илмий тадқиқотларнинг моддий, илмий-услубий базаси мустаҳкамланганини таъкидлаш ўринлидир. Шу билан бирга, халқаро ҳамкорлик доирасида хорижий маданият ва санъат арбоблари билан учрашув ва мулоқотлар ўтказиш бўйича ўзига хос тизим шаклланигани, мамлакатимизнинг кўплаб рассомлари халқаро анжуман ва кўргазмалар, фестиваль ва танловларда қатнашиб, нуфузли ўринларни қўлга киритаётгани, ўнлаб ижодкорлар давлатимизнинг юксак мукофотларига сазовор бўлгани ҳам Бадиий академия фаолияти билан бевосита боғлиқ. Айни вақтда ҳозирги жадал суръатлар билан ривожланаётган даврнинг ўзи тасвирий санъат соҳасини янада тараққий эттириш, унинг бугунги кундаги ўрни ва мавқеини ошириш, Ўзбекистон Бадиий академияси фаолиятини такомиллаштиришни талаб этаётганини эътироф этиш лозим ¹.

Хулоса урнида шуни такадлаш жоизки, бугунги кунда тасвирий санъатга жумладан ёш ижодкорларга берилаётган имкониятларнинг чеки йўқ. Биз ёшлар бу имкониятлардан оқилона ва ўз ўрнида фойдалана билмоғимиз ва ижобий натижалар билан Ўзбекистон келажаги равнақига ўз хиссамизни қўшмоғимиз лозим.

¹ “Ўзбекистон Бадиий академияси фаолиятини ривожлантириш ва янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2017 йил 16 августдаги ПҚ-3219-сон қарорига шарҳ

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Mamatov U.N. STUDY OF THREE PORTRAITS OF THE GREAT POET OF THE MIDDLE AGES, ALISHER NAVOI. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. — P. 15-20
2. Kasimov K.S. THE POSITION OF THE ARTIST IN MODERN SOCIETY. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. - P. 10-13
3. Allabergenov S.A. The Significance of Colors as an Emotional Factor in the Art of Painting. — USE: AMERICAN Journal of Public Diplomacy and International Studies, 2023. — ISSN (E): 2993-2157 — P. 148-150
4. Mahmudov B.T. Perception of Miniature Works through an Artistic Image. — USE: IJNRAS, 2023. — ISSN: 2751-756X. - P. 179-182
5. Mahmudov B.T. THE ARTIST’S PSYCHOLOGICAL PERCEPTION OF COLORS, Innovation and Integrity, 2023. — ISSN: 2792-8268.
6. Umirzakov R.R. IMAGINATION ALLOWS A PERSON TO REALIZE MANY PROJECTS. — European Journal of Innovation in Nonformal Education, 2023. — ISSN - 2795-8612 - P. 158-161
7. Хо‘janiyozov R.Q. O‘ZBEKISTON TASVIRIY SAN’ATIDA O‘ROL TANSIQBOYEV IJODI VA FAOLIYATI. – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. – ISSN: 2181-3191 – B. 78-79
8. Vokhidova G.I. Cubism in Fine Arts – Innovation and Integrity, 2023. – ISSN: 2792-8268 – P. 39-40
9. Королькова Е.Ф. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ, СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023.- ISSN: 2181-3191 –P.107-111
10. Маматов Х.Н. ПОРТРЕТЫ ПОЭТЕССЫ МАХЛАР-АЙИМ НОДИРАБЕГИМ (1792-1842)

11. ГГ.), СОЗДАНИЕ УЗБЕКСКИМИ ХУДОЖНИКАМИ XX ТОГО ВЕКА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –P. 254-259
12. Erkabayeva F.A YANGI O‘ZBEKISTON MAHOBATLI RANGTASVIR SAN’ATINING
13. BUGUNGI KUNDAGI TARAQQIYOT YO‘LI, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –B. 96-100
14. Xo‘janiyozov R.Q. FINI LINES UZBEKISTON PAINTING ART – Art and design Socil Science, 2022. –ISSN: 2181-2918 – B. 8-11
15. Erkabayeva F.A RAHIM AHMEDOVNING IJODIY YO‘LI VA INSON PARVARLIK G‘OYALARI, –So‘z san’ati, 2022.- ISSN: 2181-9297 –B. 64-68
16. “Ўзбекистон Бадий академияси фаолиятини ривожлантириш ва янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2017 йил 16 августдаги ПҚ-3219-сон қарорига шарх
17. Ўзбекистон Республикаси президенти Ш.Мирзиёевнинг 2020 йил 29 декабрдаги олий мажлисга навбатдаги мурожаатномасида сўзлаган нутқи.
18. В.Азимова. Natyurmort tuzi shva tasvirlash metodikasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 1984.
19. N.Abdullaev. San’at tarixi. 2 qismlik. I – qism. – Toshkent, 1987.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427376>

THE ROLE OF SEMIOTICS IN MODERN LINGUISTICS

Ibrokhimova Dilrabo

Third year of student of ChSPU

Supervisor: **Komiljonova Mavluda**

Teacher at ChSPU

ABSTRACT

Semiotics, the study of signs and symbols and their use or interpretation, plays a significant role in modern linguistics. It bridges the gap between language as a system and its practical usage in diverse communication contexts. This article explores the fundamental principles of semiotics, its historical development, and its contribution to modern linguistic theories. By analyzing the interplay between signs, meanings, and cultural contexts, the article highlights how semiotics enriches linguistic research, enhances interdisciplinary approaches, and provides insights into the evolution of human communication.

Key Words: *Semiotics, modern linguistics, signs, communication, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce, cultural context, sign systems.*

Semiotics, as a field, originated from the works of two pioneering figures: Ferdinand de Saussure and Charles Sanders Peirce. Saussure focused on semiology as a part of linguistics, emphasizing the relationship between the signifier (form) and the signified (meaning). Peirce, on the other hand, developed a triadic model of the sign involving the representamen, the interpreting, and the object. These foundational theories have shaped the way modern linguistics examines language, not merely as a system of rules but as a dynamic process embedded in cultural and social practices.

Semiotics and the Structure of Language In linguistics, semiotics provides a framework for understanding how meaning is constructed and communicated. Language is viewed as a sign system where words function as signs comprising a signifier and a signified. Saussure's concept of the arbitrary nature of the sign underscores the idea that there is no intrinsic connection between a word and its meaning, which is determined by convention and context. The structuralism approach, derived from Saussure and semiotics, examines the interrelations among signs within a linguistic system. It emphasizes the idea of oppositions, such as binary pairs (e.g., presence/absence, male/female), as central to meaning-making. This perspective has profoundly influenced syntactic, morphological, and phonological studies in modern linguistics.

Peirce's Semiotic Contributions Peirce's semiotic theory expands the scope of linguistic analysis by introducing a triadic model:

- **Representamen:** The form of the sign (e.g., a word, image, or sound).
- **Interpreting:** The concept or understanding that the sign generates.
- **Object:** The real-world entity or idea to which the sign refers.

This model underscores the dynamic and interpretive nature of meaning. For example, in pragmatics, Peirce's ideas help linguists study how context influences the interpretation of utterances, particularly in areas like speech acts and implicature.

Semiotics in Cultural and Social Contexts Modern semiotics emphasizes the interaction between language and culture. Signs do not exist in isolation; they acquire meaning within specific cultural and social frameworks. For example, Roland Barthes extended semiotic analysis to cultural phenomena, examining myths, media, and advertisements as systems of signs. In sociolinguistics, semiotics helps explore how language reflects and shapes social identities, power structures, and cultural norms. For instance, linguistic signs such as dialects, slang, or jargon carry cultural connotations that signal group affiliation or status.

Applications of Semiotics in Modern Linguistics Semiotics has practical applications in various subfields of linguistics:

- **Discourse Analysis:** Examining how signs operate in texts to create meaning and persuade audiences.
- **Cognitive Linguistics:**

Understanding how the human mind processes and interprets signs. • Computational Linguistics: Developing algorithms for natural language processing based on semiotic principles. • Language Acquisition: Studying how children learn to interpret signs and construct meaning.

Conclusion

The integration of semiotics into modern linguistics has enriched the field by providing tools to analyze meaning at multiple levels—structural, contextual, and cultural. By bridging linguistic structures and social practices, semiotics enables a deeper understanding of how language functions as a system of human communication. As interdisciplinary research grows, semiotics continues to shape the trajectory of linguistic studies, offering insights into the complexities of meaning in a globalized and digitalized world.

REFERENCES

1. Barthes, R. (1977). *Elements of Semiology*. Hill and Wang.
2. Chandler, D. (2007). *Semiotics: The Basics*. Routledge.
3. Eco, U. (1976). *A Theory of Semiotics*. Indiana University Press.
4. Peirce, C. S. (1931–1958). *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. Harvard University Press.
5. Saussure, F. de. (1916). *Course in General Linguistics*. Edited by Charles Bally and Albert Sechehaye.
6. Sebeok, T. A. (1994). *Signs: An Introduction to Semiotics*. University of Toronto Press.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14427436>

THE FUNCTION OF MEMORY AND HISTORY IN POSTCOLONIAL LITERATURE

Ibrokhimova Dilrabo

Third year of student of ChSPU

Supervisor: **Komiljonova Mavluda**

Teacher at ChSPU

ABSTRACT

Postcolonial literature often grapples with the complex interplay between memory and history, presenting them as central themes in articulating the experiences of colonization and its aftermath. Memory serves as a personal and collective tool for reclaiming identity, while history is reexamined to challenge dominant colonial narratives. This article explores how postcolonial writers use memory and history to resist cultural erasure, reconstruct silenced voices, and negotiate identity in postcolonial societies. Through examples from key texts, it highlights how these concepts serve as mechanisms for healing, resistance, and empowerment.

Key Words: *Postcolonial literature, memory, history, identity, resistance, decolonization, cultural erasure, collective memory, narrative reconstruction.*

Postcolonial literature emerges as a response to the profound disruptions caused by colonization. Central to this body of work are the themes of memory and history, which function as vital tools for decolonization. Colonization not only imposed physical and political control but also sought to reshape historical narratives, often marginalizing or erasing the histories of colonized peoples. Postcolonial authors revisit

these narratives to reclaim agency, presenting memory and history as intertwined forces that resist the amnesia imposed by colonial powers.

The Role of Memory in Postcolonial Literature Memory in postcolonial literature operates on multiple levels:

- **Personal Memory:** Individual characters often embody the trauma and resilience of colonized subjects. For instance, in *Things Fall Apart* by Chinua Achebe, Okonkwo's memories of traditional Igbo society reflect both the richness of pre-colonial culture and its fragmentation under colonial influence.
- **Collective Memory:** Postcolonial writers often explore collective memory to reconstruct suppressed histories and preserve cultural heritage. Memory becomes a means of countering cultural erasure, as seen in Salman Rushdie's *Midnight's Children*, where personal and national histories intertwine to reflect India's postcolonial journey. Memory also challenges linear notions of time. Postcolonial narratives often employ non-linear storytelling to emphasize the cyclical nature of memory, as seen in Toni Morrison's *Beloved*, where the haunting memories of slavery disrupt the present and demand reconciliation.

History as a Contested Space Colonialism often produced distorted historical accounts that served the interests of the colonizers. Postcolonial literature reclaims history as a site of resistance by rewriting these narratives:

- **Rewriting History:** Postcolonial authors reinterpret historical events to highlight the perspectives of the colonized. Amistad Ghost's *The Glass Palace*, for instance, reexamines colonial histories of Southeast Asia, focusing on the human cost of imperial ambitions.
- **Decolonizing Narratives:** By deconstructing colonial histories, postcolonial literature exposes the biases inherent in official records. Edward Said's concept of *Orientalism* underscores how colonial discourse shaped the West's perception of the East, reinforcing stereotypes and justifying domination.

Interplay Between Memory and History Memory and history are deeply interconnected in postcolonial literature, often functioning together to reconstruct identities and challenge colonial legacies. Memory provides an emotional and experiential dimension to history, making it more relatable and personal. Writers such

as Nugget was Thing's in *A Grain of Wheat* integrate oral traditions, folklore, and personal narratives to create alternative histories that resonate with indigenous experiences. Postcolonial literature also highlights the selective nature of memory and history. Both are subject to erasure, manipulation, and reinterpretation, reflecting the power dynamics of postcolonial societies.

Healing Through Memory and History In addition to resistance, memory and history serve as tools for healing in postcolonial literature. Reclaiming suppressed memories allows individuals and communities to confront the trauma of colonization, paving the way for reconciliation and renewal. For example, Chinua Achebe's *Anthills of the Savannah* emphasizes the importance of storytelling as a means of preserving memory and fostering a sense of belonging in postcolonial societies. The act of rewriting history and reclaiming memory also empowers marginalized groups, enabling them to assert their identities and resist cultural homogenization.

Conclusion

Memory and history function as essential elements in postcolonial literature, enabling writers to reclaim agency, resist erasure, and reconstruct identities in the aftermath of colonization. By intertwining personal and collective experiences, postcolonial narratives challenge dominant historical discourses and emphasize the importance of diverse perspectives. These themes continue to shape the postcolonial literary landscape, offering valuable insights into the complexities of decolonization and identity formation.

References

1. Achebe, C. (1958). *Things Fall Apart*. Heinemann.
2. Morrison, T. (1987). *Beloved*. Alfred A. Knopf.
3. Rushdie, S. (1981). *Midnight's Children*. Jonathan Cape.
4. Ghosh, A. (2000). *The Glass Palace*. HarperCollins.
5. Ngũgĩ wa Thiong'o. (1967). *A Grain of Wheat*. Heinemann.
6. Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
7. Fanon, F. (1961). *The Wretched of the Earth*. Grove Press.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14432813>

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Шукуров Тохиржон Иззатулло ўғли

Ассистент СамИЭС, независимый исследователь

Мирзаева Жасмина Бахриддин қизи

студент СамИЭС

АННОТАЦИЯ

Обеспечение экономической безопасности во внешнеэкономической деятельности включает в себя такие вопросы, как борьба с контрабандой и нарушением таможенных правил, предотвращение незаконных валютных операций, пополнение государственного бюджета за счет своевременного и правильного взимания таможенных пошлин. В данной статье рассматриваются некоторые направления обеспечения экономической безопасности во внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, угрозы, внешнеэкономическая деятельность, таможенные органы, таможенные процедуры, таможенные пошлины, валютные операции, борьба с контрабандой, теневая экономика, цифровая экономика, цифровая таможня.*

ВВЕДЕНИЕ

Обеспечение экономической безопасности страны является гарантией ее независимости и стабильности. Экономическая безопасность является одним из важных условий безопасности государства. Он устанавливает государственный контроль над национальными ресурсами, регулирует внешнеэкономическую

деятельность с точки зрения защиты национальных интересов, увеличивает экономику и производственную мощь страны.

На первый взгляд, концепция экономической безопасности означает, что экономические интересы защищены от риска.

Когда говорят о значении органа государственного управления в обеспечении экономической безопасности, то это не обязательно с точки зрения защиты интересов человека или группы, а его значение в безопасности национальной экономики, воплощающей интересы объясняется личность, группа, общество и государство. В этом смысле понятие экономической безопасности является новым в терминологии органов управления экономикой Узбекистана. В практике управленческих структур зарубежных стран это понятие используется уже давно и широко трактуется.

ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ И МЕТОДЫ.

По трактовке российского экономиста В. Панкова, «национальная экономическая безопасность - такое состояние экономики, которое позволяет длительно продолжаться ее социально-экономические процессы, подрывает достигнутый уровень жизни населения, создает сильную социальную напряженность в обществе, а также государстве суверенитет опасный внешний и внутренний факторы к эффекту - характеризуется стойким иммунитетом.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ

По мнению Ю. Прудюса, существуют три основных уровня экономической безопасности: нижний (базовый) уровень включает материальную базу, средний уровень состоит из организационно-правовых основ и верхний уровень состоит из мер по ее обеспечению.

По мнению некоторых исследователей:

«экономическая безопасность – такое состояние, при котором обеспечивается независимость, стабильность, устойчивость национальной экономики, создается способность к постоянному обновлению и координации;

«экономическая безопасность означает способность экономики эффективно удовлетворять общие потребности на национальном и международном уровне;

- экономическая безопасность означает способность противостоять внешним и внутренним угрозам, которые влияют на нормальное функционирование национальной экономики, нарушают существующий уровень жизни населения и, как следствие, создают социальную нестабильность в обществе, а также ставят под угрозу жизнь населения. государство.

- экономическая безопасность – это такая ситуация, которая позволяет национальной экономике, участвующей в международной экономической системе, реализовать свой экономический суверенитет, укрепить свою экономическую мощь и улучшить качество жизни.

В научной литературе нет единого определения понятия национальной экономической безопасности. Некоторые эксперты связывают экономическую безопасность с проблемами безопасности международной экономической системы (неравномерный экономический рост, рост задолженности, повсеместный голод и другие подобные дестабилизирующие факторы мировой экономики), тогда как другие эксперты акцентируют внимание на росте национальной экономики путем создания благоприятных условий. условия (использование зарубежного сырья и ресурсов, стабильность притока инвестиций, свобода обмена товарами и услугами гарантируется) описывает путем привязки.

Как видно из приведенных определений, понятия экономической безопасности включают в себя такие базовые элементы, как суверенитет, экономическая мощь, конкурентоспособность, экономический рост и нормальный уровень жизни.

По мере роста экономики страны меняются внешние условия и внутренние факторы, под их влиянием заново формируются экономические интересы страны. Поэтому, с одной стороны, понятие экономической безопасности

требует постоянного изменения и уточнения, с другой стороны, можно заметить, что экономическая безопасность, интересы и риски страны определяются в соответствии с практикой определенного исторического периода или определенного периода. страна.

Термин «экономическая безопасность» был официально принят в 1985 году на 40-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН в Резолюции о международной экономической безопасности. В целях содействия развитию и социально-экономическому развитию каждой страны необходимо поддерживать обеспечение международной экономической безопасности. Концепция международной экономической безопасности была принята на 42-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН.

Прежде чем разъяснить смысл понятия экономической безопасности, мы считаем, что необходимо коснуться понятия национальной безопасности. Национальная безопасность как общая форма защиты интересов выражает все идеи об удовлетворении интересов и потребностей, пользовании материальными, духовными, общечеловеческими ценностями и стремлении к благополучию. Национальная безопасность страны направлена на защиту ее национальных интересов от угроз различных политических, военных, экономических, экологических, идеологических и других факторов.

Угроза является одним из критериев оценки состояния безопасности личности, общества и государства. Определенные подходы к классификации угроз указаны в Концепции национальной безопасности Республики Узбекистан, принятой Олий Мажлисом Республики Узбекистан 29 августа 1997 года Законом № 467-И. При этом они делятся на внешние и внутренние, реальные и потенциальные в зависимости от угрозы, предъявляемой целевым объектам, личности, обществу и государству.

В зависимости от масштаба или распространения его возникновения он делится на глобальный, региональный и национальный.

Роль таможенных органов важна в обеспечении экономической безопасности страны. Согласно Закону о Государственной таможенной службе, таможенные органы в пределах своих полномочий защищают экономические интересы Республики Узбекистан и обеспечивают ее экономическую безопасность, осуществляют таможенный контроль и оформление товаров, поступающих на территорию страны, взимают определены таможенные сборы и др. задачи.

Основные функции таможенных органов в обеспечении экономической безопасности:

- 1) фискальный,
- 2) защита,
- 3) поощрение,
- 4) протекционистский,
- 5) контроль,
- 6) закон и порядок,
- 7) предоставление информации.

Фискальная функция заключается в пополнении доходной части государственного бюджета за счет сбора таможенных пошлин, налогов и сборов.

Защитная функция – таможенные органы предотвращают экономический ущерб, причиненный отечественным предприятиям в результате демпинга импортных товаров или товаров, при производстве которых иностранному экспортеру предоставлены государственные субсидии. В качестве защитных мер используются компенсационные, специальные и антидемпинговые пошлины.

Стимулирующая функция – таможенные органы стимулируют поток импортируемых товаров путем применения низких таможенных ставок. В некоторых случаях таможенные сборы могут не взиматься при ввозе товаров.

Протекционистская функция – это экономическая политика государства, направленная на защиту внутреннего рынка от иностранной конкуренции и поощрение выхода производителей товаров на внешний рынок.

контролируют соблюдение участниками внешнеэкономической деятельности установленных запретов и ограничений, валютный контроль, таможенный контроль и оформление, защиту прав интеллектуальной собственности.

Информационная функция - таможенные органы предоставляют информацию о таможенной статистике внешней торговли руководству государства и правительства, уполномоченным государственным органам.

Правоохранительная функция – таможенные органы борются с преступлениями в сфере контрабанды и нарушений таможенных правил.

проведена обширная работа по реформированию таможенных органов, повышению их эффективности и внедрению в их деятельность передовых, современных информационно-коммуникационных технологий. Включая:

товаров и транспортных средств и введена система управления рисками, предусматривающая их выборочный таможенный контроль;

введен институт уполномоченных экономических операторов; таможенного оформления и экспорта товаров сокращено в несколько раз;

приграничные таможенные посты были оснащены современными досмотровыми комплексами ведущих мировых производителей.

В настоящее время дальнейшее упрощение таможенных процедур, снижение человеческого фактора за счет широкого использования цифровых технологий в таможенной системе, широкого использования возможностей современных информационно-коммуникационных технологий, основанных на принципах управления рисками форм таможенного контроля, проще говоря Цифровой Ведётся большая работа по таможенному оформлению. Информационные системы играют большую роль в упрощении таможенных процедур. понимание, формализация с зависит от процессы полный автоматизированный.

На сегодняшний день таможенными органами внедрено 65 информационных систем и 28 интерактивных сервисов (в том числе в течение 2020 года – 6 информационных систем и 13 интерактивных сервисов).

В частности, благодаря внедрению Системы управления рисками в таможенных органах, сегодня продукция законопослушных предпринимателей на экспорт и импорт быстро проходит таможенное оформление.

В Послании Президента Республики Узбекистан Олий Мажлису (22 декабря 2017 года) таможенные органы с 2018 года ввели систему предупреждения рисков субъектов хозяйствования при проведении таможенных проверок, то есть в зависимости от того, насколько честны предприниматели, они будут зелеными и определены конкретные задачи по введению красных полос.

Принятый в этих целях Указ «О дополнительных мерах по совершенствованию таможенного администрирования и повышению эффективности деятельности органов государственной таможенной службы Республики Узбекистан» открывает новую эпоху масштабных реформ в системе органов государственной таможенной службы. началось.

Согласно постановлению, решено внедрить автоматизированную информационную систему управления рисками в процессе таможенного контроля и оформления товаров и транспортных средств.

В результате таможенный контроль товаров и транспортных средств направляется в один из 4 коридоров на основе профилей рисков или случайного отбора, отказываясь от общего таможенного контроля. Итак, чем эти полосы отличаются друг от друга?

Желтый коридор, в котором формы таможенного контроля для проверки таможенных деклараций, документов и информации осуществляются в отношении товаров и транспортных средств со средним уровнем риска или выбранных случайным образом;

Красный переулоч, в котором формы таможенного контроля осуществляются в отношении товаров и транспортных средств с высоким уровнем риска или выбранных случайным образом;

Зеленый коридор, при принятии решения о выпуске товаров и транспортных средств низкого риска формы таможенного контроля в отношении них не проводятся;

Голубой коридор, в котором формы таможенного контроля проводятся в отношении товаров со средним уровнем риска или определяются случайным образом после их экспорта.

Так что же такое риск? Риск – это уровень вероятности несоблюдения таможенного законодательства, проводятся постоянные работы, предусматривающие выдачу и реализацию, постоянное обновление, анализ и уточнение информации, имеющейся в таможенных органах.

Проще говоря, система управления рисками призвана поддерживать предпринимательство, соблюдающее таможенные правила, контролировать деятельность участников ТИФ, не соблюдающих установленные процедуры.

Несмотря на то, что в действующем законодательстве срок таможенного оформления установлен в три дня, время, затрачиваемое на оформление товара, сократилось.

При поддержке системы внедрена практика оформления товаров без таможенного досмотра. В частности, до введения системы все товары подвергались таможенному досмотру. С внедрением данной системы количество таможенных проверок сократилось в 1,6 раза, а эффективность проверок увеличилась в 1,7 раза. Через систему в упрощенном порядке было оформлено 82,9% экспорта и 62,4% импорта. Благодаря системе управления рисками без таможенного досмотра осуществляется 95% весовых грузов, 85% партий товаров, 66% весовых товаров, разрешенных к ввозу, 49% партий товаров.

Время, затрачиваемое на экспорт, сократилось в 4,5 раза, на импорт – в 2 раза.

До внедрения этой системы всем участникам ТИФ таможенные органы давали одинаковую оценку, однако на сегодняшний день (по состоянию на июнь 2021 года) всего работает 105 800 участников ТИФ, из них 74 403 имеют уровень честности.

29 процентов или 113 007 грузовых таможенных деклараций, оформленных таможенными органами за январь-июнь 2021 года, находятся в порядке «зеленой полосы»; 47 процентов или 184 948 человек находятся в «желтой» полосе; 24 процента, или 92 819, прошли через красный коридор.

В результате эффективного использования автоматизированной информационной системы управления рисками и применения мер по минимизации рисков, 101,3 млрд. руб. взимались дополнительные таможенные сборы в сумме.

Всемирный банк отметил Узбекистан как страну, реализовавшую значительные реформы в сфере продвижения бизнеса в рамках международного рейтинга Doing Business , и отметил, что в таможенной системе внедрены качественно новые процедуры таможенного контроля на основе анализа рисков.

Если говорить о текущей работе Таможенно-информационной системы «единого окна», которая введена в практику с 1 января 2020 года, то введен порядок выдачи 17 разрешительных документов 6 органов при осуществлении внешнеэкономической деятельности через данную систему без человеческий фактор.

Мониторинг ГТК позволяет ААТ заранее получать всю необходимую информацию в процессе поступления товаров на территорию нашей республики путем загрузки грузовых таможенных деклараций, оформленных для экспорта в Узбекистан таможенными службами России, Казахстана и недавно присоединившегося Афганистана. дает

Узбекистан является членом Международной Киотской конвенции об упрощении и гармонизации таможенных процедур (Киото, 18 мая 1973 г., 1999 г. – с изменениями, принятыми 26 июня) в соответствии со стандартом 6.2 главы

6 Генерального приложения «Таможенный контроль таможенных процедур». ограничивается настолько, насколько это необходимо для обеспечения соблюдения законодательства. Таможенный аудит является одним из средств упрощения и ускорения таможенных процедур и одновременно обеспечения эффективности государственного регулирования ТИФ. Указом Президента Республики Узбекистан №ПФ-6005 от 5 июня 2020 года предусмотрено проведение таможенного аудита, который предусматривает оценку деятельности участника ТИФ после экспорта товаров и проверку их учет после вывоза товаров и транспортных средств как форма таможенного контроля.

Согласно Положению о порядке проведения таможенной проверки, таможенная проверка – это проверка соблюдения таможенного законодательства после выпуска товаров уполномоченными лицами в процессе таможенного оформления, форма таможенного контроля, основанная на изучении и проверке по сравнению со сведениями, отраженными в документах, связанных с деятельностью.

Таможенный аудит проводится двумя способами:

камеральная таможенная проверка - проведение таможенной проверки без выезда к месту работы уполномоченного лица и (или) в район, где оно осуществляет свою деятельность;

выездная таможенная проверка – проведение таможенной проверки по месту работы уполномоченного лица или в районе осуществления им своей деятельности либо по месту нахождения товаров.

Таможенный аудит предназначен для поддержки предпринимательства, соблюдающего таможенные правила, для контроля деятельности участников ТЭФ, не соблюдающих установленные процедуры.

По данным Всемирной торговой организации, внедрение таможенного аудита позволит снизить торговые издержки на 14,3 % и увеличить мировой товарооборот на 1 трлн. В своих рекомендациях он подчеркнул, что это приведет к росту курса доллара США.

За январь-июнь 2021 года в соответствии с задачами, возложенными на таможенные органы по направлению таможенной проверки, начислено доначисленных таможенных платежей на общую сумму 56,7 млрд сумов, и на сегодняшний день начислено доначисленных таможенных платежей на сумму 12,2 млрд сумов. (21,5%) товаров было конфисковано и изъято товаров на сумму 21,2 млрд сумов.

В результате анализа были рассчитаны дополнительные таможенные сборы по следующим направлениям:

42,2 млрд сумов (74,6% от общей суммы доначисленных таможенных платежей) в результате неправомерного использования льгот по таможенным сборам;

4,8 млрд сумов (8,5%) в результате уточнения таможенной стоимости;

3,3 млрд сумов (5,8%) в результате неправильного применения тарифных преференций на товары ;

2,4 млрд сумов (4,2%) в результате неправильной классификации кодов товаров ТИФ ТН;

1,2 млрд сумов (2,1%) по взысканию таможенных платежей в результате возврата изъятого товара владельцу на основании решения суда ;

63,4 млн сумов (0,1%) в результате неправильного определения таможенных ставок; 2,6 млрд сумов (4,6%) по результатам анализа, проведенного по другим направлениям (например, таможенная проверка, утилизационный сбор и т.д.).

Теперь товары, ввозимые предпринимателем, оформляются посредством автоматизированной программы и выпускаются в короткие сроки без вмешательства человека. Далее программа «Таможенный аудит» выбирает и проверяет объект риска аналитическими методами.

Показатели внешнеторгового оборота Республики Узбекистан в 2018-2020 годах и средства, перечисленные в доходную часть государственного бюджета (млн долларов США).

Индикаторы	Описание оценок		
	2018 год	2019 год	2020 год
Внешнеторговый оборот	33 42 9,9	41 75 1.0	36 299 ,3
Экспорт	1399 0,7	1745 г. 8,7	15127, 7
Импорт	19 439,2	24 292,3	21 171,5
Внешнеторговый оборот Узбекистана с другими странами	21 285,5	27 289,2	24 429,6
Внешнеторговый оборот Узбекистана со странами СНГ	12 144,4	14 461,8	11 826,4
Внешнеторговый баланс	-5 448,5	-6 833,6	6 043, 8
республиканский бюджет перевод платежей (трлн. сом)	11.4	17.1	24,7

Сегодня одной из основных задач, возложенных на таможенные органы, является направление борьбы с контрабандой и нарушением таможенного законодательства, и в этой связи в 2020 году реализован ряд целевых мер.

в качестве вещественных доказательств изъято товаров на сумму 424,4 миллиарда сумов . Если обратиться к цифрам, то с начала 2021 года по 20 апреля выявлено 3527 случаев нарушений, изъято товаров в качестве вещественных доказательств на сумму 259,3 млрд сумов . Кроме того, в случаях нарушения законодательства начислено и направлено на взыскание 161,1 млрд сум дополнительных таможенных платежей. Также в 2020 году применено около 150 логических форм контроля, направленных на недопущение снижения таможенной стоимости на 195 млрд сумов. в 8402 случаях. 213,9 млн . предотвращена потеря сумовых таможенных платежей. Дополнительные 305,4 млрд долл. в результате использования возможностей информационно-

коммуникационных технологий в направлении контроля таможенной стоимости. Взимались сумовые таможенные сборы.

При анализе дополнительных таможенных пошлин отмечаются случаи неправильного применения ставок ввозной таможенной пошлины вследствие изменения наименования товара или кода ТИФ ТН на аналогичные товары с более низкими таможенными ставками. Эта сумма составила 8,8 процента дополнительных таможенных сборов в 2020 году.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Органы таможенной службы выполняют важные задачи, такие как установление государственного контроля за импортом и экспортом сырья, товаров, валюты, услуг и капитала, регулирование внешнеэкономической деятельности, поддержка национального производства, увеличение доходов государственного бюджета, защита экономических интересов страны. пределах своих полномочий и обеспечивает свою экономическую безопасность.

С этой целью была предпринята попытка определить следующие важные задачи, стоящие перед таможенными органами:

Во-первых, в процессе подготовки к членству Узбекистана во Всемирной торговой организации, Евразийском экономическом сообществе необходима постепенная гармонизация механизмов регулирования внешнеэкономической деятельности, правовая, административная, организационная и техническая интеграция таможенной работы в международную. улучшить в соответствии со стандартами. Реформы должны быть основаны на принципе выявления, сокращения и дальнейшего упрощения таможенного администрирования, которые являются препятствиями для участников внешнеэкономической деятельности или влияют на скорость движения товаров;

Во-вторых, при осуществлении таможенной работы, в частности, использовании современных технических средств и устройств контроля и надзора, создании единой локальной системы внешнего информационного обмена, полной цифровизации системы за счет использования технологий

обработки информации и средства быстрой связи, межведомственные и межгосударственные технологические необходимо организовать работу на основе программ.

В целом, учитывая, что таможенные органы Республики Узбекистан играют важную роль в обеспечении экономической безопасности, необходимо эффективно использовать их возможности и дальнейшее укрепление потенциала, проводить научно обоснованные реформы, исходя из приоритетных задач. направления и принципы развития страны.

Список использованной литературы

- 1. Закон Республики Узбекистан** «О внешнеэкономической деятельности». Т., 2000.
- 2. Указ Президента Республики Узбекистан** от 24 ноября 2018 года № ПФ-5582 «О дополнительных мерах по повышению эффективности деятельности Государственной таможенной службы Республики Узбекистан».
- 3. Указ Президента Республики Узбекистан** от 5 июня 2020 года № PQ-6005 «О реформировании таможенного управления и совершенствовании деятельности органов государственной таможенной службы Республики Узбекистан».

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429202>

OVERCOMING CHALLENGES AS ACCENTS, SPEED OF SPEECH IN THE ENGLISH LANGUAGE LISTENING FOR NON-NATIVE SPEAKERS AT B2 LEVEL

Fayzimumammedova Maftuna Bahodir qizi

Turan International University in Namangan, Faculty of English Linguistics, Master's degree student, Group: M-Ling-24-AU.

bahodirovnamaftuna075@gmail.com

***Annotation:** This study examines the challenges that B2-level non-native English speakers encounter when listening to various accents and speech speeds. By utilizing both qualitative and quantitative approaches, the research aims to uncover effective strategies to enhance learners' listening abilities. The main findings suggest that slow, clear speech from familiar accents improves understanding, whereas regular exposure to different accents and organised listening exercises support long-term skill advancement.*

***Keywords:** B2 level, listening challenges, accents, speed of speech, non-native English speakers, language learning strategies, phonetic variation, listening comprehension.*

***Аннотация:** Это исследование изучает проблемы, с которыми сталкиваются не носители английского языка уровня B2 при восприятии различных акцентов и скоростей речи. Используя как качественные, так и количественные методы, исследование направлено на выявление эффективных стратегий для улучшения навыков аудирования учащихся. Основные результаты показывают, что медленная, четкая речь с привычными акцентами улучшает понимание, в то время как регулярное знакомство с различными акцентами и организованные упражнения по аудированию способствуют долгосрочному развитию навыков.*

***Ключевые слова:** уровень B2, задачи на восприятие речи, акценты, скорость речи, носители языка, стратегии изучения языка, фонетическое разнообразие, понимание на слух.*

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot B2 darajasidagi ingliz tilini ona tili sifatida bilmaydigan tinglovchilarning turli aksentlar va nutq tezliklarini eshitishda duch keladigan qiyinchiliklarini o'rganadi. Tadqiqot sifatli va miqdoriy yondashuvlardan foydalangan holda, o'quvchilarning tinglash qobiliyatlarini oshirish uchun samarali strategiyalarni aniqlashni maqsad qilmoqda. Asosiy natijalar shuni ko'rsatadiki, tanish aksentlardan sekin va aniq nutq tushunishni yaxshilaydi, turli aksentlarga muntazam ravishda duch kelish va tashkil etilgan tinglash mashqlari esa uzoq muddatli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: B2 darajasi, tinglash qiyinchiliklari, aksentlar, nutq tezligi, ona tili bo'lmagan ingliz tilida so'zlashuvchilar, til o'rganish strategiyalari, fonetik xilma-xillik, tinglash tushunishi.

INTRODUCTION

Background

Listening comprehension is a key component in language acquisition. For B2-level learners of English, developing effective listening skills is often complicated by factors such as the wide variety of accents and differing speeds of speech encountered in natural communication. At this beginner level, learners possess limited vocabulary and linguistic knowledge, which makes it harder to decode spoken input when it comes from unfamiliar sources or is delivered rapidly.

Problem Statement

B2 learners frequently struggle with understanding accented English and rapid speech, which leads to frustration and hinders their ability to participate in basic conversations. Addressing these challenges requires exploring the root causes of listening difficulties and identifying specific pedagogical techniques that can aid learners in overcoming them.

Objectives

The main objectives of this research are: To investigate the impact of accented English and speech speed on B2-level learners' listening comprehension. To evaluate different methods and strategies that can help B2 learners overcome these challenges. To propose an actionable framework for language instructors to use in improving their students' listening skills in diverse linguistic environments.

Research Questions

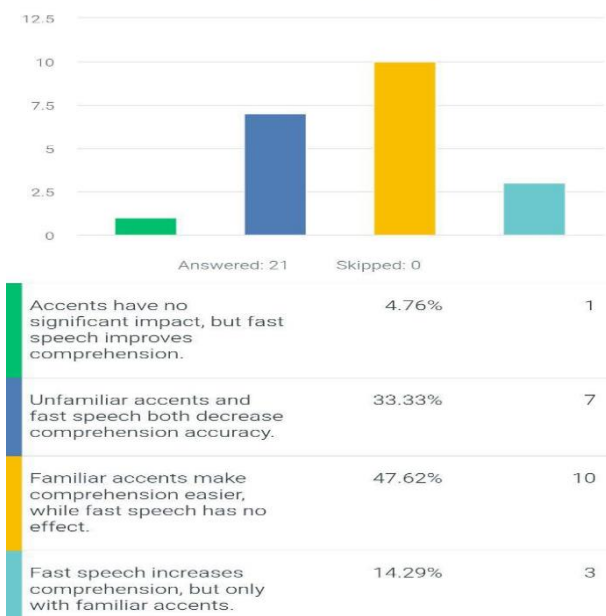
How do accents and speech speed affect listening comprehension in B2 learners of English?

What strategies can be implemented to improve listening skills when faced with these challenges?

What role does exposure to various accents play in long-term listening comprehension development?

Research Answers

1. How do accents and speech speed affect listening comprehension in A1 learners of English?

This chart analyzes how accents and speech speed affect listening comprehension in B2 learners of English. Some key insights from the chart:

1. Accents have no significant impact, but fast speech improves comprehension (4.76%).
2. Unfamiliar accents and fast speech both decrease comprehension accuracy (33.33%).

3. Familiar accents make comprehension easier (47.62%), while fast speech has no effect.

4. Fast speech increases comprehension, but only with familiar accents (14.29%).

The chart provides a detailed breakdown of how different factors related to accents and speech speed impact listening comprehension for B2 learners of English. It highlights the nuances involved and the varying effects these factors can have on comprehension.

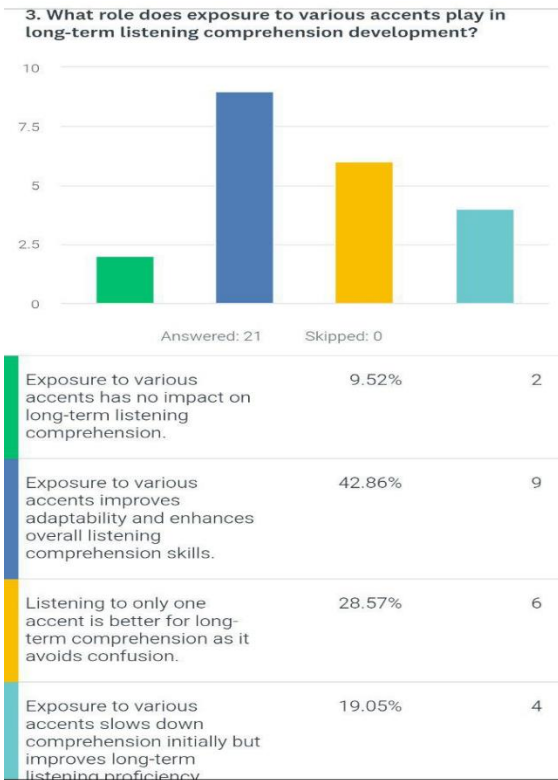
2. What strategies can be implemented to improve listening skills when faced with these challenges?

This chart provides strategies that can be implemented to improve listening skills when faced with challenges like unfamiliar accents and fast speech. The key strategies suggested are:

1. Practice listening to a variety of accents at slower speeds before gradually increasing the speed (38.1%).
2. Use subtitles and transcripts to follow along with speech, gradually removing them as comprehension improves (19.05%).
3. Only listen to familiar accents at a normal speech speed to build confidence (28.57%).
4. Focus on listening to fast speech without worrying about comprehension (14.29%).

The chart highlights that a combination of exposure to diverse accents, use of supporting materials, and building familiarity with certain accents can all be effective strategies for improving listening skills in the face of challenges like unfamiliar accents and fast speech. The percentages indicate the relative effectiveness of each strategy based on the analysis.

This chart examines the role that exposure to various accents plays in the long-term development of listening comprehension skills.

The key insights are:

1. Exposure to various accents has no impact on long-term listening comprehension (9.52%).
2. Exposure to various accents improves adaptability and enhances overall listening comprehension skills (42.86%).
3. Listening to only one accent is better for long-term comprehension as it avoids confusion (28.57%).
4. Exposure to various accents initially slows down comprehension but improves long-term listening proficiency (19.05%).

The chart suggests that while initial exposure to diverse accents may slow down comprehension, it ultimately leads to better adaptability and enhanced listening skills in the long run. However, focusing on a single accent can also be advantageous for developing long-term comprehension, as it avoids confusion. The percentages indicate the relative importance and impact of each factor on long-term listening comprehension development.

Method

Research Design

This study employs a mixed-methods research design, combining both quantitative and qualitative data collection to investigate the effects of accented English and speech speed on B2 learners. A controlled experimental approach was used to measure comprehension, while interviews and surveys provided insights into learner experiences and perceptions.

Participants

Participants included 21 B2-level learners of English from a variety of linguistic backgrounds, studying in a language school. The learners ranged in age from 18 to 26 and had been learning English for a minimum of six months.

Instruments

Listening Comprehension Test: A series of listening tests featuring audio recordings with different English accents (American, British, Australian, and Indian) and varying speech speeds (slow, normal, fast). Each test included multiple-choice comprehension questions.

Surveys: Pre- and post-test surveys were used to gather data on learner confidence, perceived difficulty, and familiarity with different accents.

Interviews: Semi-structured interviews were conducted with 10 participants to gain deeper insight into the cognitive and emotional challenges they experienced during the listening tests.

Procedure: Participants were divided into four groups, with each group exposed to different listening conditions:

Group A: Slow speech with a familiar accent (e.g., American).

Group B: Fast speech with a familiar accent.

Group C: Slow speech with an unfamiliar accent (e.g., Indian).

Group D: Fast speech with an unfamiliar accent.

Each group completed three rounds of listening tests over the course of four weeks, followed by post-test surveys and interviews.

Data Analysis

Quantitative data from the listening comprehension tests were analyzed using statistical software to determine correlations between accent familiarity, speech speed, and comprehension accuracy. Qualitative data from the interviews were transcribed, coded, and analyzed thematically to identify patterns in learners' experiences.

Results

Quantitative Findings

Results from the listening comprehension tests show a significant drop in accuracy when learners were exposed to unfamiliar accents or faster speech. Learners in Group A, exposed to slow, familiar accents, scored an average of 85% on comprehension tests, whereas those in Group D, exposed to fast, unfamiliar accents, averaged only 45%.

Accent Effect: Familiar accents (American and British) were significantly easier for learners to comprehend than unfamiliar accents (Indian and Australian). The average comprehension score for familiar accents was 75%, while it dropped to 55% for unfamiliar accents.

Speed Effect: Slow speech had a positive impact on comprehension across all accents, with an average score of 80%, compared to 50% for fast speech.

Qualitative Findings

Interviews revealed that learners felt more comfortable and confident when listening to accents they had been exposed to in the classroom, but they were often intimidated by accents they had never heard before. Many participants reported feeling overwhelmed when the speech was too fast, leading to an inability to keep up with the content and resorting to guesswork on comprehension tests.

Strategy Effectiveness

Participants who were given explicit training on listening strategies, such as predicting content based on context and recognizing key words, showed improvement in subsequent tests, especially when exposed to faster speech.

Discussion

Interpretation of Findings

The findings confirm that B2-level learners of English struggle with both accented English and rapid speech. Familiarity with an accent plays a crucial role in comprehension, and when combined with slow speech, it creates an optimal learning environment for beginners. However, exposure to a variety of accents over time is

beneficial for long-term listening proficiency, as it helps learners adjust to phonetic variability and strengthens their overall listening skills.

Practical Implications

To help B2 learners overcome these challenges, language instructors should incorporate diverse listening materials featuring multiple accents and controlled speech speeds. Progressive exposure to faster speech can help learners develop the ability to comprehend natural language in real-world settings. Additionally, teaching specific listening strategies can aid learners in coping with fast speech or unfamiliar accents.

Limitations

This study was limited to a specific group of B2 learners, and results may not be generalizable to learners with different linguistic backgrounds or language proficiencies. Future research should include a larger and more diverse sample, and investigate whether these findings hold true across different age groups and learning environments.

Future Research

Further research could explore the long-term effects of accent exposure on listening comprehension at more advanced levels of English. Additionally, examining how different teaching methods (e.g., technology-assisted listening exercises) impact learner outcomes in overcoming accent and speed challenges would provide valuable insights for curriculum design.

REFERENCES

1. Goh, C. C. M. (2000). A cognitive perspective on language learners' listening comprehension problems. *System*, 28(1), 55-75.
2. Vandergrift, L., & Goh, C. C. M. (2012). *Teaching and learning second language listening: Metacognition in action*. Routledge.
3. Field, J. (2008). *Listening in the language classroom*. Cambridge University Press.
4. Flowerdew, J., & Miller, L. (2005). *Second language listening: Theory and practice*. Cambridge University Press.
5. Rost, M. (2013). *Teaching and researching listening (2nd ed.)*. Routledge.
6. Buck, G. (2001). *Assessing listening*. Cambridge University Press.
7. <https://www.surveymonkey.com/r/T6K8GR3>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429281>

O‘ZBEKISTONDA KARLAR JAMIYATINING SHAKLLANISHI

Abdullayeva Nargiza O‘ktamovna

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Sirtqi bo‘lim,
Pedagogika-psixologiya va musiqa yo‘nalishlarida masofaviy
ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi.

abdullayevanargiza1114@gmail.com

ANOTATSIYA

Ushbu maqola O‘zbekistonda karlar jamiyatining shakllanishi va rivojlanishiga doir ijtimoiy, huquqiy va ta‘lim jihatlarini o‘rganadi. Karlarning jamiyatga integratsiyasi, huquqlari, inklyuziv ta‘lim tizimi va ijtimoiy yordam tizimlarining samaradorligi tahlil qilinadi. Maqola karlarning jamiyatdagi roli va imkoniyatlarini oshirish bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston Karlar jamiyati Inkluziv ta‘lim Ijtimoiy integratsiya Karlar huquqlari Jamiyatshunoslik Ijtimoiy xizmatlar Inklyuziv siyosat.*

ABSTRACT

This article examines the formation and development of the society for the deaf in Uzbekistan, focusing on its social, legal, and educational aspects. It analyzes the integration of deaf individuals into society, their rights, the effectiveness of inclusive education systems, and social support services. The article provides recommendations for improving the role and opportunities for the deaf in society.

Keywords: *Uzbekistan Deaf society Inclusive education Social integration Deaf rights Sociology Social services Inclusive policy.*

KIRISH. Hozirgi kunda dunyo bo'yicha eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar, ya'ni karlar jamiyati o'zining o'ziga xos ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy xususiyatlari bilan ajralib turadi. O'zbekistonda ham eshitishida nuqsoni bo'lgan insonlar uchun maxsus jamiyatlar shakllangan bo'lib, bu jamiyatlar ularning hayotini osonlashtirish va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu jamiyatlar o'ziga xos madaniyat, til (asosan, surdovoy til), va ijtimoiy strukturaga ega bo'lib, karlar uchun mos sharoitlarni yaratadi. Tarixan, eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar ko'pincha jamiyatdan ajralib, ular uchun maxsus guruhlar va tizimlar shakllangan. O'zbekistonda bu kabi jamiyatlarning shakllanishi o'zining an'anaviy ko'rinishlarini, turli davrlar va ijtimoiy o'zgarishlarga mos ravishda o'zgargan. Biroq, karlar jamiyatining shakllanishi faqat ijtimoiy yordam va ta'lim tizimi bilan cheklanmaydi, balki ularning madaniy va ma'naviy hayotida ham o'ziga xos o'rin egallaydi. Mazkur maqola O'zbekistonda eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar jamiyatining shakllanishi, uning ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, madaniy rivojlanishi va karlar jamiyatining hozirgi holati haqida so'z yuritadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi karlar jamiyatining shakllanish jarayonlarini tahlil qilish, shu bilan birga, ularning jamiyatdagi o'rni, ta'lim tizimi va ijtimoiy yordam shakllarini aniqlashdir.

Har bir jamiyatning shakllanishi ma'lum davrlarni o'z boshidan kechiradi. O'zbekistonda karlar jamiyatining shakllanishi tarixan shunga o'xshash bosqichlardan o'tgan:

1.Sovet davri: O'zbekistonda karlar uchun maxsus jamiyatlar va ta'lim tizimlari mavjud bo'lsa-da, bu tizimlarning rivojlanishi Sovet Ittifoqi davrida boshlanadi. O'zbekistonda karlar uchun maxsus maktablar, kutubxonalar va madaniyat markazlari tashkil etila boshladi. Sovet davrida karlar uchun ko'plab ilmiy ishlanmalar, jumladan, surdopedagogika va signallar alifbosi yaratildi. Shuningdek, eshitishda nuqsoni bo'lganlar uchun ijtimoiy xizmatlar kengaytirildi.

2.Mustaqillikdan so'ng: 1991-yildan keyin, O'zbekiston mustaqil bo'lgach, karlar uchun maxsus ta'lim muassasalari va jamiyatlar yanada rivojlanishga boshladi. 1990-yillarda O'zbekistonda karlar madaniyatini targ'ib qilish, ularning huquqlarini

himoya qilish va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash uchun bir qator tashabbuslar amalga oshirildi.

3. Karlar jamiyatining bugungi holati: O'zbekistonda karlar jamiyatiga e'tibor so'nggi yillarda yanada oshdi. Karlar uchun surdopedagogika xizmatlar, eshitish nuqsonlarini bartaraf etish va jamiyatga integratsiya qilishga qaratilgan ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston hukumati tomonidan BMTning "Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasini" ratifikatsiya qilish orqali, karlarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotda faol ishtirok etishlari uchun shart-sharoitlar yaratish boshlangan.

Xulosa qilib aytganda, karlar jamiyati yer yuzida XX asrda shakllanib, O'zbekistonda ham mustaqillikdan so'ng o'zining ijtimoiy va madaniy tizimlarini rivojlantirgan. Bugungi kunda karlar jamiyati O'zbekistonda yanada kuchayib, davlat va jamoat tashkilotlari tomonidan faol qo'llab-quvvatlanmoqda.

O'zbekistonda karlar jamiyatining shakllanishi tarixiy jarayon va ijtimoiy transformatsiyalar bilan chambarchas bog'liq. O'zbekiston hududida eshitish qobiliyati bo'lganlar (karlar) uchun maxsus jamiyatlar va madaniyatning shakllanishi bir qator ijtimoiy va huquqiy omillarga asoslangan. Bu jarayon, ayniqsa, 20-asrda va mustaqillikdan so'ng rivojlanishni davom ettirdi. 1. Sovet davrida karlar jamiyati Sovet Ittifoqi davrida, O'zbekiston ham bu davlat tarkibida bo'lgani uchun, karlar uchun maxsus ta'lim tizimi va ijtimoiy xizmatlar shakllanishi boshlangan. Ushbu davrda quyidagi yutuqlar mavjud edi: Maxsus maktablar va muassasalar: Sovet Ittifoqining umumiy siyosati bo'yicha, nogironlar, jumladan, karlar uchun maxsus ta'lim muassasalari tashkil etilgan. O'zbekistonda ham bu tizim rivojlangan va karlar uchun alohida surdopedagogika maktablar ochildi. Bu maktablar, ko'pincha yirik shaharlarda joylashgan bo'lib, ularning maqsadi karlarning ta'lim olishlarini ta'minlash edi. Karlar uchun bu maktablarda asosiy dasturlar qo'l ishoralari (signallar tili) orqali o'qitilardi. Surdopedagogika va alifbo: Sovet davrida surdopedagogika metodlari, ya'ni karlar uchun ta'limning maxsus usullari ishlab chiqildi. Karlar uchun yozuv tizimi sifatida surdo alifbo qo'llanilgan, bu alifbo orqali karlar o'z fikrlarini yozma ravishda ifodalash

imkoniyatiga ega bo'lishgan. Ijtimoiy yordam va integratsiya: Sovet davrida nogironlar, shu jumladan, karlar uchun ijtimoiy yordam tizimi mavjud bo'lib, ular davlat tomonidan ta'minlangan. Karlar uchun ijtimoiy himoya, maxsus xususiy ish o'rinlari va yordam dasturlari mavjud edi, ammo ko'pincha jamiyatdan chetlashgan holda yashashardi.

Mustaqillikdan so'nggi davr (1991-yildan keyin) O'zbekiston 1991-yilda mustaqil bo'lib, yangi ijtimoiy va siyosiy tizimga o'tishga kirishdi. Bu davrda karlar jamiyatining rivojlanishi uchun bir qator yangiliklar va tashabbuslar amalga oshirildi: Nogironlar huquqlari to'g'risidagi qonunlar: 1992-yilda O'zbekistonda "Nogironlar huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. Bu qonunda nogironlarning, shu jumladan karlarning huquqlari tan olingan va ularning jamiyatdagi o'rni mustahkamlashga qaratilgan bir qator choralar belgilandi. Ushbu qonun, nogironlar uchun ta'lim olish, ishlash va jamiyatda faol ishtirok etish imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan edi. Surdopedagogika ta'limning rivojlanishi: Mustaqillikdan so'ng, O'zbekistonda karlar uchun ta'lim tizimi yanada takomillashdi. Karlar uchun maxsus maktablar va institutlar mavjud bo'lib, bu yerda surdopedagogika metodlari bo'yicha o'qituvchilar tayyorlandi. Surdopedagoglar uchun mutaxassisliklar ochildi, va ular karlarni ta'lim olishda qo'l ishoralari va boshqa metodlar orqali yordam berishdi. Jamiyatga integratsiya: O'zbekistonda karlarning jamiyatga integratsiyasi, ya'ni ular uchun ishlash imkoniyatlarini yaratish va ijtimoiy hayotga faol ishtirok etish imkoniyatlarini ta'minlash masalasi ham dolzarb bo'lib, dastlabki tashabbuslar amalga oshirila boshlandi. Buning natijasida, karlar uchun ijtimoiy xizmatlar, turli yordam dasturlari va boshqa imkoniyatlar yaratildi. Masalan, karlar uchun maxsus ish o'rinlari va turli ijtimoiy guruhlar yaratildi. Madaniyat va san'at: O'zbekistonda karlarning madaniyati va san'ati ham rivojlana boshladi. Karlar o'rtasida alohida madaniyatni targ'ib qilish, ularning teatr, musiqa, kino va boshqa san'at turlariga jalb qilinishi masalalari yoritila boshlandi. Karlar uchun maxsus adabiyotlar, teatrlar va madaniy tadbirlar tashkil etildi.

BMT konvensiyasi va xalqaro standartlar (2000-yildan keyin) O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, xalqaro hamjamiyatga qo'shilib, ko'plab xalqaro konvensiyalarni ratifikatsiya qildi. Bularning ichida, BMT ning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi (2006-yil) va Xalqaro mehnat tashkilotining normativ hujjatlari ham mavjud. BMT Konvensiyasining ratifikatsiyasi: 2017-yilda O'zbekiston BMT ning "Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasini" ratifikatsiya qildi. Ushbu Konvensiya karlar va boshqa nogironlarga nisbatan huquqlarni kengaytirish va ularni ijtimoiy integratsiyalashga qaratilgan. O'zbekiston bu huquqiy me'yorlarni amalga oshirish uchun tegishli qonunlar va tartiblarni ishlab chiqmoqda. Karlar madaniyati va tillari: O'zbekistonda karlarning madaniyati va signallar tili (qo'l ishoralari)ni tan olish va rivojlantirish masalasi joriy etildi. O'zbekistonda karlarning madaniyati, san'ati va o'ziga xos tillari, jumladan, O'zbekiston imo-ishora tili (O'z IIT)ni o'rganish va uni keng jamoatchilikka tanitish ishlari amalga oshirildi. 4. Karlar uchun infratuzilma va qo'llab-quvvatlash O'zbekistonda karlar uchun ijtimoiy xizmatlar, jumladan, o'qish, ishlash va boshqa ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga qaratilgan infratuzilma ham rivojlanmoqda: Maxsus maktablar va ta'lim tizimi: Karlar uchun maktablar va o'quv dasturlari mavjud, ular esa surdopedagogiki metodlar va qo'l ishoralarini o'rgatishadi. O'zbekistonda, ayniqsa, Toshkent shahrida karlarning ta'limini rivojlantirish uchun maxsus tashkilotlar va markazlar mavjud. Ishga joylashish: Karlar uchun davlat tomonidan ish joylari va kasbiy o'qituvlar tashkil etilgan. O'zbekiston hukumati karlar uchun maxsus ish o'rinlari yaratishga intiladi va turli kompaniyalar ham ijtimoiy mas'uliyat sifatida karlarni ishga olishni o'z oldlariga vazifa qilib qo'yganlar.

XULOSA. O'zbekistonda karlar jamiyatining shakllanishi mustaqillikdan so'ng yana ham rivojlana boshladi. Sovet davridan meros qolgan tizim, mustaqillik davrida yangi qonunlar va xalqaro standartlar bilan boyitilib, karlarning ijtimoiy integratsiyasi, ta'lim va madaniyat sohasidagi imkoniyatlari kengaytirildi. O'zbekiston hukumati karlar jamiyatini qo'llab-quvvatlashga, ularni jamiyatga integratsiyalashga va ularning huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shuningdek,

karlar madaniyati va imo-ishora tilini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Karlarning o'ziga xos madaniyati, san'ati va tillari ijtimoiy ko'rinishda rivojlanmoqda, va bu jamiyatni yanada qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tashabbuslar davom etmoqda. Bugungi kunda O'zbekistonda karlarning jamiyatga integratsiyasi, ta'lim olish, ishlash va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatlari ko'paygan. Hukumat va jamoat tashkilotlari tomonidan karlar uchun ijtimoiy yordam, ta'lim va madaniyat sohasidagi imkoniyatlar ta'minlanmoqda. O'zbekistonda karlar jamiyatining shakllanishi, umumiy ravishda, ko'plab ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, davlatning ularga bo'lgan e'tibori va qo'llab-quvvatlashi har yili yanada kuchaymoqda. Karlar jamiyatining to'liq ijtimoiy hayotga integratsiyalashuvi uchun muhim qadamlar tashlangan bo'lsa-da, bu jarayon hali ham rivojlanayotgan va o'zgarib borayotgan bir holatdir.

O'zbekistonda karlar uchun tashkil etilgan ilk surdopedagogika maktablar va jamiyatlar dastlab Toshkent shahrida ochildi. Toshkentdan keyin, karlar jamiyatining boshqa hududlarda shakllanishi va surdopedagogika maktablarning ochilishi asta-sekin davom etgan. Har bir hududda jamiyat tashkil qilish va karlar uchun ta'lim tizimlarini yaratish jarayoni o'z vaqtida amalga oshirilgan.

Toshkent (1920-1930-yillar) Toshkentda, O'zbekistonda karlar uchun tashkil etilgan birinchi surdopedagogika maktablar 1920-1930-yillarda tashkil topgan. Toshkent shahri bu jarayonning markazi bo'lib, ilk bor karlar uchun maxsus ta'lim tizimi shu yerda shakllandi. O'zbekistonning boshqa hududlariga ham bu tizimning muvaffaqiyatli tajribasi tarqatilgan.

Samarqand (1940-1950-yillar) Toshkentdan keyin, Samarqand shahri va viloyatida surdopedagogika maktablar va karlar jamiyatlari 1940-yillarning oxirlarida va 1950-yillarning boshlarida tashkil etildi. Samarqandda karlar uchun maxsus ta'lim muassasalari ochildi va ular jamiyatga integratsiyalashish uchun muhim rol o'ynadi. Samarqandda surdopedagogika maktablar tashkil etish jarayoni 1940-yillarda boshlangan va 1950-yillarda bu hududda karlarning ijtimoiy va madaniy integratsiyasi uchun keng imkoniyatlar yaratildi.

Buxoro (1950-1960-yillar) Buxoro viloyatida ham 1950-1960-yillarda karlar uchun ta'lim va jamiyat tashkil qilish masalasi rivojlanib bordi. Buxoroda, ayniqsa, surdopedagogika ta'lim tizimi va jamiyatning integratsiyasi yo'nalishida alohida e'tibor qaratildi. Bu hududda karlarning ijtimoiy faoliyati va ta'lim olishlari uchun o'quv muassasalari ochildi. Buxoro shahrida 1950-1960-yillarda surdopedagogiki maktablar tashkil etilib, ular karlarning jamiyatga integratsiyalashuvi uchun imkoniyat yaratdi.

Farg'ona (1960-1970-yillar) Farg'ona vodiysida ham karlar uchun ta'lim tizimi 1960-1970-yillarda rivojlandi. Farg'ona va uning atrofidagi shaharlarda surdopedagogika maktablar ochilib, bu hududda karlar jamiyati faoliyatini kengaytirish uchun ko'plab ijtimoiy tashabbuslar amalga oshirildi. Farg'ona viloyatida 1960-1970-yillarda surdopedagogiki maktablar va ijtimoiy tashkilotlar tashkil etildi.

Andijon va Namangan (1970-1980-yillar) Andijon va Namangan viloyatlarida ham surdopedagogika maktablar va jamiyatlar 1970-1980-yillarda ochildi. Bu hududlarda karlar uchun alohida ta'lim va ijtimoiy yordam tizimlari yaratilgan. Andijon va Namangan viloyatlarida karlar jamiyatiga tegishli dasturlarni amalga oshirish uchun maxsus tashkilotlar faoliyat ko'rsatgan. Andijon va Namangan viloyatlarida surdopedagogiki maktablar 1970-1980-yillarda tashkil etildi va karlarning jamiyatga integratsiyasi davom etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "O'zbekistonning ijtimoiy siyosatida karlar huquqlari" Muallif: Shokirxonov B. Nashriyot: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi 2015 yil.
2. "Ijtimoiy inklyuziya va karlar ta'lim tizimi" Muallif: Abdullaeva Z. Nashriyot: "Milliy Oliy Ta'lim" nashriyoti 2016yil.
3. "ESHITISHDA NUQSONIDA BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN IMOISHORA TILLARNING GENELOGIK, MORFOLOGIK TASNIFLARI" Abdullayeva Nargiza O'ktamovna JDPU. "KASB-HUNAR TA'LIMI" Ilmiy-

uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal 2024-yil, 3-son
abdullayevanargiza1114@gmail.com

4. “ESHITISHDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHDA OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISHDA ARIFMETIK AMALLARNING AHAMIYATI” Abdullayeva Nargiza O‘ktamovna JDPU. KASB-HUNAR TA'LIMI. Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal 2023-yil, 6-son
abdullayevanargiza1114@gmail.com
5. Abdullayeva N.O'. “DUNYO BO‘YLAB KARLAR JAMIYATINING RIVOJLANISHI VA ESHITISH NUQSONI BO‘LGAN KISHILARNING SHAXSIYATI SHAKLLANISHIDAGI PEDAGOGIK O‘RNI.” “PEDAGOGIK TADQIQOTLAR” jurnali. Worldly knowledge nashriyoti. 2024. 353 b <https://wosjournals.com/index.php/ptj>
6. Abdullayeva N.O'. “ZAIF ESHITUVCHI O‘QUVCHILARNING MEHNATGA OID KO'NIKMA VA MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH DARAJASINI ANIQLASH” INTERDISCIPLINE INNOVATION AND SCIENTIFIC RESEARCH konferensiyasi. COLLETIONS OF SCIENTIFIC nashriyoti. 2023. 298-301 b.
https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=tIMdWs4AAAAJ

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429351>

THE IMPACT OF LEARNING ARABIC ON THE TOURISM INDUSTRY IN UZBEKISTAN

O'tkirova Latofat Sur'at qizi

Teacher, Department of Oriental Languages
Oriental University, Tashkent, Uzbekistan

***Annotation:** This article examines the influence of learning the Arabic language on the tourism sector in Uzbekistan. It explores how Arabic language proficiency plays a crucial role in enhancing communication between tourists and professionals in the tourism industry. The integration of Arabic language education into the curriculum for tourism-related programs and its impact on attracting Arab tourists, improving customer service, and facilitating international relations are discussed in this study.*

***Keywords:** Arabic language, tourism industry, Uzbekistan, communication, international relations, customer service, tourism education.*

I. Introduction

In today's globalized world, communication has become the cornerstone of success across many sectors, especially in tourism. Uzbekistan, with its rich historical and cultural heritage, has long been a popular destination for travelers from various countries, including those from Arabic-speaking regions. The ability to communicate effectively with tourists, especially those who speak Arabic, is essential for the development and growth of the tourism industry in Uzbekistan.

Learning Arabic has become increasingly important for tourism professionals, including tour guides, hotel staff, and travel agents. With the rise in the number of Arab tourists visiting Uzbekistan, the demand for professionals proficient in the Arabic

language has grown. Proficiency in Arabic allows tourism workers to provide better services, cater to the needs of Arab tourists, and enhance the overall experience of visitors.

The objective of this study is threefold:

1. To investigate the impact of Arabic language proficiency on the tourism industry in Uzbekistan.
2. To assess how Arabic language training for tourism professionals contributes to improved services and communication.
3. To propose strategies for strengthening Arabic language education within tourism programs in Uzbekistan.

This research aims to identify the benefits and challenges of integrating Arabic language learning into the tourism sector and offer recommendations for enhancing communication in the industry.

II. Methodology

This study uses a mixed-methods approach, combining both qualitative and quantitative research techniques to assess the role of Arabic language skills in the tourism sector.

Data Collection: A survey was conducted with tourism professionals across Uzbekistan, including hotel employees, tour guides, and travel agencies, to gauge their experiences with Arabic-speaking tourists and the benefits of learning the language. In-depth interviews were also conducted with industry experts and language educators to understand the demand for Arabic language skills and the challenges faced by tourism professionals in communication.

Analysis: The collected data was analyzed through statistical methods to identify trends in the importance of Arabic proficiency in tourism. Interviews were analyzed thematically to highlight the impact of Arabic language training on improving the customer service experience and facilitating better international relations with Arab tourists.

III. Results

The skill of speaking is fundamental in communicative activities among language users, serving as the second key element in the process of oral communication which can be base for tourism. Both speaking and listening are essential, as they complement each other. While listening facilitates understanding, speaking allows for expressing that understanding. Therefore, speaking should be emphasized throughout all stages of language education programs. It is also a key indicator for teachers to assess whether a foreign language learner is able to speak correctly and fluently. Speaking in Arabic is considered a crucial skill in tourism, as the speaker selects appropriate phrases, vocabulary, and linguistic structures to convey the ideas they wish to express, based on the context of the communication.

The quantitative data revealed that a significant number of tourism professionals in Uzbekistan reported that they had noticed a positive impact on customer satisfaction when they were able to communicate in Arabic. Professionals who were proficient in Arabic felt more confident in interacting with Arab tourists, leading to higher satisfaction rates. Additionally, those who had participated in Arabic language training reported a marked improvement in their professional performance.

The interviews with tourism experts indicated that Arabic language skills play a vital role in building trust with Arab tourists, who often prefer interacting with speakers of their native language. Furthermore, tourism agencies that employed Arabic-speaking staff reported a noticeable increase in the number of Arab tourists choosing their services. However, there was also recognition of the need for more comprehensive Arabic language programs tailored to the tourism industry.

IV. Discussion

The findings support the idea that Arabic language proficiency is a key factor in enhancing the competitiveness of Uzbekistan's tourism sector. According to existing studies on tourism and language (Cohen, 2004; Mair, 2015), language is an essential tool for creating positive interactions with tourists and fostering loyalty. In the case of Arab tourists, who often prefer to communicate in Arabic, the ability to speak their

language can significantly improve the customer experience and increase the likelihood of repeat visits.

Moreover, the integration of Arabic language education into tourism-related programs can offer long-term benefits, such as strengthening diplomatic ties and enhancing international relations between Uzbekistan and Arab countries. The importance of Arabic language skills in the tourism industry is further emphasized by the growing number of Arab tourists visiting Uzbekistan, as seen in recent trends. Based on these findings, the following recommendations are proposed:

- Tourism programs should integrate Arabic language training as part of their curriculum, focusing on key communication skills needed in the tourism industry.
- Language training should include interactive and practical exercises, such as role-playing and real-life simulations, to better prepare students for real-world tourism scenarios.
- The government and tourism organizations should consider partnerships with Arabic-speaking countries to provide exchange programs and immersive language learning opportunities for tourism professionals.
- The use of language learning apps and online resources should be promoted to enhance accessibility and learning flexibility for tourism professionals.

V. Conclusion

The development of Arabic language proficiency within the tourism sector is crucial for Uzbekistan's efforts to enhance its appeal to Arabic-speaking tourists. By prioritizing the integration of Arabic language training in tourism education, Uzbekistan can ensure that its tourism professionals are well-equipped to meet the needs of international visitors, foster better customer relationships, and contribute to the overall growth of the industry. The study demonstrates that learning Arabic has a direct positive impact on the quality of services in the tourism industry and should be considered a strategic investment for the sector's future success.

References

1. "Tourism Industry of Uzbekistan 2024: Trends and Developments." (2024). *Uzbekistan National Tourism Agency*.
2. Aliyev, B. (2023). "The Role of Arabic Language in Uzbekistan's Tourism Sector." *Uzbekistan Journal of Tourism and Hospitality*, 7(2), 132-140.
3. Cohen, E. (2004). "Tourism and Language." *Annals of Tourism Research*, 31(4), 934-938.
4. Isakulova, B. K. (2024). Role of leadership style in teaching process. *GOLDEN BRAIN*, 2(1), 615–619. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/goldenbrain/article/view/6060>
5. Isakulova, B. K. (2023). Teaching a foreign language through didactic games to preschoolers. *GOLDEN BRAIN*, 1(11), 234–239. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/goldenbrain/article/view/3161>
6. Jamolov Rahmonali Dilakfor o'g'li Student of Economy faculty "TIAME" National Research University, Tashkent, Uzbekistan Scientific adviser: Yuldasheva Nargiza Abdukholiq qizi Senior teacher of English Department "TIAME" National Research University, T. (2024). The role and main characteristics of eco tourism in the field of tourism of the republic of Uzbekistan. *zamonaviy ta'limda fan va innovatsion tadqiqotlar*, 2(9), 9–13. Retrieved from <http://zamtadqiqot.uz/index.php/zt/article/view/496>
7. Mair, H. (2015). "Language and Tourism: A Study of International Communication." *Tourism Management Perspectives*, 18, 118-125.
8. Nuriddinova Gulsanam Najmiddin qizi Student, Economy faculty "TIAME" National Research University, Tashkent, Uzbekistan Scientific adviser: Yuldasheva Nargiza Abdukholiq qizi Teacher, English Department "TIAME" National Research University, Tashkent, U. (2024). Cultural tourism development and its influence on local people. *zamonaviy ta'limda fan va innovatsion tadqiqotlar*, 2(9), 4–8. Retrieved from <http://zamtadqiqot.uz/index.php/zt/article/view/495>
9. Rivas, S. (2020). "Language as a Tool for International Tourism Development." *Tourism and Hospitality Research Journal*, 8(3), 45-50.
10. Tuxtayevich, K. I. ., Ahmatovna, P. S. ., Turgunbayevna, M. N., Rasulovna, R. M. ., Qizi, T. F. R. ., & Qizi, Y. N. A. . (2024). Different Approaches to Enhance Critical Thinking in Digital Education. *SPAST Reports*, 1(7). <https://doi.org/10.69848/sreports.v1i7.5086>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429415>

RIVOJLANAYOTGAN BOLAGA ATROFIDAGI INSONLARNING TA'SIRI

Mamadjanova Saidaxon Hamidjanovna

Namangan viloyati, Chust tumani, 2-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

mamadjanovasaidaxon@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada rivojlanayotgan bolaga atrofidagi insonlarning ta'siri muhokama qilinadi. Oila, maktab, do'stlar va jamiyat kabi turli omillar bolaning ruhiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rib chiqamiz. Oila bolaga ilk tarbiya manbai sifatida muhim ahamiyatga ega bo'lib, otalarning tomonidan ko'rsatilgan muhabbat va e'tibor bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Maktab va o'qituvchilar bolaga bilim berish bilan birga, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ham katta rol o'ynaydi. Do'stlar va tengdoshlar bolaga o'zini ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilishni o'rgatadi, ammo salbiy do'stlar uning rivojlanishiga zarar yetkazishi mumkin. Jamiyat esa bolaning dunyoqarashi va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantiradi. Shuningdek bola tug'ilishidan boshlab to rivojlanayotgan paytida bola uchun muloqot juda muhim hisoblanadi. Maqola bolaga atrofidagi insonlarning ta'sirining ijobiy va salbiy tomonlarini tahlil qilib, uning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: rivojlanish, jamiyat, ijtimoiy rivojlanish, hissiy rivojlanish, tarbiya, ijtimoiy ko'nikmalar, dunyoqarash, o'ziga bo'lgan ishonch, salbiy ta'sir, ijobiy ta'sir.

THE IMPACT OF HUMANS IN ATROPHY ON THE DEVELOPING CHILD

ABSTRACT

This article discusses the influence of the people around a developing child. We will look at how various factors such as family, school, friends and society affect a child's mental, social and intellectual development. The family is an important source of early education for a child, and the love and attention shown by parents increases the child's self-confidence. School and teachers, in addition to providing knowledge to a child, also play a major role in developing social skills. Friends and peers teach a child to express themselves and communicate with others, but negative friends can

harm their development. Society, on the other hand, shapes a child's worldview and social responsibility. Communication is also very important for a child from birth to the time of development. The article analyzes the positive and negative aspects of the influence of the people around a child and emphasizes its importance for his future success.

Keywords: *development, society, social development, emotional development, upbringing, social skills, worldview, self-confidence, negative impact, positive impact.*

KIRISH

Bolalik davri bu inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi, chunki shu davr mobaynida bola ruhan va jismonan rivojlana boshlaydi. Bu jarayonda atrofidagi odamlarning ta'siri bolaga bevosita bog'liq. Oila bu bolani birinchi tarbiya maktabi hisoblanadi. Maktabda esa bilim olish bilan birga ijtimoiy muhitda bola o'z o'rnini topadi. Bu maqolada rivojlanayotgan bolaga atrofidagi insonlarning ta'siri va uning bola hayotidagi o'rni haqida tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bolalarning rivojlanishiga atrofidagi insonlarning ta'siri haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar mavjud. Ulardan biri Z. Fröbelning bolalar tarbiyasiga oid yondashuvlari va J. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi, L. Vygotskiyning ijtimoiy o'rganish modeli bolalarning rivojlanishida atrof-muhitning ta'sirini o'rganishda muhim o'rin tutadi.[3] Piaget bolalarning rivojlanishining tabiiy jarayon sifatida bo'lishi va uning tashqi omillar bilan bog'liqligini ta'kidlab o'tgan bo'lsa,[2] Vygotskiy esa o'zining ijtimoiy yondashuvini ilgari surgan. Uning fikricha, bola jamiyat va atrofdagi kishilardan o'rganadi va ulardan o'rgangan bilimlar uning psixologik rivojlanishini aniqlaydi.[1] Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" asarida oila, ayniqsa, ota va onaning bola tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati alohida ko'rsatib o'tilgan. Asarda, otaning bolaga bo'lgan munosabati, uning ichki dunyosi va kelajakdagi shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ota va ona o'rtasidagi o'zaro munosabatlar bolaning tarbiyasiga bevosita ta'sir etadi, bu esa uning shaxsiyatining shakllanishiga yordam beradi.[4]

METODLAR

-Amaliy tadqiqot

Ushbu metodda o'z tajribamizni yoki mavjud bo'lgan statistik ma'lumotlarni tahlil qilishimiz mumkin. Masalan, anketalar yoki intervyular o'tkazish orqali bolalarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsata yotgan ijtimoiy muhitni o'rganish mumkin. Bu metod orqali ota-onalar yoki boshqa muhim shaxslarning bolalarga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida real ma'lumotlar to'planadi.

-Tajriba o'rganish

Bu metodda bir nechta bolalar ustida amaliyot o'tkaziladi. Bundan rivojlanayotgan bolaning muayyan bir guruhdagi, masalan, oila a'zolari, do'stlari yoki maktabdagi o'qituvchilari bilan o'zaro aloqalarini tahlil qilish mumkin. Ushbu metod bolalar rivojlanishidagi individual xususiyatlar va atrofdagi shaxslarning ta'siri o'rtasidagi o'zaro bog'lanishlarni aniqlashda foydali bo'ladi.

-Sotsiologik tahlil

Bu metod orqali atrofdagi insonlar, xususan oilaning roli va jamiyatning ijtimoiy normativlari qanday ta'sir qilishini o'rganish mumkin. Bolaning ijtimoiy va madaniy rivojlanishini, shuningdek, oilaviy muhit va maktabdagi o'qituvchilarining o'rnini tahlil qilishda qo'llaniladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Natijalar:

Bolalarning rivojlanishiga atrofidagi insonlarning ta'siri haqidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oila, maktab, do'stlar va jamiyat bolalar hayotida juda ham katta ahamiyatga ega. Ota-onaning bolaning hissiy ehtiyojlariga javob berishi, unga muhabbat va qo'llab-quvvatlashni ko'rsatishi uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. O'z navbatida, bu bola tomonidan ijtimoiy munosabatlar o'rnatishda muhim rol o'ynaydi.

Jamiyatning ta'siri bolalarning dunyoqarashiga va qadriyatlarimizni tushunishga yordam beradi. Jamiyatning ijtimoiy talablariga moslashishga bo'lgan qiziqish bolaning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

MUHOKAMA

Bolalar rivojlanishida atrofidagi insonlarning ta'siri ko'plab omillar bilan bog'liq hisoblanadi. Oila – bu bolaning birinchi va eng muhim tarbiya maktabi hisoblanadi. Ota-onalarning bolaga munosabati, uning hissiy ehtiyojlarini qondirishga bo'lgan yondashuvlari bolaning kelajakdagi ijtimoiy va hissiy holatiga ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, oila tarkibidagi muammolar, masalan, ota-onalar o'rtasidagi janjallar yoki ota-onaning bolaga yetarlicha e'tibor bermasligi, bolaning rivojlanishida salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Bu masalada, ilgari o'rganilgan nazariyalarga murojaat qilganda, Vygotskiyning ijtimoiy o'rganish nazariyasi bolalar rivojlanishining ijtimoiy kontekstga qanchalik bog'liqligini ta'kidlaydi.[1] Maktab muhitida esa bolaning rivojlanishi ko'plab o'qituvchilar va tengdoshlar bilan aloqada bo'lishiga bog'liqdir. Maktabdagi ijobiy muhit bolaga bilim olish, o'zini ifodalash va yangi ko'nikmalarni egallashda yordam beradi. Salbiy muhit yoki noto'g'ri pedagogik yondashuvlar esa bolani o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Bu jihatdan, Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi bolalarning mustaqil fikrlash va bilimlarni o'zlashtirish qobiliyatlarini oshirishda ijtimoiy muhitning o'rnini alohida ta'kidlaydi.[2] Jamiyatdagi ijtimoiy normallar, qadriyatlar va stereotiplar bolalarning o'zligini anglashida katta rol o'ynaydi. Jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy talablar, masalan, gender rollari yoki irqiy stereotiplar bolalarning o'ziga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi. Shu sababli, jamiyatning ijtimoiy talablari bolalar uchun ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Qisqa qilib aytganda, bolaning rivojlanishi ko'plab ijtimoiy omillarning ta'siri ostida kechadi. Shu bois, bolalarga atrofidagi insonlar tomonidan to'g'ri qo'llab-quvvatlash, tarbiya va e'tibor ko'rsatish, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun juda muhim hisoblanadi.

XULOSA

Rivojlanayotgan bolaga atrofidagi insonlarning ta'siri juda katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Bolaning ijtimoiy rivojlanishida ota-ona, o'qituvchilar, do'stlar va boshqa yaqin kishilarning roli beqiyosdir. Ammo, salbiy omillar ya'ni oiladagi noxush holatlar va do'stlar bilan janjallar ham bolaga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois,

bolaga atrofidagi insonlarning ta'siri juda muhim hisoblanadi. Shuningdek, bola bilan yanada mustahkam va ijobiy munosabatlar o'rnatish, uni qo'llab-quvvatlash orqali uning ruhiy holati va o'ziga bo'lgan ishonchi mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vygotsky, L. S. (1978). "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes". Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1972). "The Psychology of the Child". Basic Books.
3. Fröbel, F. (1887). "The Education of Man" . D. Appleton & Company.
4. 4.Qodiriy, A. (1927). O'tkan kunlar. Toshkent: "Yangi avlod".

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429477>

SHAROF BOSHBEKOVNING "TEMIR XOTIN" KOMEDIYASIDAGI IJTIMOIY MASALALAR

Yarashova Mavluda Toxir qizi

JDPU O‘zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Tulishova Gulzina Ravshanovna**

JDPU O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada iste’dodli dramaturg, yozuvchi Sharof Boshbekov qalamiga mansub bo‘lgan "Temir xotin" komediyasidagi ijtimoiy muammolar, oilaviy kelishmovchiliklarning sabab va oqibatlari, inson qadri, o‘zbek ayollarining matonati haqidagi g‘oyalar ilgari surilgan, shuningdek, syujet va komediyadagi voqelik ham yoritilgan.

***Kalit so‘zlar:** "Alomat", robot, Qo‘chqor, Olimjon, paxta terish, o‘zbek ayollari, komediya.*

ABSTRACT

In this article, ideas about social problems, causes and consequences of family disagreements, human value, and the tenacity of Uzbek women in the comedy "The Iron Woman" written by the talented playwright Sharaf Boshbekov are presented.

***Key words:** "Alomat", robot, Kochkor, Olimjon, cotton picking, Uzbek women, comedy.*

Kirish

Sharof Boshbekov 1951-yilning 4-yanvarida Samarqand viloyati Bulung‘ur tumanida tug‘ilgan va bir qancha asarlarning muallifi hisoblanadi. Sharof Boshbekov haqiqatni haqqoniy aytadigan, hayotning murakkab jihatlarini o‘ta zukkolik bilan ko‘ra oladigan, g‘ururi, oriyati baland, dovyurak adib. Uning yozganlari yuqori lavozimdagi

ayrim insonlarga har doim ham yoqavermaydi shekilli, hayotida ko'p bora turli taqiqlarga uchraydi. 90-yillarda barcha spektakllari teatrlardan olib tashlangan, hattoki "Temir xotin" komediyasiga ham taqiq qo'yilgan. Yaqin yillarda televideniyaning "qora ro'yxat"iga ham kiritildi. Lekin qiyinchiliklar, nohaqliklar irodasini bukolmadi. Insult degan kasallikni boshidan kechirgan bo'lsada, ijodda davom etdi. Dramaturgning "Temir xotin" dramasi butun o'zbek xalqi yaxshi biladi. O'tgan asrning 80-yillarida yaratilgan, o'z vaqtida shov-shuv bo'lgan, 20 dan ortiq tilga tarjima qilingan bu asar hozirgacha sevib o'qiladi. Asar asosida tasvirga olingan film miriqib tomosha qilinadi. Uning bu qadar mashhurlashishi va milliy dramamizning gultoji darajasiga ko'tarilishining sababi esa asar zamirida yotadigan millat fojiasi, alamli og'riqlarining aks etishidir.

Dramaning syujetiga to'xtaladigan bo'lsak, asarning boshlanish qismida Qo'chqorning uyi tasviri keltirilgan bo'lib, yozuvchi ideal tarzda ma'lum bir detallarni aks ettirgan holda haqiqiy o'zbek xonadonini tasvirlagan. Qo'chqorvoy asarning bosh qahramoni bo'lib, traktorchilik kasbi bilan shug'ullanadi. Uning aybi esa ko'p ichishidir. Kunora ichadi va to'polon ko'taradi. Bu holat xotining ham joniga tegib bir nechta hamqishloqlari bilan birgalikda Qo'chqorning mastlik holatida daraxtga bog'lab qo'yish darajasigacha yetib boradi. Asar voqealari aynan shu yerdan boshlanadi. Erining bunday qiliqlaridan bezor bo'lgan xotini ketsam o'zgarar, degan xayolda bolalarini ota uyiga olib ketib qoladi. Bu orada Olimtoy ismli olim jiyani kelib qoladi. U 7 yil davomida ixtirosi ustida ishlab, robot, robot bo'lgandayam ayol ko'rinishidagi robotni yaratadi. Bu kashfiyotini sinovdan o'tkazish maqsadida qishloqqa, Qo'chqorvoyning uyiga olib keladi. Bu robotdan paxta terish mashinasi o'rnida foydalanish ko'zlangan edi. Orada ko'p hangomalar bo'lib o'tadi. Olimtoy har qancha tushuntirishga harakat qilmasin, Qo'chqorvoy robotning robotligiga mohiyatan hech tushunolmaydi.

Shuning uchun bu temirga uylanmoqchi bo'ladi, hatto nikoh ham o'qitadi. Alomatxon ismli robot bir muddat Qo'chqorvoyning uyida "xotin"lik vazifalarini bajarib yuradi:

supur-sidir, pishir-kuydir, mol-qo‘yga qarash, kir-chirni yuvish kabi. Nihoyat, sinovga olib chiqilgach, ya’ni paxta maydoniga borib paxta tergach, Alomatxon tutab ketadi va butunlay ishdan chiqadi. Robot bilan bir muddat yashagan Qo‘chqorvoy bu orada ko‘p narsaga tushunib yetadi va oz bo‘lsa-da o‘zgaradi. Xotini ham qaytib keladi va ilgarigidek yashab ketishadi. Asarning qisqacha syujeti shu bo‘lib, katta ahamiyatga ega bo‘lgan va mohiyati ulkan bo‘lgan asar hisoblanadi. Drama shunchaki komedik hodisalar voqeligi emas, balki "jiddiy komedik" asar hisoblanadi. Muallif go‘yoki: "Maqsadim kuldirish emas, kulgi- o‘tkir muammolarga diqqatingizni tortish vositasi, xolos",- degandek tuyuladi. Asarda sovet davridagi paxta siyosati tasvirlangan bo‘lib, ayollarning barchasi uyda o‘tirib, bolani va ro‘zg‘orni eplash o‘rniga ertalabdan kechgacha dalada mehnat qilishlari, kechasi daladan qaytib uy ishlarini ham qilishganini, pardoz-andozga-ku umuman vaqt yo‘qligino ko‘rsatmoqchi bo‘lgan. Robot esa tirik jon ayollarning qiladigan ishini chorak qismini qilib, bor yo‘g‘i dalada ishlab portlab ketadi. Bundan ko‘rishimiz mumkinki, shu temir 1 ta oddiy ayolning yarim ishiga bardosh berolmaydi. Bularning barchasi achchiq haqiqat hisoblanadi.

Xulosa

Asarning kulminatsiya qismi Alomatxonning Qo‘chqorvoyni gipnoz qilish jarayoni hisoblanadi. Mana shu dialog zamirida o‘zbek ayolining haqiqiy xarakteri, jafokashligi ko‘rinadi. Shuncha yumush, shuncha tashvishni birgina nozik xilqat, nihol qomat egasi bo‘lmish ayol qiladi, ya’ni o‘zbek ayoli. Qaysi millatda o‘ntadan ko‘p tug‘gan ayollar ko‘pligini eshitgansiz? Qaysi millat zaifalari shuncha ishni “g‘iq” demay bajaradi? Ayolni zaifa deymiz-u, lekin unga shuncha mashaqqat yuklaymiz. O‘zbek ayoli shuncha yumushdan ortib, erining o‘dag‘aylashini, qaynonasining g‘imir-simirini, bolasining g‘ingshishini, qo‘shnilarining pichir-pichirini ko‘tarishi kerak. Shunday katta, metin iroda sohibasi ayol. Agar ozgina noligudek bo‘lsa noshukrga chiqadi, haqqini talab qilaman desa, “tili chiqib qolgan” bo‘ladi. Ortiqcha dam olgudek bo‘lsa “tanbal kelin” degan nom oladi. Unda ham ko‘ngil borligi, asablari charchashi, jismi zaiflashishi, kayfiyatsiz bo‘lishi hisobga olinmaydi. Hatto temir yaramay, tutab ketgan mehnatlarga o‘zbek ayoli yonmasligi, doim xizmatga shay, “labbay” deb turishi, har

hunarni qoyillatishi, yegan nonini oqlab qo'yishi, qo'ydek yuvosh bo'lishi kerak. Bunday onadan qanday farzandlar yetishib chiqishi mumkin, deb o'ylaysiz? Albatta, yuvoshgina, nima deyilsa, "xo'p" deydigan, noroziligini bildirishga botinmaydigan, hayotidan nolimaydigan, ammo kun ko'rmaydigan Qo'chqorlar yetishib chiqadi. Biz ayollarimizni qadrlamas, ularning zaifaligini hisobga olmas, yelkasidagi yukni ko'tarishiga yordam bermas va ma'nau qo'llamas ekanmiz, kelajagimiz buyuk bo'lishiga umid ham qilmasak bo'laveradi. Farzandlarimiz qachon bizdan ko'ra baxtli bo'la oladi, qachonki ayollarimiz baxtli bo'lsa. Bola onasining ko'zida so'ngsiz charchoq, mungni emas, baxtni, kelajakka umidni ko'rsagina o'zini baxtli his qiladi. "Temir xotin" komediyasi nafaqat respublikamiz, balki boshqa mamlakatlar teatrlarida ham sahnaga qo'yildi. Unda muallif fan-texnika rivoji davrida inson ongi, dunyoqarashi, faoliyatida sodir bo'layotgan jiddiy o'zgarishlar, jamiyatdagi teran muammolarni hajviy yo'sinda ochib beradi. Mazkur asar asosida tasvirga olingan badiiy film ham xalqimizga manzur bo'ldi.

Adabiyotlar

1. D.H.Quronov "Adabiyot nazariyasi asoslari" Noshir nashri T:2019.
2. <https://kun.uz/news/2023/03/31/tragediyani-aks-ettirgan-komediya-temir-xotin-asari-haqida>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429542>

ЖЕНСКОЕ ЛИДЕРСТВО В НАУКЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ

Азиза Садридиновна Файзуллаева

Ташкентский государственный экономический университет,
Независимый соискатель кафедры «Философия».

***Аннотация:** В статье рассматривается влияние женского лидерства в науке на образовательные процессы с акцентом на глобальный и узбекский контексты. Женщины-лидеры играют ключевую роль в формировании инклюзивной образовательной среды, продвижении гендерного равенства и внедрении инновационных подходов. В Узбекистане законодательные инициативы, такие как Закон «О гарантиях равных прав и возможностей для женщин и мужчин» и «Стратегия достижения гендерного равенства до 2030 года», способствуют развитию женского лидерства. Особое внимание уделено барьерам и вызовам, с которыми сталкиваются женщины-учёные, а также их вкладу в реформирование образовательной системы через внедрение STEM-дисциплин и цифровых технологий. Сделан вывод о значении женского лидерства для устойчивого развития науки и образования.*

***Ключевые слова:** Женское лидерство, наука, образование, Узбекистан, гендерное равенство, инновации, STEM, образовательная политика, инклюзия, устойчивое развитие.*

Введение

Женское лидерство в науке становится важным фактором трансформации современных образовательных систем. Женщины-учёные, занимая ключевые позиции в академической среде, не только вносят вклад в развитие своих научных дисциплин, но и активно влияют на образовательные подходы, политику и практику. Они выступают агентами изменений, продвигая инклюзию, гендерное равенство и инновации в образовании.

Исторически сложилось, что участие женщин в науке и лидерских позициях было ограничено из-за социальных стереотипов и культурных барьеров. Однако с усилением глобализации и повышением роли науки в решении глобальных проблем роль женщин-лидеров в этой области значительно возросла. Женщины-лидеры в науке играют ключевую роль в создании программ, направленных на вовлечение новых поколений в STEM-дисциплины, развитие междисциплинарного обучения и внедрение инновационных методик преподавания.

Цель данной статьи — проанализировать, как женское лидерство в науке влияет на образовательную сферу, выделить ключевые аспекты их влияния и показать, как их подходы способствуют трансформации образования в глобальном и локальном контекстах.

Женское лидерство в науке играет ключевую роль в формировании современных образовательных систем. Успехи женщин-учёных вдохновляют новые поколения, стимулируют гендерное равенство и способствуют внедрению инновационных подходов в обучение. По данным UNESCO (2022), увеличение числа женщин-лидеров в науке напрямую связано с улучшением образовательных показателей и созданием инклюзивной образовательной среды.

В контексте Узбекистана женское лидерство в науке также оказывает значительное влияние. В последние годы в стране приняты реформы, направленные на расширение участия женщин в академической среде. Как отмечает Саида Курбанова (2020), женские образовательные инициативы в Узбекистане играют важную роль в развитии местных образовательных учреждений и продвижении современных методик преподавания.

Целью данного исследования является анализ влияния женского лидерства в науке на образовательную систему, с акцентом на международный и узбекский контексты.

Методы (Methods)

Исследование выполнено с использованием следующих методов:

Литературный обзор: Анализ международных источников (UNESCO, Eagly & Carli, 2007) и узбекской литературы (Курбанова, 2020; Худойберганова, 2021).
Интервью: Проведены интервью с пятью женщинами-учёными из Узбекистана, занимающими руководящие должности в научных и образовательных учреждениях. Кросс-культурный анализ: Сравнение влияния женского лидерства на образование в Узбекистане и других странах Центральной Азии.

Результаты (Results)

1. Влияние женского лидерства на образовательные стратегии

Женщины-лидеры в науке внедряют инновационные подходы к обучению. В Узбекистане, по словам Худойбергановой (2021), женщины-учёные активно работают над модернизацией образовательных программ, включая развитие STEM-дисциплин. Например, создание специализированных курсов для девочек и женщин способствует повышению их интереса к науке и технологиям.

2. Гендерное равенство в образовательной среде

Женское лидерство способствует устранению гендерных барьеров в образовании. Как отмечает Саидова и Касымов (2019), в Узбекистане программы, возглавляемые женщинами, направлены на повышение доступности образования для девушек из сельских регионов.

3. Роль женщин в формировании образовательной политики

Женщины-лидеры активно участвуют в разработке образовательной политики. Например, в интервью респондентки указали, что участие женщин в реформе высшего образования в Узбекистане способствует внедрению современных стандартов и повышению качества обучения.

Обсуждение

Женское лидерство в науке представляет собой многоаспектное явление, которое оказывает значительное влияние на образовательные процессы. Оно трансформирует традиционные подходы к обучению, внедряет инновации и способствует гендерному равенству. Обсуждение этой темы требует анализа как

глобального контекста, так и локальных особенностей, в том числе в Узбекистане.

Женщины-лидеры в науке становятся движущей силой внедрения инноваций в образование. В глобальном масштабе это проявляется в разработке междисциплинарных подходов, интеграции технологий в учебный процесс и создании инклюзивных образовательных программ. Например, исследования показали, что женщины-лидеры склонны акцентировать внимание на практической значимости науки, что помогает формировать новые подходы к преподаванию. Это мнение подтверждается работами Eagly и Carli (2007), которые утверждают, что женщины-лидеры чаще внедряют стратегии, ориентированные на сотрудничество и долгосрочные изменения.

В Узбекистане женское лидерство проявляется в модернизации образовательной системы через внедрение цифровых технологий. Как отмечает Саида Курбанова (2020), женщины, занимающие руководящие позиции в образовании, активно продвигают использование дистанционного обучения и цифровых платформ для повышения доступности образования. Это особенно важно для сельских районов, где цифровизация помогает преодолеть географические барьеры.

Примером успешного внедрения инноваций является программа повышения квалификации учителей в Узбекистане, в которой активно участвуют женщины-учёные. Они внедряют методики, способствующие развитию критического мышления и навыков решения проблем у студентов. Эти подходы, по словам Худойберггановой (2021), помогают формировать у молодёжи гибкость мышления и готовность к решению глобальных вызовов.

Несмотря на успехи, женское лидерство в науке сталкивается с многочисленными барьерами, которые можно разделить на социальные, культурные и институциональные. В Узбекистане исторические и культурные традиции играют значительную роль в формировании гендерных стереотипов. Как подчеркивает Худойбергганова (2021), в традиционном узбекском обществе

женщины чаще воспринимаются как хранительницы домашнего очага, а не как лидеры в науке или образовании. Это ограничивает их карьерные амбиции и доступ к ресурсам.

Глобализация частично способствует изменению этих установок, но процесс остаётся медленным. Например, в интервью с женщинами-учёными из Узбекистана респондентки указали, что, хотя государственные программы создают возможности для их профессионального роста, они всё ещё сталкиваются с дискриминацией в принятии решений. Один из респондентов отметил: «Женщинам приходится доказывать свою компетентность в два раза чаще, чем мужчинам, даже если их достижения очевидны».

Международный опыт показывает, что для преодоления подобных барьеров важно развивать программы наставничества, которые помогают женщинам укреплять уверенность в себе и строить карьеру. В Узбекистане такие программы начинают набирать популярность, но их масштаб пока недостаточен для значительного влияния.

Образование играет ключевую роль в развитии лидерских качеств у женщин. В Узбекистане реформы образовательной системы, такие как программа «Образование для всех», направлены на обеспечение равного доступа к образованию. По данным Саидовой и Касымова (2019), девушки из сельских регионов теперь имеют больше возможностей для обучения, что повышает их шансы на карьерный рост.

Женщины-лидеры также выступают инициаторами образовательных реформ, направленных на развитие у студентов навыков лидерства и самостоятельности. Например, внедрение программ STEM для девушек стало важным шагом в продвижении женского лидерства. Эти программы помогают развивать уверенность в своих силах, что является критически важным для успешной карьеры в науке.

Женщины-лидеры оказывают положительное влияние на гендерное равенство в образовательной среде. Они способствуют созданию инклюзивных

условий, где девушки могут чувствовать себя равноправными участниками процесса обучения. Как отмечает Catalyst (2020), наличие женщин в руководстве образовательных учреждений повышает вероятность внедрения политики равенства и инклюзии.

В Узбекистане одним из примеров таких инициатив является создание женских образовательных клубов, где студентки могут получать поддержку и обмениваться опытом. Эти клубы, как утверждает Курбанова (2020), помогают формировать у девушек лидерские навыки и готовность к принятию ответственности.

Кроме того, женщины-лидеры активно поддерживают проекты, направленные на борьбу с гендерными стереотипами в школьной и университетской среде. Например, образовательные кампании, посвящённые роли женщин в науке, помогают менять общественное восприятие и стимулировать интерес девушек к научной деятельности.

Женское лидерство и образовательная политика

Женщины-лидеры также играют важную роль в разработке образовательной политики. В Узбекистане реформы высшего образования активно поддерживаются женщинами, занимающими ключевые позиции в Министерстве высшего образования и других институтах. Эти реформы направлены на внедрение международных стандартов, таких как Болонская система, и улучшение качества подготовки специалистов.

Респонденты интервью подчеркнули, что женщины-лидеры часто инициируют изменения, которые учитывают потребности студентов и преподавателей. Например, реформы, направленные на снижение бюрократической нагрузки и повышение академической свободы, были предложены именно женщинами в руководстве.

В глобальном контексте женское лидерство в науке способствует развитию новых подходов к образованию, таких как междисциплинарное обучение и интеграция социальных навыков. Эти изменения отражаются и на

узбекской образовательной системе, где всё больше внимания уделяется подготовке специалистов, готовых к работе в условиях глобальных вызовов.

Однако, как отмечает Худойберганаева (2021), успех таких инициатив зависит от локальных условий. В Узбекистане, где культурные традиции играют значительную роль, важно учитывать специфику местной культуры при разработке программ и инициатив.

Перспективы женского лидерства в науке и образовании в Узбекистане зависят от комплексного подхода к устранению барьеров и поддержке женщин. Государственные инициативы, такие как программы наставничества, поддержка предпринимательства и образовательные гранты, играют важную роль в этом процессе.

Кроме того, международное сотрудничество может стать важным инструментом для развития женского лидерства. Участие узбекских женщин в международных конференциях, грантовых программах и сетях, таких как UNESCO Women in Science, способствует обмену опытом и укреплению их позиций.

Женское лидерство в науке оказывает значительное влияние на образование, способствуя его инклюзивности, инновационности и устойчивости. В Узбекистане женщины-лидеры играют важную роль в реформировании образовательной системы, несмотря на сохраняющиеся социальные и культурные барьеры. Их вклад является ключевым фактором развития науки и образования как на национальном, так и на международном уровне.

Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев неоднократно подчеркивал важность повышения роли женщин в общественной, политической и деловой жизни страны. В своем выступлении на 46-й сессии Совета ООН по правам человека он отметил: «В вопросах гендерной политики мы намерены кардинально повысить роль женщин в общественной, политической и деловой жизни страны».[10]

В 2019 году был принят Закон «О гарантиях равных прав и возможностей для женщин и мужчин», который закрепляет равноправие полов во всех сферах жизни, включая науку и образование. Этот закон обеспечивает женщинам равное участие в управлении делами общества и государства, избирательном процессе, а также равные права и возможности в сфере образования, науки и культуры.

В 2021 году была утверждена «Стратегия достижения гендерного равенства в Республике Узбекистан до 2030 года». Этот документ направлен на создание условий для полного и равноправного участия женщин во всех сферах общественной жизни, включая науку и образование.

Влияние женского лидерства на образовательные инновации:

Женщины-лидеры в науке Узбекистана активно способствуют внедрению инновационных подходов в образование. Профессор Шахло Турдикулова, заместитель министра высшего образования, науки и инноваций, отмечает: «Наша задача — обеспечить женщинам равный доступ и участие в науке» ГАЗЕТА.UZ. Под ее руководством реализуются программы, направленные на привлечение девушек к STEM-дисциплинам и развитие научного потенциала женщин.[9]

В 2023 году в Ташкенте прошел международный форум «Роль женщин в устойчивом развитии науки, технологий и инноваций в обществе», организованный Государственным комитетом семьи и женщин, Министерством высшего образования, науки и инноваций и Академией наук UZA. На форуме обсуждались вопросы расширения участия женщин в науке и их вклад в развитие инновационных технологий.

Заключение

Женское лидерство в науке оказывает глубокое влияние на образовательную сферу, способствуя её модернизации, инклюзивности и инновационности. В Узбекистане роль женщин-лидеров в науке особенно заметна в разработке образовательных программ, направленных на привлечение девушек к STEM-дисциплинам, продвижение гендерного равенства и внедрение

современных технологий. Законодательные инициативы, такие как «Стратегия достижения гендерного равенства в Республике Узбекистан до 2030 года» и Закон «О гарантиях равных прав и возможностей для женщин и мужчин», создают основу для устойчивого развития женского лидерства.

Президент Шавкат Мирзиёев неоднократно подчеркивал важность участия женщин в науке и образовании, что находит отражение в национальных реформах и международном сотрудничестве. Женщины-лидеры играют ключевую роль в изменении образовательной среды, разрушая стереотипы и формируя будущее, в котором наука и образование становятся равнодоступными для всех.

Тем не менее, остаются вызовы, связанные с культурными барьерами и гендерными стереотипами, которые требуют продолжения работы на уровне государственной политики и общественных инициатив. Поддержка женщин-учёных через программы наставничества, гранты и международное сотрудничество будет способствовать их дальнейшему развитию и расширению их вклада в образование.

Женское лидерство в науке — это не только вопрос гендерного равенства, но и важный фактор устойчивого развития общества, который открывает новые горизонты для будущих поколений.

Список литературы (References)

1. Курбанова, С. (2020). Роль женщин в развитии общества Узбекистана: исторический и современный контекст. Ташкент: Издательство национального университета.
2. Худойберганава, М. (2021). Женское лидерство в условиях модернизации и традиционных ценностей в Центральной Азии. Ташкент: Академия наук Узбекистана.

3. Саидова, Ш., & Касымов, Б. (2019). Гендерные аспекты образовательной реформы в Узбекистане. Журнал «Социальная динамика», 3(2), 45-62.
4. Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the Labyrinth: The Truth About How Women Become Leaders*. Harvard Business Review Press.
5. Catalyst. (2020). *Women in Leadership: Representation and Best Practices*. Retrieved from <https://catalyst.org>
6. Закон Республики Узбекистан. (2019). О гарантиях равных прав и возможностей для женщин и мужчин. Retrieved from <https://lex.uz>
7. Стратегия достижения гендерного равенства в Республике Узбекистан до 2030 года. (2021). Retrieved from <https://gender.stat.uz>
8. UNESCO. (2022). *Gender and Education: Challenges and Opportunities*. Retrieved from <https://unesco.org>
9. Газета.uz. (2023). Шахло Турдикулова: Мы создаем равные возможности для женщин в науке. Retrieved from <https://gazeta.uz>
10. Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на 46-й сессии Совета по правам человека Организации Объединенных Наций. Retrieved from <https://president.uz>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429619>

GULLIVERNING SAYOHATLARI ASARIDA IJTIMOYIY -SIYOSIY MASALALARNING SATIRIK TASVIRI

Abdurayimova Lobar Husniddin qizi

TerDU talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jonatan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asari, asarga oid ma'lumotlar, undagi qahramonlar hamda Angliyadagi ijtimoiy va siyosiy muammolarni fantastik sayohatlar orqali ochib berishi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Gulliver, sayohat, Jonatan Svift, ijtimoiy tanqid, fantastika, siyosat, Liliputiya, ulkan odamlar.

Jonatan Svift (1667 - 1745) ingliz nasrining eng yuksak namoyondalaridan biri sanaladi. Sviftning shoh asarlaridan biri bo'lgan „Gulliverning sayohatlari“ romani 1726 - yilda chop etilgan bo'lib, ko'pchilik asarni bolalarga mo'ljallab yozilgan asar deb qarashadi. Aslida bu asar insoniyat haqida yozilgan satiradir. Asar o'z zamonasining ijtimoiy va siyosiy masalalarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Bu asar, fantastik sayohatlar orqali inson tabiatini, jamiyatdagi munosabatlarni tanqid qiladi. Asar Gulliverning har xil o'lkalarga qilgan sayohatlarini tasvirlaydi. Har bir o'lka o'ziga xos xarakterlar, madaniyat va ijtimoiy tizimlar bilan to'la, bu esa Gulliverning o'zini va o'z jamiyatidagi vaziyatlarni kengroq ko'rishiga imkon beradi.

Liliputiyaqa qilgan sayohatida Gulliver kichik odamlar orasida bo'ladi. Mittivoylar orasida „Tog' odam“ ga aylanadi. Uning ro'molchasida chavandozlar ot o'ynatadi, qahramon 600 ta to'shakda uxlaydi. Mittivoylar mamlakatida tuxumni uch tomonidan sindiruvchilar guruhi bilan poynagidan sindiruvchilar guruhi o'rtasida ashaddiy bahs boradi. Tuxumni uchidan sindirishdan bosh tortganligi uchun o'n bir

ming mutassib o‘lim jazosiga hukm qilingan. Bu kabi hodisalarni o‘qigan har bir o‘quvchida arzimagan bir tuxum masalasining ustidan tortishishlari kulgu uyg‘otishi tabiiydir. Adib bu bilan o‘z zamonasidagi katoliklar va protestant mazhabidagi dindorlarning ashaddiy ixtiloflari aslida arzimas poydevorga qurilganligi, ammo, shu arzimas sabab tufayli juda katta qirg‘in-barotlar yuz berayotganligini tanqidiy tarzida tasvirlaydi. Romanda Liliputiya’dagi ahmoqona tartiblardan yana biri — yuqori mansablarga qanday odamlar tanlanishi o‘tkir hajviy bo‘yoqlarda tasvirlanadi: „Birorta amaldor vafot etsa yoki imperatorning g‘azabiga uchrasa, bo‘shagan lavozimga da‘vogar bo‘lganlardan besh-olti kishi oliy hazratlari va butun saroy ahlini xushnud etib, dor o‘ynab berish uchun imperatordan izn so‘rashadi. Kimki arqondan qulamay, hammadan balandga sakrasa, bosh o‘rin o‘shaniki bo‘ladi“. Mukofot olish tartiblari ham shunga o‘xshash. Imperator tayoq o‘ynatganida uning ustidan va ostidan chaqqonlik bilan likillab o‘ta oluvchilarga oliy mukofotlar beriladi. Shunga o‘xshash voqealar talaygina bo‘lib, ular kinoyaviy tarzda alohida chizgilar bilan namoyon bo‘ladi.

Gulliver sayohatlaridan birida Ulkanlar mamlakatiga borib qolganida o‘zi ham liliput holiga tushib qoladi. Ulkan fermerlardan biri Gulliverni xalqqa ko‘rsatib anchagina pul ishlaydi. Ulkanlar qirolining qizi bu xabarni eshitib, otasini ko‘ndirib, dehqondan „qo‘g‘irchoq odamcha“ Gulliverni sotib oladilar. Keyingi sayohatida Gulliver sehrgarlar oroli Glabbdobdribga borib qoladi. Sehrgar qirol unga insoniyat tarixida o‘tgan buyuk zotlarning ruhlarini chaqirib, suhbatlashtiradi. Suhbatlarda aniqlanishicha, tarixda o‘tgan buyuk zotlarning avlodlari asrlar o‘tishi bilan maydalashibdi — ular tovlamachi, firibgar, aqldan ozgan, zolim odamlarga aylanibdilar. Tarixchilar esa yolg‘onlarni yozib, eng buyuk jasoratlarni qo‘rqoqlik, dono maslahatlarni ahmoqlik, vatanparvarlikni xoinlik deb yozibdilar.

Aslida Jonatan Svift bu asarini boshqa bir buyuk ingliz adibi Daniel Defoning „Robinzon Kruzo“ romaniga hajv sifatida boshlagan edi. Afsuski, bir zamonda yashagan ikki buyuk adib bir-biriga yov edi. Defo ham, Svift ham bir-birini amaldorlarga xushomadgo‘ylik qilishda, sotqinlikda ayblar edilar. „Robinzon

Kruzo“ning bir necha qismdan iborat davomi bo‘lib, ularda qahramon mavjud qirollik tuzumida adolatli oddiy mehnatkash odam o‘z baxtini topadi, degan g‘oyani ilgari surgan edi. Svift esa bir biridan ochko‘z , tekinxo‘r, takabbur qirollar va ministrlar hukmronlik qilgan jamiyatda inson hech qachon baxtini topolmasligini Gulliver sayohat qilgan o‘lkalar misolida ko‘rsatib bergan.

Xulosa qilib aytganda, asar o‘z zamonida kuch va kuchsizlik, erkinlik va kamsitish kabi dolzarb mavzularni satirik usulda tasvirlash orqali Angliya burjuaziyasi va zodagonlari hayotining ijtimoiy -siyosiy masalalarini ochib bergan. Sviftning mazkur asari o‘tgan ikki yarim asr davomida jahonning bir nechta tillariga tarjima qilinib bugungi kunda ham kitobxonlar uchun o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan asarlardan sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulliverning sayohatlari: roman. Jahon sarguzasht adabiyoti .Toshkent : Sharq , 2009 .
2. Alekseev P. V. Rus Sharq sayohatnomasi 18-asr oxiri va 19-asrning birinchi uchdan bir qismi sayohat nasri sifatida . 2014
3. „Jonatan Svift “ . Britaniya ensiklopediyasi. 2012-yil 4 - may
4. "Gulliverning sayohatlari " Waynback Machine saytida 2015

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429684>

"BEGONA": INSON VA ABSURD HAYOT TO'QNASHUVI

Chorshanbiyeva Nafosat

Nurmanova Zamira

TerDU talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Albert Kamyuning "Begona" asari tahlil qilinib, asardagi absurdizm falsafasi, bosh qahramonning ichki kechinmalari va jamiyat bilan munosabatlari o'rganiladi. Merso obrazining o'ziga xosligi va uning hayotga nisbatan begonalik hissi absurd dunyo nazariyasining asosiy jihatlari orqali tahlil qilinadi. Maqola asar mazmuni va Kamyuning falsafiy qarashlarini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Albert Kamyu, Begona, Absurdizm, Merso, Begonalik falsafasi, Inson o'zligi, Falsafiy roman, Ekzistensializm.

Albert Kamyu fransuz adabiyotining yirik vakili bo'lib, u o'z asarlarida insonning hayotga, o'limga va jamiyatga bo'lgan munosabatini o'rganishga katta e'tibor bergan. Kamyuning 1942-yilda yozilgan "Begona" romani zamonaviy ekzistensializm falsafasining eng muhim asarlaridan biri hisoblanadi. Ushbu asar inson hayotining absurdligini va shaxsning jamiyat tomonidan qanday cheklanishini o'rganadi. Asar bir vaqtning o'zida ekzistensializm va absurd falsafasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonning begonalashuvi va o'zligiga erishish yo'lida qanday qiyinchiliklarga duch kelishini yoritadi.

Asar bosh qahramoni Merso ismli oddiy odam bo'lib, hikoya uning onasining o'limi bilan boshlanadi. Mersoning onasi vafot etganida u juda befarq va hissiyotsizdek ko'rinadi. Onasining dafn marosimida ham u odatiy g'amginlikni ko'rsatmaydi, bu esa

uni o‘rab turgan odamlarning e‘tiroziga sabab bo‘ladi. Dafndan so‘ng Merso o‘z kundalik hayotiga qaytadi va hech qanday o‘zgarishsiz yashayveradi. Asar davomida u o‘z sevgilisi Mari bilan munosabatlarini davom ettiradi, do‘sti Raymondning muammolariga aralashadi va tasodifan bir arab yigitini o‘ldiradi. Ushbu qotillik tasodifan sodir bo‘lgan bo‘lsa-da, uning hayoti butkul o‘zgarib ketadi. Merso sudga tortiladi va uning xatti-harakatlari jamiyat tomonidan qattiq tanqid qilinadi. Sud jarayonida faqat qotillik emas, balki uning onasining dafnidagi befarqligi ham muhokama qilinadi. Bu yerda Kamyu sud tizimi orqali jamiyatning axloqiy qadriyatlarini ko‘rsatadi. Sud jarayoni davomida Mersoning ichki dunyosini tushunishga hech qanday urinish bo‘lmaydi, aksincha, u jamiyat tomonidan “begona” sifatida rad etiladi.

Kamyu “Begona” asari orqali absurd hayotni tasvirlash va insonning hayotga bo‘lgan munosabatini o‘rganishni maqsad qilgan. Absurd tushunchasi Kamyuning falsafiy qarashlarida muhim o‘rin tutadi. Bu tushuncha inson hayotining ma‘nosizligini va bu ma‘nosizlikni qabul qilish orqali erkinlikka erishish mumkinligini ifodalaydi. Mersoning hayotga bo‘lgan munosabati absurdlikning aniq namunasi sifatida gavdalanadi. U hayotning ma‘nosizligini anglab, undan qochmasdan, o‘z haqiqatini qabul qiladi. Asarda bu ayniqsa qotillikdan keyin va sud jarayonida yaqqol ko‘rinadi. Merso atrofidagi jamiyatdan, odamlardan va o‘z his-tuyg‘ularidan begonalashgan. U o‘z hislarini yashirmaydi va odamlardan farqli ravishda jamiyatning qoidalariga moslashishni xohlamaydi. Buning oqibatida u jamiyat uchun begona va tushunarsiz shaxs sifatida qabul qilinadi. Merso o‘limini qabul qilish orqali haqiqiy erkinlikka erishadi. Hayotning oxiriga yetayotgani uning uchun qo‘rquv emas, aksincha, hayotni chinakam tushunish uchun imkoniyatga aylanadi. Bu o‘limga nisbatan ekzistensial yondashuvning bir ko‘rinishidir.

Asarda jamiyat shaxsga qarshi turuvchi kuch sifatida tasvirlangan. Jamiyat uchun inson o‘zini belgilangan axloqiy normalar va qadriyatlarga moslashtirishi kerak. Merso bu qoidalarga amal qilmasligi tufayli jamiyat tomonidan jazolanadi. Sud jarayonida uning inson sifatidagi qadriyatlari emas, balki jamiyatga moslashmaganligi ko‘proq

tanqid qilinadi. Kamyu shu orqali jamiyatning ikkiyuzlamachiligini va insonning shaxsiy erkinligini cheklovchi tizim ekanligini ochib beradi. Merso o'zini juda oddiy va hissiy jihatdan beqaror bo'lmagan odam sifatida namoyon qiladi. Uning ichki dunyosi murakkab bo'lsa-da, tashqi dunyo uchun tushunarsiz. U sevgi, do'stlik, o'lim kabi hayotiy masalalarga ham hissiyotsiz munosabat bildiradi. Asarda uning bu hissiyoti orqali insonning ichki va tashqi hayoti o'rtasidagi ziddiyat tasvirlanadi.

"Begona" asari zamonaviy dunyoda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Insonning o'z hayot ma'nosini izlash jarayoni, jamiyatning shaxsiy erkinlikka to'sqinlik qilishi kabi masalalar bugungi kunda ham muhimdir. Asar nafaqat falsafiy mazmuni, balki insoniyatga universal savollarni o'rta tashlagani bilan ham dolzarbdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Albert Kamyuning "Begona" asari inson hayoti, ma'nosi va jamiyat bilan aloqasi haqidagi falsafiy savollarga bag'ishlangan. Asar o'quvchini inson hayotining absurdligini qabul qilish va o'zligini anglash jarayoni haqida o'ylashga undaydi. Merso obrazi orqali Kamyu inson va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beradi. Asarning asosiy g'oyasi shundaki, inson hayotning absurdligini qabul qilib, o'zligini topa olgan taqdirdagina chinakam erkinlikka erishadi. "Begona" — bu jamiyatdagi odatiy qoidalarga moslashmagan insonning portreti bo'lib, u bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alber Kamyu "Begona". Toshkent "Yozuvchi" nashriyoti
2. U.Jo'raqulov "Qiyosiy adabiyotshunoslik" Toshkent 2021
3. Berdiyayev.N "Erkinlik falsafasi"
3. Ziyo.uz kutubxonasi.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433764>

BADIIY ADABIYOTDA BOSH PERSONAJ RUHIYATI TASVIRI (“JINOYAT VA JAZO” ASARI MISOLIDA)

Jo‘rayeva Mehriniso Safar qizi

Xongeldiyeva Sevara Shuxrat qizi

TerDU, o‘zbek filologiyasi fakulteti talabalari

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada “Jinoyat va jazo” asari bosh qahramoni ruhiyati, undagi ichki ziddiyat va qarshiliklar, ijodkorning ruhiyatni yoritishidagi uslubi haqida atroflicha fikrlar yuritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: “Jinoyat va jazo”, ruhiyat, personaj ruhiyati, qahramon ichki dunyosi, psixologizm, hissiyot, ichki nizo.

Hozirgi adabiyotda voqelikni tasvirlashga qaraganda inson ruhiyatini tahlil qilishga ko‘proq e‘tibor berilmoqda. Bugungi adiblar uchun hayotiy reallik birlamchi ahamiyat kasb etmaydi. Bunga badiiy reallikni ta‘minlash vositasi debgina qaraladi. Bugun badiiy asar qiziqarli voqealar tasviridan emas, balki inson ko‘nglining mikrotahlilidan iboratdir. Har bir inson olam va odamiyatni o‘zini anglar darajadagina anglay oladi. Davrlar almashinuvi mobaynida adabiyotdagi mavzular ko‘lami rang-baranglik kasb etib borsa-da, uning asosiy obyekti bo‘lgan inson obrazi hamma vaqt ham mana shu mavzularning asosiy maqsadi bo‘lib kelmoqda. Darhaqiqat, har qanday siyosiy tazyiq, ijtimoiy yangilanish bo‘lmasin, har bir badiiy asarning markazida inson, uning taqdiri, kechinmalari, orzu-armonlari u yoki bu tarzda tahlilga tortilib kelinmoqda. Bu tahlillar esa shu davrga qadar inson ruhiy kamolotini tasvirlashda yuqori cho‘qqiga chiqqan asarlar vositasida amalga oshirilmoqda.

So‘nggi yillar adabiyoti, xususan roman, qissa, hikoyachiligida insonning ichki dunyosi tadqiq etilgan asarlar salmog‘i oshib, turmushni mafkura yo‘rig‘iga muvofiq talqin etish barham topmoqda. Alohida olingan odamni ulkan bir olam sifatida ko‘rsatish adabiyotimizning yetakchi tamoyiliga aylandi. Endilikda nafaqat, an’anaviy yo‘nalishda, balki shakl-shamoyili, ifoda tarzi, obrazlar dunyosi, mazmun mundarijasi mutlaqo yangicha bo‘lgan asarlar yaratilmoqda. Aytish mumkinki, adabiyotimizning shakl mazmun, uslub ko‘rinishlari, badiiy-falsafiy tadqiq qilish tamoyillari yangilandi. Tasvir quyushlab, inson ruhiyati qatlamlarini aks ettirish miqyoslari, ifoda tarzida jiddiy o‘zgarishlar sodir bo‘ldi[2:256,257]. Albatta, qahramon ruhiyati tasviri haqida so‘z borar ekan, avvalo, uning asosi bo‘lgan badiiy psixologizm haqida alohida to‘xtalib o‘tish joizdir. Badiiy psixologizm – badiiy asarda to‘laqonli inson obrazini yaratishning muhim vositalaridan biri; personaj ruhiyatining ochib berilishi, xatti-harakatlari va gap so‘zlarining psixologik jihatdan asoslanishi, shu maqsadlarga xizmat qiluvchi usul va vositalarning jami[3:48]. Darhaqiqat, qahramon ruhiyati tasviri muallif niyatining, g‘oyaviy maqsadining namoyon bo‘lishi demakdir. Adabiyotdagi personaj ruhiyati deganda personajning ongi, ongi va shaxsiyatini tashkil etuvchi ichki ruhiy va hissiy jihatlar tushuniladi. U qahramonning fikrlarini, his-tuyg‘ularini, motivlarini, xotiralarini va umumiy ruhiy hayotini qamrab oladi. Qahramonning ruhiyatini tushunish adabiyotda chuqurlik, murakkablik va o‘zaro bog‘liqlikni yaratish uchun juda muhimdir. Quyida esa personajning ruhiyati bilan bog‘liq bo‘lgan asosiy komponentlar va fikrlarni keltirgan holda tadqiqotimizning obyekti bo‘lgan “Jinoyat va jazo” romani bosh qahramoni Raskolnikov obrazi ruhiyati misolida tahlil olib boriladi:

Qahramonning fikrlari uning ichki dunyosi haqida tushuncha beradi. Yozuvchilar ko‘pincha qahramonning fikrlari, qo‘rquvlari, umidlari va noaniqliklarini ochib berish uchun ichki monologlar yoki ong oqimi hikoyasidan foydalanadilar. Xususan, tahlil ostidagi asarimizda ham shu xil xususiyatlarga duch kelindi: ***“Qanday ishga qo‘l urmoqchimanu, yana mana bunaqa arzimagan narsalardan qo‘rqib yotibman! - deb o‘yladi u g‘alati ishshayib. Qiziq, odamlar ko‘proq nimadan qo‘rqadilar? Mana***

hozir nima qilib yuribman? Axir, men buni eplay olamanmi? Bu o‘zi jiddiymi? Sira ham jiddiy emas, maynabozchilik!”. Asardan keltirilgan ushbu parchada yozuvchi bosh personajning ichki monologi vositasida uning qalbini tahlikaga solib turgan bir qancha jihatlarni ochiqlab tashlaydi.

Qahramonlar turli xil hissiyotlarni boshdan kechiradilar va bu his-tuyg‘ularning tasviri ularning ruhiyatiga chuqurlik qo‘shadi. Yozuvchilar his-tuyg‘ularni tavsiflab, dialoglar va harakatlar orqali yetkazishadi, bu esa o‘quvchilarga xarakter bilan hissiy darajada bog‘lanish imkonini beradi: *“Zinalardan tushib borar ekan, xuddi bir narsadan qattiq hayratga tushgan odam kabi bir necha marta to‘xtab ham qoldi”*. Ushbu parchada yozuvchi personajning hissiyotini harakati vositasida ifodalashga intiladi.

Xarakterni rivojlantirish uchun uning motivlari va istaklarini tushunish juda muhimdir. Qahramonlar o‘zlarining maqsadlari, ehtiyojlari va istaklari asosida harakat qilishadi va bu motivlar syujetni oldinga suradi. Jumladan, romanda Raskolnikov istaklari borasida quyidagi fikrlar keltiriladi: *“U umuman hech bir kimsani ko‘rgisi kelmasdi. Uy bekasining pul so‘rab g‘ingshishlarini, do‘q-po‘pisa, shikoyat qilishlarini eshitishni istamas, buning ustiga o‘zi ham otang yaxshi, onang yaxshi deb dalda solishni, kechirimlar so‘rashni, yolg‘on gapirishni ko‘ngliga sig‘dirmas, yo‘q, bundan ko‘ra yaxshisi hech kimning ko‘ziga ko‘rinmaslik uchun zinadan mushukday pisib o‘tib ketgan ming marta ma‘qul”*. Ushbu fikrlarga e‘tibor qaratilganda, qahramonning butun istaklari mujassamligi ko‘z oldimizda gavdalanadi va ularni birlashtirishgan holda yozuvchi o‘z qahramoniga tinchlik, osudalik, moddiy yordam bir qadar zarurligini zohiran ta’kidilaganligi ko‘zga tashlanadi.

Personajlar ko‘pincha ichki nizolar va ikkilanishlarga duch kelishadi. Bu kurashlar axloqiy qarorlar, shaxsiyat inqirozi yoki shaxsiy istaklar va jamiyat kutishlari o‘rtasidagi keskinlikni o‘z ichiga olishi mumkin. Ichki ziddiyatlar xarakter ruhiyatiga murakkablik qatlamlarini qo‘shadi. Bu jarayonni Raskolnikov misolida yaqqol ko‘rishimiz mumkin: *“Yo parvardigor! Bunchalar yaramas hammasi! Va nahotki, men... yo‘q, bo‘lmagan gap, bema’nilik! - deb qo‘shib qo‘ydi u qat’iyat bilan. -*

nahotki shunday dahshatli bir narsani qilish mening qo‘limdan kelsa? Nahot, mening dilimda shunchalar qabohat yashirinib yotgan bo‘lsa! Qanchalar palid, iflos, rasvo, rasvo!..”. ushbu parchada personajning ichki “men”i, ruhiyati bilan ziddiyati tasvirlangan bo‘lib, yozuvchi ushbu qism orqali asarning keyingi voqealariga bir qadar parda tortishga harakat qiladi.

Har tomonlama barkamol qahramon ham asar davomida rivojlanish va o‘zgarishlarni boshdan kechiradi. Bu xarakter yoki shaxsiy o‘ssish, ichki qarama-qarshiliklarni hal qilish yoki yangi istiqbollarni qabul qilish kabi xarakterning ruhiyatidagi o‘zgarishlarni aks ettiradi. Xususan, “Jinoyat va jazo” asari bosh qahramoni Raskolnikov asar boshlanishida boshqa bir hislar, kechinmalar orasida yashagan inson sifatida gavdalantirilgan bo‘lsa, asar oxiriga kelib undagi tuyg‘ular, qarashlar va tafakkur ko‘lamining bir qadar o‘zgarishiga duch kelishimiz mumkin. Asar boshida uni diqqat bilan kuzatgan kitobxon ateist sifatida ko‘ra boshlasa, asar intihosiga kelib, Soniya tufayli butunlay toshga aylangan qalbida muhabbat gullari ochila boshlaganiga, vijdoni oldida javob berishi kerak ekaniga, hayotidagi eski tarix tugab, yangi tarix boshlanishiga amin holdagi qiyofasiga duch keladi: ***“Endilikda uning e’tiqodlari mening ham e’tiqodlarim bo‘lib qolmaydimi? Juda bo‘lmaganda, uning tuyg‘ulari, uning intilishlari...”***

Xulosa qilib shuni ta’kidlamog‘imiz joizki, qahramonning ruhiyati bilan o‘quvchilarni jalb qilish empatiyani rivojlantiradi. Qachonki kitobxonlar qahramonning ichki kurashlari va his-tuyg‘ularini tushunib, ular bilan bog‘lana olsalar, ular qahramonning hayotiga, asar ichiga yanada kirib boradilar. Adabiyotda qahramon ruhiyatini o‘rganish dinamik jarayon bo‘lib, u ko‘p qirrali va haqiqiy tasvirni yaratish uchun turli elementlarni to‘qishni o‘z ichiga oladi. Xuddi shu kabi Dostoyevkiy ham qahramonlarining ichki dunyosidagi qarama-qarshiliklarga ko‘zgu sifatida alohida e’tibor qaratadi. Bundan tashqari, Dostoyevskiy o‘z qahramonlarining qarama-qarshiliklarini haddan tashqari ochib tashlaydi, shu bilan birgalikda, uning qahramonlari, xususan, “Jinoyat va jazo” asari bosh qahramoni Raskolnikov ham ichki ziddiyat va tafovutlar vositasida asar mobaynida o‘zini-o‘zi taftish qilib boradi va bu

jarayon esa qahramonning bosqichma-bosqich rivojlanib borishining bir shakli sanaladi. Asar bosh personajining ichki suhbatdoshi uning vijdoni ekanligi asar davomida sezilib turadi. U o'z vijdoni oldida hisob berar ekan, aynan mana shu jarayon orqali qayta najot yo'lini topishga intiladi va bu qismlarning hammasi bosh personaj ruhiy kechinmalari - tuyg'ulari, azoblari, iztiroblari, shodlig-u quvonchlari, hayajonlari, olam va odam munosabati, jamiyat taraqqiyoti, insonlar ahvoloti bir so'z bilan aytilganda qahramon badiiy psixologizmi - ruhiyati vositasidagina ochiq ravshan bayon etiladi. Bularning barchasini ijodkor mahorati va sinchkovligi bilan bog'lash ham maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dostoyevskiy F.M. "Jinoyat va jazo"(roman): Ga'fur g'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. - Toshkent, 1977.
2. Yoqubov I. Badiiy estetik so'z. - Toshkent, 2011. -469 b.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslik lug'ati/ D. Quronov, Z. Mamajonov., M. Sheraliyeva. - Toshkent: Akademnashr, 2013. 408b.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433822>

ZULFIYA VA OYDIN HOJIYEVA SHE'RIYATIDA AYOL TALQINI

To'raqulova Jasmina Ulug'bek qizi

JDPU O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: dots. v.b. Ne'matova H.

ANNOTATSIYA

Har bir yozuvchi ijod namunasini yaratar ekan, asarlarida o'zining ichki-kechinmalari hamda boshidan o'tgan yoki ko'rgan voqea-hodisalarini tasvirlaydi. Ushbu maqolada Zulfiya va Oydin Hojiyeva she'riyatida ayol, ona, opa-singil yoki qizlarning his-tuyg'ulari, ruhiyati, orzu-armonlari kabi hodisalar tasvirlangan.

Kalit so'zlar: ayol, muhabbat, shoira, qalb, nozik did, manzara, ichki-kechinma, his-tuyg'u, baxt, samimiyat.

ABSTRACT

When creating a work of art, each writer describes his inner feelings and the events he has experienced or seen in his works. This article describes the feelings, psyche, and dreams of women, mothers, sisters, or daughters in the poetry of Zulfiya and Aydin Hajiyeva.

Key words: woman, love, poetess, heart, delicate taste, landscape, inner feelings, feelings, happiness, sincerity.

Kirish

O'zbek she'riyatining mahoratli shoir va shoirlari anchagina bo'lib, ularning har biri ijod namunasining o'ziga xosligi hamda badiiy tili bilan ajralib turadi. O'zbek shoirlaridan Zulfiya va Oydin Hojiyeva she'riyatini qiyoslab o'rganadigan bo'lsak, ikkala ijodkorning ham she'rlarida ayol obrazi o'zgacha mahorat bilan

gavdalantirilganligining guvohi bo‘lamiz. Ayollar ruhiyati yoki qizlar taqdiri, qalbida kechayotgan hislarni misralarga moslagan holda fikrlarini bayon etishgan. “She’riyat kishining urib turgan yuragi singari tirik jon” [1:282], deydi Zulfiya.

Otalar erkasi, onalar baxti,

Vatanning sevgani, dugona qizlar.

Siz bilan she’rimning rubobi yangrar,

Siz bilan go’zaldir zamona, qizlar [2:44-45].

Shoira Zulfiyaning “Yuragimga yaqin kishilar” kitobida keltirilgan ushbu “Lobar qizlarga” she’rida asosiy mavzu qizlarning har tomonlama yetukligidir. Urush davrlarida ko‘plab mas’uliyatli yumushlar bevosita qizlarning zimmasiga tushganligiga qaramasdan, ular qanchalik qiyin bo‘lmasin barchasini eplagan aks etgan. Qizlar traktor haydash, paxta terish, chevarlik kabi ishlarni joy-joyiga qo‘yib, chin dildan ado etishi, maqtanchoqlik va mag‘rurlik kabi tuyg‘ular begona ekanligi, asosiysi qalbi pok bo‘lgani va shuning uchun qizlar bilan zamonning go‘zalligi tasvirlangan. Bundan tashqari, Zulfiyaning “Nur”, “Do‘stlarimga” kabi she’rlarida ham ona, qizlar mavzusi mavjud. Har bir ijodkor o‘z asarida ona obrazini aks ettiradi. Zulfiya “Nur” she’rida onasini “nur”ga qiyoslagan holda tasvirlaydi. Chunki ona bizga har tomonlama yoritguvchi chiroqdek, hayotimizda nimadir sodir bo‘lsa, onamizning aytadigan so‘zlari shifo va dalda beradi. Shunday ekan, shoira ham onalarning orzu-istaklari va farzandiga g‘amxo‘rligi, dardini faqat qalbida saqlashi, o‘zgaga isyon qila olmasligini o‘z she’rida yoritgan.

Shoira Oydin Hojiyeva she’riyati ham mashhur hisoblanib, asosan, she’r markazida ayol obrazi turadi. Ayollarning turli vaziyatdagi kechinma va holatlari tasvirlanadi. Jumladan, “Mushfiq onajon” kitobida keltirilgan “Kelingni ko‘rganda” she’rini tahlil qiladigan bo‘lsak, bunda onaning qalb iztiroblari tasvirlangan:

Kelingni ko‘rganda

Bir oh tortding, onajon.

Qaytadan qiynadimi

Eski darding, onajon!

*Yuzingda quvonch izi,
Hasrat izi bir jahon,
Kelganday o'g'ling o'zi
Bir oh tortding, onajon...[3:4]*

Mazkur she'rda bir onaning o'g'li urushda vafot etgani, urush tufayli ayollar turmush o'rtog'idan ajralib tushkunlikka tushgani hamda onalar mahzun kelinining iztiroblarini ko'rib, dardi yangilangani aks etgan. Onadek ulug' zot barcha qiyinchilik va azoblarini yuragiga ko'mib, o'zi dadil bo'lishga uringani, ichidagilarni birovga ayta olmagan kabi holatlar yoritilgan.

*Hech kim sizga intilmagan menday qattiq rashk ila,
Sevmagan ham, sovumagan ham hech kim sizdan menchalik.
Xayolingiz qor-bo'ronli, ko'z ochirmas dashtida,
Kezmagan ham, to'zmagan ham hech kim siz deb menchalik [3:57].*

Shoira Oydin Hojiyevaning ushbu "Intilish" deb nomlangan she'rida o'zbek ayol-qizlariga xos bo'lgan rashk va vafo tuyg'ulari chiroyli tarzda aks ettirilgan. Ayolning o'z juftini qanchalik hurmat qilishi, muhabbat qo'yib, hurmat qilishi va agar juftidan munosib javob ololmasa, undan ham, ya'ni ayolning qahridan yomon narsa yo'qligi keltirilgan. Ayol kishining naqadar vafoli va qalbi mehr-muhabbatga to'la ekanligi, oilasining baxti uchun qayg'urishi she'rda yaqqol namoyon etilgan.

Xulosa

Xulosa qilib aytish mumkinki, Zulfiya va Oydin Hojiyevaning she'riyatida aks etgan manzaralar hamda g'oyalarning o'xshashligi aynan ayollar mavzusida kuzatiladi. Ayol va qizlarning quvonchi, baxti, qayg'u-armonlarini tasvirlashda tabiat manzaralaridan foydalaniladi. Onalarning bu hayotda takrorlanmas yagona zot ekanligi, har tomonlama yelkadosh inson ham ona ekanligi qayd etilgan. Qolaversa, ayol kishining ko'nglining sof va pokligi, qalbida doim ezgulik bo'lishi, guldek chiroyli, oftobday charaqlab turishi kabilar ham aks ettirilgan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. I.G'afurov. Adabiyot dunyosi: Joziba. Yangi asr avlodi, 2022. - 496 b.
2. Zulfiya. Yuragimga yaqin kishilar. She'rlar. O'zSSR Davlat badiiy adabiyot nashriyoti. Toshkent - 1958. 116 b
3. Oydin Hojiyeva. Mushfiq onajon. T.: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983. - 304 b.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433865>

PHRASEOLOGICAL UNITS AS FRAGMENTS OF THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD

Atadjanova Gulbaxar Yusupovna

Barlikbayeva Shakhsanem Baxadirovna

Karakalpak State University named after Berdakh

sbarlykbaeva@gmail.com

ABSTRACT

The theme of the nationally and culturally specific features of phraseological units is quite traditional in phraseology research. In these studies, phraseological units are viewed as nationally specific language entities that accumulate the cultural potential of a people. In this context, phraseology, as fragments of the linguistic picture of the world, expresses both the material and spiritual culture of a nation. Researchers have often noted the national uniqueness of phraseological units within the linguistic picture of the world of various nations, reflecting elements of national mentality. The differences between phraseological units of different peoples are determined by religion and history, customs and traditions, natural conditions, and the value systems of specific nations. The national peculiarities of worldview of any ethnocultural community are rooted in the lifestyle and psychology of its people, reflected in the language through the semantic structure of linguistic signs.

Keywords: *phraseology research, linguistic, conceptualizing, customs and traditions, uniqueness of phraseological units, linguistic picture.*

INTRODUCTION

Currently, modern linguistics increasingly examines phraseological units within the cultural context. That is, the linguocultural approach to the study of phraseological units is employed. V.N. Telia sees the main task of linguoculturology in relation to phraseology as the research and description of the mechanisms through which the

interaction of phraseological units as elements of natural language with cultural semantics occurs, thereby fulfilling their function as verbalized signs of the “language” of culture.

Phraseological units preserve and transmit knowledge about the established system of customs, traditions, laws, and everyday perceptions of the world from generation to generation. This allows scholars to discuss phraseological units as means of verbalizing certain concepts of mental formations, which are generalized and holistic cognitive units encoding culturally significant meanings in various configurations.

Phraseological units are among the most semantically complex groups of linguistic units. One characteristic feature of phraseological units is that the overall meaning of these figurative expressions cannot be understood simply as the sum of the meanings of their components. For example, the well-known expression "a dog in the manger" implies a person's position of being "neither for oneself nor for others," rather than a literal interpretation of an animal laying on dried grass meant for livestock feed. This explains the fact that phraseological units often appear unclear to other people and are thus perceived literally. The frequent literal interpretation of phraseological units is usually due to a deficiency in the speaker's or listener's background contextual knowledge. Such knowledge is always a result of existing in a certain environment and belonging to it—those sociocultural insights that are characteristic only of a specific nation or nationality, mastered by a significant number of its representatives and reflected in the language of that national community.

METHODS

This is precisely why phraseological units, being a reflection of national culture, present certain challenges when translated into another language. Even if phraseological units in different languages are similar in meaning, they may have different expressive-stylistic connotations, differing figurative foundations, and serve different evaluative functions. V.N. Teliya proposes two postulates for investigating the interaction between language and culture. The first postulate assumes that speakers of a language possess—more or less consciously—knowledge of precedent cultural texts

or linguistic entities, which may serve as sources for cultural-national interpretations of phraseological units.

In a preliminary approximation, V.N. Telia suggests identifying eight sources for the linguocultural analysis of phraseological units:

- Ritual forms of folk culture, such as matchmaking, memorials, etc., as well as superstitions, myths, spells, etc. An example of this is the phraseological unit "soul flies to another world."

- The paremiological fund, for example: "Babushkin vek - сорок лет" (a woman's age - forty years) and "Сорок пять - баба ягодка опять" (At forty-five, she's still a berry).

- A system of archetype images, such as "dumb as a ram," "slender as a birch," and "like water off a duck's back."

- Symbolic words or phrases that have a symbolic interpretation. Culturally national symbols embodied in the linguistic "body." For instance: "the soul is out of place," "the soul bleeds," "the soul has left the heels."

- Christianity with its theosophy, moral injunctions, and rituals. Examples include: "scant vessel," "pitch darkness," and "give one's soul to God."

- The intellectual heritage of a nation and humanity as a whole. Examples include: "an elephant in a china shop" and "smoke of the homeland."

- Realities that serve as subjects of description in culture-oriented dictionaries. For instance: "sokol" (as naked as a falcon), "medny grosh" (not worth a copper coin).

- Intralinguistic resources for cultural interpretation. For example: "the sea of life," "the ship of perestroika."

RESULTS

Thus, from the sources of cultural interpretation of phraseological units mentioned above, it should be noted that these sources of information can overlap and even contain contradictory elements. This is quite natural since they are distinguished not by a single categorical-cultural basis (a task that, while difficult, is intriguing for addressing the issue of the "language of culture"), but rather by the type of knowledge corresponding

to the semiological nature of these sources. Moreover, culture itself, along with the mentality formed on its basis, can reflect and reproduce the cultural traditions of various "social times" and the cultural values of different social strata and even individual people.

Knowledge of cultural signs, or "culturèmes," belonging to these various sources is part of the cultural competence of a people. Although this verbalized knowledge, in V.N. Teliá's view, should be regarded as belonging to the world of material and spiritual culture, which finds its sign expression in linguistic form through the process of semiosis. Therefore, the interpretation of linguistic signs, in particular phraseological units, within the conceptual space of these cultural signs is a procedure that correlates the units of the language system with cultural taxa. The result of such correlation is the content of cultural connotation, equally marked by national characteristics, as is the idiomatic content of cultural signs.

In the modeling of the linguistic picture of the world, the phraseological image plays a significant role. The phraseological image contributes to the structuring of fragments of the linguistic picture of the world associated with the figurative perception of objects and phenomena of the surrounding reality, which is realized in the actual (dictionary-fixed) meanings of phraseological units. Phraseological units have the ability to reflect fragments of the linguistic picture of the world of a specific people speaking a particular language. Language serves as a mirror of the people's mentality. The entire structure of a language, its derivational possibilities, grammatical categories, phonetic features, and synonymy are all interconnected with the mentality of the language's speakers.

DISCUSSION

The connection between phraseological units and the mental traits of a people can be traced in two directions: moving away from mental traits to find their reflection in phraseological units, and conversely, using the analysis of phraseological units to reveal the mental traits characteristic of the language speakers.

For example: “Looking at him, I remembered the bedbugs, Zinochka, my diagnosis, and it wasn’t just frost; a whole Ice Ocean ran down my spine.” (The Night Before the Trial, 24).

As a result of the research in the works of F.M. Dostoevsky, phraseological units have been identified that primarily convey psychological states: “His initial astonishment gradually changed to horror, as if frost had passed down his spine.” (Crime and Punishment, 15) and human behavior: “and that none of them has the right to ‘raise their nose’ in front of him.” (Crime and Punishment, 66).

CONCLUSION

Summarizing the results of the above study, the following conclusions can be drawn:

1. A phraseological unit in modern linguistics represents a rather complex and contradictory unity. As a separate formation, it possesses a holistic meaning. From the standpoint of semantic cohesion, phraseological units in contemporary Russian literary language can be divided into four types: phraseological fusions, phraseological unities, phraseological combinations, and phraseological expressions. Some properties bring a phraseological unit closer to a phrase, while others align it with a word.

2. V.N. Teliya proposes two postulates for studying the interaction between language and culture:

a) Language speakers possess—more or less consciously—knowledge of precedent culturally significant informational texts or linguistic entities, which can serve as sources for cultural-national interpretation of phraseological units.

b) The correlation of phraseological units with the “language of culture” in linguocultural analysis is done through representative arrays of ideographic fields such as “properties of a person,” “feelings,” “intellectual abilities and states,” “behavior,” “space,” etc.

3. As a result of the study of different groups of phraseological units used in the works of N.V. Gogol, A.P. Chekhov, and F.M. Dostoevsky, we can conclude:

a) N.V. Gogol's works have a satirical character. The author, not limiting himself to the phraseological meanings of stable expressions, uses them against the background of the specific meaning of each individual word. In N.V. Gogol's works, phraseological constructions of all four types were found, with a predominance of phraseological unities and combinations.

b) In the works of A.P. Chekhov, phraseological units belonging to various styles of language were identified: bookish, colloquial, and vulgar. Among them, there is a large number of phraseological units of the vulgar style of language.

c) In the works of F.M. Dostoevsky, phraseological units conveying psychological states and human behavior were identified. In F.M. Dostoevsky's writing, the central element is the description of a person's psychological state.

REFERENCES

1. Zaliznyak A.A. Language picture of the world//Encyclopedia "Circumnavigation". M., 2005
2. Tsivyan T.V. Linguistic foundations of the Balkan model of the world. M., 1990. p.
3. Humboldt V. background. The character of the language and the character of the people. // Language and philosophy of culture. - M.: Progress, 1985. p. 168
4. Weisgerber J.L. Language and philosophy// Questions of Linguistics, 1993. No. 2
5. Karaulov, Yu.N. General and Russian ideography / Yu.N. Karaulov. M.: Publishing house "Science", 1976. from 245
6. Apresyan Yu.D. Integral description of the language and system lexicography. "Languages of Russian culture". Selected works/ Yu.D. Apresyan. M.: School, 1995. Vol.2. p.348
7. Telia V.N. Metaphorization and its role in creating a linguistic picture of the world. Q: The role of the human factor in language: Language and the picture of the world. Ed. by B.A. Serebrennikov. M., 1988. p.179
8. Popova Z.D., Sternin I.A. Language and the national picture of the world. Voronezh: Istoki, 2007. 3rd edition, reprint. and additional p.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433966>

LANGUAGE EDUCATION AS A RESULT OF LEARNING THE LANGUAGE AND CULTURE OF THE PEOPLE

Sharipova Sitora Khaidarovna

Teacher at Bukhara University ZARMED,
Doctoral student at Bukhara State University

Email: s.x.sharipova@buxdu.uz

Abstract: *This article examines issues of language teaching: problems of language education, the system of scientific knowledge related to the subject of study, the subject of speech activity. The current state of language education, the need to prepare an independent user of the language, as well as the components of communicative competence are presented. In addition, the current state of linguistics is outlined. The main subjects of linguistics: speech, speech activity, subject of speech, speech behavior, real processes of formation of speech communication, its acquisition and conditions.*

Keywords: *linguacultural studies and linguistic and regional studies, psychological foundations of language teaching, language teaching methods, didactics, goals, objectives, social subject.*

ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК РЕЗУЛЬТАТ ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ НАРОДА

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы обучения языку: проблемы языкового образования, система научных знаний, связанных с предметом изучения, предмет речевой деятельности. Представлено современное состояние языкового образования, необходимость подготовки самостоятельного пользователя языка, а также компоненты коммуникативной компетенции. Кроме того, изложено современное состояние языкознания. Основные предметы языкознания: речь, речевая деятельность, субъект речи, речевое поведение, реальные процессы формирования речевого общения, его усвоение и условия.*

Ключевые слова: *лингвокультурология и лингвострановедение, психологические основы обучения языку, методика обучения языку, дидактика, цели, задачи, социальный субъект.*

TILSHUNOSLIK TA'LIMI XALQ MADANIYATI VA TILINI O'RGANISHNING NATIJASIDIR

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada til o'qitish masalalari: tilshunoslik muammolari, o'rganish mavzusiga oid ilmiy bilimlar tizimi, nutq faoliyatining predmeti, tilshunoslikning hozirgi holati, mustaqil til foydalanuvchisini tayyorlash zarurati, shuningdek, kommunikativ kompetentsiyaning tarkibiy qismlari ko'rsatilgan. Bundan tashqari, tilshunoslikning hozirgi holati ko'rsatilgan. Tilshunoslikning asosiy predmetlari: nutq, nutq faoliyati, nutq predmeti, nutqiy xulq-atvor, nutqiy muloqotni shakllantirishning real jarayonlari, uning o'zlashtirilishi va shartlari.*

***Kalit so'zlar:** lingvokulturologiya va lingvomadaniyatshunoslik, til o'qitishning psixologik asoslari, til o'rgatish metodikasi, didaktika, maqsad, vazifalar, ijtimoiy sub'ekt.*

The result of language education is a formed linguistic personality. Its formation is a long process that continues until the linguistic potential of the individual undergoes changes.

A linguistic personality is an abstract, autonomously existing, individual linguistic system that is formed on the basis of "innate psychophysiological characteristics" (A. A. Leontiev) of a person, under the influence of speech communication, when comprehending the language system in the process of its study, in independent speech activity, taking into account social conditions and the professional orientation of the person. An individual linguistic system provides a native speaker with the ability to perform speech acts classified by types of speech activity (reading, writing, speaking, listening) and by language levels (phonetic, lexical, morphological, syntactic) (Yu. N. Karaulov).

Yu. N. Karaulov put forward the idea of a leveled organization of the linguistic personality, which includes:

verbal-semantic level, called zero (personality lexicon); logical-cognitive level, qualified as the first (personality thesaurus); level of activity-communicative needs of a person, designated as the second (personality pragmatic on).

Personality lexicon - a stock of words, expressions that a native speaker learns based on imitation of the speech of other people, in the learning process - includes, first of all, units serving the everyday sphere of communication between people and used at the level of automated skill in typical constructions for establishing and developing contacts between communicators.

Personality thesaurus is formed by generalized concepts. Such units (definitions, aphorisms, phraseological units, proverbs, sayings, catchphrases), reflecting the picture of the world of native speakers, are used for the exchange of information and interaction of people in the process of their joint activities, including educational ones, and serve the purposes of developing speech and transforming the source text. The pragmatic on of the personality - the system of its goals, motives, intentions - is made up of communicative-activity needs that guide the development of the linguistic personality, regulate its speech behavior, speech activity, and create a system of meanings and values of the linguistic model of the world of the personality. The target setting for the use of language tools at this level of formation of the linguistic personality is their choice in accordance with the social conditions of communication. G. I. Bogin associates the concept of "linguistic personality" with relatively complete mastery of the language and therefore names various types of speech activity and aspects of language as its levels; L. P. Krysin distinguishes linguistic, national-cultural, encyclopedic and situational levels in the structure of linguistic personality. The concept of "linguistic personality" is especially relevant, according to M. R. Lvov, for teaching language at school. Belarusian methodologist N. G. Yelensky identifies the system-forming concepts of the core of the linguistic personality of a student (knowledge of the language system, speech abilities as individual psychological characteristics of the personality) and establishes its structure, which includes cognitive, lexical-grammatical, pragmatic, lingua-cultural, motivational-emotive segments.

1.2. Language education as a system

The planned result of language education can be achieved as a result of the functioning of a certain system and its varieties. There are systems of social institutions and educational processes of language education.

The social institutions that organize language education include: government bodies of republican, regional, city, district significance; the regulatory framework; educational levels (primary, basic, secondary, higher education) and types of educational institutions (comprehensive school, gymnasium, lyceum, higher educational institution).

The system of educational processes of language education consists of:

social order of society;

methodical science (linguodidactics and methodology of language teaching);

the goal, approaches, principles, content of language teaching, implemented in the educational standard, concept, program, textbooks and other teaching aids;

teacher, the goal of language teaching, the activity of language teaching, the result of language teaching;

student, the goal of language learning, the activity of language learning, the result of language acquisition.

The main functions of the language education system are systematic language teaching, native and non-native, and education by means of the subject. Mastering the native language allows the language personality to communicate freely in the chosen field of activity due to the formation of linguistic, communicative, socio-cultural competencies. Mastering a non-native language, including a foreign one, allows the secondary language personality to communicate indirectly and/or directly with native speakers of this language, successfully navigating in the modern multilingual and multicultural world.

Linguodidactics is a theory of language teaching, the integration of linguistics and didactics, providing a scientific basis for: language teaching strategies, approaches to its organization, goals, planned results, principles, content, methods and organizational forms. The object of linguodidactics is the general theory of language

teaching (theoretical justification of the process of teaching/learning a language without taking into account the conditions in which the process takes place and the status of the language) and its provision (concepts, content of language education, organizational forms of teaching, mechanisms for research and design of the learning process).

The subject of linguodidactics is the identification of general patterns of interaction between language teaching, learning it (teacher's activity) and its acquisition (student's activity), scientifically substantiated criteria for selecting the content of training and technologies for acquiring personalized knowledge; selection of principles for organizing training and its goals, methods, organizational forms, and teaching aids. In other words, the subject of linguodidactics is a system of generalized ideas about the processes of learning a language, its acquisition by students from the standpoint of modern views on the learning process.

Linguodidactics studies the problems of the goals and content of language teaching (its selection and organization), the laws of mastering any language, regardless of whether it is the first, second or foreign language, and the development of teaching aids.

The central figure of linguodidactics as a theory of teaching languages is the linguodidactic model of the linguistic personality (G.I. Bogin).

Linguodidactics is called upon to:

- understand and describe the linguocognitive structure of the linguistic personality,
- substantiate the conditions and patterns of its development as an expected result in the process of teaching and learning a language,
- study the specifics of both teaching/learning (language, linguistic picture of the world of a native speaker of the studied language), and the interaction of all subjects of this process, the nature of errors (linguistic, cultural) and the mechanism for their elimination/prevention.

The functions of linguodidactics as a theory of teaching a language are established taking into account that the process of teaching a language is simultaneously an object of scientific study and an object of construction (modeling).

The following functions of linguodidactics are distinguished:

- scientific and theoretical (description of the language learning process, revealing the patterns and essence of its organization at the time of the study or in historical retrospect, which opens up the possibility of foresight - transformation of the language learning process based on the predictive potential of the acquired knowledge);
- constructive and modeling (transformation of the learning process: its construction, modeling based on the acquired knowledge, with the purpose of improvement, which is embodied in the linguodidactic systems, norms, rules, recommendations, etc. developed by the researcher);
- integrative (combination of scientific achievements of philosophers, linguists, teachers, psychologists, methodologists, specialists in communication theory and computer science with the purpose of reliable substantiation of the language learning process).

The purpose of linguodidactics is to study the problems of analysis, management, modeling of language acquisition processes.

The tasks solved by linguodidactics:

- □ development of theoretical foundations of language education concepts – linguacentric and anthropocentric;
- □ description and explanation of the essence of the language teaching process and the conditions for its effectiveness;
- □ theoretical substantiation of methodological systems of language teaching, the components of which are the goals of subject education, principles of selection and structuring of educational material, means, methods and techniques of language teaching, forms and methods of current and midterm control;
- □ theoretical substantiation and understanding of emerging organizational forms of language teaching, innovative teaching systems and technologies.
- The solution of the tasks facing linguodidactics and the implementation of the formulated functions is carried out with the involvement of a system of concepts

belonging to various branches of knowledge. The main concepts and categories used by linguodidactics:

- □ philosophical concepts: form and content, general and singular, cause and effect; possibility and reality, quantity and quality, theory and practice, law and regularity, etc.;
- □ general scientific concepts: structure, function, organization, process, concept, approach, aspect, activity, principle, etc.;
- □ general concepts of pedagogy: education, development, upbringing, pedagogical experiment, pedagogical process, pedagogical monitoring, etc.;
- □ specific concepts of linguodidactics: language teaching, language learning, native language (foreign language) as an academic subject, educational material, educational situation, principles, methods and techniques of language teaching, etc.;
- □ concepts borrowed from related sciences:

psychology (perception, comprehension, assimilation, memory, thinking, mental development, etc.);

logic (induction, deduction, analysis, synthesis, generalization, classification, systematization, etc.);

cybernetics (feedback, dynamic system);

psycholinguistics (theory of speech activity, speech production, speech perception, speech activity, speech mechanisms, etc.).

Let us consider the interaction of linguodidactics with a number of scientific disciplines related to language teaching. Among them are linguistics, psychology, sociology, communication theory, ethnology of communication, and didactics.

What is the place of linguistics among the scientific disciplines that feed the methodology of teaching a language - foreign and native? In all previous times, linguistics occupied the main place. Linguistic data (lexical units, morphology, rules of syntactic construction) were given a leading role in the process of teaching a language. This is so in the grammar-translation method (since the 40s of the XIX century), where the unit of study is the word and classes of words (grammar). The same

in direct methods (early XX century), only the unit is a more complex unit - a phrase. In audio-lingual and audio-visual methods (since the 50s of the XX century) - the structure of the sentence.

It should be noted that the methodology follows in its history the development of linguistic science: from neogrammarism to structuralism and transformational grammar and further to functionalism.

But in its current state, linguistics is characterized by a great diversity of subjects and units of study. Its main subjects, in addition to language, are speech, speech activity, speech subject, speech behavior, real processes of forming a speech message and its assimilation, the conditions in which they occur, and much more. And the methodology from private didactics becomes linguodidactics, since this diversity of subjects of linguistic consideration is also included in the methodology.

But linguodidactics is especially interested in how the speech subject (homo loquens - a speaking person) exists, i.e. in what psycholinguistics deals with. The issues of human linguistic existence will be considered in detail in the section "Psycholinguistic Foundations of Language Teaching", devoted to the speech subject, the environment of his speech existence, the unit of speech, communication and learning - the text - and the discipline that linguodidactics is concerned with teaching - language or speech activity.

The influence of psychology on the state of linguodidactic theory is very strong. The psychology of speech studies oral and written speech, external and internal speech, various aspects of speech activity, the speech subject; educational psychology addresses how knowledge, skills, and abilities are formed, how higher mental functions are implemented in the learning process; in the field of studying general psychology, the motivational sphere of activity of the speech subject (I.A. Zimnyaya), the problem of "speech and thinking" (L.S. Vygotsky, A.R. Luria, A.N. Leontiev); social psychology studies the speech behavior of different social groups, the language standard, or norm, socio-cultural aspects of communicative competence, understanding

as a socio-cultural process; and, of course, cognitive psychology, dealing with the psychology of cognitive processes, attracts close attention from linguodidactics.

In general, modern linguodidactics appears as a deeply psychologically rooted area of scientific knowledge. This will be discussed in the section "Psychological Foundations of Language Teaching", where the problems and state of scientific thought are considered in relation to man as an individual, as a subject of activity and as a subject of social life.

At the junction of linguistics and disciplines of the cultural direction in the 60s, two areas of knowledge emerged that very actively "cooperate" with linguodidactics. These are linguacultural studies and linguacultural studies.

Linguacultural studies studies the relationship and interaction of culture and language in its functioning, which creates the uniqueness of the national linguistic picture of the world. Of particular interest is the study of language as a system in which the values of culture are embodied. Linguacultural studies developed in the depths of the methodology of teaching language as an area of knowledge about the realities of the country of the studied language and the ways of expressing them in language, lexical and phraseological.

Its problematic is the identification of linguistic means of national and cultural use and methods of teaching students linguistic and cultural material).

The methodology appears as a social discipline.

Education is one of the social processes, it ensures the reproduction of social experience, its transfer from one generation to another, from one social group to other communities of individuals. In sociology, such a process as translation is studied.

This is a material transfer of elements from one state to another, the restoration of the state according to standards or samples. Education arose in the history of society as a means of overcoming the gap that arose in the process of reproduction, when simple forms of activity translation became impossible, namely: the transition from one production activity to another of the people themselves, the bearers of the activity or the transfer of products (G.P. Shchedrovitsky). Social problems discussed in

linguodidactics: social order of society, needs, demand and expectations of society from language teaching, a system of views on teaching, including a system of scientific views.

At the very beginning of the presentation, the initial connection between methodology and didactics was noted. Didactics (learning theory) is a scientific discipline that emerged much earlier than methodology. It has accumulated a significant amount of ideas about the laws of the learning and acquisition process, including reliance on experience, accumulation of acquisition material, and analytical activity. Didactics has identified a chain of cognitive activity of the learning subject: from perception to imprinting (unconscious memorization), from imprinting to activation of existing ideas and their imposition on the perceived experience, then an addition to the previous experience occurs and the actual development of new experience as new formations of the personality in the form of judgments, skills, and experiences.

It can be argued that methodology as a science is an exclusively applied field of knowledge, the focus of which is the practice of teaching.

Definition Methodology of language teaching, or linguodidactics, studies the existing practice of teaching, the problem of how to teach a language: goals, programs, content of training, subjects of training, their needs, etc., technologies and methods of teaching, generalizing them in the form of integral systems that are implemented in specific courses of study.

Methodology of language teaching also appears as a science that accumulates ideas about teaching methods.

Below is a brief excursion into the history of the science of language teaching. It is a relatively young field of knowledge. The beginning of reflection on how the process of language teaching occurs dates back to the first half of the 19th century for Western Europe.

Conscious-practical method: Shcherba L.V., L.S. Vygotsky, B.V. Belyaev, A.A. Mirolyubov, S.F. Shatilov, M.V. Lyakhovitsky, N.I. Gez, A.A. Leontiev, R.K. Minyar-Beloruhev.

Direct methods: Berlitz, Palmer.

Audio-lingual method: Parker. Sentence as the basic unit of learning. Distributive analysis, L. Bloomfield's theory of language, transformational grammar. Models of speech behavior based on the theory of behaviorism (USA).

Audio-visual method: objectively selected vocabulary, b) more natural-sounding dialogues, c) active forms of learning, d) priority to spoken language in the form of dialogues; d) absence or little presence of explanations of the rules given in the form of illustrations, examples, model phrases; e) teaching written speech with a significant delay (after 100 hours of classes); g) sound or visual supports (questions, comics, exercises to choose from, etc.).

Functional methods: R. Jakobson, Sh. Bally, F. Bruno.

6 functions: phatic, emotive, referential, poetic, etc. Speech act theory: Austin and Searle.

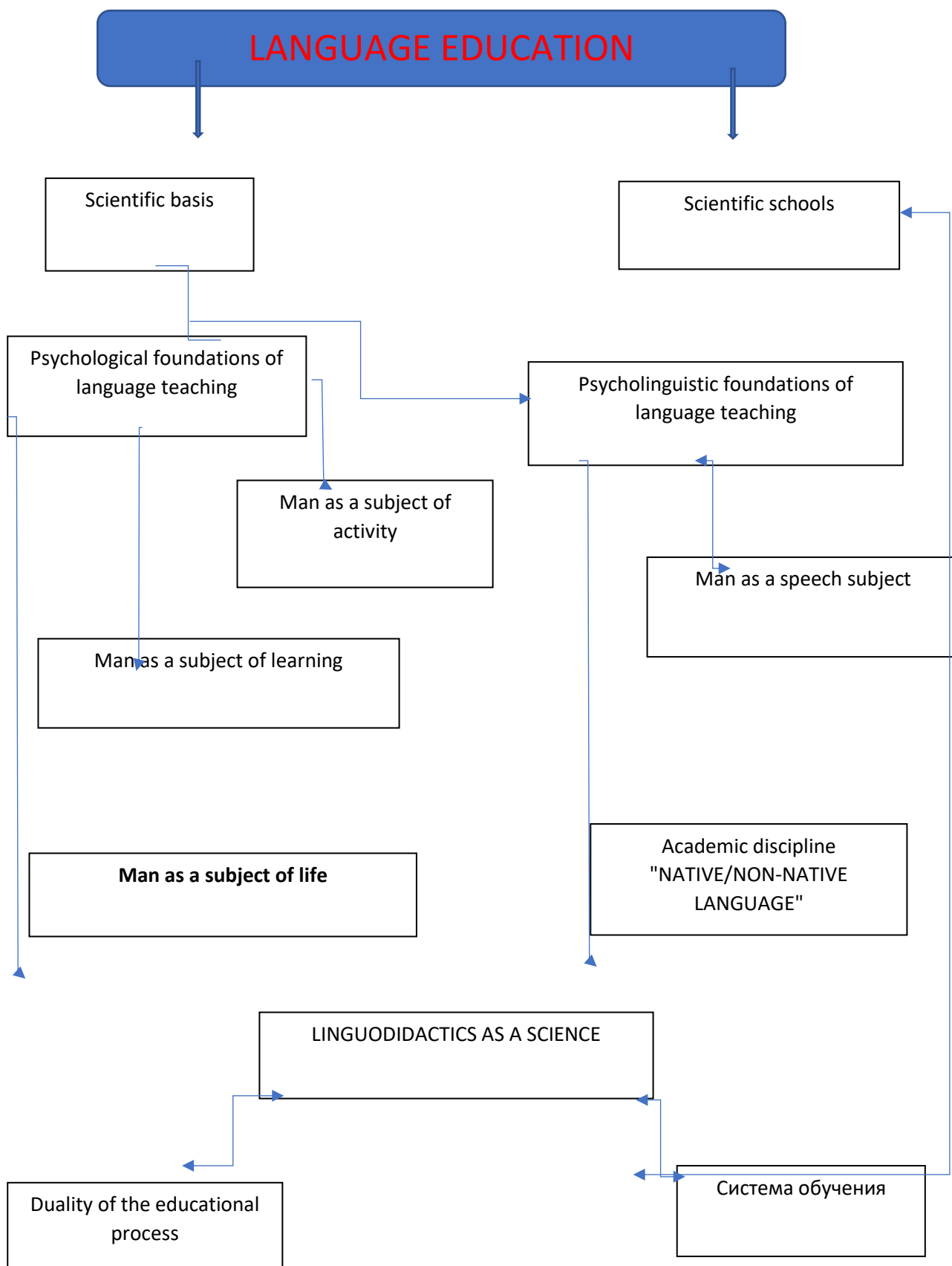
Communicative method: E.I.Passov, H.-E.Pifo, P.Corder.

Intensive methods: G.A.Kitaigorodskaya, I.Yu.Shekhter, V.V.Petrusinsky.

From the history of methods of teaching Russian as a foreign language: S.G.Barkhudarov (1967), V.G.Kostomarov, O.D.Mitrofanova (1976 - Methodological guide for teaching Russian as a foreign language to foreigners; 1990 - Methodology for teaching Russian as a foreign language); A.A.Akishina, O.E.Kagan (1997 - Learning to teach. What you need to know about teaching Russian as a foreign language); L.V.Moskovkin (1997).

At the end of this article we will present the diagram "Fundamental bases of linguodidactics" in which the main attention is paid to the scientific bases of language teaching: psychological, psycholinguistic and didactic. In the center is the figure of the learner as a subject of life, activity, educational activity, speech (see Fig. 1).

1st scheme.

The anthropological paradigm in education has the humanitarian as its dominant feature. Humanitarianism is understood as the property of giving priority to the human dimension in social processes, as the quality of relations in activity and attitude to activity, manifested in the recognition of the value of an individual. The very content of life changes towards humanization. We can talk about the humanitarian orientation of the environment, reflected in education. The education system prioritizes the tasks of human development, where we are not talking about the harmonious development of the individual, corresponding to a certain "moral code", but about the development of a person as his self-development, about the orientation towards the development of individuals and the widespread provision of this development by removing the main age, social and organizational restrictions. Humanitarian content is focused on the value system of individual thinking, creativity and subjective organization of the learning process, on the ability of a student to independently choose the volume and level of assimilation of the educational program and responsibility for his choice. In order to form the personality of the student, to achieve a high level of his development, it is this activity that turns out to be more significant than the specific knowledge on a specific discipline that served as its basis.

The main characteristics of such a system of education are the autonomy (independence) of the student, the integrity of his involvement in the learning process and interaction with other participants in (life) activity.

At the same time, the student is called upon to share responsibility for his education with society. The semantic guidelines of modern education focus on a person, his role in the life of society, the formation of his own destiny, its construction, writing the text of his life. In this new situation, the content of education will be - we would say, without fear of truism - life. Life as an "internal act", as "self-realization, or - coming to oneself" - said (M. Mamardashvili).

Used literature:

1. Основы лингводидактики. [Электронный ресурс]: учеб.-метод. пособие / авт.-сост. И. Б. Ворожцова. Изд-во Ижевск: Удмуртский государственный университет, 2007. -113 с.
2. Лингводидактика и методика обучения иностранным языкам [Электронный ресурс] : учеб.-метод. пособие / авт.-сост. О. В. Михалева ; Владим. гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. – Владимир: Изд-во ВлГУ, 2022. – 136 с.
3. Haydarovna, Sharipova Sitora. "Ijtimoiy-Gumanitar Fanlarni O'qitishda Muammoli Ta'lim Texnologiyasidan Foydalanish Mazmuni." Journal of Innovation in Education and Social Research 2.5 (2024): 24-29.
4. Haydarovna S. S. Bo'lajak Chet Tili O'qituvchilarning Lingvodidaktik Kompetentsiyasi: Shakllanish Darajasini Aniqlash Usuli //Journal of Research in Innovative Teaching and Inclusive Learning. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 93-98.
5. Шарипова С. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUAMMOLI TA'LIMDAN FOYDALANISH //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 6. – С. 302-307.
6. Sharipova S. K. The essence of using problem-based learning technologies in teaching physical education disciplines //BIO Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 120. – С. 01056.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434036>

ERKIN A'ZAMNING "SHOIRNING TO'YI" QISSASIDA QATAG'ON DAVRIDAGI BESHAFQAT HAYOT VA SADOQATSIZLIK OSTIDA RUHAN EZILGAN INSONLAR HAYOTI

Qavuljonova Dildora Shirinboy qizi

JDPU O'zbek tili va adabiyoti
kafedrasida o'qituvchisi

Ilmiy rahbar: **Tulishova Gulzina Ravshanovna**

JDPU O'zbek tili va adabiyoti
kafedra o'qituvchisi

Annotatsiya: Erkin A'zamning ushbu qissasida hayotning turli sinovlari charxpalagiga girofdor bo'lib, o'sha davrning inson nomiga noloyiq bo'lganlar qo'lida fidokorona halok bo'lgan insonlarning hayoti tasvirlanadi. Ushbu qissa real hayotdan olingan bo'lib, birgina otashqalb shoirning umri davomidagi chizgilar, uning qalbida so'nmas alamlar hayot bilan bog'langan holda tadbiiq etiladi.

Kirish so'zlar: Otashqalb, shogirtlar, Oqsoqol, Usmon Nosir, o'zbek, ozodlik, sadoqat, xiyonat, real, katta zal, SSR, Sibir, pianino.

Abstract: In this short story of Erkin Azam, the lives of people who died selflessly at the hands of those who were unworthy of the name of human are depicted in this story of life. This story is taken from real life.

Keywords: Atashqalb poet, disciples, Elder, Usman Nasir, Uzbek, freedom, loyalty, betrayal, real, big hall, SSR, Siberia, piano.

Аннотация: В этом рассказе Эркина Азама в этой истории жизни изображены жизни людей, самоотверженно погибших от рук тех, кто был недостоин имени человеческого. Эта история взята из реальной жизни.

Ключевые слова: поэт Аташқалб, ученики, старейшина, Усман Насир, узбек, свобода, верность, предательство, реальность, большой зал, ССР, Сибирь, фортепиано.

Kirish

O'zbek adabiyotining buyuk adiblaridan biri bu Erkin A'zam (1950-yil 10-avgust) hisoblanadi. Erkin A'zam o'zining asarlarini yetuk darajaga olib chiqqan va shu bilan birga hozirgi hayotning ham ayrim chigal masalalarini muhokama qilishni ham mujassamlashtirgan. Uning "Shoirning to'yi" qissasi, o'tgan asrning 30-yillari ya'ni 1956-yildagi voqealarni o'z ichiga oladi. "Shoirning to'yi" qissasida bosh obraz Otashqalb bo'ladi. Buyuk qalam sohibi millatsevalik, insonparvarlik tuyg'ulari aks etgan Otashqalb shoir, zulmkor, sadoqatsiz, adolatsiz insonlar orasida qolib ruhan halok bo'lgan bir paytda uning yaqinlari ham undan vos kechganliklari otashqalbni ichidagi shirin xotiralarni vayron qiladi. Qissa SSR davrida o'z huquqlariga ega bo'lmagan, aybsiz insonlarni o'z oilasidan ayirib, ularni hayotlariga oxirgi nuqtani qo'yib Sibrga surgun qilingan shoirlar hayoti birgina otashqalb orqali ochib beriladi. Otashqalbning sakson yilligi munosabati bilan bir katta zalda yig'in o'tqaziladi. Bu yig'in oddiy yig'in emas edi, balki uning hayoti edi. Bu zalda esa uning barcha yaqinlari-yu, uni do'sti bo'lib unga pichoq suqqan insonlargacha yig'iladi. Otashqalb shoir esa shavqatsiz tuzum va g'animlar qurboni, millatsevar inson bo'lgani uchun taqqirlangan va Sibrga surgun qilingan edi. O'zi uchun atalgan yig'inida esa tanasi o'lgan ammo ruhan sog'lom tarzda zalning bir burchagida hech kim tanimaydigan ahvolda qo'lsiz oyoqsiz tarzda qatnashadi. Qora qismatga duchor bo'lishiga sababchi insonlar qatorida uning sadoqatsiz do'sti oqsoqol bo'lib aynan o'zini oqlash maqsadida, mana shu yig'inni tashkillashtiradi. Oqsoqol Otashqalbni do'sti sifatida uning ortidan ikkiyuzlamachilik qilib, hatto ishq tug'yonlari qalbida otash bo'lib Moviyko'zni sevib yurgan vaqtida ham unga vafosizlik qiladi. Moviyko'z ham ayollik makrini ishlatib Otashqalbni ortidan pichoq uradi. Uning yig'inida faqatgina shoirni kulib ayblarini ochadigan odamlar emas edi, yo'q uni nomini sharaf ila tarix zarvaraqlarida saqlash uchun uning shogirtlari bor edi. Ular faqat shogirt emas balki uning farzandlari sifatida ushbu qissada yoritiladi. Otashqalb obrazida katta reallik aks etgan. Ushbu qissada juda ko'p o'rinlarda dinni ham qoralagan va shu o'rinda ilmsiz insonlar, qalbida imyon yo'q bir doiradan chiqmay qolgan, ko'ngli qora insonlar ham

ko'rsatib beriladi. Otashqalb hayoti shu qadar achinarli tarzda aks ettirilganki, uning Sibrga surgun qilingan vaqtida ham o'z ijodini to'xtatmadi, o'sha och qolgan satrlarni ham to'ldirishga o'z vaqtini ajratdi. Ushbu zalda hayotini oxirgi daqiqalarini o'tqazayotgan Otashqalb biror daqiqalarda haqiqat oz bo'lsada yuzaga chiqib qaror topishiga umidlanib ich-ichidan ado bo'lib o'tirar edi. Otashqalbn qilgan ijodi katta meros bo'lib qolishligi uchun uning barkamol farzandlari uning nomini abadiylashtirishga kurashadilar. Ushbu qissada o'sha davr hayoti tasvirlanib, zo'ravon tuzim va umrning, chigalligi birma-bir ko'rsatib berilgan. Qissadagi barcha obrazlarda kinoya o'rnida keltirib o'tilgan. Qissaning boshlanishida avji bahor deb keltirib o'tiladi. Bahor umrning eng gullagan chog'iga qiyoslanadi, gullarning ochilishi, daraxtlarning gullashi va oxirida kurtak ochishi huddi hayotimizning qayta-qayta yangilanishiga o'xshaydi. Qissada esa Otashqalb shoir huddiki, shu onlarni intiqib kutayotgandek, yana yigitlik davrining eng gullagan vaqtiga tushib qolayotgandek umidlanardi go'yo. Hayot go'yoki bir pianino uning oq va qora klavishlari bor, uning qaysidan yurish esa insonyatning o'ziga bog'liq deb aytolamiz. Qissada til o'rinlari mavjud bo'lib, Makfuraxonim sahnaga chiqqan vaqti "Ikkinchi ona tilini" yaxshi bilar edi degan jumla keltirib o'tiladi. Bu esa bizning ona tilimizga o'sha vaqtda berilgan taqqir edi. Bizning muqaddas ona tilimizga berilgan e'tibordan foydalanib, har kim o'z ona tilisini mukammal bilishi zarur, zero til azizdir. Umuman olganda qissada ikki davr parallel ravishda keltirib o'tilgan, birinchisi bu qatag'on davr voqealari bo'lsa, ikkinchisi esa erkinlik davri voqealari hisoblanadi. Qissaning yakunida oqsoqol yurak huruji va "qo'l oyoqsiz hunik bir yuzdan" bo'g'ziga tushgan zarba natijasida fojiali tarzda vafot etadi. Bunday fojiali tarzda vafot etishi uning o'tmishdagi ayblari uchun berilgan jazodir. Otashqalb uchun qissa davomida "o'lim" so'zi ishlatilmaydi. Chunki Otashqalb dillarda mangudir u hech qachon o'lmaydi, uning asarlari hech qachon yo'q bo'lmaydi. Uning ijodi ham nomi ham abadiydir. Ushbu qissada shoirning ismi keltirilmaydi, chunki qatag'on davrida nomi chiqmay, ijodi esa ko'kka sovurilgan qalbining tub tubida alam bilan vafot etgan Otashqalblar xotirasi dillarda o'chmasdir. Qissaning mohiyatida esa ana shunday shoirlar hayoti ko'rsatib berilgan. Shunday

sharafli insonlar haqida O‘zbekiston xalq shoiri Shukrullo eslab shunday yozadi:”Meni qamaganing sababi,sen millatchisan,millatchiligim nima?Millatchi Usmon Nosir,Abdulla Qodiriyi maqtagansan.Endi men bilan bitta to‘dada sud qilinganlar:Hamid Sulaymon, professor, olim, Alimuhammedov. Ularni qamashiga sabab bo‘lganki, Pushkinni o‘tgan vaqtda sening xayolingga bosqinchi Bobur kelgan.Ha,sen demak bizning hayotdan norozisan.Pyotr Birni otgan vaqtingda sening ko‘z oldinga bosqinchi Temur kelgan. Ha, sen o‘sha davrlarni qo‘msayapsanmi?Demak Sovet hayotiga qarshisan deb ularni olib kelgan’’,”Umuman Sovet hukumati odamlarni,ziyolilarni qamash uchun hech sabab kerak bo‘lmagan.Xoxlagan bahosini topgan. Shuning uchun men, Hamid Sulaymon, Alimuhammedov Abdurahmon, Mirzakalon, Shuhrat hammamiz sakkiz kishi bir to‘da bo‘lib yigirma besh yildan olganmiz”-deb eslaydi O‘zbekiston Xalq shoiri Shukrullo.Ushbu fikrlardan ko‘rishimiz mumkinki, qatag‘on davrining yovuz maxluq deb atalmish shaxslari ijodda serqirra o‘rinlarni egallagan o‘zbek o‘g‘lonlarini o‘zlari yashab yurgan zamin tuprog‘iga zor qilib ularni begona yurtlarning sovuq zax yerlariga mahkum qilganlar. Shunday qaro taqdirga ko‘ngan Usmon Nosirlar o‘sha fojiali sovuq yerlarda ham o‘zlarining vatanlarining isi urib turgan tomirlaridagi qon bilan sovuq Sibr turmalari devorlariga ijodlaridan she‘rlar bitib ham yengilmaganlar.Asrlarda mangu qolib o‘zbeгимni ziyoli qilaman deb mehnat qilgan fidokor Cho‘lponda nima ayb edi,shuncha qilgan mehnati evaziga Bo‘zsuv yerlarida ko‘z yoshlari bilan qoni oqib achchiq qismatga erishdi holos. O‘zbek adabiyotida shuncha tuhmatlar ostida qolgan umrlari xazon bo‘lgan bunday fidokorlarimiz afsuski kam emas.Qanchadan qancha qon qaqshab o‘g‘lim deya o‘lib bo‘ldi hokisor o‘zbek onalari.Hech qachon Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Abdulla Qodiriy, Abdulhamid Cho‘lpon, Is‘hoqxon Ibrat, Usmon Nosir kabi ma‘rifatparlar xotirasi o‘lmaydi,urishda qaro farzandlarimni qayta ko‘rarmikinman deb o‘zga yurtning sovuq tupog‘lari tagida yotgan og‘lonlar dillarda o‘lmaydilar. Ularning nomlari ham ijodlari ham mangu va abadiydir.

Xulosa

Mustaqillik davridan so‘ng yozilgan barcha asarlar ularning xotirasiga qo‘yilgan haykalar, nomlari berilgan ko‘chalar, muyezlar, xiyobonlar, ijod maktablari har doim ularning hotirasi bilan birga yashaydi. Erkin A‘zamning “Shoirning to‘yi” qissasi ichida alam bilan Vatan tuyg‘usi jo‘sh urib vafot etgan barcha ijodkorlar xotirasiga bag‘ishlanadi. Umr bir katta yo‘lkim uning chuqurliklari bilan birga bekatlarida yaxshi va yomonlar, inson nomiga noloyiq mavjudodlar yashash uchun kurashishimizga bir sababdir. Zerokim urushda nohaq shahid ketgan insonlar nomi haligacha ilmiy isbotlar bilan oqlanmoqda. O‘zbek o‘g‘lonlari xotirasi dillarda mangudir.

Adabiyotlar:

1. Erkin A‘zam Shoirning to‘yi. Kechagi kundan rivoyat. Xurshid Davron Kutubxonasi.
2. O‘razboyeva M. Ayol xarakterini ochishga badiiy nutqning o‘rni.
3. Erkin A‘zamning badiiy olami: Ilmiy maqolalar va suhbatlar to‘plami. -T.: Turon zamin ziyo. 2014. -304 b.
4. Sovet davrida qatag‘on qilinib, 90 yildan so‘ng oqlangan 173 o‘zbek. Oyina <https://oyina.uz/uz/article/1317>.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434106>

XALQARO MUNOSABATLAR VA TILSHUNOSLIKNING KESISHISHI: MADANIYATLARARO MULOQOT ASOSI

Maxamadova Go‘zaloy Elyorbek qizi

Xorijiy filologiya fakulteti Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) yo‘nalishi, 3-kurs talabasi, Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti, Toshkent.

***Annotatsiya:** Ushbu maqola globalizatsiya jarayonida mamlakatlar o‘rtasidagi madaniy muloqot va hamkorlikni mustahkamlashda xalqaro aloqalarning o‘rnini yoritib beradi. Xorijiy tillar va adabiyotlarni o‘rganayotgan mutaxassislar uchun bu soha ahamiyati nafaqat til bilan, balki madaniyat orqali hukumatlararo munosabatlarni rivojlantirish imkoniyatlari bilan ham bog‘liq. Maqolada tilning xalqaro diplomatiya va norasmiy madaniy munosabatlardagi roli, madaniylararo muloqotning ahamiyati va global muammolarni hal etishda mas‘uliyat kabi masalalar muhokama qilinadi. Shuningdek, lingvistika sohasida olingan bilimlarni xalqaro aloqalarda qo‘llash orqali davlatlar o‘rtasida ishonchni yaratish va tinchlikka hissa qo‘shish imkoniyati ta’kidlanadi.*

***Kalit so‘zlar:** xalqaro aloqalar, madaniylararo muloqot, globalizatsiya, madaniy munosabatlar, xalqaro hamkorlik, global muammolar, muloqot.*

THE INTERSECTION OF INTERNATIONAL RELATIONS AND LINGUISTICS: THE FOUNDATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

***Annotation:** This article highlights the role of international relations in strengthening intercultural dialogue and cooperation between countries in the process of globalization. For specialists studying foreign languages and literature, the importance of this field is not only linked to language but also to opportunities for developing intergovernmental relations through culture. The article discusses issues such as the role of language in international diplomacy and informal cultural relations, the significance of intercultural communication, and the responsibility of addressing global challenges. Furthermore, it emphasizes the potential for applying knowledge*

gained in linguistics to international relations to build trust between nations and contribute to peace.

Keywords: *international relations, intercultural communication, globalization, cultural relations, international cooperation, global challenges, communication.*

Kirish: Xalqaro aloqalar (XA) — bu mamlakatlar, hukumatlar va boshqa xalqaro aktorlar, masalan, davlatlararo tashkilotlar (masalan, BMT), nodavlat tashkilotlar (NNT), transmilliy korporatsiyalar va shaxslar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganishga qaratilgan ilmiy yo‘nalish va amaliy sohadir. Hozirgi globalizatsiya jarayonida xalqaro aloqalar sohasining hukumatlararo munosabatlarni shakllantirishdagi ahamiyati ortmoqda. Bu jarayonda til va madaniyat maxsus o‘rin egallaydi. Xorijiy tillar va adabiyotlarni o‘rganayotgan talabalarga, biz madaniylararo muloqotga asoslangan xalqaro aloqalar aspektlarini o‘rganish orqali ushbu sohada hissa qo‘shishimiz mumkin. Edward Said madaniylararo muloqot va Sharq bilan G‘arb o‘rtasidagi munosabatlar bo‘yicha keng qamrovli ishlar qilgan. Uning “Orientalism” asari madaniy tushunish va tilning roli, shuningdek, madaniylararo ziddiyatlarni tahlil qilishda muhim asar hisoblanadi. Homi K. Bhabha esa postkolonializm va madaniylararo muloqotni o‘rganadi. Uning asarlari madaniy “gibridlik” va “chegaralar” kabi mavzularni o‘rganadi va xalqaro aloqalardagi madaniy farqlarni va ularning siyosatda ahamiyatini tahlil qiladi.

Xalqaro aloqalar va lingvistika o‘rtasidagi kesishish eng avvalo diplomatiya, xalqaro tashkilotlar va muzokaralar sohalarida aniq ko‘rinadi. Bu sohalarda samarali muloqot nafaqat ma’lumot almashish uchun, balki ishonch va tushunishni yaratish uchun ham zarur. Til, muloqotning asosiy vositasi sifatida, madaniylararo muloqotning markazida turadi. Lingvistik bilim va madaniyatga bo‘lgan xabardorlik xalqaro aloqalar mutaxassislariga global o‘zaro aloqalarning murakkabliklarini samarali boshqarishga yordam beradi. Joseph Nye “yumshoq kuch” nazariyasining asoschisi sifatida tanilgan. U xalqaro aloqalarda til va madaniyatning o‘rni hamda diplomatiya va xalqaro aloqalarni shakllantirishdagi madaniy muloqotning ahamiyatini tushuntiradi. Uning “Soft Power: The Means to Success in World Politics” asari

madaniyatning xalqaro aloqalardagi ahamiyatini ko'rsatib beradi. Madaniylararo muloqot — bu turli madaniyatlardan bo'lgan odamlar bilan samarali muloqot qila olish qobiliyatidir. Xalqaro aloqalarda bu ko'nikma juda muhim, chunki u diplomatlarga, siyosatchilarga va xalqaro tashkilotlarga siyosiy va iqtisodiy qarorlarni shakllantirishda ta'sir ko'rsatadigan madaniy omillarni tushunishga yordam beradi. Madaniy nozikliklarni, masalan, noverbal muloqotni, ijtimoiy normalarni va tilni ishlatish usullarini tushunish diplomatik tashabbuslarning muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Lingvistika, ilmiy soha sifatida, til strukturalarini va uning qo'llanilishini tahlil qilish vositalarini taqdim etadi, bu esa madaniylararo muloqot uchun zarurdir. Semantika, pragmatika va diskursni tahlil qilish kabi sohalarni o'rganish xalqaro aloqalar mutaxassislariga xabarlarini aniq talqin qilishda yordam beradi, tushunmovchiliklarni oldini oladi va konstruktiv muloqotni rag'batlantiradi. Bundan tashqari, lingvistik tayyorgarlik mutaxassislarga chet tillarini o'rganishga imkon yaratadi, bu esa boshqa mamlakatlardan kelgan hamkorlar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilish uchun juda muhimdir.

Muhokama

Lingvistikaning xalqaro aloqalardagi roli faqatgina til o'rganish bilan cheklanmaydi. Bu, tilni turli madaniy kontekstlarda tushunish va talqin qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Masalan, so'z yoki iboraning ma'nosi, so'zlovchi va tinglovchining madaniy kelib chiqishiga qarab sezilarli darajada o'zgarishi mumkin. Bir madaniyatda odobli deb hisoblangan bir ibora boshqa madaniyatda beyoq yoki noo'rin deb qaralishi mumkin. Shuning uchun tilni ishlatishning madaniy kontekstini tushunish diplomatlarga va xalqaro aloqalar mutaxassislariga juda muhimdir. Bundan tashqari, xalqaro aloqalar ko'pincha murakkab madaniy dinamikalarni boshqarish qobiliyatiga bog'liq. Masalan, diplomatik muzokaralarda tilning ishlatilishi muzokaralar natijalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Malakali muzokarachi tilning lingvistik va madaniy ta'sirlarini tushunib, noto'g'ri tushunishlarni oldini olish va xorijiy hamkorlar bilan yaqin munosabatlarni qurishi kerak. Bu yerda lingvistika va

xalqaro aloqalar integratsiyasi juda muhim bo'radi, chunki bu mutaxassislarga diplomatiyaga ko'proq bilimli va madaniyatga sezgir nuqtai nazardan yondashish imkonini beradi.

Tavsiyalar:

1. Madaniylararo muloqot bo'yicha ta'limni kuchaytirish: Xalqaro aloqalar dasturlari diplomatlarga va mutaxassislarga turli global kontekstlarda samarali muloqot qilish uchun lingvistik va madaniy tayyorgarlikni o'z ichiga olgan keng qamrovli ta'limni qo'llab-quvvatlashi kerak.

2. Interdisipliner tadqiqotlarni rag'batlantirish: Xalqaro aloqalar va lingvistika o'rtasidagi tadqiqotlarni rag'batlantirish global diplomatiya va xalqaro hamkorlikka qanday ta'sir qilishini o'rganishda foydali ma'lumotlar taqdim etishi mumkin.

3. Diplomatlar uchun til dasturlarini ishlab chiqish: Xalqaro tashkilotlar va hukumatlar diplomatlarga samarali muloqot qilish uchun ko'p tillarni o'rganishga zarur bo'lgan ko'nikmalarni taqdim etadigan til o'qitish dasturlariga sarmoya kiritishlari kerak.

Xulosa

Xalqaro aloqalar va lingvistika o'rtasidagi kesishish madaniylararo muloqotning global masalalarni hal qilishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Til strukturalarini, madaniy nozikliklarni va muloqotning murakkabliklarini tushunish orqali xalqaro aloqalar mutaxassislari davlatlar o'rtasida mustahkamroq, samarali hamkorlikni rivojlantirishlari mumkin. Shunday qilib, lingvistika diplomatiya uchun poydevor vazifasini o'taydi, samarali muloqotni ta'minlaydi va xalqaro hamkorlikni mustahkamlaydi. Lingvistikaning xalqaro aloqalar sohasiga integratsiyasi diplomatiya amaliyotini boyitadi va global sahnada murakkabliklarni boshqarishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.

Nye, J. (2011). *The Future of Power*. PublicAffairs.

Said, E. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.

Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.

International Organization.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434164>

MUSTAQILLIK DAVRI HAYKALTAROSHLIGIDA TARIXIY SIYMOLAR TALQINI

Kodirova Zilola Ruziboyevna

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada Mustaqillik davri O‘zbekiston mahobatli haykaltaroshligi rivojining asosiy tamoyillari, buyuk siymolarni sharaflash va ulug‘lashdagi jarayonlar haqida batafsil ma‘lumot berilgan.*

KALIT SO‘ZLAR: *Mustaqillik, xotira, xalq ma‘naviyati, buyuk ajdodlarimiz, mahobatli haykaltaroshlik, ramziy timsollar, shaharsozlik, g‘oya, loyiha.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье представлена подробная информация об основных принципах развития скульптуры в Узбекистане в период независимости.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Народная духовность, наши великие предки, независимость, память, статуя, проект, идея, величественная скульптура, символическая композиция.*

ABSTRACT: *This article provides detailed information about the main principles of sculpture development in Uzbekistan during the period of independence.*

KEYWORDS: *Folk spirituality, our great ancestors, independence, memory, statue, project, idea, majestic sculpture, symbolic composition.*

XIX asrning o‘rtalarida Yevropa tasviriy san’ati an’analari mintaqaga kirib kelib, 1920-yildan boshlab O‘zbekiston 1924-yilda tarkibiga kirgan davlat hududida monumental targ‘ibot rejasi qabul qilindi, u 1920-yildan 1991-yilgacha amalda bo‘ldi.

Mafkuraviy targ'ibot rejasining asosiy vazifasi kommunistik g'oyalarning san'atdagi o'zgarishlarini monumental shakllar orqali majburiy aks ettirish edi. Haykaltaroshlik yodgorliklari va proletar inqilobi qahramonlari tasvirlari tushirilgan yodgorliklar, ulkan plakatlar va tashviqot shiorlari ayrim shaharlarning asosiy tayanchiga aylandi.

20-asr o'rtalarigacha O'zbekistonda monumental san'at va haykaltaroshlik turli davrlarda bu yerga kelgan rus rassomlarining nomlari bilan ifodalangan. 1950-yillarda monumental rangtasvir va haykaltaroshlikning milliy maktabi shakllandi.

Jamiyatni kommunistik qayta qurishni aks ettirish uchun majburiy talablari bilan Sovet davlatining mafkuraviy buyurtmalari doirasida ishlab chiqilgan badiiy ifodali asarlar yaratildi. Xuddi shunday holat 20-asrning ikkinchi yarmida O'zbekistonda monumental haykaltaroshlikning rivojlanishida ham kuzatiladi. Bu yerda inqilob yetakchilari, fuqarolar urushi qahramonlari yodgorliklari, yodgorlik majmualari va kommunistik propagandani tarannum etuvchi mavzulardagi kompozitsiyalar ustunlik qildi. O'zining badiiy va estetik avtonomiyasini ko'proq darajada saqlab qola olgan dastgoh haykaltaroshligining rivojlanishi monumental haykaltaroshlik asarlariga nisbatan qiziqroq edi.

1990-yillarda yetakchi o'ringa ko'tarilgan milliy g'oyani haykallarning badiiy ifodasiga singdirib, o'tmish tariximiz, ma'naviy-madaniy merosimizni mohiyatan aniq ko'rinishda tasvirlashga alohida yondashildi. Allomalarni tavallud kunlarini tantanali ravishda nishonlash, yillarni ajdodlarimiz nomi bilan atalishi doirasida ularga atab yodgorlik haykallar o'rnatish an'ana tusini oldi. Natijada mahobatli haykaltaroshlikda tarixiy janr oldingi davr yondashuvidan farqli ravishda sohaning milliy maqomini oshira boshladi.

O'zbekiston 1991-yildan davlat mustagilligiga erishishi bilan mana shu vaziyat tubdan isloh qilindi. Mahobatli yodgorliklarning mazmun mohiyati, plastik shaklu-shamoyili va boshqa ijodiy yechimida ilk bor milliy tuyg'u ustuvorligi yetakchi o'ringa ko'tarildi.

Mazkur siyosiy madaniyat jamiyat xayotida yetakchi goyaviy-mafkuraviy daraja kasb etib, san'at soxalarini xam Uz ta'siriga oldi. Bu borada ayniqsa maxobatli

xaykaltaroshlikka kuchli extiyoj paydo bo'ldi va tez orada ittifokdosh millatlar san'ati tobeligida shakllangan ijodiy yondoshuvlar o'rnini sof milliy tamoyillar egallay boshladi.

Buyuk siymolar shaxsini sharaflash tamoyili - tarixiy mavzuli barcha haykallar uchun xos bo'lib, obrazlar tavsifiga ko'ra turli xarakterga egadir. Masalan, sarkardalar obrazi - mardonavor qiyofali va realistik ifodali, alloma hukmdorlar obrazi esa komil shaxs siymoli va mumtoz ifodali kurinishda bajyarildi. Har ikki xarakterli asarlar o'zining muayyan plastik uslubi, kompozitsion tuzilishi va obrozlar ruxiy olamiga xos xususiyatlariga ega.

Chunonchi, ja'sur sarkardalar - "Amir Temur" (I.Jabborov, K.Jabborov, Toshkent (1993), Samarkand va Shaxrisabz (1996)), "Jaloliddin Manguberdi" (I.Jabborov, K.Jabborov, Urganch, 1999) xamda afsonaviy xalk kaxramoni "Alpomish" (U.Mardiev, A.Raxmatullaev, K.Norxo'rozov, U. Urokov, Urganch, 1999) yodgorlik xaykallarida shun-day fazilatlar mavjud bulib, ular oldingi davr plastik yondoshuvidan keskin ravishda fark kiladi. Bundan yigirma besh o'ttiz yil oldingi tarixiy mavzuli obrazlarning plastik shaklu- shamoyili ulug'vorligini xolis ifodalashga extiyoj sezgan bo'lsa, endilikda bu masalada keskin burilish paydo bo'ldi. Tasvirlanayotgan buyuk siymolar obrazida ulug'vorligini ko'rsatilishi avvalo plastik yondoshuv orqali ochib berildi.

Toshkentdagi "Amir Temur" haykalida buyuklik siymosi uning umumiy kompozitsion xarakterida o'z ifodasini topgan. Amir Temur haykalini ot ustida tasvirlash ijodkordan ko'plab nodir namunalar bilan tanishishni talab etgan. Chunki, otning plastik xolatini ifodalash masalasi qiyin jarayondir. Mualliflar obrazga xos plastik ifodaviylikni izlash jarayonida buyuk san'atkorlar ijodiga, tajribasiga murojaat etib, ulardan olgan ta'surotlarini o'z ijodiga singdirib borishga xarakat qildi.

Buyuk siymolar shaxsini sharaflash tamoyiliga mansub hukmdor allomalar - "Mirzo Ulug'bek" (Toshkent, A.Raxmatullaev, L.Ryabtsev, 1994 y), "Alisher Navoiy" (Uz. mil., bogi, E.Aliev, N.Bandzeladze, V.Degtyarov), "Mirzo Bobur" (Andijon, R.Mirtojiev, 1993 y), "Mirzo Bobur" (Namangan, M.Raxmonberdiev, 1999 y),

“Abulgoziyxon” (Urganch, Sh.Usmonov, 1994 y) obrazida yaratilgan xaykallar kuyidagi badiiy, uslubiy- kompozitsion axamiyatga ega.

Hozirgi vaqtda, Prezidentimizning inson manfaatlarini himoya qilish va uni yashash uchun shart-sharoitlarini ta'minlash to'g'risidagi say'i harakiti me'morchilik va shaharsozlikning rivojlanishiga e'tibor kuchayib, monumental asarlarning shaharsozlikda ahamiyati oshdi. Baland va muhtasham binolar, turli ma'daniy komplekslar, turar joy binolari ko'paymoqda. Shaharsozlikda, monumental asarlarning yuqori darajada bajarilganligi sabab, aholining ularga nisbatan qiziqishi kuchayib bormoqda.

Tasviriy san'at zamonaviy ijtimoiy xayotning ajralmas qismi xisoblanadi. Haykaltarosh tasviriy san'at orqali o'zini atrofini o'rab turgan olam va ijtimoiy munosabatlar to'g'risida fikr yuritadi. Tasviriy san'at asarlari esa rassomning fikr va muloxazalarining yaxlit bir buyum sifatida ifoda etadi.

Shaharsozlikda g'oyaviy va majoziy vazifalarni hal qilishda har doim monumental va dekorativ san'at muhim rol o'ynagan, uning asarlari va bezak elementlari o'z ansambllarining badiiy yechimlarini konkretlashtirgan va chuqurlashtirgan, ko'pincha ularda ustunlik qilgan.

“Turkiston” saroyining ichki ko'rinishlari respublika mustaqilligining ikki yilligi arafasida tayyor bo'ldi. Saroy kiyofasi me'moriy jixatdan yangi davlat poytaxtiga munosib keldi. Bahorgi Navruz ayyomini munosib nishonlash maqsadida Uzbekiston shox ko'chasining G'arbida, ya'ni Xalklar do'stligi saroyi bilan Madaniyat va istiroxat bog'i oralig'ida, Alisher Navoiy nomli Milliy bog'i barpo etish rejalashtirildi. Uning asosiy ukida quyidagi ketma-ketlikni ko'rish mumkin: favvorali aylana xovuz, amfiteatr shaklida tomoshabinlar joylari, atrofiga gumbazli minoralar joylashtirilgan saxna, ariq ustida ko'prik va tepalikka esa Alisher Navoiyning mahobatli haykali o'rnatilgan. Haykal ayvonchasi (pavilyon) feruza rangli kovurrasimon gumbazdan iborat. Ulug' shoir va davlat arbobining “Olam axli, bilingizkim, ish emas dushmanlig', yor uling bir-biringizga, erur yorlig' ish” mazmunidagi she'riy satrlari gumbazning ichki qobig'ida bir necha tillarda yozib chiqilgan. Markazdagi

amfiteatrning ikkala tomonida me'moriy jixtdan mukammal bo'lgan "Navruz" restorani (1995 yil, R. Yokubov, V. Ostroverxov, N. Batorin) va Oliy Majlis (1997 yil, V. Akopdjanyan) binolari bilan bir butun majmuaga aylantirilgan. Oliy Majlis binosidan janubda favvorali keng ko'l joylashgan. Masalan, 2000 yil Navruz namoyishida ishtirok etganlar soni 11.000 dan oshib ketdi. Shuning uchun chorbog' rejasi kengaytirildi va aylana shaklidagi saxna va amfiteatrga uzgartirish kiritildi. Amir Temur shaxsiyati mustakillik sharofati bilan kayta baxolandi. Uning davrida davlatchilik, san'at va madaniyat, asosan me'morlik misli kurilmagan darajada yuksalgan edi. Mustakil davlatimizda san'at va madaniyatga bulgan ijobiy e'tibor tufayli Soxibkiron kiyofasi aks etgan haykallar Toshkent, Samarkand va Shaxrisabzning markaziy maydonlariga o'rnatildi. Toshkentdagi haykal esa, (1995 yil, I.Jabborov, F.Ashrafiy, B.Usmonov) tarixiy xiyobon o'rtasida qad ko'tardi. Xiyobon XIX asr oxirida barpo etilgan bo'lib, xozirgi paytgacha mana uchinchi asr davomida davrlarning ramzlari o'rnatiladigan markaz sifatida o'z axamiyatini yo'qotmadi. Qizil marmar bilan qoplangan haykal tagkursisi sharkdan Barbga, ya'ni Sayilgox kuchasiga karatilgan. Tagkursiga Amir Temurning "Kuch adolatdadir" degan suzlari bitilgan. Amir Temur xiyobonining shimoliy G'arbida qurilgan Temuriylar tarixi Davlat muzeyida (1995 yil, A.Turdiyev) Milliy bog'dagi Alisher Navoiy haykali joylashgan ayvonchanning yangicha talqindagi holatini ko'rishimiz mumkin.

Jaloliddin Mirtojiyevning tarixiy siymolar galaktikasi. Mustaqillik va davlat suvereniteti yangi ijtimoiy tuzum, milliy dunyoqarash madaniyat va san'atning muhim islohotchi omiliga aylandi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar kommensalizm yangi madaniy siyosatning asosiy qadriyat yo'nalishi hisoblanadi. Bu ikki unsur 1990-yillarning boshidan beri O'zbekiston san'atida zamonaviy estetik izlanishlarga o'ziga xoslik berdi. Shaharning umumiy qismlarida istiqloq mafkurasi, yangi estetika, mamlakat shahrining tasviriy qiyofasi monumental san'at turlarida ifodalangan. Milliy tarixning yangi qahramonlari – o'rta asrlar hukmdorlari, shoirlari, mutafakkirlari va olimlari yodgorliklari o'zini oqladi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda I.Jabborov, R.Mirtojiyev, A.Hatamov, T.Tojixojaeva, U.Mardieva, A.Rahmatullaeva,

K.Norxurozova, P.Podosinnikova, S.Sharipova, B.Muxtorova, U.Oroqova va boshqalar kabi nomlarni o'z ichiga olgan iste'dodli haykaltaroshlarning yangi olami shakllandi. Ijodida monumental yodgorliklar, Bu ijodkorlarni dastgohli haykaltaroshlikdagi jo'shqin ijodiy muhirlari monumental yodgorliklarni yaratishdagi jarayonga zamon bilan uyg'unlashgan asarlar yaratishga imkon berdi. Temir pardaning olib tashlanishi zamonaviy jahon san'atining ijodiy vositalari va avangard hodisalari bilan bevosita bog'liqlikni yaratdi.

Mustaqillik davrida bunyod etilgan va ulug' shoir, o'zbek mumtoz adabiyotining asoschisi Alisher Navoiy siymosiga bag'ishlangan yodgorliklar turkumi alohida e'tiborga loyiq. Bu yodgorliklar nafaqat O'zbekistonning ko'pgina shaharlarida o'rnatilgan. Haykaltarosh R.Mirtojiyev tomonidan yaratilgan Alisher Navoiy Ahmad Farg'oniy yodgorliklari Rossiya, Yaponiya, Misr poytaxtlarini bezab turibdi. Yuqorida nomi tilga olingan haykaltaroshlarning dastgoh ishlari ham yuksak ijodiy yutuqlari bilan e'tiborga olingan. Ularda tarixiy shaxslar bilan bir qatorda plastik echimlari yorqin ifodali plastika va metaforik til bilan ajralib turadigan zamondoshlar obrazlari muhim o'rin tutadi. Bu obrazlar talqini milliy plastika san'atining boy madaniy merosi va jahon haykaltaroshligidagi zamonaviy yo'nalishlarning nozik uyg'unlashuviga asoslangan.

Mustaqillik va davlat suvereniteti yangi ijtimoiy tuzum, milliy dunyoqarash madaniyat va san'atning muhim islohotchi omiliga aylandi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar kommensalizm yangi madaniy siyosatning asosiy adriyat yo'nalishi hisoblanadi. Bu ikki unsur 1990-yillarning boshidan beri O'zbekiston san'atida zamonaviy estetik izlanishlarga o'ziga xoslik berdi. Shaharning umumiy qismlarida istiqloq mafkurasi, yangi estetika, mamlakat shahrining tasviriy qiyofasi monumental san'at turlarida ifodalangan. Milliy tarixning yangi qahramonlari – o'rta asrlar hukmdorlari, shoirlari, mutafakkirlari va olimlari yodgorliklari o'zini oqladi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda I.Jabborov, R.Mirtojiyev, A.Hatamov, T.Tojixojaeva, U.Mardieva, A.Rahmatullaeva, K.Norxurozova, P.Podosinnikova, S.Sharipova, B.Muxtorova, U.Oroqova va boshqalar kabi nomlarni o'z ichiga olgan

iste'dodli haykaltaroshlarning yangi olami shakllandi. ijodida monumental yodgorliklar, Bu ijodkorlarni dastgohli haykaltaroshlikdagi jo'shqin ijodiy muhitlari monumental yodgorliklarni yaratishdagi jarayonga zamon bilan uyg'unlashgan asarlar yaratishga imkon berdi. Temir pardaning olib tashlanishi zamonaviy jahon san'atining ijodiy vositalari va avangard hodisalari bilan bevosita bog'liqlikni yaratdi.

Ilhom Jabborov 1946-yil 30-iyunda Toshkent viloyati, O'rta Chirchiq tumanida tug'ilgan. Respublika rassomlik bilim yurti (1965-yil) va Toshkent teatr va rassomchilik san'ati institutini (1971-yil) tugatgan.

1983 yilda haykaltarosh SSSR Rassomlar uyushmasiga qabul qilindi. Mirtojiev o'sha paytda dastgohli haykaltaroshlik bilan shug'ullangan, ammo monumental haykaltaroshlikni orzu qilgan. 1988 yilda Yurmaldagi toshda ishlash xalqaro simpoziumida qatnashgandan keyin hamma narsa o'zgardi.

“Mening ikkita haykalim shahar markazida paydo bo'ldi. O'shanda menda qandaydir ikkinchi ijod nafasi paydo bo'ldi”, — deya haykaltaroshning so'zlarini keltiradi Jasur Ishoqov o'z maqolasida.

1995-yildan Respublika rassomchilik kollejida o'qituvchi, 1997-yildan Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomchilik va dizayn institutida haykaltaroshlik ustaxonasi rahbari lavozimlarida faoliyat yuritgan.

Professor Ilhom Jabborov asarlarida an'anaviy realistik haykaltaroshlik uslubiga xos xususiyatlar milliy mavzu va ta'sirchan obrazlarni ifodalashda o'z aksini topgan. Dastgohli va mahobatli asarlari (portret, tarixiy shaxslar qiyofasi aks ettirilgan) umumlashma va ramziylik yo'lida yaratilgan.

Ustoz-ijodkor Ilhom Jabborov yaratgan har bir haykal va monument vatanimiz timsoliga aylangan. Poytaxtimizdagi “Ezgulik”, “Mustaqillik” monumenti, “Amir Temur” haykali, Samarqand va Shahrisabzdagi “Amir Temur” haykallari go'zal ona diyorumizning ko'rkiga ko'rk qo'shib turibdi.

Mirtojievning monumental obrazlar haqidagi orzulari O'zbekiston mustaqillik yillariga erishganidan keyin birma-bir ushala boshladi. 1991-yilda Andijonda Bobur haykalini yaratish bo'yicha tanlov e'lon qilindi.

Mirtojiev 50 dan ortiq eskiz chizgan, lekin tushida ko'rgan tasvirni tanlagan. Bronza va granitdan yasalgan 12 metrlik yodgorlikning tantanali ochilish marosimi ikki yil o'tgach bo'lib o'tdi. 1995-yilda haykaltarosh obrazga qaytib, Bobur - Lozannada (Shveysariya) o'rnatiladigan "Bobur chovg'on o'ynayapti" (otliq to'p o'yini) uch figurali otliq kompozitsiyani yaratadi.

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zbek mumtoz adabiyotining yirik vakili O'zbekiston mustaqillik erishgandan so'ng o'z yurtida haqiqiy qadr-qimmat topdi. O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti farmoniga ko'ra 1993-yilda Bobur tavalludining 510 yilligi tantanali nishonlandi. Andijon shahar markazida mahoratli haykaltarosh R. Mirtojiev muallifligidagi mahobatli Bobur haykali o'rnatildi. Andijon shahridagi Bobur haykali shaharning janubiy qismida joylashgan bo'lib, temir yo'l va avtomobil vokzallari yaqinida joylashgan Bobur maydonida o'rnatilgan. Zahiriddin Muhammad Bobur atoqli yozuvchi va shoir, 2000 yilda mavjud bo'lgan Mug'ullar imperiyasining asoschisi. 16-asr Hindiston yarim orolining shimolida joylashgan bu yodgorlik qadimiy o'zbek shahrining diqqatga sazovor joylariga aylangan. Bobur maydonidagi Bobur haykali - ulug' sarkardaning ot minib o'tirgan haykali. Boburning o'ng qo'li uning yuragida joylashgan bo'lib, o'z ona yurti va xalqiga sadoqat ramzidir. Yodgorlik qizil granit bilan qoplangan baland poydevorga o'rnatilgan. Andijon shahri Boburning tug'ilgan joyi bo'lgani uchun bu yerda zabardast sarkarda va adib nomi bilan bog'liq ko'p narsa bor. Shaharning markaziy maydoni, kutubxona, ko'cha uning sharafiga nomlangan, Bobur milliy bog'i shahardan o'n kilometr janubda joylashgan.

Muallif mahobatli haykaltaroshligining zamonaviy tendentsiyalariga sodiqligini, ikkinchi tomondan, qo'mondon qiyofasini plastik vositalar yordamida poetiklashtirish istagini namoyish etagan. R. Mirtojiev asari ijro mahorati, fantaziyasi, emotsional plastikligi bilan ajralib turadi. Uning iste'dodi va mehnati tufayli bugungi kunda u haqli ravishda zamonamizning eng nufuzli haykaltaroshlaridan biri hisoblanadi.

Samarqandda Ulkan yodgorlik 1996-yilda (Temur tavalludining 660 yilligiga) Teatr maydonida o'rnatildi va u O'zbekistonda uchinchi bo'ldi, garchi SSSR

parchalanganidan so‘ng darhol buyuk sarkardaga birinchi haykalni o‘rnatishni rejalashtirgan edilar.

Bizga ma’lumki Samarqandda Amir Temur tuzgan saltanatning poytaxti bo‘lgan, u G‘arb mamlakatlarida Temurlan deb ataladi. Toshkentdagi otlq yodgorlikdan farqli o‘laroq, bu yodgorlik “o‘tirgan” bo‘lib, unda jangchi emas, balki taxtda o‘tirgan “fikr bilan o‘ylayotgan” dono hukmdor tasvirlangan. Juda ulug‘vor, salobatli va o‘ychan yodgorlik. Har yili Sohibqironning tavallud topgan kunida shahar va viloyat rahbariyati hamda ko‘plab fuqarolar ishtirokida monumentda tantanali tadbirlar o‘tkaziladi.

Samarqandda joylashgan haykalning orqasida yashil Universitet bulvari, asosiy shahar sayrgohi boshlanadi (ilgari u 19-asrda ushbu xiyobonga asos solgan gubernator sharafiga Abramovskiy deb nomlangan) Shahrisabz Qashqadaryo vohasida qadimiy shaharda tug‘ilib, mashhur ajdod Temur ulg‘aygan. Shaharning diqqatga sazovor joylaridan biri esa haykaltarosh Ivan Jabborov tomonidan qurilgan Amir Temur haykali hisoblanadi. Shahrisabz shahri orden bilan taqdirlandi.

Amir Temur. 1996 yil esa buyuk hukmdorning oltmish yillik yubileyi yili edi. YUNESKO tomonidan Amir Temur yili deb e‘lon qilingan Temur. Shahrisabz esa buyuk sarkardaning vatani hisoblanadi. Uni qurishda mamlakatimizning turli hududlaridan mutaxassislar ishtirok etdi. Yodgorlikni barpo etishga ko‘plab mohir hunarmandlar, xalq rassomlari hissa qo‘shgan. Amir Temur Samarqandga munosib tuhfa bo‘lganining bir yilligi munosabati bilan uning nomi bilan bog‘liq o‘nlab tarixiy maskanlar qayta tiklandi. Va katta binolar va yangi bog‘lar paydo bo‘ldi. Markazda Amir Temur maydoni ochilib, u yerda Sohibqoron Temurning muhtasham haykali o‘rnatildi. O‘rta asrlarning buyuk aqllari ittifoqda birlashdilar: ilg‘or qarashlar va moddiy resurslarga ega bo‘lgan boy davlatning yorqin hukmdori va kashfiyotlarga tashna aql. 1428 yilda rekord muddatda (3 yil) qurilgan rasadxona yulduzli osmonni o‘rganish markaziga aylandi. Mirzoning o‘zi soatlab unda astronomiya bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib bordi.

Yigirmanchi asrning boshlarida rasadxonaning taxminiy joylashgan joyida qazishmalar boshlandi. Ish davomida arxeologlar poydevor qoldiqlari va saqlanib qolgan binoning parchalarini topdilar. Vayron bo'lgan binoning ko'p qismini tiklash mumkin edi.

O'tgan asrning 1960- yillarida tarixiy bino yonida Ulug'bekning memorial muzeyi ochildi. 2010-yilda majmua restavratsiyasi jarayonida Mirzo Ulug'bek nomini abadiylashtirishga qaror qilindi. Rasadxona yonida Ulug'bek haykali o'rnatildi, yodgorlikning orqasida olim astronom Mirzo Ulug'bek yulduzli osmon fonida uning yashagan davri ko'rsatilgan.

Abu Abdullo Rudakiy byusti Markaziy istirohat bog'ining sharq tomonidagi kichik bog'da joylashgan. Bog' janubdan O'zbekiston ko'chasi, sharq tomondan Shohruh Mirzo ko'chasi bilan o'ralgan.

Rudakiy byusti bog'ning o'rtasiga o'rnatilgan, u erda barcha yo'llar birlashadi. Uning byusti aslida parkdagi oval shaklidagi dizaynning g'arbiy uchida joylashgan. Haykal jigarrang koshinli poydevor tepasida joylashgan bo'lib, uning hayoti yillari, ya'ni 858-941 yillar yozilgan oltin lavha bor.

Rudakiyning soqolli qiyofasi so'zlayotgandek tuyuladi, chunki uning chap qo'li ko'rsatkich barmog'i bilan yuqoriga ko'tarilgan, o'ng qo'li esa chopondan ushlab turadi.

Rudakiy "shoirilar odami" nomi bilan mashhur, chunki u zamonaviy fors tilini birinchi bo'lib qo'llagan. Uning uslubi "klassik" deb nomlandi. Fors adabiyoti. U Tojikistonning Panjakent shahri yaqinida tug'ilgan. She'rlari unga shuhrat keltirdi va u Somoniylar hukmdori Nasr II ning Buxorodagi saroyiga taklif qilindi. Rudakiy ham mohir xonanda va arfa chalgan edi. U oxir-oqibat amirning nazaridan tushib, bir necha yil o'tib vafot etdi. Uning she'rlari hozir ham ko'p o'qiladi va Penjakentda Rudakiy muzeyi mavjud. Tojikistonda u milliy qahramon sifatida e'tirof etiladi, har yili 22-sentyabrda dam olish kuni nishonlanadi.

Yaqin atrofdagi boshqa diqqatga sazovor joylar orasida xuddi shu bog'da joylashgan San'at galereyasi, janubga qisqa yurish va shimolga qisqa piyoda kinoteatr

kiradi. Yaqin atrofdagi Markaziy bog‘da boshqa mashhur shoirlarning, jumladan Alisher Navoiy va Abdurrahmon Jomiyning haykallari o‘rnatilgan.

Abu Rayhon Beruniy haykali Abu Rayxon Beruniy o‘rta asr fors olimi-entsiklopedisti va mutafakkiri, tarix, geografiya, filologiya, astronomiya, matematika, mexanika, geodeziya, mineralogiya, farmakologiya, geologiya va boshqalarga oid ko‘plab yirik asarlar muallifi. Beruniy o‘z fanining deyarli barcha fanlarini puxta egallagan. vaqt. Beruniyning taxminan 1036-yilda tuzgan asarlari ro‘yxatida yuzdan ortiq nom bor. Ilmiy asarlarini arab va fors tillarida yozgan.

Poytaxtimizda 15-fevral kuni O‘zbekiston xalq rassomi, Davlat mukofoti laureati, haykaltarosh Jaloliddin (Ravshan) Mirtojiyev xotirasiga bag‘ishlangan yodgorlik haykalining ochilish marosimi bo‘lib o‘tdi. Tadbirda shuningdek, O‘zbekiston Badiiy akademiyasi akademigi Javlon Umarbekov, Toshkent shahar hokimining jamoatchilik, mahalla va nuroniylar masalalari bo‘yicha maslahatchisi Rustam Kalonov, O‘zbekiston xalq rassomi, barelyef muallifi Jasvant Annazarov, O‘zbekiston xalq shoiri Mahmud Toir, Jaloliddin (Ravshan) Mirtojiyev farzandi Mansurjon Mirtojiyev so‘zga chiqdi. Haykaltaroshning o‘ziga xos barakali ijod yo‘li, ustoz va shogirdlarga munosabati, insoniy fazilatlar haqida o‘z dil so‘zlarini bayon qilishdi.

Jaloliddin (Ravshan) Mirtojiyev haykalini yashab, ijod qilgan poytaxtimizning Yunusobod tumani, Amir Temur ko‘chasi, 89A-uyda o‘rnatilgan yodgorlik lavhasini haykaltaroshning oila a‘zolari hamda akademik J. Umarbekov ochib berishdi. Haykal muallifi istedodli haykaltarosh Jasvant Annazarov – Jaloliddin (Ravshan) Mirtojiyev shogirdi.

Qisqa qilib aytadigan bo‘lsak qahramonimiz o‘z kasbini fidoyi, jonkuyarlaridan biri. Xaykaltaroshlik san’ati rivojlanishi uchun kun u tun mehnat qilib juda esda qolarli natijalarga erishgan. O‘z kasbi bilan dunyo taniydigan, O‘zbekiston nomini ulug‘laydigan fidoiy ijodkor. O‘zini ustida tinimsiz mehnat qilib noyob asarlar yaratgan. Zamonaviy haykaltaroshlik an’anaviy haykaltaroshlik amaliyotlari chegaralarini kengaytirib, keng ko‘lamli uslublar va materiallarni o‘z ichiga oldi.

Haykaltaroshlar bugungi kunda innovatsion va o'ylantiruvchi san'at asarlarini yaratish uchun yangi tushunchalar, materiallar va texnikalarni o'rganishda davom etmoqdalar. Umuman olganda, ulug'vor haykallar ularni boshdan kechirganlarni ilhomlantirish, o'ziga jalb qilish va hayrat tuyg'usini uyg'otish uchun xizmat qiladi, ularni san'at olamining muhim va doimiy qismiga aylantiradi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, O'zbekistonda mustaqillik davrida mahobatli haykaltaroshlik san'atining rivojlanishi o'ziga xos tarzda rivojlandi. Shu yillarda boshlangan yangi tarixiy davr haykaltaroshlikda ham, san'atning boshqa turlarida ham ajoyib ijodiy o'zgarishlar bilan ajralib turdi. Yangi madaniy siyosat sifatida sog'lom ma'naviy muhitni yaratish, milliy an'analarni tiklash, tarixiy-madaniy o'zligimizni ro'yobga chiqarish ustuvor masalalarga aylandi, buning natijasida mamlakatimizda mafkuraviy va rasmiy yangilanish jarayoni vujudga keldishi, bu hudud, yangi sifat bosqichiga yo'l ochiq.

Milliy mustaqillikka erishilgach mahobatli haykaltaroshlikda global o'zgarishlar yuzaga keldi. Binobarin, avvalgi tasviriy-uslubiy yondashuvlar va ko'p millatli xalq amaliy san'atining murakkabliklari bartaraf etilib, uni milliy ko'rinishda rivojlantirish vazifasi davr talabiga aylandi, milliy haykaltaroshlik san'atining mavgeini mustahkamlash bosqichi yaratildi.

Mazkur o'zgarishlar buyuk siymolar obrazini e'zozlash, ulug'lash va sharaflash tasviriy san'at soxasining asosiy vazifalridan edi. Buyuk tarixiy siymolar shaxsini ulug'lash tamoyili tarixiy jandagi barcha haykallarga xos bo'lib, obrazlar tasviri o'zgacha tus oldi. Mahobatli haykal asarlarida sarkardalar obrazida mardonavor, salobatli va realistik ifoda bolsa, hukmdorlar obrazida mukammal siymo va klassik ifoda mavjud. Zamonaviy haykaltaroshlik asta-sekin yangi xususiyatga ega bo'lib, mukammal texnologiyalar va yangi materiallarning paydo bo'lishi bilan u haykaltaroshning har qanday maxsus texnik mahorati bilan bog'liq bo'lishni o'xtatdi. Asarlarni yaratilishda g'oya muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Mirziyoev Sh.M. Ozod va obod Vatanning komil farzandlari// Milliy taraqqiyot yo‘limizni davom ettiramiz, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. T.: O‘zbekiston, 2018.-B.412.
2. “Ma’rifat” gazetasi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Murojaatnomasi Sh. Mirziyoev Oliy Majlisga. 9 sahifa. 2017 yil 23 dekabr. № 102-103 (9064)
3. Feruz Islomov “Haykaltaroshlik” Toshkent 2017.-B-6.
4. <https://www.gazeta.uz/ru/2024/02/19/mirtajiyev/.dU|•gazeta.uz>
5. D.S. Po‘latov O‘zbekiston zamonaviy haykaltaroshligining rivojlanish tamoyillari. Avtoreferat. Toshkent-2008. UDK: 74.027

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434220>

INTEGRATING A PSYCHOLINGUISTIC APPROACH TO INCLUSIVE EDUCATION PRACTICE

M.Abduganiyeva

ASIFL. Student. Andijan State Institute of Foreign Languages Faculty of English language and literature.

Sh. Turg'unova

ASIFL. Student. Andijan State Institute of Foreign Languages Faculty of English language and literature.

E.mail: abduganiyevamushtariy23@gmail.com

***Anotation.** Currently, the only way to get education for children with various disabilities who need inclusive education is not enough to provide the student with the necessary equipment and conditions for the educational process. For this, it is important to properly plan lessons, taking into account all the age and psychophysical characteristics of students. Anomal children usually covered more, therefore, as much as possible, the lesson should be given a psycholinguistic orientation. This makes it easier for students to communicate with their peers and express their opinions.*

***Keywords.** Anomalous children, psycholinguistics, communication, lesson, student, psychophysiological, intellectual, quality education, equal rights, inclusive education, integration, pedagogue, motivational*

Psycholinguistics studies communication in relation to the human brain and psychological characteristics. Inclusive education provides equal opportunities for all students regardless of their abilities, needs and differences. Integrating these two approaches can help students gain a deeper understanding of how to learn to communicate and create a personalized learning environment for students.

Psycholinguistics develops a model of human speech activity and psychophysiological formation and examines them in a psychological experimental way.[1]

Through the use of psycholinguistics in educational activities, the development of speech, listening comprehension, reading, writing, memory and logical thinking in students receiving inclusive education, raising their level of knowledge and spirituality, forming mental work skills and intellectual, emotional and motivational characteristics of the student.

The goal of inclusive education is to create a barrier-free, customized educational environment for students with special educational needs by using special tools and methods at school, involving special pedagogues, by effectively adapting them to society and developing them in all aspects. consists of is to provide quality education that serves harmony.[2]

Considers how integrating psycholinguistic principles into inclusive education practices can influence language processing and acquisition, comprehension and teaching methods, assessment strategies, and diverse learner support systems, provides equal learning outcomes

The impact of language on academic achievement in psycholinguistic education and inclusive education:

Students learn to communicate through their cultural and social experiences.

Students are actively involved in language learning and receive, analyze, and learn new information. Each student learns to communicate at a certain speed and in a unique way. Psycholinguistic principles form a culturally customized education, taking into account the use of different language resources and the origin of students in language. Facilitates expression .. Data analysis avoids subjectivity in interpreting students 'skill level, taking into account knowledge and strengths. On the other hand, psycholinguistic principles define the design of evaluation, providing fairness and convenience to a variety of students. Psycholinguistic practices in inclusive education require a variety of cognitive directions and teaching methods tailored to the needs of

the child, which creates equal opportunities for everyone. In inclusive education, the system of integration of psycholinguistics requires the following goals and objectives:

- Creation of necessary psychological-pedagogical, correctional conditions for education of disabled children and adolescents, implementation of educational programs for spiritual development, social adjustment and implementation of correctional work aimed at their potential in an educational institution

- Guaranteeing students' right to equality in education;

- Satisfaction of children with active participation of society and family, early adaptation to social life;

- Giving disabled children and teenagers the right to live without family;

- The opportunity in society is to form a friendly and loving attitude towards children and teenagers. [3]

Inclusive education psycholinguistics studies the education, speech, emotional, voluntary and development of mental processes in children, the identification of mental characteristics, the development of various activities, learning, labor development, the formation of the child as a person through communication. A psycholinguistic approach and inclusive education together help to create a positive and supportive learning environment. Teachers try to help students feel comfortable and express their thoughts freely. This helps students feel in a safe and supportive environment and expresses their thoughts freely. A positive learning environment increases students' confidence.

Integrating a psycholinguistic approach into inclusive education encourages students to actively participate in their learning and provides many opportunities to develop their communication skills. Observing their progress and success in developing communication skills will increase students' self-confidence.

There can be a number of problems in the integration of psycholinguistics into inclusive education. These include:

Psycholinguistics requires a variety of teaching materials and methods to meet the needs of the learner. Inclusive education requires additional resources to meet the

diverse needs of students. A lack of resources, as well as financial constraints, lack of teacher training opportunities, and lack of teaching materials can make it difficult to fully integrate a psycholinguistic approach into inclusive education.

The psycholinguistic approach requires students to activate their knowledge. Some students, especially those with language learning difficulties, may not be interested in actively engaging themselves in learning. When integrating the psycholinguistic approach into inclusive education, it is important to increase students' enthusiasm and actively involve them in reading.

Conclusion: Despite these difficulties, the integration of the psycholinguistic approach into inclusive education is a promising approach to improve students' language learning efficiency. For this integration to be successful, attention must be paid to resource allocation, teacher training, consideration of student diversity, improved assessment methods, and student motivation.

References:

1. INKLUZIV TA'LIMDA PSIXOLINGVISTIKA Abdug'aniyeva Mushtariy Muzaffarjon qizi
2. Psychology <http://info-tashxis.uz/home/SinglePage/6465>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/inklyuziv-ta-limda-nogiron-bollalarni-o-qitish-va-tarbiyalash-muammolari>
4. https://www.researchgate.net/publication/378203213_Umumta'lim_maktablari_da_inklyuziv_ta'lim_jarayonining_ijtimoiy-psixologik_mexanizmlarini_takomillashtirish
5. <http://ocutus.ucr.edu>
6. <http://www.ziyo-net.uz>
7. <http://www.kutubxona.uz>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434265>

SEVGI VA HIS-TUYG‘ULARGA BEFARQLIK: ALBERT KAMYUNING “BEGONA” ASARI MISOLIDA.

Fozilova Gulnora

Allanova Muhayyo

TerDu, o‘zbek filologiyasi fakulteti talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqola Albert Kamyuning Begona asarida bosh qahramon Merso obrazida namoyon bo‘lgan sevgi va his-tuyg‘ularga befarqlik masalasini o‘rganadi. Asarda insoniy munosabatlarga, sevgi va hissiyotlarga nisbatan noan’anaviy yondashuvni tahlil qilib, Mersoning jamiyatda o‘ziga xos "begona" bo‘lib qolishiga sabab bo‘luvchi omillar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: sevgi, his-tuyg‘u, absurdizm, erkinlik, inson, befarqlik, falsafiy omillar, emotsional yondashuv, mantiqsizlik.

Albert Kamyuning Begona asari XX asr adabiyotining o‘ziga xos falsafiy durdonalaridan bo‘lib, unda inson va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlar, hayotning ma’nosizligi hamda absurdizmning o‘ziga xos tasviri yoritilgan. Asarning bosh qahramoni Merso sevgiga va his-tuyg‘ularga nisbatan o‘zgacha munosabatda bo‘lib, odatiy insonlarga xos bo‘lgan emotsional yondashuvlardan keskin farq qiladi. U hayot voqealariga befarqlik bilan qaraydi va jamiyat tomonidan kutiladigan hissiy javoblarni namoyon etmaydi. Ushbu maqolada Mersoning hissiyotlarga bo‘lgan munosabati, uning falsafiy asoslari va jamiyat bilan bo‘lgan ziddiyatlari tahlil qilinadi.

Merso, Kamyuning absurdizm falsafasini o‘zida aks ettiruvchi qahramon sifatida, hayotning mantiqsizligini tushungan holda yashaydi. Bu uning sevgiga va hissiyotlarga bo‘lgan qarashlarini shakllantiradi. Mariening Mersoga bo‘lgan chuqur his-

tuyg'ulariga qaramay, Merso bunga sovuqqonlik bilan qaraydi. Marie turmush qurishni taklif qilganida, uning "Menga farqi yo'q" degan javobi Mersoning hayotdagi barcha narsalarga, shu jumladan sevgiga nisbatan befarqligini ochib beradi. Shunga qaramay, Mersoning bunday yondashuvi sevgini rad etish emas. U Mariening mehrini qadrlaydi, lekin munosabatlarda emotsional bog'liqlik yoki chuqur his-tuyg'ularni ko'rmaydi. Bu munosabatlar Mersoning jamiyatdagi odatiy sevgi tushunchalariga mos kelmasligini ko'rsatadi.

Merso onasining o'limini odatiy bir hodisa sifatida qabul qiladi. U onasi bilan uzoq vaqt birga yashamagan va uni parvarish uyiga joylashtirgan. Biroq, bu holatga nisbatan hech qanday aybdorlik yoki afsus hissini namoyish qilmaydi. Onaning dafn marosimida u ko'z yosh to'kmaydi, bu esa jamiyatning "insoniylik" talablariga javob bermaydi. Natijada, sud jarayonida uning onasiga bo'lgan sovuqqonligi asosiy ayblovlardan biriga aylanadi. Jamiyat uchun Mersoning onasi o'limiga bo'lgan befarqligi insoniy qadriyatlardan yuz o'girish sifatida qabul qilinadi.

Mersoning hissiyotlarga bo'lgan befarqligi Kamyuning absurdizm falsafasi bilan chuqur bog'langan. Absurdizm hayotning mantiqsizligini anglash va buni qabul qilishni talab qiladi. Kamyu fikricha, hayotning ma'nosizligini tushungan odam yolg'on umidlar va ijtimoiy kutilmalar bosimidan ozod bo'ladi. Merso o'z hayotida bu falsafani amalga oshiradi. U sevgiga qaram emas, hissiy javoblarni yashirish yoki ijtimoiy talablarni bajarishga intilmaydi. Merso hayotni qanday bo'lsa, shunday qabul qilib, mutlaq erkinlikni boshdan kechiradi. Bu erkinlik esa uning befarqligida namoyon bo'ladi.

Mersoning sevgiga va hissiyotlarga bo'lgan noan'anaviy munosabati uni jamiyat uchun "begona" qilib qo'yadi. Jamiyat his-tuyg'ularni ochiq ifodalashni ijtimoiy qadriyatlarning asosiy qismi deb biladi. Shu sababli, Mersoning befarqligi sudda tanqid uchun asosiy sababga aylanadi. Jinoyat sodir etganidan ko'ra, uning onasiga nisbatan sovuqqonligi ko'proq qoralanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Albert Kamyuning Begona asarida sevgi va his-tuyg'ularga bo'lgan befarqlik chuqur falsafiy ma'noga ega. Merso orqali Kamyu

hayotning absurdligini va uni qabul qilish orqali topiladigan ichki erkinlikni tasvirlaydi. Ushbu asar inson hissiyotlarining mazmuni va ularga nisbatan munosabatni qayta ko'rib chiqishga chorlaydi va o'quvchini hayotga falsafiy yondashuvga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alber Kamyu. Begona. Toshkent. "Yozuvchi" nashriyoti. 1995.
2. Albert Kamyu. Ijod va erkinlik. (Fransuz tilidan tarjima) M. Rainbow. 1990.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434331>

GLOBALLASHUV JARAYONIDA MISSIONERLIKKA QARSHI KURASHDA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNING O'ZIGA XOSLIGI

Tanimov Sharapatdin Maulenbergovich

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi kafedrası o'qituvchisi

E-mail: sharapatdin8484@mail.ru

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada missionerlikga qarshi kurashning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarining yangi ko'rinishlari haqidagi fikrlar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada global miqiyosda xavfsizlik, barqarorlikka rahna solish maqsadida ma'naviy, siyosiy, iqtisodiy-huquqiy tahdid sifatida namoyon bo'layotgan missionerlikning g'oyaviy-mafkuraviy ko'rinishlari borasidagi fikrlar yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** transformatsiya, mafkuraviy interventsiya, manipulyatsiya, ekspantsiya, terrorizm, tinchlik, xavfsizlik, barqarorlik, geosiyosat.*

***Аннотация.** В статье анализируются Моральные и нравственные ценности борьбы с миссионерством. Также в статье рассматриваются научно обоснованные взгляды, точка зрения, позиции специалистов касательно угрозы миссионерства на мирную ситуацию, политической, экономической и юридической стабильности страны.*

***Ключевые слова:** трансформация, идеологическое интервенция, манипуляция, экспанция, терроризм, мир, безопасность, стабильность, геополитика.*

Annotation. *The article analyzes the moral and moral values of the struggle against missionary. The article also examines scientifically based views, point of view, positions of specialists regarding the threat of missionary to a peaceful situation, political, economic and legal stability of the country.*

Key words: *transformation, ideological intervention, manipulation, impact, terrorism, peace, security, stability, geopolitics.*

Kirish. Globallashuv atamasi dunyo miqyosida bugungi kunda juda ko‘p qo‘llanilib barcha sohalarini qamrab olmoqda. Shu tariqa, jahonda kechayotgan jarayonlar XXI asrda globallashuv ko‘p jihatdan insoniyat taraqqiyot strategiyasini belgilab berishini yaqqol ko‘rsatib turibdi. Globallashuv va uning qamrovini dunyoning barcha sohalarida ko‘rish mumkin. Ayniqsa, bugungi kunda globallashuv diniy sohaga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatayotganligini anglash qiyin emas. Bu haqda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta‘biri bilan aytganda, “Diniy ekstremizm mafkurasi ommaviy ongga global axborot-kommunikatsiya tarmoqlari, jumladan, Internet, zamonaviy elektron dasturiy ta‘minotlari orqali kuchli axborot-psixologik bosim o‘tkazmoqda” (Mirziyoyev, 2021).

Insoniyat tarix davomida hamisha integratsiyaga, yagona siyosiy, iqtisodiy yoki ijtimoiy-madaniy makonning bir qismi bo‘lishga intilib kelgan. Dunyodagi uchta jahon dinlarining vujudga kelishi jahon makonining global integratsiyalashuvining yangi namunasini yaratdi. Yahudiylik, nasroniylik, so‘ngra islom voqeligini ijtimoiy-madaniy, siyosiy va iqtisodiy idrok etishda ta‘sir chegaralarini kengaytirib, asosan u yoki bu din vakillari yashaydigan joylarni yaratdilar. Shu o‘rinda quyida missionerlikning tarqalashiga sharoit yaratib berayotgan globallashuv hodisasini ma‘naviy-axloqiy va ijtimoiy-siyosiy jihatdan tahlil qilamiz.

Globallashuv bayrog‘i ostida dunyoni qaytadan isloh qilish, diniy nizolarni vujudga keltirish, diniy ekstremizmning o‘choqlarini ko‘paytirishga bo‘lgan intilish missionerlik targ‘ibotida jiddiy ko‘zga tashlanmoqda. Bugungi kunda dindan niqob

sifatida foydalanish, insonlarni qo‘rqitish, internet orqali yoshlar ongini egallash va ulardan foydalanish holatlari globallashuvning mahsuli desak aslo, mubolag‘a bo‘lmaydi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tanqidiy tahlili. Bugungi kunga kelib missionerlik nazariyasiga ko‘ra mafkuraviy tojavuzning yangi ko‘rinishi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, XXI asrga kelib missionerlik harakatlari faoliyati kuchaygan mafkura poligonlari tobora ko‘paymoqda. Mazkur harakatlarni oldini olish va bartaraf etish hozirgi kunga kelib dunyo miqyosida ko‘pgina hududlarning dolzarb muammolari qatoriga kiradi.

Bu haqda fikr yuritganda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2021 yil 6 noyabr kuni *Oliy Majlis palatalari qo‘shma majlisidagi nutqi* muhim ahamiyat kasb etadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o‘z nutqida: Hozirgi vaqtda dunyoda turli kuchlar o‘rtasida qarama-qarshilik va ziddiyatlar kuchaymoqda, resurslar uchun shafqatsiz kurash ketmoqda. Mintaqamizdagi tinchlik va xavfsizlikka nisbatan yangi-yangi tahdidlar paydo bo‘lmoqda. O‘z-o‘zidan ravshanki, globallashuv va keskin raqobat zamoni, shiddat bilan o‘zgarayotgan hayot bizning oldimizga kechiktirib bo‘lmaydigan, o‘ta muhim va dolzarb vazifalarni qo‘ymoqda. Mana shunday murakkab va qaltis vaziyatda barchamiz tinch va osoyishta hayotimizni asrash, milliy mustaqilligimizni mustahkamlash uchun yanada jiplashib, hushyor va ogoh bo‘lib, dadil va qat’iy harakat qilishimiz zarur”ligini (Mirziyoyev, 2021) ta’kidlab o‘tgan edi. Binobarin, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning globallashuvi sharoitida g‘oyaviy va mafkuraviy kurashning kuchayishi millat yoki xalqlar tarixiy qadriyatlarini, bugungi hayoti va kelajakdagi taqdiri mavqeini belgilashda muhim omil vazifasini o‘taydi.

Globallashuv davrida ma’naviy, siyosiy, iqtisodiy-huquqiy tahdid sifatida namoyon bo‘layotgan missionerlik mafkuraviy tojavuzning nozik va nisbatan arzon shaklida allaqachon ayrim davlatlar amaliyotiga aylanib bo‘ldi. Ayniqsa, dunyo miqyosida keskin g‘oyaviy kurashlarning avj olishi, turli mafkuralar to‘qnashuvi, demokratiya yoki turli diniy ta’limotlar shiorlari bilan “chiroyli” niqoblangan yovuz

g'oyalarni singdirishga intilish missionerlik ko'rinishida tobora kuchayib bormoqda. Bugun missionerlik ba'zi geosiyosiy kuchlarning xavfli quroli bo'lib, siyosiy va iqtisodiy ta'sir doirasi ko'rinishida ifodalanayotgan zamonaviy mustamlakachilik yoki vassallikni tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. "Ayrim" siyosiy doiralar o'zlarining geosiyosiy maqsadlarini ko'zlab, nizo va kelishmovchiliklarni keltirib chiqarishda aynan, missionerlik harakatlaridan bevosita foydalanishmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Missionerlik ma'naviy-mafkuraviy tahdid sifatida, inson ongi va qalbini zabt etishda asosiy qurol bo'lib xizmat qilmoqda. "Missionerlarning asosiy maqsadi qaysidir dinni targ'ib qilish yoki qaysidir dinni kuchsizlantirish emas, balki sizni biz yashab turgan yurtning tinchligiga raxna solish va taraqqiyotini barbod qilishdir. Ma'lumki, missionerlar xuddi shu yo'l bilan bir necha davlatlarning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotini izdan chiqardilar. Oqibatda aholining asrlar osha shakllanib kelgan milliy va diniy qadriyatlari oyoqosti bo'lishiga va nihoyat, yo'qolib ketishiga olib keldi"(Yahyo, 2016).

Ayniqsa, missionerlar bugungi kunda turli xil usullardan foydalanishini kuzatish mumkin. Masalan, bizning yurtimizga missionerlar "... til o'rgatish, kompyuter o'rgatish, har xil sohalar bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlash va boshqa ishlar uchun turli-tuman o'quv markazlari tashkil etish yoki bo'lmasa, har xil yo'nalishlarda xayriya ishlari bilan shug'ullanadigan tashkilotlar qiyofasida kirib kelishdi"(Otamuradov, 2015). Zero, bugungi kunda xristian dinining jahon dinlari ichida birinchi o'ringa chiqishida missionerlar tomonidan qo'llagan usullarning xilma-xilligi sabab bo'ldi.

Tahlil va natijalar. Hozirgi kunda missionerlik zamirida juda katta xavf yashirinib, g'oyaviy kurash tobora yangi qiyofaga kirdi. Bu kabi holatlar milliy nigilizm ("nigilizm" lotincha nihil – "hech nima" – o'zining yoki yurtining kuch-qudratiga ishonmaslik, ularga past baho berish, ertangi kunga ishonchsizlik, umidsizlik) ya'ni, muayyan millat vakillarining o'z millati imkoniyatlarini kamsitib, pasaytirib baholashi, o'z yurtining qadriga yetmaslik, mamlakatda ro'y berayotgan o'zgarishlar miqyosini anglay olmaslik holatlarining vujudga kelishiga olib keladi.

Milliy nigilizm kasaliga yo‘liqqan yoshlarning mafkuraviy immuniteti zaif bo‘lib, ular begona g‘oyaviy ta’sirlarga tez beriluvchan, o‘z yurtining manfaatini himoya qila olmaydigan o‘z yurtining har qanday yutug‘iga nisbatan befarq va ularni negativ baholovchi, “qildan qiyiq axtaruvchi” nochor kimsalarga aylanib qolishadi.

Darhaqiqat, dunyo voqealariga nazar soladigan bo‘lsak, missionerlar faoliyati har doim mintaqa barqarorligini buzib, o‘zga din vakillari orasida notinchlik, qon to‘kilish, beqarorlikni yuzaga keltirmoqda. Shuni alohida qayd etish lozimki, missionerlar juda ayyor, ko‘pni ko‘rgan, ishbilarmonlar bo‘lib, ular o‘zlarini sodda kishilardek tutadi va hech qachon davlat idoralaridan ish rejasi va nizomini ro‘yxatdan o‘tkazishni so‘ramaydi. Ular avvalo vaziyatni, kishilarni, amaldorlarni, ularga yaqinlashish yo‘llarini yaxshilab o‘rganib, asta-sekin insoniy yordam, tibbiy xizmat, xayr-ehson kabilardan gap ochadi va qo‘lidan ish keladiganlarga “sovg‘a salomlar” uyushtirib, oxir-oqibat ularning ko‘ngliga yo‘l topadi va o‘z maqsadlarini amalga oshirishga o‘tadi. Masalan, xristian dini oqimlaridan “Iyegova shohidlari”, “Evangelistlar”, “Adventistlar”, “Baptistlar” va boshqa ko‘plab katta-kichik cherkov vakillari o‘zlarining “samarali” ovlari uchun yurtimizdan o‘lja izlamoqda.

Tadqiqot natijalarining muhokamasi. Missioner – biror diniy tashkilot tomonidan o‘z diniga targ‘ib qilish uchun muayyan hududga yuborilgan shaxs sifatida o‘ziga singdirilgan diniy qarashlarni tar-qatish, ular vositasida zimmasiga yuklangan o‘zi bilib-bilmagan maxsus vazifalarni amalga oshiruvchi shaxsdir (Musaev, 2021). Rivojlangan davlatlar missionerlik tashkilotlari orqali xorijiy davlatlardagi ichki “iqtisodiy muammolar”ni bartaraf etishda bevosita ishtirok etishadi. Missionerlik strategiyasida fuqarolarni jamiyat va davlat miqyosidagi “iqtisodiy muammolar”ni bartaraf etishda ishtirok etishiga alohida e’tibor qaratiladi. Bunda missionerlar moddiy va moliyaviy yordam ko‘rsatishning turli xil usullaridan ustalik bilan foydalanishmoqda. Ushbu rejlarini amalga oshirishda “mehribonlik uylari”, “ko‘zi ojizlar jamiyati”, “qariyalar uylari”ga “beg‘araz” xayriya yordami ko‘rsatayotganligi ular amaliyotining oshkora ko‘rinishlaridir. Bu haqda AQSh prezidenti Taft esa XX asr boshlarida missionerlik jamiyatining episkoplik cherkovi yig‘ilishlaridan birida:

«Siz missionerlarni Sharq tsivilizatsiyasi ruhi bilan tayyorlang. Missioner rahbarlari nafaqat episkop yoki pastor, balki ular davlat arboblari hamdir», - deya ta'kidlaydi" (Brown, 1921),-degan edi. Missionerlarning ruxoniylik maqomi doimiy ravishda davlat va siyosiy doira vakillarini muhim topshiriq va vazifalarini bajarishda asosiy o'rin tutgan. Shu tarzda xristian missionerlari Osiyo, Afrika va Amerika mintaqasida o'z faoliyatlari bilan o'zlari mansub davlatlarining siyosatini o'tkazishda asosiy rolni bajarishgan edi.

Missionerlik harakatlari ayrim mamlakatlardagi davlat suverenteti, konstitutsion tuzumga qilinayotgan tajovuzlarni mafkuraviy qo'llab quvvatlash va ta'minlashda o'z aksini topayotganligi ayniqsa tashvishlidir. Bu haqda O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov qayd etganidek: "ming afsuski, bu kuchlarning asl qiyofasi, maqsad-muddaolari va imkoniyatlarini to'la va aniq-ravshan tasavvur qilish oson emas. Nega deganda, ular ko'pincha turli niqoblar, jozibali shior va g'oyalar pardasi ostida ish ko'radi. Bunday kuchlarning ixtiyorida juda katta moddiy, moliyaviy resurslar va imkoniyatlar mavjud bo'lib, ularning puxta o'ylagan, uzoq va davomli yovuz maqsadlariga xizmat qilmoqda" (Karimov, 2008),- deya ta'kidlagani bejiz emas. Shu nuqtai-nazardan qaraganda, hozirgi zamonda missionerlik va prozelitizm sababli muayyan hudud va mintaqalarda katta moddiy va ma'naviy yo'qotishlar yuz bermoqda.

Hozirgi davrda ayrim taraqqiy etgan davlatlar geosiyosiy va iqtisodiy manfaat va maqsadlarni ko'zlagan holda demokratik o'zgarishlar jarayonini tezlashtirish zaruriyatini ro'kach qilib, rivojlanayotgan mamlakatlar ichki ishlariga aralashishga, ba'zan ochiq-oshkora, ba'zan esa turli nohukumat tashkilotlar orqali tazyiq o'tkazishga astoydil kirishganligi namoyon bo'lmoqda. Bu hol turli davlatlardagi bir xil voqea-hodisalarga ikki xil andozalar bilan yondashish, asossiz ma'lumotlarga tayanib, demokratik tuzumni majburan, kuch bilan o'rnatishga intilish, konstitutsiyaviy tuzumga qarshi terrorchilik xurujini amalga oshirgan ashaddiy jinoyatchilarni o'z huquqlari uchun kurashayotgan "tinch aholi" deb atashlarda oydinlashamoqda (Xaydaraliev, 2012).

Buyuk Britaniya Birlashgan Qirolligining mustamlakachilik xizmatining yirik arboblari orasida missionerlik imperiya uchun muhim ekanligi to'g'risidagi fikrlar mavjud bo'lgan. Aksariyat gegemon davlatlar missionerlikni davlatning siyosiy rejalarini amalga oshirishda davlatlarning ittifoqdosh hamkori sifatida e'tirof etishgan. Xususan, missionerlikning katta ahamiyatga ega ekanligini nafaqat siyosat arboblari, balki missionerlarning o'zi ham buni ta'kidlashgan.

Amerikalik tadqiqotchi Artur Braun o'zining 1921 yilda yozgan «Uzoq Sharqdagi hukmronlik» kitobida: «Biz Uzoq Sharqdagi asosiy siyosiy ta'sir kuchlarni ko'zdan kechirganimizda o'z xususiyat va ko'rsatkichlari bilan ancha ahamiyatliroq bo'lgan bir kuchga duch keldik. Barcha kuchlardan ta'sirliroq bo'lgan bu kuch xristian missiyasidir. Chunki boshqa kuchlar tashqi siyosiy o'zgarishlarni yuzaga keltirsa, missionerlik ichki tomondan katta ijtimoiy, siyosiy o'zgarishlarni keltirib chiqaradi» (Brown, 1921) - deb ta'kidlaydi.

Shunday qilib, turli xil ko'rinishdagi missionerlik harakatlari asrlar davomida mustamlakachilarga Osiyo, Afrika, Lotin Amerikasi hududlarini egallashda, mahalliy xalqni ijtimoiy qarashlarini o'zgartirib boshqa davlatlar siyosatiga bo'ysundirishda katta yordamchi bo'ldi. Bugungi kunga kelib geosiyosiy kuchlar muvozanatining tobora o'zgarishi, ayrim rivojlangan davlatlarning o'z demokratiyasini "eksport" qilish orqali dunyoga hukmronlik qilish maqsadi bilan chambarchas bog'lanib ketgan.

Yaqin Sharq mintaqasiga, jumladan, arab mamlakatlariga o'z ta'sirini o'tkazishga urinayotgan kuchlar o'rtasidagi geosiyosiy raqobatning kuchayishi ular mustaqilligiga tahdidlarning yangi turlari sifatida namoyon bo'layotganini ko'rsatadi. Bunday harakatlar Yaqin Sharq va Shimoliy Afrika, jumladan, ayrim arab va Markaziy Osiy davlatlarining geosiyosiy va geostrategik ahamiyati ortib borayotgani, ulkan tabiiy-iqtisodiy va boshqa resurs salohiyatiga egaligi ular xavfsizlik va barqarorlikka tahdid va xatarlar saqlanib qolayotgan mintaqalar sifatida hamon jahon hamjamiyati diqqat markazida turganligini ham anglatadi (Paxrutdinov, 1999). Vaholanki, missionerlik harakatlari mohiyatida "inson huquqlari", "vijdon erkinligi", "demokratik erkinliklar"ni olg'a surish uchun ko'rsatilayotgan "ko'mak" aslida mamlakatni

parokandalik sari siyosiy boshboshdoqlikka etaklayotganligi bilan yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Missionerlik orqali amalga oshirilayotgan “Demokratiya” niqobidagi urinishlar mana shunday noxushliklarni keltirib chiqarishi mumkinligini anglash barchadan jiddiy fikrlashni taqozo etadi.

Bugungi kunda globallashuv sharoitida dunyo miqyosida diniy nifoq solish orqali tinchlik va barqarorlikka tahdid solishga intilayotgan missionerlikka qarshi kurashda yoshlarimizni Milliy Vatanparvarlik g‘oyalariga sodiq etib tarbiyalashni bugungi zamon talab etmoqda. Ayniqsa, bu borada yurtdoshlarimizni missionerlikni oldini olishda eng avvalo, loqaydlik, xudbinlik kabi salbiy holatlardan ogoh bo‘lishni talab etadi. Bu borada barcha yurtdoshlarimiz bir maqsad sari Vatanimiz kelajagi hisoblanmish farzandlarimizni Vatan ravnaqi, yurt tinchligi, xalq farovonligiga erishishdek oliy maqsadlarimiz ruhida tarbiyalashimiz to‘g‘risida jiddiy talablarni qo‘ymoqda. Xususan, bugungi kunda yoshlarimiz ongi va qalbiga buyuk ma’naviyatimizni singdirish orqali sog‘lom dunyoqarashni shakllantirish orqali chetdan juda katta ma’naviy huruj sifatida namoyon bo‘layotgan missionerlik ta’sirlarga ham qarshi tura oladigan barkamol insonlar sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Binobarin, bugungi kunda globallashuvning shiddatli tus olishi dunyoda keskin g‘oyaviy kurashlar, turli mafkuralar to‘qnashuvlar jarayonida demokratiya yoki turli diniy ta’limotlar shiorlarini o‘zida namoyon etuvchi yovuz g‘oyalarni singdirishga bo‘lgan intilish tobora kuchayib bormoqda. Zero, missionerlik tarafdorlari tomonidan ilgari surilayotgan demokratiya niqobidagi balandparvoz targ‘ibot va tashviqotlar bizning milliy mentalitetimizga mutloqa to‘g‘ri kelmasligini bemalol aytishga to‘la haqlimiz. Missionerlik tarafdorlarining asosiy maqsadi yoshlarimizni milliy zamindan, azaliy qadriyat – ma’naviyatimizdan judo qilish orqali manqurtga aylantirish kabi illatlarini maqsad qilayotganligi tashvishlidir. Shuni e’tiborga olgan holda xalqimiz, millatimizni turli soxta va zararli g‘oyalar ta’siridan asrashda eng avvalo, o‘z qadriyatlarimizni e’zozlash orqali belgilangan maqsad va vazifalarimizga erishamiz.

Xulosa va takliflar. Yuqorida bildirib o‘tgan fikrlardan xulosa qilib aytsak, missionerlikning ta’qiqlanishi ham siyosiy, ham ma’naviy, ham ijtimoiy sabab hamda omillarga asoslangan bo‘lib, maqsadimiz yurtimizda xukm surayotgan barqarorlik, tinchlik va osoyishtalikni ta’minlash orqali Yurtimiz mustaqilligimizni mustahkamlashdir. O‘z navbatida, missionerlik tahdidini bartaraf etishda eng avvalo, hukumatimiz tomonidan missionerlikka oid ilmiy-ma’rifiy manbalar xamda muommaning amaliyotdagi holatini o‘rganish orqali ilmiy tajribalar asosida aholining keng qatlamlarini ma’naviy-ma’rifiy qadriyatlarini shakllantirishning nazariy-amaliy asoslarini belgilash muhim ahamiyat kasb etadi.

Missionerlik tahdidlaridan doimo ogox bo‘lish, mazkur harkatlarni o‘z vaqtida anglash va ularni bartaraf etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Bunday keng ko‘lamli o‘ta muhim masalalarni hal qilishda Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi tomonidan olib borilayotgan tajribalari asosida missionerlik xarakterini bartaraf etishda, avvalo, oila, ta’lim soxasi va jamoat tashkilotlarini ma’naviy – ma’rifiy qadriyatlarini shakllantirish mamlakatimizda jamiyatimizning barcha qatlamlarini missionerlik tahdidiga karshi g‘oyaviy – mafkuraviy qurollantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xulosa qilib aytganda Bugungi kunda jahonda keng quloch yozgan va inson ma’naviyatini buzishga qaratilgan tahdid bu Prezident Sh.M.Mirziyoyev ta’kidlaganlaridek, “ommaviy madaniyat” ko‘rinishida kirib kelayotgan turli tahdidlar, giyohvandlik, diniy ekstremizm, missionerlik kabi balo-qazolardan yoshlarimizni asrash, ularning ta’lim-tarbiyasiga har birimiz mas’ul ekanimizni hech qachon unutmasligimiz kerak” (Mirziyoyev, 2017),- deya alohida ta’kidlab o‘tgani bejiz emas. Zero yosh mamlakatimizda missionerlik tahdidlarni oldini olish, uni bartaraf etish orqali tinchlik, osoyishtalik, barqarorlik, totuvlik, millatlararo hamjihatlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etishini har bir Vatandoshimiz anglashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзаёев Ш. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Учинчи нашри. – Тошкент: O‘zbekiston. 2021. – Б. 329.
2. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo‘lini qat’iy davom ettiramiz. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning lavozimga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalari qo‘shma majlisidagi nutqi. 6 noyabr 2021 yil*
3. Амин Яхё М. Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя. – Тошкент: Мовароуннаҳр, 2016. – Б. 28.
4. Отамуродов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик. – Тошкент: — “Ўзбекистон” НМИУ, 2015. – Б. 298.
5. Musaev M. Missionerlik va prozelitizmning jamiyat barqarorligiga tahdidi. Monografiya. T., “Mumtoz so‘z”. 2021. – B. 17.
6. Brown A.J. The mastery of the Far East. - New York:1921. p. 471.
7. Islom Karimov. Yuksak ma’naviyat – engilmas kuch. – T., “Ma’naviyat”. 2008. – B. 12-13.
8. Xaydaraliev Shuxrat Abdulazizovich. Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlashda xalqaro tashkilotlar va O‘zbekistonning o‘rni (1991-2010 yillar). t.f.d. ilmiy darajasi uchun yozilgan dis. 07.00.01. Namangan.: 2012. B-125.
9. Brown A.J. The mastery of the Far East. p. 469
10. Paxrutdinov Sh. Mustaqillik va jamiyat taraqqiyotiga tahdid muammoasi. (siyosiy tahlil tajribasi) S.f.n. ilmiy darajasi uchun yozilgan dis. 23.00.02. T.: 1999
11. Mirziyoyev Sh. M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. -Toshkent: «O‘zbekiston» NMIU, 2017. - 89 b.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434382>

УРУШ ЙИЛЛАРИДА ЕНГИЛ ВА ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИ: ЮТУҚ ВА МУАММОЛАР (1941-1945).

Кенджаев Я.Ю.

Осиё технологиялар университети “Ижтимоий фанлар ва рақамли технология” кафедраси ўқитувчиси.

kendjayevyakub@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Уруш йилларида саноат корхоналарининг Ўзбекистонга кўчирилиши натижасида энгил саноатнинг ишлаб чиқариш қувватлари ҳам ҳарбий бюртмаларни бажаришга қаратилди., бу эса янгитдан катта кўламда ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган замонавий энгил саноат корхоналарининг, Мараказий Осиёда, жумладан, Ўзбекистонда барпо этилишини ҳаётий заруратга айлантириб қўйди.

***Калит сўзлар:** саноат корхоналари, электроэнергия, электростанция, Ўзбекистон Компартияси, пленуми, гидроэлектростанция, металлургия, фабрика, Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлари Совети, иссиқлик электростанцияси.*

Уруш совет давлати ҳудудига кўчган дастлабки кунданок энгил саноатнинг ишлаб чиқариш қувватлари ҳам ҳарбий бюртмаларни бажаришга қаратилди. Мавжуд шароитда энгил саноат тезлик билан фронтни кийим-кечак билан таъминлаши зарур эди. Бошья саноат тармоқлари каби энгил саноат ҳам уруш шароитига мослашиши ҳарбий изга кўчирилди. Иккинчи жаҳон урушига қадар энгил саноат корхоналарининг армия учун маҳсулот ишлаб чиқариш салмоғи

унча кўп эмас эди. Фақат тикувчилик корхоналаригина армия учун қисман кийим-кечак тайёрларди. Эндиликда эса ички имкониятлардан келиб чиқиб ҳарбий маҳсулот ишлаб чиқаришни анча кўпайтиришга тўғри келди.

Бу вазифани амалга ошириш учун аввало, халқ истеъмоли товарлари ва умуман тинчлик шароитида ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ва уларнинг миқдори камайтирилди. Тикувчилик корхоналари кийим-кечак, шинель. Телогрейка тикишга, тери-мўйна ҳамда пойабзал корхоналари эса қалпоқлар, этик, ҳарбийлар оёқ кийимлари, калта пўстинлар, кўлқоп ва бошқа маҳсулотларни чиқишга ўтдилар.

Бироқ уруш йилларида Ўзбекистонда енгил саноатни ҳарбий изга ўтказиш анча қийинчилик билан кечди. Бу борадаги асосий муаммо ва қийинчиликлар моддий-техника, хом ашё, ишчи кучи анча камайган бир шароитда янги маҳсулот ва янги технологияни ўзлаштиришни, янги хом ашёни қидириб топиш ҳамда уни ишлаб чиқаришга йўналтириш лозим эди.

Ўзбекистонга келтирилган енгил саноат учун зарур маҳсулотлар (замоклар, тугмалар, илгаклар, занжирлар ва бошқалар) билан таъминлаш уруш вақтида тўхтаб қолди. Шунинг баробарида уруш бошланиши билан соҳага ажратиладиган капитал маблағлар камайиб кетди. Масалан, 1942 йилда давлат томонидан соҳага ажратиладиган маблағлар режаси Ўзбекистон ССР текстил саноати халқ комиссарлиги бўйича 21,5 фоизга, Ўзбекистон ССР енгил саноати халқ комиссарлиги бўйича эса 5,8 фоизга бажарилди холос.

Уруш бошланиши билан Ўзбекистон ССР енгил саноатининг ишлаб чиқариш қувватлари ҳарбий бюртмаларни бажаришга киришди. Чарм моллари ишлаб чиқарувчи корхоналар авиация, автомобильтрактор, танк ва бошқа ҳарбий йўналишдаги соҳаларни маҳсулотлар билан таъминлади. Масалан, 1941 йилда Тошкент эгар-жабдуқ фабрикаси фронт учун жами 504 000 рубиллик маҳсулот ишлаб чиқарган бўлса, 1942 йилда 4 885 000 рубиллик ёки 9 баравар кўп шундай маҳсулот ишлаб чиқарди.

1941 йил декабрь охирига қадар Ўзбекистон енгил ва маҳаллий саноати фронтга 7417 дона пахтали камзул, 5852 дона плаш, 22250 жуфт узун кўлқоп, 3269 дона пуфайка, 60902 дона, телпак, 15400 жувт этик, 23852 жувт пайпоқ, 9770 та калта кўлқоп, 2937 дона пахтали шим ва бошқа иссиқ кийим бошқалар етказиб берди.

1942 йил бошидан бошлаб республиканинг енгил саноат корхоналари ҳам фронт учун ҳарбий буюмлар асосида маҳсулот ишлаб чиқаришни кучайтирдилар. 1942 йил биринчи ярмида М. Горкий номидаги тикувчилик фабрикаси жамоаси фронт учун маҳсулот ишлаб чиқариш режасини 107,9%га, “Красная Заря” тикувчилик фабрикаси 102,3%га, Володарский номи тикув фабрикаси 111,7%га, №8 фабрикаси 147,8%га бажардилар.

1941 йил 25 августга қадар СССРнинг ғарбий районларидан Ўзбекистон ССР жаъми 29 та енгил саноат корхоналари ва иккита маҳаллий саноат аҳамиятига эга корхоналар кўчириб келтирилди. Улардан 9 таси тўқувчилик фабрикаси, Харьковдан “Красный швейник” фабрикаси, Ростовдан №1, 2, 4, 5, 7 фабрикалар, Днепропетровскийдан В.В. Володарский тикувчилик фабрикаси, Днепропетровск тикувчилик фабрикалари ва бошқалар.; Шу билан бирга иккита Ростов ва Таганрог пойабзал фабрикалари, Могилев мебел фабрикаси, Москва чармбюмлар, “Дубитель” ёғ-экстракт заводи, Кулянск чарм комбинатлари кўчириб келтирилди.

Кўчириб келтирилган ушбу енгил саноат корхоналари республика областларига қуйидаги тартибда жойлаштирилди. Самарқанд областига 4 та корхона, Андижон областига 4 та, Фарғона областига 9 та, Наманган областига 1 та, Тошкент областига 13 та корхона кўчириб келтирилиб жойлаштирилган эди.

Ўзбекистонга кўчириб келтирилган фабрика ва корхоналарининг ишлаб чиқариш техника ва технологиялар республикадаги маҳаллий бир турдаги корхоналар билан бирлаштирилди. Масалан Ростов пойабзал фабрикаси Тошкент, Самарқанд, Бухоро пойабзал фабрикалари билан Могилев мебел

фабрикаси Тошкент мебел фабрикалари билан бирлаштирилиб фронт учун махсулот ишлаб чиқара бошлади. Кўчириб келтирилган корхоналар ўзларининг қарийиб 20-30 фоизга қадар малакали ишчилари ва инженер техниклари билан келган эди. Улар маҳаллий ишчиларга ўз касб сирларини ҳам ўргатдилар.

Бироқ кўчириб келтирилган корхоналарни жойлаштириш, уларни тўла қуват билан ишлаб кетишини таъминлашнинг ўзи катта қийинчиликлар ва уруш даврининг етишмовчиликларини енгиб ўтиш эвазига амалга оширилди. Шу боис йилдан йилга уларнинг республика енгил саноатидаги улуши ортиб борди. Масалан республика бўйича умумий енгил саноатда яратилган махсулотда кўчириб келтирилган корхоналарнинг улуши 1942 йилда 29,8 фоизни ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 1945 йилда 39,5 фоизни ташкил эди.

1942-1943 йиллар оралиғида Тошкентда каноп йигириш-тўқиш фабрикаси, Марғилонда шойи тўқиш комбинати ва бошқа тўқимачилик корхоналари қурилиб ишга туширилди.

Тўқувчилик ва тикувчилик корхоналари бутунлай ҳарбий буюртмаларни бажаришга киришди, бу тармоқ ишини ҳарбий изга кўчириш ташқаридан осондек туюлса-да, илгари ишлаб чиқарилган товарларнинг ўрнини бир неча баравар кўп меҳнат талаб қиладиган махсус махсулотлар билан алмаштириш керак эди. 1941-1943 йиллар оралиғида фронт эҳтиёжларига қаратилган махсус матолар ишлаб чиқариш 12,5 баробар ва боғловчи материаллар эса 21 баробарга кўпайди. 1941 йил октябрда Ўзбекистон енгил саноати корхоналарининг барчаси мудофаа буюртмаларини бажаришга ўтди.

Ўзбекистон фронтга юз минг метрлаб газлама ва кийим-бошлар етказиб берди. Совет Иттифоқидаги энг катта тўқимачилик фабрикаларидан бири бўлган Сталин номидаги Тошкент тикувчилик комбинати ҳам уруш йилларида асосан фронт учун махсулот ишлаб чиқарди. Комбинат ҳукуматнинг армияни ҳар хил буюм-анжомлар билан таъминлаш тўғрисидаги топшириқларини ўз вақтида яхши бажаргани ва давлат мудофаа комитетининг махсус топшириғини бажаргани учун СССР Олий Совети Президиумининг 1944 йил 24 январда

чиқарган фармонига мувофиқ Меҳнат Қизил Байроқ ордени билан тақдирланганди.

Уруш йилларида республикамизда бир қатор янги саноат корхоналари қурилиб ишга туширилди. Жумладан, Бухоро областида Бухор пахта тозалаш заводи, суткасига 4 минг тонна ип-калавани 10-12 минг урчуққа ўрайдиган ип-йигирув фабрикаси, йилига 300 тонна маҳсулот берадиган чарм-мўйна заводи қурилиб ишга туширилди. Гиждувонда ёғ-мой заводи, Когонда суперфосфад заводи қурилиши бошланди. Шунингдек, 1942 йилда Бухоро гўшт комбинатида 170 минг сўмлик капитал-таъмирлаш ишлари амалга оширилди.

1942-1943 йилларда Андижон шаҳрида йигирув фабрикаси қурилиб ишга туширилди. Ушбу корхона суткасига 5 минг тонна ип-калавани урчуқларга ўраб, вилоятдаги артелларни ҳам ашё билан таъминлашни бошлади. Фабрика 1943 йил февралидан маҳсулот бера бошлади.

Андижон шаҳридаги Володарский номли тикувчилик фабрикаси ёшлари уруш йилларида фидокорона меҳнат қилиб фронтдаги аскарларга режадан ташқари 350 минг сўмлик кийим тикиб бердилар.

1943 йилнинг ўрталарига келиб Тошкентдаги “Красная заря” фабрикасида фронтдаги аскарлар учун 500 минг сўмлик пахтали камзир, бушлат каби иссиқ кийимлар жўнатдилар. Бу фабрикада ишловчи 900 хотин-қизлар меҳнат мусбақасига қўшилган ҳолда фидокорона меҳнат қилдилар.

1943 йилда Сталин номидаги Тошкент тўқимачилик комбинатининг юзлаб ишчилари, инженерлари ва хизматчилари армияни буюм-анжомлар билан таъмирлаш ҳақидаги ҳукумат томонидан берилган топшириқларни яхши бажаргани ва Мудофа Қўмитасининг махсус топшириғини ўз вақтида бажаргани учун СССР ҳукуматининг ордан ва медаллари билан мукофатландилар.

Бухоро шаҳридаги “ВЛКСМ XX йиллиги” тикув фабрикаси уруш йилларида 19 хил турдаги маҳсулот ишлаб чиқаришни ўзлаштирди. Корхона ҳам фронт учун ҳам аҳоли эҳтиёжлари учун маҳсулот ишлаб чиқарди. Фабрикада тайёрланган маҳсулотларнинг катта қисми фронтга жўнатилди. Бутун уруш

давомида фабрика ишчилари томонидан ишлаб чиқарилган 21 миллион 573 минг сўмлик маҳсулот фронтга жўнатилди.

Ундан ташқари фабрика жамоаси 80 кун ичида 8000 метр газламани тежаб фронтдагиларнинг оилаларига 20 та болалар костюми, 17 та телегрейка, 100 та момик одеял, матрас ва чойшаблар тайёрлаб бердилар.

Уруш йилларида фронт учун маҳсулот ишлаб чиқаришда Бухоро шаҳридаги “Индлошка” оёқ кийимлар фабрикаси, вино заводи, қорақўл терисига ишлов берувчи қорақўл кўнчилик заводлари ҳам ўзларининг фронт эҳтиёжларини қоплаш мақсадида ишлаб чиқарган маҳсулотлари билан ғалабага ўзларининг муносиб улишларини кўшдилар.

Қорақўл заводи Бухоро шаҳрида жойлашган бўлиб у ҳам ҳарбий ҳолатга ўтди. Заводи ишчилари бир кунлик режа топшириқни 1941 йил 26 июнда 162, фоиз, 27 июнда 157 фоиз, 28 июнда эса 186,6 фоиз қилиб бажарди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида Самарқанд областида ҳам 195 та саноат корхонаси ва уч мингдан ортиқ майда корхона фаолият кўрсаган бўлиб уларнинг аксарияти енгил ва озиқ овқат саноати корхоналари эдилар. Уларда жаъми 17,3 минг ишчи ишлар эди. Ҳамма корхоналар 1941 йили нарх билан ҳисоблаганда йилига 926,5 миллион сўмлик саноат маҳсулоти ишлаб чиқарар эди. Самарқанд областида ишлаб чиқарилаётган жаъми саноат маҳсулотнинг 53 фоизини озиқ-овқат саноати корхоналари, 31 фоизини тўқимачилик корхоналари (шу жумладан, пахта тозалаш заводи) берар эди. Оғир ва металга ишлов берувчи саноатнинг тармоғи унча катта эмас эди. Областда ишлаб чиқарилган барча саноат маҳсулотида оғир саноатнинг улуши 11 фоизни, металга ишлов берувчи корхоналарнинг улуши 5 фоизни ташкил этган эди холос.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Сирожов О. Ўзбекистон саноати уруш йилларида. –Тошкент: Ўзбекистон, 1981. –Б. 9.
2. Ўз МА, Р-88-фонд, 9-рўйхат, 8258-иш, 37-варақ.
3. Пўлатов И. Буюк ғалабада Ўзбекистон ҳиссаси. –Тошкент: Ўзбекистон, 1974. –Б. 69.
4. Самарқанд тарихи. Иккинчи том (Масъул муҳаррир И.М. Мўминов). – Тошкент: Фан, 1970. –Б.205.
5. Ўз МА, Р-88-фонд, 9-рўйхат, 8298-иш, 41-варақ.
6. Ўз МА, Р-88-фонд, 9-рўйхат, 8298-иш, 103-варақ.
7. Мадраҳимова Р. Ўзбекистон хотин-қизларининг улуг ватан уруши йилларидаги меҳнат ва ҳарбий жасоратлари. –Тошкент: Фан, 1981. –Б. 18.
8. Советская экономика в период Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. –Москва: Наука, 1970. –С. 120.
9. Сирожов О. Бухоро фидоилари. Бухоро, 1995. –Б. 27-28.
10. Мирзакулов Б. Бухоро вилояти уруш йилларида (1941-1945). –Тошкент, 2020. –Б.60.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434438>

ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Тажиева Юлдуз Сагидуллаевна

студентка 2-курса ТГПУ имени Низами

Миртурсунова Юлдуз Абдумаликовна

и. о. доцента ТГПУ

ТГПУ имени Низами

***Аннотация.** В данной статье рассматриваются проблемы обучения русскому языку младших школьников в условиях поликультурной среды. Дается определение модели поликультурного образования, излагаются принципы на которых базируется модель.*

***Ключевые слова:** интерференция, поликультурная среда, принцип культуросообразности, учащиеся-инофоны.*

***Annotatsiya.** Ushbu maqola ko'p madaniyatli muhitda boshlang'ich maktab o'quvchilariga rus tilini o'rgatish muammolarini ko'rib chiqadi. Ko'p madaniyatli ta'lim modelining ta'rifi berilgan, model asos bo'ladigan tamoyillar ko'rsatilgan.*

***Kalit so'zlar:** interferentsiya, ko'p madaniyatli muhit, madaniy muvofiqlik prinsipi, rus tili ona tili bo'lmagan o'quvchilar.*

***Abstract.** This article examines the problems of teaching Russian to primary schoolchildren in a multicultural environment. A definition of the model of multicultural education is given, and the principles on which the model is based are outlined.*

***Keywords:** interference, multicultural environment, principle of cultural conformity, foreign students.*

На современном этапе реформирования система образования Республики Узбекистан требует создания и осуществления новых подходов формирования языковых умений в поликультурной среде. Уникальность поликультурной среды многих регионов Узбекистана заключается в том, что вопросы языкового образования должны рассматриваться под углом межкультурной коммуникации. Поликультурная среда представляет собой межкультурное и межъязыковое пространство, в котором взаимодействуют представители различных языков и культур, что требует регулирования культурно-языковых контактов.

Перед педагогом стоит задача способствовать тому, чтобы разные культуры мирно и плодотворно взаимодействовали в среде классного коллектива и страны в целом. Основу полиэтнического образования составляют гуманитарные дисциплины. Наиболее эффективный путь включения детей в родную этнокультуру – это изучение языка и литературы. Язык есть не только средство общения и выражения мысли, но и аккумуляция ценностей культуры. В условиях поликультурной среды русский язык преподается в качестве обязательного общеобразовательного предмета в школах Узбекистана и как родной, и как неродной язык.

Уроки развития речи наиболее благоприятны для достижения цели воспитания толерантности в поликультурном образовательном пространстве. Для изложения учащимся можно предложить тексты произведений русской литературы, раскрывающие традиции, обычаи, особенности религии народов Узбекистана.

Модель поликультурного образования младших школьников в процессе изучения иностранного языка, состоящая из целевого, содержательного, организационно-процессуального и аналитико-оценочного компонентов, включающих в себя: цель (поликультурное образование младших школьников), задачи (формирование знаний о культуре стран изучаемого языка; развитие стремления к изучению иностранного языка; воспитание толерантного отношения к представителям иноязычной культуры), содержание предмета и его

культурный потенциал (языковые знания, знания национальной культуры, межкультурные знания), принципы, на которых базируется процесс поликультурного образования (принцип дидактической культуросообразности; принцип доминирования мультимедиа технологий при изучении культуроведческого / страноведческого материала, принцип аутентичности, принцип поликультурности), комплекс методов (практические, наглядные, методы стимулирования и контроля), форм (индивидуальная, фронтальная, групповая, самостоятельная работа; ролевые игры; инсценировка, драматизация) и средств учебной деятельности (аудио- и видеоматериалы с аутентичными записями; средства народной педагогики (сказки, игры, песни, поговорки, пословицы), мультимедийные программы), педагогические условия (организация учебного процесса на основе комплексного использования различных компонентов иноязычной культуры; оптимизация языкового материала с точки зрения информативности, компактности и аутентичности; включение в содержание образовательного процесса фактов культуры, посредством программы «Дети мира») и результат (наличие культурологических знаний о культуре страны изучаемого языка; стремление к изучению иностранного языка; толерантное отношение к представителям иноязычной культуры).

Вторичная языковая личность детей младшего школьного возраста сформирована недостаточно. На низком уровне сформированности оказываются знания особенностей родного и иностранного языков, особенностей родной культуры в поликультурной среде и культуры страны изучаемого языка, представления о национально-культурной специфике речевого поведения и реализация этих представлений в собственной межкультурной коммуникации. Расхождения в системах различных языков требуют внимания к тем грамматическим понятиям русского языка, которые будут являться для учащихся новыми, отсутствующими в их родном языке. У учащихся, для которых русский язык является неродным, при усвоении категории рода имен

существительных возникают трудности. Это объясняется тем, что в отдельных языках данная категория либо отсутствует, либо имеет существенные отличия в средствах выражения. Незнание рода имен существительных в русском языке приводит к ошибкам в согласовании подлежащего и сказуемого, прилагательных, порядковых числительных или отдельных разрядов местоимений с именами существительными.

Школьники-инофоны испытывают сложности и при употреблении форм множественного числа. Это может быть связано с тем, что в родном языке имеет место один способ образования формы множественного числа. Имена существительные множественного числа в русском языке имеют в одних случаях одинаковые, а в других — разные окончания. Особые затруднения у учащихся возникают, когда при образовании формы множественного числа в слове происходят фонетические изменения, например: чередование звуков (друг — друзья), выпадение беглых гласных (день — дни), перемещение ударения (окно — окна), образование формы множественного числа от другой основы (человек — люди). Трудность для учащихся-инофонов представляет и предложно-падежная система русского языка, что обусловлено многозначностью падежей, разнотипностью склонения, а также расхождениями в значении и употреблении падежей в русском и родном языках.

Проблемы возникают у учащихся и при усвоении видовременных форм глагола. Для повышения эффективности изучения морфологии в условиях поликультурной среды ознакомление с грамматическими понятиями необходимо осуществлять посредством ситуативно-тематической организации учебного процесса. Грамматический материал следует предъявлять с помощью речевых образцов (моделей), каждый из которых обладает конкретностью, предъявляется точно, непротиворечиво. Например: "Замени словосочетания одним словом по образцу: оказывать помощь — помогать; проявлять заботу — ..." При отборе грамматического материала учитываются этап обучения, степень знакомства с новым языком. На начальном этапе

обучения важно включать в учебный материал минимум грамматических явлений. Но этот материал должен содержать типовые явления, на основе которых учащийся обобщает, систематизирует разрозненные языковые факты, строит в своем сознании правила использования русского языкового материала в речи. Работа над новым грамматическим явлением должна проводиться на знакомой лексике. Задания должны быть насыщены такими языковыми единицами, которые частотно воспроизводятся в речи носителей русского языка в условиях естественной коммуникации. Для закрепления грамматических явлений на продвинутом уровне обучения используется сюжетный текст, в котором изучаемое явление встречается многократно. При изучении грамматики русского языка возможно непосредственное использование фактов родного для ребенка языка, сравнение грамматических явлений разных языков. Однако делать это необходимо небольшими фрагментами. Главная цель – обратить внимание учащихся на многообразие языков, наличие в них универсального и отличного.

Сегодня задача анализа структуры поликультурной среды, ее содержания и механизмов функционирования выходит на первый план. В этой связи понятие «обучение языкам» постепенно вытесняется понятием «обучение языку и культуре», которое предполагает у ребенка способности активно участвовать в межкультурной коммуникации.

Использованная литература

1. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования, Ростов, 2000
2. Корякина А.А. Роль поликультурного образовательного пространства в формировании толерантности/ Интернет-журнал «Мир науки».-2018.-Т 6.- № 6. <https://mir-nauki.com/PDF/35PDMN618.pdf>
3. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию,-2-е изд.,-М.; Смысл, 2001

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434552>

JONATHAN SVIFTNING "GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARIDA SAYOHAT TAASSUROTLARI VA YARATGAN OBRAZLAR XARAKTERI

G'affarova Gulbahor

Yarasheva Mashhura

Termiz davlat universiteti talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jonatan Sviftning Gulliverning sayohatlari asaridagi obrazlar xarakterini boricha gavdalantirib, voqea-hodisalarning umumiy tasnifi hamda asarda tasvirlangan manzaralar xususida fikr yuritilgan.

Kalit soʻzlar: "Gulliverning sayohatlari" asari, sayohatlar, Liliput mamlakati, Brobdingnag oroli, Britaniya, Gyognmlar, satira.

Jonathan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asari – XVIII asr ingliz adabiyotidagi eng mashhur va oʻziga xos asarlardan biri boʻlib, satirik, sarguzasht va fantastik elementlarni oʻzida mujassam etgan. Bu asar orqali Svift oʻz davrining ijtimoiy, siyosiy va maʼnaviy masalalarini keskin tanqid qilgan. Asar Gulliverning toʻrtta turli mamlakatga boʻlgan sayohatlari orqali inson tabiatining ijobiy va salbiy tomonlarini ochib beradi. Har bir mamlakatda uchraydigan obrazlar orqali Svift odamlar xarakteridagi kamchiliklar va ijtimoiy muammolarni ochib beradi.

"Gulliverning sayohatlari"ning asosiy xususiyati – uning kuchli satirik asar ekanligida. Svift asar orqali Britaniya jamiyatidagi, xususan, hukumat, qonunchilik, ilm-fan va harbiy sohalardagi kamchiliklarni tanqid qiladi. Misol uchun, Lilliput oroliga qilgan sayohatida Svift kichik odamlar orqali hokimiyatdagi kichik tafakkur egalari va mayda qonunlarni masxara qiladi. Svift asar orqali koʻpincha oʻquvchini kuldiradi, lekin shu orqali u jamiyatdagi illatlarni fosh etadi. Svift oʻz davrida tarqalgan

jamiyatdagi muammolarni tanqid qiladi. Misol uchun, Brobdingnag oroliga sayohatda u Britaniya monarxiyasini va harbiy siyosatni tanqid qiladi. Bu orolda gigant odamlar yashaydi va ular odamlarga o'z ko'zi bilan tikilib qaray olishadi, bu esa kichik Britaniya va uning katta ambitsiyalarini nazarda tutadi hamda ular insoniyatning axloqiy va ma'naviy jihatlarini ko'zga yaqqol ko'rsatadi. Gulliver ulkan odamlarning jamiyatida o'zini kichik va zaif his qiladi, bu esa odamzodning arzimas xatti-harakatlarini ulkan ko'rinishda namoyon etadi. Ushbu obrazlar orqali Svift odamlarning manmanligi va kuchga bo'lgan ortiqcha ishonchini tanqid qiladi. Gulliverning sayohatlarida muhim falsafiy va axloqiy masalalar ko'tariladi. Masalan, Gulliverning Gyogmlar oroliga qilgan oxirgi sayohatida Svift inson va hayvonlar o'rtasidagi chegarani o'rganadi. Bu orolda aqlli otlar yashaydi, ular insoniyatdagi illatlarni, ayniqsa tamagirlik va manmanlikni fosh qiladi. Shu bilan Svift inson tabiatini qattiq tanqid qiladi va axloqiy jihatdan mukammallikka intilish kerakligini anglatadi.

Asarda Svift fantastik va sarguzasht elementlardan foydalanib, qiziqarli obrazlar yaratadi. Gulliverning sayohatlari davomida duch kelgan turli xil xalqlar – Lilliputlar, Brobdingnaglik gigantlar, Laputa orolining aqlli aholisining xarakterlari orqali jamiyatdagi turli tiplarni ko'rsatadi. Bunday fantastik tasvirlar o'quvchini bir vaqtning o'zida o'ziga jalb qiladi va chuqur mulohazaga undaydi. Asar davomida Gulliverning xarakterida o'zgarishlar ro'y beradi. Avvaliga u sayohatdan ilhomlangan sarguzashtparast odam bo'lsa, oxiriga borib u hayotga, odamlar va jamiyatga bo'lgan ishonchini yo'qotadi. Xususan, Gyogmlar bilan tanishgach, u o'zini jamiyatdan uzoqlashtiradi va odamlardan qochadi. Bu esa inson tabiatiga nisbatan chuqur tanqid va umidsizlikni ifodalaydi. Svift ushbu qiyos orqali insoniyatning axloqiy tanazzulini va o'z instinktlariga bo'ysunishini tanqid qiladi. Svift asari bir vaqtning o'zida sarguzasht, sayohatnoma, falsafiy esse va satirik asar janrlarini birlashtiradi. Bu esa unga chuqur mazmun bag'ishlaydi va o'quvchilar orasida keng ommalashishiga yordam beradi. Svift o'ziga xos yozuv uslubi va obrazlari orqali o'quvchiga qiziqarli

sayohat davomida ham qiziqarli syujet, ham mazmunli axloqiy va falsafiy xulosalarni taqdim etadi.

Umuman olganda, "Gulliverning sayohatlari" – zamonamizda ham muhim ahamiyatini yo‘qotmagan asar bo‘lib, uning o‘ziga xosligi satirik ifoda uslubi, fantastik dunyo yaratilishi va chuqur ijtimoiy, falsafiy masalalarning yoritilishi orqali namoyon bo‘ladi. Svift o‘z davridagi illatlarni keskin tanqid qilgan va shu bilan birga o‘quvchini insoniyat haqida chuqur o‘ylashga undagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo‘ldasheva Ma‘mura Boqijonovna Gulliverning sayohatlari asaridagi atamalar tasnifi-2020 maqolasi
2. Jonatan Svift, Gulliverning sayohatlari Oksford universiteti nashriyoti, 2005, 165-166-betlar.
3. SH Yakubova, M Suyunova JONATAN SVIFTNING “GULLIVERNING SAYOHATLARI” ASARLARIDA SAFAR MOTIVI TALQINI maqolasi
4. Yusupova Shodiyona Dilshodovna, Mardonova Bahora Golibjon Kizi, Usarova Laylo Ibragimovna JONATAN SVIFTNING “GULLIVERNING SAYOHATLARI” ROMANIDAGI OBRAZLAR TAHLILI maqolasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434670>

HARBIY JAMOADA LIDERLARNI ANIQLASHNING ISTIQBOLLI IMKONIYATLARI

Sherzod Xasanovich Xudayberdiyev

Markaziy harbiy okrug boshqaruv apparati
Jangovar tayyorgarlik boshqarmasi bo‘lim katta ofitseri
Oriental universiteti magistranti
Mayor

Shaxzod Salom o‘g‘li Samadov

13060 harbiy qism vzvod komandiri kapitan

***Annotatsiya.** Harbiy jamoalarda liderlik muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bu faqat jangovar vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun emas, balki jamoaning moral holatini saqlash va uning strategik maqsadlarini amalga oshirish uchun ham zarurdir. Shuning uchun, harbiy tashkilotlar uchun liderlarni aniqlash va ularning salohiyatini to‘g‘ri baholash istiqbolli imkoniyatlarga ega.*

***Annattosia.** Leaders is essential in military teams, not only for the successful completion of combat missions, but also for maintaining the morale of the team and the implementation of its strategic goals. Therefore, identifying leaders and correctly assessing their potential has promising opportunities for military organizations.*

***Kalit so‘zlar:** harbiy jamoa, liderlar, harbiy xizmatchilar, motivatsiya psixologik baholash, liderlik ko‘nikma, hulq-atvor.*

Kirish

Liderlik, ayniqsa harbiy jamoalarda, muvaffaqiyatli missiyalarni amalga oshirish va jamoaning motivatsiyasini saqlash uchun muhim faktor hisoblanadi. Harbiy liderlarni aniqlash jarayoni nafaqat jangovar malakalar, balki psixologik xususiyatlar,

qaror qabul qilish qobiliyati, ijtimoiy ko'nikmalar va strategik fikrlashni ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullarni qo'llash orqali bu jarayonni yanada samarali va tezkor amalga oshirish mumkin. Ushbu maqolada harbiy jamoada liderlarni aniqlashning istiqbolli imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Liderlikning asosiy roli

Harbiy jamoalarda liderlik nafaqat jangda, balki jangdan tashqari vaziyatlarda ham muhim rol o'ynaydi. Liderlar, harbiy xodimlarning motivatsiyasini saqlash, aniq va tezkor qarorlar qabul qilish, va samarali jamoa ishini ta'minlash kabi mas'uliyatlarga ega. Ularning qarorlari jamoaning natijalariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun liderlarni tanlash va baholashda yanada kompleks yondashuv zarur.

Psixologik va ijtimoiy baholash

Liderlikni aniqlashda psixologik baholash juda muhim ahamiyatga ega. Harbiy tashkilotlar, xodimlarning stressga chidamliligini, qaror qabul qilish qobiliyatini va ularning jamoa ichidagi o'zaro munosabatlarini aniqlash uchun psixologik testlar va intervyularni qo'llashadi. Bu jarayonlarda shaxsiyatning o'ziga xos xususiyatlari, masalan, mustahkamlik, empatiya va liderlik ko'nikmalari alohida e'tiborga olinadi.

Texnologiya va sun'iy intellektdan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellekt (SI) yordamida harbiy jamoalarda liderlarni aniqlash jarayoni sezilarli darajada o'zgarimoqda. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, xulq-atvorni modellashtirish va ehtimoliy liderlik xususiyatlarini bashorat qilish uchun sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanish mumkin. Bu metodlar yordamida liderlarni aniqlash yanada tezroq va aniqroq amalga oshiriladi, shuningdek, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytiradi.

Simulyatsiyalar va treninglar

Harbiy jamoalarda simulyatsiyalar va maxsus treninglar orqali harbiy xizmatchilarning liderlik ko'nikmalari sinovdan o'tkaziladi. Bu treninglar real jangovar sharoitlarni taqlid qilgan holda, liderlik salohiyatini aniqlash va

rivojlantirishda yordam beradi. Shuningdek, bu jarayonlarda jamoa ichidagi muvofiqlik, stressga chidamlilik va qarorlar qabul qilish tezligi ham baholanadi.

Mentorlik va tajriba almashish

Mentorlik tizimi harbiy jamoalarda liderlarni aniqlash va ularning salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Tajribali rahbarlar yangi yetakchilarni yo'naltirib, ularga o'z bilimlarini va tajribalarini o'rgatadilar.

Bu tizim orqali yosh harbiy xizmatchilar tezda rivojlanib, kelajakdagi liderlik salohiyatlarini oshirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Xulosa:

Harbiy jamoalarda liderlarni aniqlashning istiqbolli imkoniyatlari kengaymoqda. Psixologik baholash, zamonaviy texnologiyalar, simulyatsiyalar, va mentorlik tizimlari yordamida samarali liderlarni aniqlash mumkin. Bu jarayonlarda ilg'or ilmiy yondashuvlar va innovatsion metodlar harbiy jamoalarning samaradorligini oshirishi mumkin. Shuningdek, psixologik, ijtimoiy va texnologik baholashlarning birlashishi, harbiy jamoalarda yuqori darajadagi liderlikni shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Bass, B. M. (1990). Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications. Free Press.
2. Northouse, P. G. (2018). Leadership: Theory and Practice. Sage publications.
3. Zaccaro, S. J. (2007). Trait-based perspectives of leadership. American Psychologist, 62(1), 6-16.
4. Avolio, B. J., & Kahai, S. S. (2003). Adding the "e" to e-leadership: How it may impact your leadership. Organizational Dynamics, 31(4), 325-338.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W.W. Norton & Company.

6. Cannon-Bowers, J. A., & Salas, E. (2001). The science of training: A decade of progress. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 341-372.

7. De Gieter, S., & Wouters, K. (2005). The development of leadership competencies: Lessons learned from military training. *Leadership & Organization Development Journal*, 26(7), 395-404.

8. Kram, K. E. (1985). *Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life*. Glenview, IL: Scott, Foresman.

9. Scandura, T. A. (1998). Mentorship and career mobility: An empirical investigation. *Journal of Organizational Behavior*, 19(8), 119-136.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434747>

THE MAKING OF NICKNAMES AND PSEUDONYM THROUGH WORD- MAKING TOOLS

Obidova Azizaxon Davronboy qizi,

Farg‘ona davlat universiteti doktoranti

E-mail address: obidovaaziza61@gmail.com

***Abstract:** This chapter talks about the semantic properties of the nicknames and nicknames under study, the process of making words and phonetic means. It also highlights word formation models within words; clarifies the structural types of complex nicknames and nicknames as well as, the types generated by abbreviations.*

***Key words:** Pragmatic, semantic, structural, phonetic, word-formation, "emotional", "emotive", "expressive", "affective", "emotionally expressive.*

TAXALLUS VA LAQABLARNING SO‘Z YASASH VOSITALARI ORQALI YASALISHI

***Annotatsiya:** Ushbu bobda o‘rganilayotgan laqab va taxalluslarning semantic xususiyatlari, so‘z bo‘lib yasash jarayoni va fonetik vositalarini haqida so‘z boradi. Shuningdek, so‘z tarkibidagi so‘zlarni shakllantirish modellarini yoritib; murakkab laqab va taxalluslarning tarkibiy turlarini hamda, qisqartirish orqali hosil qilingan turlarini aniqlashtirib beradi.*

***Kalit so‘zlar:** Pragmatik, semantik, tarkibiy, fonetik, so‘z shakllanishi, "hissiy", "hissiy", "ekspressiv", "affektiv", "hissiy ekspressiv.*

СОЗДАНИЕ ПРОЗВИЩ И КЛИЧЕК С ПОМОЩЬЮ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

Аннотация: В этой главе рассматриваются семантические особенности изучаемых прозвищ и прозвищ, процесс словообразования и фонетические средства. Также освещаются модели словообразования в словосочетании; уточняются структурные типы сложных прозвищ и прозвищ, а также типы, образованные сокращениями.

Ключевые слова: прагматический, семантический, структурный, фонетический, словообразовательный, "эмоциональный", "эмотивный", "экспрессивный", "аффективный", "эмоционально экспрессивный".

Up to this point, lexical and semantic means of secondary nomination formation have been analyzed. But the emergence of new meanings in the language is related not only to semantic shifts and semantic transformations in existing ready-made units, but also semantic shifts in word formation. The act of nominating a word-forming character necessarily involves the use of a certain formal operation or formal means, the choice of which is subordinated to the semantic task of this act [Kubryakova, 1977: 238]. Word formation is directly related to secondary nomination, since it is an extensive area of modeling of special units of nomination – derivatives. As E.S. Kubryakova notes, a derived word is any secondary, that is, a unit of nomination conditioned by another sign or a set of signs with the status of a word, regardless of the structural simplicity or complexity of the latter. E.S. Kubryakova refers to derivatives of affixal type, complex words, and derivatives created by conversion or truncation [Kubryakova, 1965: 23-24]. Therefore, it is important to analyze the relations of word-formation derivation and establish models of their occurrence. Indeed, the specificity of the derivative, as a completely unique unit of the language system, can be realized only when referring to the process as a result of which it is born, formed and formed. One more circumstance should be

pointed out, emphasizing the important role of word formation for the secondary nomination. The existence of certain traditions in this area in the language and, most importantly, the existence of productive and long-standing word-formation models approved by society in the language leaves its imprint not only on how exactly the new phenomenon is called, but also on its very fixation in the human mind [Kubryakova, 19977: 236]. In other words, the existence of certain word-formation models facilitates the choice of what should receive a separate name in the surrounding reality. Undoubtedly, a person himself, proceeding primarily from practical needs and social experience, determines what is to be called and what should be called by language. But an integral feature of this experience is also knowledge of the language, and, in particular, word-formation models. Focusing on the structure of the model, its composition and the arrangement of its components in it, a person can easily guess the meaning of a derived word, i.e. a secondary name. Thus, onomasiological (or conceptual) categories, which form the basis of naming in any language, are realized at the level of a derived word with the help of specific formal means. The main onomasiological categories of language, according to A.A. Ufimtseva, E.S. Aznaurova, E.S. Kubryakova, V.N. Telii, are those thanks to which words are formed as words of different formal classes and as signs of different nature (proper names, or full-valued parts of speech, as opposed to quantifiers, formators, etc., that is, non-significant parts of speech, as well as pronouns and numerals) [A.A. Ufimtseva, E.S. Aznaurova, E.S. Kubryakova, V.N. Telia, 1977: 56].

In turn, onomasiological categories that implement proper names can be considered the category of substance (or the category of objectivity) and the category of attribute. The category of substance is reflected in grammar in the form of such a part of speech as a noun. The category of the attribute covers three other significant parts of speech - verb, adjective, adverb. The values expressed by these parts of speech can be considered the most abstract general categorical values. Perhaps the most productive word-forming way of forming a nickname vocabulary is affixation,

i.e. the creation of new words by attaching certain word-forming elements - affixes to the basis. In our case, we are dealing with suffixes. It is known that word-forming suffixes have lexical and lexico-grammatical meanings. The lexical meaning of a suffix means its ability to change the lexical meaning of the whole it forms. The lexical and grammatical meaning of a suffix is defined as its ability to carry out such a semantic and morphological restructuring of the word being formed, which changes its attribution to one or another part of speech. The lexical meaning of this suffix has an agentive character, i.e. it denotes a figure or just an animated person. There is no specific type of evaluation assigned to this suffix. The assessment is created due to the semantics of the motivating basis and the evaluative attitude of the speaker to the referent. The basis contains a feature that serves as the base of the secondary name. On the basis of this feature, there is a metaphorical or metonymic rethinking of the meaning of the word. In general, expressiveness, emotionality and evaluativeness are achieved due to metaphor, metonymy and suffixation.

REFERENCES:

1. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке/Е.М. Галкина-Федорук // Профессору Московского университета акад. В.В. Виноградову / МГУ им. М.В. Ломоносова: Сб. статей по языкознанию. -М.: Изд-во МГУ, 1958. - С. 16-30.
2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / И.Р. Гальперин. - М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1958. - 443 с.
3. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики / М.В. Никитин. - СПб.: Науч. центр пробл. диалога, 1996. - 753 с.
4. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения / М.В. Никитин. - М.: Высш. шк., 1998. - 160 с.
5. Никитин М.В. Метафорический потенциал слова и его реализация / М.В. Никитин // *Studia Linguistics* Вып. 10. Проблемы теории европейских

- языков. - СПб.: Изд-во РГПУ им А.И. Герцена, 2001. - С. 37-43.
6. Ретунская Е.М. Английская аксиологическая лексика / Е.М. Ретунская; науч. ред. В.А. Хомяков. - Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 1996. - 250 с.
7. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin. - M.: Higher school publ. house, 1971. - 332p.
8. Ball A.M. Compounding in English Language / A.M. Ball. - N.Y.: The H.W. Wilson Co., 1941.-207 p.
9. Black M. Models and Metaphors / M. Black. - Ithaca, N.Y.: Cornell Univ. Press, 1962. -267 p.
10. Collins Russian English English Russian dictionary / A. Ozieva, O. Stott, M. Hepburn. - Glasgow; N. Y.: Harper Collins Publ., 1996. - 564 p.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434794>

DAVLAT VA JAMIYAT BOSHQARUVIDA “YUMSHOQ KUCH” OMILINING O‘RNI (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL)

Qo‘ziyev Alim Abrayqul o‘g‘li

Alfraganus universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti falsafa yo‘nalishi 1-kurs magistranti

***Annotatsiya:** Yumshoq kuch-bu davlatning o‘z maqsadlariga erishish va dunyo siyosatida ta’sir ko‘rsatishning noan’anaviy usuli bo‘lib, unda kuch ishlatish o‘rniga, madaniyat, diplomatiya, ta’lim, axborot vositalari, ijtimoiy qadriyatlar va o‘zaro munosabatlar orqali ta’sir o‘rnatiladi. Yumshoq kuchning asosiy maqsadi boshqa mamlakatlar yoki xalqlarni o‘z tomoniga jalb qilish, ularga ta’sir o‘tkazish va o‘z manfaatlarini ilgari surishdir. Mazkur maqolada aynan yumshoq kuch va uning davlat boshqaruvidagi o‘ziga xosliklari yozilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Yumshoq kuch, davlat, jamiyat, qadriyat, milliylik, axborot vositalari, savdo, investitsiya.*

Yumshoq kuch — bu davlatning dunyo siyosatida va global miqyosda o‘z ta’sirini amalga oshirishning bir usuli bo‘lib, unda asosiy rol ni iqtisodiy kuch, harbiy imkoniyatlar yoki majburiyatlar o‘rniga madaniyat, axborot, ta’lim, diplomatiya va boshqa yumshoq vositalar o‘ynaydi. Yumshoq kuchning asosiy tarkibiy qismlari:

1. Madaniyat: Davlat o‘z madaniy merosini va an’analarini jahon miqyosida targ‘ib qilib, boshqa davlatlarda ma’naviy va madaniy ta’sir o‘rnatadi.

2. Axborot va OAV: Yaxshi rivojlangan axborot vositalari orqali davlat o‘z qarashlarini dunyoga yetkazishi, o‘z nuqtai nazarini ilgari surishi mumkin. Bu

jarayonlar televideniye, internet va boshqa mediadan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

3. Ta'lim va ilm-fan: Davlatlar ta'lim tizimlarini xalqaro miqyosda rivojlantirib, o'z ilmiy-tadqiqot muassasalarini, universitetlarini dunyo bo'ylab tanitishi mumkin.

4. Diplomatiya va xalqaro aloqalar: Yumshoq kuch diplomatik aloqalar, xalqaro tashkilotlardagi ishtirok va inson huquqlari sohasidagi faoliyat orqali ham kuchayadi.

5. Brend va tasvir: Davlatlar o'zlarining imidjini yaratib, brendlarini ilgari surish orqali xalqaro maydonda muvaffaqiyatga erishishi mumkin.

Yumshoq kuchning davlat va jamiyat boshqaruvidagi o'rni

Yumshoq kuch global siyosatda muhim ahamiyatga ega. Davlatlar yumshoq kuch orqali o'z manfaatlarini ilgari surib, boshqa davlatlarga ta'sir ko'rsatishi, ularning siyosiy qarorlariga tasir o'rnatishi mumkin. Misol uchun, bir davlatning madaniy dasturlari yoki ta'lim imkoniyatlari boshqa davlatlarning yoshlarini o'ziga jalb etadi va ularni o'ziga yaqinlashtiradi.

Yumshoq kuch orqali davlatlar global iqtisodiyotda o'zlarining raqobatbardoshligini oshirishi, tashqi savdo va investitsiyalarni jalb etishi mumkin. Davlatning iqtisodiy va siyosiy kuchini kuchaytirish uchun yumshoq kuchning o'rni katta.

Davlatlarning ichki siyosatida yumshoq kuch omili muhim o'rin tutadi. Madaniy va ta'lim dasturlari, shuningdek, demokratik qadriyatlar va huquqni himoya qilish, jamiyatni birlashtirish va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirishda yordam beradi.

Yumshoq kuch orqali davlatlar jamiyatdagi integratsiyani va birlashishni ta'minlash uchun madaniy va axborot dasturlarini qo'llashadi. Jamiyatda ijtimoiy qadriyatlarni mustahkamlash va o'zaro hurmatni rivojlantirish uchun yumshoq kuch zarur. Yumshoq kuchning samaradorligini quyidagilar orqali ko'rishimiz mumkin:

1. Yumshoq kuchning ta'siri uzoq muddatli: Yumshoq kuchning ta'siri ko'pincha uzoq muddatga cho'ziladi, chunki bu o'zgarishlarni amalga oshirish vaqt va resurslarni talab qiladi.

2. Qo'shma ta'sir: Yumshoq kuch ko'pincha boshqa strategiyalar bilan birgalikda ishlaydi, masalan, iqtisodiy va harbiy kuch bilan. Bu kombinatsiya davlatning umumiy ta'sirini yanada kuchaytiradi.

3. Raqobatbardoshlikni oshirish: Yumshoq kuch, ayniqsa, yangi davlatlar va rivojlanayotgan mamlakatlar uchun raqobatbardoshlikni oshirish va o'zaro iqtisodiy va siyosiy ta'sirni kuchaytirishning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Yumshoq kuch davlatlar va jamiyatlar boshqaruvida muhim vosita hisoblanadi. Bu omil davlatning xalqaro maydondagi o'rnini belgilash, ichki ijtimoiy barqarorlikni saqlash va jahon siyosatidagi ta'sirini kuchaytirish uchun zarur. Davlatlar yumshoq kuchni samarali tarzda qo'llab, madaniy, ta'lim, diplomatik va iqtisodiy aloqalar orqali o'zaro munosabatlarda muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Yumshoq kuch davlat va jamiyat boshqaruvida muhim rol o'ynaydi, chunki u mamlakatning global miqyosda o'z ta'sirini kuchaytirishning noan'anaviy usuli hisoblanadi. Yumshoq kuchning asosiy jihatlari — madaniyat, ta'lim, diplomatiya, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy qadriyatlarni ilgari surish orqali ta'sir o'rnatishdir. Quyida yumshoq kuchning davlat va jamiyat boshqaruvidagi ahamiyatini ko'rib chiqamiz.

1. Xalqaro munosabatlar va diplomatiya

Yumshoq kuch davlatlararo diplomatik aloqalar va xalqaro munosabatlarni boshqarishda muhim vosita hisoblanadi. Davlatlar o'z madaniyatini, ta'lim tizimini, san'atini va tarixiy qadriyatlarini dunyo miqyosida targ'ib qilish orqali boshqa mamlakatlarga ta'sir o'tkazadilar. Bu orqali ular:

- O'z ta'sirini kuchaytiradi va mamlakatlarning siyosiy qarorlariga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

- Xalqaro tashkilotlarda va konferensiyalarda o'z pozitsiyasini mustahkamlashadi.

- Madaniyat va qadriyatlar orqali xalqaro hamkorlikni rivojlantirishadi.

Masalan, AQShning «America's cultural diplomacy» (AQSh madaniy diplomatiyasi) dasturi, yoki Xitoyning «Konfutsiy instituti» tarmog'i, davlatlarning yumshoq kuch orqali o'z maqsadlariga erishishini ko'rsatadi.

2. Ichki siyosat va jamiyatni birlashtirish

Yumshoq kuch davlatning ichki siyosatida ham o'z o'rnini topadi. Madaniyat, san'at, ta'lim va axborot vositalari yordamida davlatlar jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va o'zaro tushunishni rivojlantirishi mumkin. Bu omillar:

- Jamiyatdagi turli guruhlarni birlashtirishda yordam beradi, bir xil qadriyatlar asosida umummilliy identitetni shakllantiradi.

- O'zaro hurmatni va murosani oshiradi, ijtimoiy muammolarni yumshatishda yordam beradi.

- Demokratik qadriyatlar va inson huquqlariga hurmatni targ'ib qiladi.

Misol sifatida, Koreyaning «Hallyu» (Koreya to'liqini) madaniy harakati, janubiy koreyalik film va musiqaning global miqyosda mashhurligi jamiyatda mushtarak qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

3. Global imidj va mamlakat brendi.

Davlatlar yumshoq kuch orqali o'z brendlarini yaratib, jahon miqyosida tasvirini shakllantiradilar. Mamlakatning kuchli imidji:

- Tashqi investitsiyalarni jalb etish, savdo va iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

- Sayohat va turizm sohasida raqobatbardoshligini oshiradi.

- Yaxshi imidj orqali boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan ijobiy aloqalar o'rnatadi.

Masalan, Shveysariyaning iqtisodiy va siyosiy neytral imidji, Yaponiyaning texnologik innovatsiyalari va nemislarning ilm-fan va ishlab chiqarish sohasidagi kuchi yumshoq kuchga asoslangan ta'sirni kuchaytiradi.

4. Global ta'lim va ilm-fan hamkorligi

Yumshoq kuch ta'lim va ilm-fan sohasida ham o'z ahamiyatini ko'rsatadi. Mamlakatlar o'z universitetlarini va ilmiy-tadqiqot markazlarini dunyo bo'ylab tanitish orqali:

- Ilmiy-texnikaviy hamkorlikni rivojlantirishadi.
- Talabalar almashinuv dasturlari va xalqaro konferensiyalar orqali global bilim almashishni qo'llab-quvvatlashadi.
- Innovatsion faoliyatni kuchaytirish, mamlakatning ilmiy-pedagogik imkoniyatlarini namoyon qilishadi.

Misol sifatida, AQSh va Yevropa davlatlarining ilm-fan va ta'lim bo'yicha olib boradigan dasturlari, ko'plab xorijiy talabalar va olimlarni o'ziga jalb etadi.

5. Madaniyat va qadriyatlarni targ'ib qilish

Yumshoq kuch yordamida davlatlar o'z madaniyatini, san'atini va ijtimoiy qadriyatlarini dunyo bo'ylab yoyishadi. Bu orqali ular:

- Jamiyatning ijtimoiy va siyosiy hayotini shakllantiradigan omillarni global miqyosda ilgari suradilar.
- Xalqaro aloqalarda mamlakatning madaniy ta'sirini kengaytiradilar.

Misol sifatida, fransuzlar o'zlarining madaniy merosini, gastronomiyasini va san'ati orqali dunyoga taniqli bo'lishgan. Shuningdek, ingliz tilining dunyo tillaridan eng ko'p o'qiladigan til bo'lishi ham yumshoq kuchning bir shaklidir.

6. Barqaror rivojlanish va inson huquqlari

Yumshoq kuchning yana bir muhim jihati — bu barqaror rivojlanish va inson huquqlarini targ'ib qilishdir. Davlatlar o'z siyosatini dunyo bo'ylab tinchlik, barqaror rivojlanish, ekologiya va inson huquqlari tamoyillariga asoslab, global maydonda ijobiy ta'sir ko'rsatishga harakat qilishadi.

Masalan, Norvegiya yoki Skandinaviya davlatlarining yuqori darajadagi inson huquqlari va barqaror rivojlanish siyosatlari, ularni xalqaro maydonda yuksak obro'ga ega qilmoqda.

Yumshoq kuch davlat va jamiyat boshqaruvidagi ahamiyati ulkan. U nafaqat tashqi siyosat va diplomatiyada, balki ichki ijtimoiy va siyosiy tizimlarda ham muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Yumshoq kuch orqali davlatlar global miqyosda o'z ta'sirini oshirishi, xalqaro aloqalarini rivojlantirishi va ichki barqarorligini mustahkamlashlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Fedorova M. V. Religious identity in the modern digital world. Sotsiodinamika[Sociodynamics], 2020, no.
2. Бозоров О.Х. Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий онгини юксалтиришда ғоявиймафкуравий тарбиянинг аҳамияти. “Ҳозирги замон фалсафаси: ҳолати ва тараққиётининг истиқболлари” мавзусидаги республика илмий масофавий онлайн конференция материаллари. Тошкент2021 йил 15 апрель. –Б. 11
3. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – 505 б.
4. Abdullayev A. FUQAROLIK JAMIYATIDA DINIYLIK VA DUNYOVIYLIK UYG 'UNLIGINI TA'MINLASHNING IJTIMOY-FALSAFIY OMILLARI //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 113-117.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434835>

THE IMPORTANCE OF INTERDISCIPLINARY TEACHING PRACTICES IN DEVELOPING LANGUAGE SKILLS

Temirova Sayyora

Teacher at NSUMT Academic Lyceum

Shukurboyeva Khonzoda

Student of NSUMT Academic Lyceum

@temirovasayyora2303@gmail.com

Abstract: *This article explores the role of interdisciplinary teaching practices in developing language skills. It highlights real-life examples such as sustainability fairs, TED Talks, and role-playing activities to demonstrate the benefits of combining disciplines in language education. The article discusses practical applications, challenges, and solutions, emphasizing the potential of interdisciplinary approaches to provide meaningful and engaging learning experiences.*

Key words: *interdisciplinary teaching, project-based learning, real-life examples in education, critical thinking in language learning, collaborative learning, cultural awareness, media integration, role-playing in education, contextualized teaching methods.*

INTRODUCTION

Interdisciplinary teaching integrates knowledge, methods, and insights from various academic disciplines to provide students with a comprehensive learning experience. In the context of language learning, interdisciplinary approaches offer opportunities to enhance linguistic proficiency while fostering critical thinking,

creativity, and problem-solving skills. This article explores the significance of interdisciplinary teaching in developing language skills, practical applications in the classroom, real-life examples, and the challenges educators may encounter when adopting such practices. Interdisciplinary teaching blends content and skills from multiple subject areas to address complex topics or real-world problems. For instance, combining history and English by studying speeches from pivotal moments such as Martin Luther King Jr.'s "I Have a Dream" not only teaches rhetorical devices but also fosters cultural and historical awareness (Repko & Szostak, 2020).

In today's globalized world, where challenges often span multiple fields, interdisciplinary education equips learners to make connections between disciplines and apply language skills to diverse contexts.

1. Enhancing Language Skills through Interdisciplinary Practices:

Improving Vocabulary and Content Knowledge

Integrating science into language lessons can introduce technical terms while contextualizing learning. For example, while discussing renewable energy in English, students might encounter terms like "sustainability," "carbon footprint," and "renewable resources." A teacher could show a documentary like *Before the Flood* and have students discuss or write reflections on its content (Beane, 1997).

Developing Critical Thinking and Analytical Skills

Interdisciplinary content requires learners to analyze and interpret complex information. For instance, exploring global economics through English could involve analyzing newspaper articles on inflation and writing essays to propose solutions. This activity hones analytical, reading, and writing skills simultaneously (Drake & Burns, 2004).

Fostering Communication and Collaboration

Group projects integrating subjects encourage communication and teamwork. For example, a "Create Your Own Business" project combining English and economics might involve brainstorming product ideas, preparing presentations, and pitching to

peers as mock investors. This setup promotes authentic use of persuasive language while building soft skills (Tomlinson, 2001).

Enhancing Cultural Awareness

Integrating literature and history, such as exploring global folklore, allows students to analyze cultural nuances. Reading Chinua Achebe's *Things Fall Apart* not only develops reading comprehension but also fosters discussions on colonization, cultural clashes, and language's role in identity (Richards & Rodgers, 2014).

2. Practical Applications of Interdisciplinary Teaching in Language Learning

Project-Based Learning (PBL)

PBL engages students by combining subjects to solve real-world problems. A real-life example is organizing a "Sustainability Fair," where students present eco-friendly initiatives in English. This project could integrate science (researching environmental solutions), art (designing visuals), and language (writing and presenting proposals).

Thematic Units

Thematic units make lessons more engaging by connecting topics across disciplines. For example, a unit on "Space Exploration" could involve the following subjects:

English: writing imaginative essays or debates about colonizing Mars.

Science: Understanding space technology and environmental challenges.

History: Examining the Space Race.

This approach provides learners with authentic, interconnected opportunities to practice language skills (Drake & Burns, 2004).

Media and Technology Integration

Using interdisciplinary media like TED Talks can enhance listening skills. For example, a TED Talk by Sir Ken Robinson on creativity in education could inspire discussions on how education systems affect innovation, combining language learning with critical analysis (Warschauer, 2011).

Digital storytelling tools like *Animoto* or *Canva* can further aid in multimedia assignments, such as creating presentations that merge history and English in storytelling exercises.

Role-Playing and Simulations

Role-playing enhances learning by placing students in real-world scenarios. For example, a “Model United Nations” activity could involve:

Researching global issues like climate change (Science).

Preparing position papers and speeches (English).

Debating policies (Politics and Public speaking).

This exercise promotes language fluency, public speaking, and cultural competence (Tomlinson, 2001).

3. Real-Life Examples of Interdisciplinary Teaching

Cultural Festivals and Traditions

In Japan, many English language classes integrate cultural studies, such as discussing Hanami (cherry blossom viewing) traditions while learning descriptive vocabulary. Students might research cultural practices and present comparisons with global traditions in English.

STEM and Language Learning

In Sweden, some schools teach English through STEM projects, such as designing and building simple machines. Students learn technical vocabulary and procedural language by presenting their projects and explaining the mechanisms in English.

Historical Reenactments

Teachers in the U.K. use interdisciplinary methods by organizing historical reenactments. For example, students might recreate Shakespearean plays, integrating English literature and drama to enhance fluency, pronunciation, and cultural knowledge (Richards & Rodgers, 2014).

CHALLENGES AND SOLUTIONS

While interdisciplinary teaching offers numerous benefits, challenges include:

Time Constraints: Planning interdisciplinary lessons can be time-intensive.

Solution: Use pre-existing materials and resources, such as themed lesson plans or collaborative planning tools.

Collaboration Between Teachers: Aligning goals between subject teachers can be difficult.

Solution: Schedule regular planning sessions and utilize co-teaching strategies to divide responsibilities.

Learner Resistance: Students may struggle to adapt to interdisciplinary approaches.

Solution: Scaffold learning tasks and use engaging, relatable topics to demonstrate the benefits.

CONCLUSION

Interdisciplinary teaching practices offer powerful tools for developing language skills. By integrating diverse disciplines, learners engage in rich, contextualized activities that enhance linguistic proficiency, critical thinking, and cultural awareness. From sustainability projects to historical reenactments, these approaches prepare students to navigate a globalized world. Educators who embrace interdisciplinary teaching empower their students to become more versatile and effective communicators.

REFERENCES

1. Beane, J. A. (1997). *Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education*. Teachers College Press.
2. Drake, S. M., & Burns, R. C. (2004). *Meeting Standards Through Integrated Curriculum*. ASCD.
3. Repko, A. F., & Szostak, R. (2020). *Interdisciplinary Research: Process and Theory*. SAGE Publications.

4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
5. Tomlinson, C. A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms*. ASCD.
6. Warschauer, M. (2011). *Learning in the Cloud: How (and Why) to Transform Schools with Digital Media*. Teachers College Press.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504310>

AKADEMIK LITSEY O‘QUVCHILARI BILAN INGLIZ TILI DARSLARIDA VIDEO MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING AYRIM METODLARI

**Raximova Ozoda Ixtiyor qizi,
Turabova Zarina Uktamovna,
Davronova Shahnoza Shahzod qizi,
Azizova Dilshoda Abduxafizovna**

(IIV Samarqand akademik litseyi “Tillarni o‘rganish” kafedrası o‘qituvchilari)

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada ingliz tili fanidan dars jarayonida video materialdan foydalanish usullari, o‘qituvchi va o‘quvchi uchun kerakli bo‘lgan ayrim tavsiyalar berilgan.*

***Kalit so‘zlar:** dars, tasvir, bilim va ko‘nikmalar, pedagogik maqsad.*

Atrofimizni o‘rab olgan kundalik tasvirlarning mavjudligi til o‘rganishda, o‘quvchi uchun nimanidir ko‘rish va xis qilish shunchaki aniq va tabiiy faoliyat bo‘libgina qolmay, balki ta’lim berish maqsadi bo‘lishi kerak. Tasvir biror jamiyatning madaniy jihatlarini aniq ko‘rsatish bilan muhim bo‘lib, o‘quvchilarga tushunish va xis qilishni o‘rganishiga yordam beradi.

Video o‘quvchida hamdardlik keltirib chiqaruvchi vositadir. Hamma videolardan foydalanish mumkin, ularni namoyish qilayotgan vaqtda o‘quvchidan murakkab lingvistik xujjat darajasi sifatida emas, balki ularga tushunarli tilda so‘rash kerak. Quyida sizning e’tiboringizga videodan foydalanishning turli usullarini keltiramiz:

1. Video bilan ishlashning umumiy maqsadlari.
2. O‘quvchilarga bilim va ko‘nikmalarni egallashni o‘rgatish.
3. Pedagogik maqsadlarni o‘z o‘rnida ishlatish - kerakli vositalar- video jixozlari.

4. Tarmoqqa ulanish zaxiralari.

1. Video bilan ishlashning umumiy maqsadlari

Ingliz tili darslarida video materiallar ustida ishlash o'quvchini kuzatish, baholash, tanqid qilish va ko'rgan materialini muhokama qilishiga xizmat qiladi.

Namoyish qilingan asl xujjatlarga ko'z yugirtirib rasmlarni, tovushlarni, madaniy vaziyatlarni o'rgatadi. O'quvchining tassavvurini rivojlantiradi, oldindan ko'ra bilish va o'ylab topish, faraz qilishga o'rgatadi. O'quvchiga yaratish, qayta tuzish, hikoya qilish, tahlil qilish qobiliyatini taqdim qiladi. Ayniqsa video material zaxirasidan foydalanish o'quvchiga o'z bilimlarini yangidan yaratish imkonini beradi.

2. O'quvchilarga bilim va ko'nikmalarni egallashni o'rgatish

1 O'z tahliliy xislarini ishga solish. Manbaalar, materiallar, ma'lumotlarning turli xilligini bilishyu Tasvirlarni farqlash (tasvirlanishi, nutqi, tushuntirish) ni, saralashni, bilish, ma'lumotlarni ketma-ketligiga e'tibor berishni bilish.

2 Ma'lumot va xujjatlarni o'qishni bilish.

Xujjat va manbaani turini aniqlashni bilish;

Ko'rgan va eshitganlarini tasvirlashni bilish;

Foydalanilgan leksik materiallarni tushunish;

Materiallarni turlarini aniqlashni va ularni g'oya yoki harakat bilan bog'liqligini aniqlashni bilish.

3 Mos keluvchi fikrlarni ifodalashni (yozma va og'zaki ravishda) bilish.

Video materialda ko'rgan va eshitganlari bilan bog'lab o'z xis-tuyg'ularini ifodalashni bilish;

Xujjatda ko'rgan voqealarni xulosa qilishni bilish;

Ko'rganlarini tushunish, og'zaki hamda yozma bayon qilishni bilish;

O'z fikrini yozma hamda og'zaki asoslashni bilish;

O'z fikrini yozma hamda og'zaki tahlil qilishni bilish;

4 Video material mavzusini faraz qilishni rivoshlantirish.

Berilgan vaziyatning sabablarini tasavvur qilishni bilish;

Voqelikni davomini faraz qilishni bilish;

Ko'rgan vaziyatlari haqida so'zlab berishni bilish.

Pedagogik maqsadlarni o'z o'rnida ishlatish.

Video materialdan foydalanish chog'ida doimo biror pedagogik maqsad nazarga olinadi, yoki undan o'quvchilar tushungan, tahlil qilgan, tasvirlagan narsalarini qayta ishlatishlari uchun biror loyihani yo'lga qo'yish maqsadida ham foydalaniladi. Bu manbaa keyinchalik o'tiladigan mavzu to'g'risida bahs yuritishga ham turtki bo'lishi mumkin.

Qanday manbaalardan foydalanish mumkin?

Xujjat, reportaj, ob-havoni taqdim qilish; Yozib olingan kundalik axborot ; Teleko'rsatuvdan parcha; Teleserial yoki tanlab olingan parcha; Biror shaxsdan olingan intervyu; Qisqa xabarlar; Filmlardan parchalar; Videokliplar; Multfilmlar; Reklamalar; Tele o'yinlar; Tarmoqqa ulanish zaxiralari.

O'qituvchi darslarida video materiallardan foydalanish uchun hamma kerakli texnik vositalarni hozirlab qo'yishi kerak va ulardan to'g'ri foydalanishni o'zlashtirib olishi kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, darsda video hamda ko'rgazmali usullardan foydalanish juda samarali hisoblanadi, o'quvchiga oson va tez o'zlashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Аверкиева Л.Г., Чайка Ю.А. ISSN 1997-2911 Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 1 (8) 2011.
2. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика: учеб. пособие. - М.: КомКнига, 2005.
3. Владимирова Л. П. Интернет на уроках иностранного языка. ИЯШ, №3, 2002. С. 33-41.
4. Пахомова Н. Ю. Компьютер в работе педагога М., 2005, с. 152-159.

5. Петрова Л.П. Использование компьютеров на уроках иностранного языка -потребность времени. ИЯШ, №5, 2005
6. Галскова Н.Д. Никитенко З.Н. Чет тилларни ўқитиш назарияси ва амалиёти. Бошланғич мактаб: услубий қўлланма.-М.: Айрис-пресс, 2004.
7. Сергеева, Э. С. (2020). Приём понимания как один из способов интерпретации художественного текста. *Academic research in educational sciences*, (4).
8. Shayxislamov, N. (2021). Oquvchilarning yozma savodxonligini oshirishda yozma ishlarning orni. *Scientific progress*, 2(1), 1659-1664.
- 9.. Dehqonov I.T. (2022). Nutqiy etiket birliklari (frantsuz va o‘zbek tillari misolida). *Ijodkor o‘qituvchi*. 2(23), 222-226.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504326>

ЮВЕЛИРНЫЕ КАМНИ В КОЛЛЕКЦИИ БУХАРСКОГО МУЗЕЯ-ЗАПОВЕДНИКА

Ниязова М.И

Доцент кафедры археологии и истории Бухары Бухарского государственного университета.

e-mail: kurgolib@mail.ru

АННОТАЦИЯ. *Статья посвящена изучению ювелирных камней из коллекции Бухарского музея. Поступившие в хранение музея предположительно из имущества последнего эмира Бухары, камни использовались для инкрустации ювелирных украшений. По цветовой гамме сердолик можно подразделить на две группы. Будучи одним из самых популярных полудрагоценных камней в ювелирном деле Бухары с периода древности, он сохраняет лидирующее положение и в настоящее время.*

Ключевые слова. *Ювелирный камень, сердолик, техника, мастерская, лечебные свойства.*

BUXORO MUZEY-QO'RIQXONASI KOLLEKSIYASIDAGI ZARGARLIK TOSHLARI

Niyazova M. I.

Buxoro davlat universitetining
Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrasida dotsenti.

e-mail: kurgolib@mail.ru

ANNOTATSIYA: *Maqola Buxoro muzeyi kolleksiyasidagi zargarlik toshlarini o'rganishga bag'ishlangan. Muzei saqlanishiga Buxoroning oxirgi amiri mulkidan kelib tushgan toshlar zargarlik buyumlarini bezash uchun ishlatilgan. Rang sxemasiga ko'ra, karnelian ikki guruhga bo'linishi mumkin. Qadimgi davrlardan beri Buxoro zargarlik buyumlarida eng mashhur yarim qimmatbaho toshlardan biri bo'lib, u hozirgi kunda ham etakchi mavqeini saqlab kelmoqda.*

Kalit so'zlar: *Zargarlik toshi, xaki'k, texnika, ustaxona, dorivor xususiyatlari.*

JEWELRY STONES IN THE COLLECTION OF THE BUKHARA MUSEUM-RESERVE

Niyazova M.I.

Dotsent of the department of the Archaeology and Bukhara

Bukhara State University

e-mail: kurgolib@mail.ru

ABSTRACT. *The article is devoted to the study of jewelry stones from the collection of the Bukhara Museum. The stones, which were deposited in the museum presumably from the property of the last emir of Bukhara, were used for inlaid jewelry. According to the color scheme, carnelian can be divided into two groups. Being one of the most popular semi-precious stones in the jewelry business of Bukhara since the ancient period, it retains a leading position at the present time.*

Key words. *Gemstone, carnelian, technique, workshop, medicinal properties.*

ВВЕДЕНИЕ. В фондах Бухарского Государственного музея-заповедника хранятся коллекции ювелирных изделий XIX – начала XX вв., являвшихся объектом многочисленных научных публикаций, а также разнообразные инструменты знаменитых бухарских ювелиров, освещенные в научной литературе. Отдельное место в коллекции музея занимают необработанные ювелирные камни или камни в виде заготовок, использовавшиеся для инкрустации украшений. В нашем случае, это коллекция необработанного сердолика в виде россыпи камней из фондов Бухарского музея-заповедника.

ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ. Методологической основой статьи явились научные труды и разработки известных учёных-специалистов в области археологии и искусствоведения. Использован метод сравнительно-типологического и искусствоведческого анализа по выявлению художественных особенностей и технических приёмов представленных в статье колец. Проведена классификация представленного материала.

ОБСУЖДЕНИЕ. Сердолик – это природный полудрагоценный камень, который имеет и другое название – карнеол (лат. Cornus), что означает «ягода кизила». Упоминания об этом минерале встречаются в летописях с древних

времен. В Египте сердолик был камнем богини Изида – покровительницы домашнего очага, любви и гармонии. Сердолик принадлежит к группе халцедонов. В музейной коллекции насчитывается несколько разновидностей сердолика, разных форм, цветов и размеров, колеблющихся от 4 мм до 25 мм. Наиболее интересные экземпляры представлены цветовыми оттенками красно-коричневого, желтого с золотистым отливом и шафранового цвета.

На некоторых из них мы хотим остановиться отдельно: камни наиболее крупные в размерах имеют насыщенный красно-коричневый цвет. Они различной формы, необработанные, матовые.

Другая группа это камни, имеющие желто-зеленый оттенок, иногда шафрановый оттенок, прозрачные или полупрозрачные, также неопределенных форм.

Хакык, акык - сердолик на Востоке издревле являлся одним из популярных поделочных камней, использовавшихся ювелирами для изготовления украшений и амулетов, бус, для инкрустации серег, перстней, амулетов, конских сбруй [Ниязова, 1995, с. 103-110; она же, 1998, с. 72 - 76].

Сердоликовые бусы известны для культуры Гуджайли, Заманбаба [Гулямов, Исламов, Аскарлов, 1966], в ожерелье (курган №7, Хазара) [Обельченко, 1992], в серьгах амфоровидной формы из сакских захоронений на территории Бухарского оазиса (I в. до н.э. - I в. н.э.), шаровидная бусина из сердолика, розовая полупрозрачная с белым меандровым орнаментом, выполненным методом травления, VI-VII вв. была найдена в Пайкенде [Семенов, Мирзаахмедов и др., 2000, с. 38]. Широко использовался он для изготовления мужских перстней-печатей, как в доисламский период [Шишкин, 1963, с. 66, 67; Семенов, Мирзаахмедов и др. 2003, с. 25] так в период ислама [Семенов, Мирзаахмедов и др. 2003, рис. 94]. Перстень из красного с белыми разводами сердолика с овальным гладким щитком, высотой 25мм, толщиной 5мм; размеры щитка 16x9мм, был найден во время раскопок в Тахмачтепе (Бухарский район), фрагмент перстня с овальным щитком, орнамент гравированный ёлочный из

сердолика белого плотного цвета, с разводами высотой 24 мм, толщиной 5мм происходит из Тали Мурда Портау около аэропорта Бухары [Ниязова, 2004, с.25] . Печать из красного сердолика с гравированной арабографической надписью религиозного характера: Хасб-и Аллах (довольно мне Аллаха).¹ Размеры 8 x 6 мм была найдена в Пайкенде, X-XI вв. [Семенов, Мирзаахмедов, 2003, рис. 94]. Аналогичная надпись представлена на печати из Египта XII в., что свидетельствуют о популярности подобных изречений на печатях мусульманского Востока [Kalus, Oxford, 1986].

Процесс нанесения орнамента на изделия из сердолика описан у Абу Райхана Беруни: «На камнях для перстней (восточных) из сердолика пишут, что пожелают, посредством поташа и нашатыря; затем камень приближают к огню, и написанное становится белым» [ал-Беруни, 1963. с. 160]

Сердолик сохраняют свою популярность и в период позднего средневековья. Ювелиры - *заргары* позднесредневековой Бухары работавшие с сердоликом назывались *хаккорами* [Мукминова, 1976, с. 113]. При работе с камнем мастер выполнял следующие операции: раскалывал минерал на куски, обрабатывал его, придавая нужную форму и размер. Для изготовления бус и колец использовалась техника двухстороннего сверления, затем изделия шлифовали и, если это было необходимо, гравировали.

Гравировка твердых поделочных камней была очень сложной и выполнялась с помощью специальных инструментов. Алмазное сверло могло поцарапать камень, и поэтому, гравировали с применением металлического или тонкого деревянного наконечника, который с осторожностью, вращая, мастер медленно помещал во внутреннюю поверхность камня. На производство изделий из сердолика ювелиры затрачивали много времени, поэтому цена этих изделий была высока. Более мягкие камни гравировались металлическим наконечником, поэтому процесс работы шел легче. Перед гравировкой камень

¹ Надпись прочитана канд. ист. наук Г. Н.Курбановым. Надпись кораническая, см: Коран. Перевод и комментарии И.Ю. Крачковского. - М., 1986. - IX. 130/129

зажимался в специальные тиски, инструмент для гравировки был в руке мастера. Основным орудием было вращающееся сверло, приводившееся в движение луком – дугой. С ним управлялся помощник гравера. Использовались различные типы наконечников, которые различались в зависимости от глубины, формы и размеров наконечника [Callieri, 1997, p. 251].

На начальной стадии работы, камню придавали необходимую форму. На следующей стадии начинали гравировочные работы в низком рельефе, затем он постепенно поднимался. На печатях более низкой работы гравировка завершалась на этой стадии, но чаще всего мастера добавляли различные элементы, создавая композицию. На последней стадии, который обычно завершал рисунок, элементы соединялись вместе, устранялись острые углы, детали добавлялись алмазным наконечником. Финальная стадия-полировка изделия. Умение ремесленников выполнять мельчайшие детали без увеличительных линз может быть объяснено тем, что мастера имели прекрасное зрение.

В крепости Арк Бухары в тронном дворе *курунишхона*, располагалась сокровищница бухарских эмиров *хазинахона*, где очевидно и хранились описываемые камни. Придворная мастерская *заргархона*, где непосредственно работали ювелиры, располагалась в северной половине крепости недалеко от восточной части айвана мечети Джоме. Она представляла собой квадратный дворик с трех сторон, противоположно входу, окаймленный открытыми суфами к которым примыкали помещения мастерских. Согласно сообщениям ювелира усто Мирбахрома, мастерские делились на три отдела, во главе каждого стоял мастер, имевший чин *мирахура* или *каравулбеги*. Общей работой заведовал старший ювелир *саркор* в чине туксаба. Они по очереди находились в *рикобе* походной свите эмира, сопровождая его вне Бухары, другой в это время заведовал мастерской в Арке. Административным лицом, заведующим мастерской, но не вмешивавшимся в технику работ, был *заргарбоши*, назначавшийся *кушбеги*. Он был обязан доставлять (они хранились в

сокровищнице) драгоценные металлы (золото и серебро), камни и другие материалы; он же принимал готовую работу.

В *заргархоне* Арка работали около двадцати (по другим сведениям около восьми) постоянных мастеров. Кроме них в случае необходимости привлекались мастера частных мастерских.

Известно, что цвет камня имел магическое значение. Магические аспекты и свойства, присущие каждому камню были предметом многочисленных исследований с глубокой древности. Эти соотношения и верования давали понятие, что свойства камня реализуются только при правильном его использовании [Sufi, London, New York, 1990]. Драгоценные камни и украшения ассоциировались с силами, обеспечивающими здоровье и защиту. Они могли использоваться как в официальной медицине, так и в традиционной народной практике, приписывающей им целительные свойства.

Например, Абу Райхан Беруни пишет, что красный сердолик «прекращает кровотечение из носа, а также истечение крови из любого органа» и защищает от неудач.

Сердолик - один из любимейших камней мусульман, гравировавших на перстнях изречения из священного Корана. Пророку Мухаммеду, носившему перстень с сердоликом на мизинце правой руки, приписываются следующие изречения: «Кто носит в перстне сердолик, тот непрестанно пребывает в благоденствии и радости» и «носите перстень с сердоликом, ибо воистину он избегает бедности».

РЕЗУЛЬТАТЫ. Ювелирные камни и украшения из них используются в практике народных лекарей и в настоящее время. Об этом свидетельствует коллекция ювелирных камней (сердолик и другие камни), поступившая в фонды Бухарского музея в 20 – 30 – е годы XX в. Это *танчиши* – *дил* – сердоликовая пластина, исцеляющая сердце человека от болезней; *акыки* – *кудрати* – сердолик, изгоняющий и защищающий от злых духов, в виде крупной овальной бусины со сквозным тонким тщательно просверленным отверстием;

кантоим – камень для остановки кровотечения, темно-бордового цвета (сердолик?) использовался повитухами и прикладывался к нижней части живота, в случае кровотечения. Одна из потомственных народных лекарей Рамазанова Хурсанда, родившаяся в 1927 году в кишлаке Кагали Махмуд, недалеко от Бухары в потомственной семье врачей, уже в восемь лет она помогала матери, используя целительную силу камней. Лечебные ювелирные камни, достались ей в наследство от матери. Это миниатюрный сердцевидный формы сердолик, используемый ею при лечении болезней сердца и постановке диагноза и прямоугольная подвеска с круглым отверстием наверху камня от головной боли [Ниязова, 2003, с. 171-173]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Изучение небольшой коллекции камней-заготовок из необработанного сердолика, хранящегося в фондах музея-заповедника, позволит исследователям открыть новые страницы не только ювелирного производства Бухары, но и раскрыть верования, традиции, связанные с ними.

Использованная литература:

1. Абу Райхан ибн Ахмад ал-Беруни. Собрание сведений для познания драгоценностей (Минералогия). – М.-Л.: Издательство АН, 1963
2. Гулямов Я.Г., Исламов У., Аскарлов А. Первобытная культура и возникновение орошаемого земледелия в низовьях Зерафшана. – Ташкент, 1966
3. Мукминова Р.Г. Очерки по истории ремесла в Самарканде и Бухаре в XVI в. – Ташкент, 1976
4. Ниязова М.И. Об амулетах-украшениях/ Из истории культурного наследия Бухары, выпуск 4, Бухара. 1995
5. Ниязова М.И. О бозубандах/ Из истории культурного наследия Бухары, выпуск 4, Бухара. 1998

6. Ниязова М.И. Ювелирные камни в народной медицине Бухары/ Мифология и религия в системе культуры этноса. Материалы Вторых Санкт-Петербургских этнографических чтений. СПб, 2003
7. Ниязова М.И. Предметы украшений из Тали Мурда Портау / Из истории культурного наследия Бухары. Выпуск 9, Бухара, 2004
8. Обельченко О.В. Культура античного Согда. По археологическим данным VII в. до н.э. – VII в. н.э. – М., 1992
9. Семенов Г.Л., Мирзаахмедов Д.К. и др. Раскопки в Пайкенде в 1999 году. – СПб., 2000. С. 38: рис. 121:9; фонды БГАХМЗ, инв. № 33409/22 – 2
10. Семенов Г.Л., Мирзаахмедов Д. К. и др. Раскопки в Пайкенде в 2002 году. – СПб, 2003. С. 25. рис. 44.1; Фонды БГАХМЗ, инв. № 34067/22
11. Шишкин В.А. Варахша, М. - 1963
12. Callieri P. Seals and Sealings from the North-West of the Indian Subcontinent and Afghanistan (4th century BC – 11th century AD). Local, Indian, Sasanian, Graeco-Persian, Sogdian, Roman (Dissertationes, I). - Naples, 1997
13. Catalogue of Islamic Seals and Talismans. By Ludvik Kalus. - Oxford, 1986
14. Sufi Symbolism. The Nurbakhsh encyclopedia of Sufi Terminology (Farhang – e Nurbakhsh), volume IV: Symbolism of Natural World. By Dr. Javad Nurbakhsh. - London, New York, 1990

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504351>

JINOYAT VA JAZO: G'ARB ADABIYOTIDAGI O'ZARO ALOQALAR

Abdimo'minova Dildora Oybekovna

Rajabova Mo'jiza Husan qizi

TerDU o'zbek filologiyasi fakulteti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk rus adibi Dostoyevskiy qalamiga mansub "Jinoyat va jazo" romani tahlili berilib, g'arb adabiyotidagi boshqa asarlar bilan solishtirilgan, qahramonning ichki olami, ruhiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: realizm, adolatsizlik, tergov, yo'qchilik, qashshoqlik, jinoyat, ma'naviy, ruhiy, jazo, xotima.

Rus adabiyotining ulkan namoyandalaridan biri Fyodor Dostoyevskiy o'z ichki dunyosi bilan kurashuvchi, ijtimoiy adolatsizliklar qurboniga aylangan kishilar taqdiri haqida hikoya qilinuvchi asarlari bilan kitobxonlar qalbidan joy egallagan. Uning "Jinoyat va jazo" romani 1866-yilda Rossiyada "Russian Bulletin" jurnalida nashr etilgan bo'lib, bir yil o'tgach biroz o'zgartirilishlar kiritilib, kitob hoida chop etilgan. Bugungi kunda 100dan ortiq tilga tarjima qilingan. Asarda qonuniy jazo emas ruhiy jazoning og'riqli, dahshatli ekanligi muallif tomonidan mohirona yoritib berilgan bo'lib, roman realizm uslubida yozilgan va o'z zamirida achchiq haqiqatlarni jamlaganligi sababli kitobxon shuuriga singib ketadi. Ma'lumotlarga ko'ra, asar chop etilgach, uni mutolaa qilish uchun insonlar tarjima qilinishi kutishga emas balki rus tilini o'rganishga kirishishgan ekan.

Asar voqealari 1860-yilda Sankt-Peterburgning kambag'allar yashovchi qismida sodir bo'ladi. Bosh qahramon talaba Rodion Romanovich Raskolnikov qilgan jinoyatini bilishmasidan burun jazolangan edi. U o'zini o'zi jazolaydi, ruhan og'irlik,

ma'naviy ezilishni boshidan o'tkazadi. Aslini olganda u Alyona Ivanovnani o'z xohishi yoki jinoyat a'zosiga aylanganligi uchun emas balki moddiy tomonlama qiynalganligi uchun ham o'ldiradi. Bu romanda ham "Yevgeniy Onegin", "Makr va muhabbat" asarlaridagi kabi maktub motivi mavjud. Unga onasidan kelgan xat qotillik qilishiga turtki bo'ladi, yovuz, sudxo'r kampirni o'ldirish niyatini kuchaytiradi, chunki unda singlisini tuhmat toshlari ostida qolganligi, moddiy tomonlama ehtiyoj ko'rmaslik va Raskolnikov universitetni tugatishi uchun moliyaviy yordam ko'rsatishiga umid qilib yoshi katta Lujinga turmushga chiqayotganligi bayoni bor edi. Raskolnikov aslida jinoyat odami emas, u qotillikka qo'l urganidan so'ng olgan pullarni ham ishlatmaydi, o'zini ruhan azoblab yuraveradi, dahshat bilan o'zi va boshqa odamlar orasida begonalashuvni his qiladi, biroq jahon adabiyotining yana bir namoyondasi Alber Kamyuning "Begona" romani qahramoni Merso arablarni otib qo'ygach hech qanaqa hisni tuymaydi, aybdorlik unda sezilmaydi, va uning holati haqida: **"Jilla qurmasa, u afsus qilyaptimi? Go'yo hech narsa bo'lmaganday! Tergov davom etgan shuncha vaqt ichida biron marta bu odamning o'z qilmishiga sal-pal bo'lsa ham pushaymon bo'lganini eshitmadik"**(99b) degan fikrlar beriladi. Asarning yana bir qahramoni Sonya oilasini qashshoqlikdan qutqarish uchun faxsh yo'lini tanlaydi, aslida bu ikki qaharmonning asardagi holati o'xshash bo'lib, yo'qchilik ularni qing'ir yo'llarga yetaklaydi. Sonyaning bu qo'ygan qadami F. Shillerning "Makr va muhabbat" asaridagi otasini qutqarish uchun sevgisidan kechish maqsadida soxta xatga imzo chekkan Luizani eslatsa, Luizaning Volter bilan nikoh qurishiga otasi Millerning ko'zi yetmasa-da onasi ularni birga bo'lish tarafdori bo'ladi, sababi Volter prezidentning o'g'li, u orqali muammosiz hayot kechirish mumkin edi, "Jinoyat va jazo" romanida esa Katerina Ivanovna Sonyani boshi berk ko'cha tomon yetaklagan asosiy qahramon edi.

Jahon adabiyotidagi ko'plab asarlarda ota obrazi befarq, xiyonatkor, o'zini o'ylovchi shaxs sifatida gavalantirilgan, biroq o'zbek adabiyoti bu tomonlama undan faqrlidir. Masalan, Abduqayum Yo'ldoshevning "Puankare" asari qahramoni o'z oilasini boqish uchun tinim bilmay bir nechta joylarda hatto kechqurunlari ham

ishlaydi, u ayoli, farzandlaridan mehr koʻrmasa-da, roʻzgʻorini kam-koʻstsiz qilish uchun harakat qiladi. Ichkilik sabab oilasiga eʼtiborsiz boʻlib qolgan Marmeladov obrazi esa bizga G. Floberning “Bovari xonim” romanidagi Charlzning farzand tarbiyasiga eʼtiborsiz boʻlgan otasi, Jeyms Joysning “Navqiron sanʼatkorning siyrati” asaridagi pul qadrini bilmaydigan, butun oila qashshoqlashib borayotganda ham befarqlik qilayotgan ota obrazini esga soladi. Marmeladovda oilaga befarqlikni koʻrayotgan boʻlsak, Marfa Petrovnaning turmush oʻrtogʻi Svidrigaylov bolalari uchun enaga boʻlgan Dunyani ishrat yoʻliga taklif etib, xiyonatkor ota timsolida gavdalanadi.

Bilamizki, asar nomlari uning mavzu koʻlamidan kelib chiqib tanlanadi, masalan, Alber Kamyuning “Begona” asari qahramoni Merso aslida oʻziga begona edi, Tolstoyning “Tirilish” romani qahramoni Nexlyudov esa Katerina Maslovaga yordam berish orqali ancha oʻzgarib, oʻz vijdonini poklagan, qaytadan tugʻilgan edi, Dostoyevskiyning asarini “Jinoyat va jazo” deb nomlanishi esa majoziy maʼnoda boʻlib, aslida qotillikning jazosi Raskolnikov kechirayotgan vijdon azobi, maʼnaviy zarbalar edi. Uning iztirobli kunlarini Nexlyudov hayotiga ham oʻxshatish mumkin. Dmitriy Ivanovich Maslovani sud zalida koʻrgach, uning faxsh yoʻliga kirishi, yosh umrini xazon boʻlishida oʻzini ayblab, unga yordam berib, uni oqlash uchun bor vujudi bilan harakat qiladi va bu yoʻlda bir necha bor vijdoni bilan yuzlashadi. Ikki ijodkorning asarlari yakuni oʻxshash boʻlib, Maslova hamda Raskolnikov jazo oʻtash maqsadida surgun qilinishganda Nexlyudov Katerina, Sonya Raskolnikov bilan birgalikda ketadi. Sonya ota-onasidan ayrilganligi, uni ushlab turuvchi kishilar boʻlmaganligi uchun ham bu hayot yoʻlini tanlasa, Dmitriy Ivanovich Katyushaga yordam berish, uni oqlash hamda uylanish maqsadida u bilan ketadi. Aslini olganda Rodionning Sibirga surgun qilinishi xotima emas, u qilgan qotilligi bilan jamiyatni unga zarar koʻrsatayotgan, qari boʻlsa-da hatto singlisini zir titratadigan bir sudxoʻr ayoldan qutqarishi va shu orqali yurtdagi jirkanch illatlarni ochib berishi haqiqiy yakunlovchi qismdir.

Xulosa oʻrnida shuni aytish joizki, ushbu roman faqatgina bir jinoyat hikoyasi emas, balki insonning oʻz-oʻzini oʻrganishi, ijtimoiy adolatsizliklar va axloqiy

masalalar haqida chuqur fikr yuritishga undaydigan muhim asardir. Romanni o‘qish, har bir kitobxon uchun o‘zini tanish va insoniyatning murakkab qirralarini tushunishga yordam beradi, inson tabiati va uning qiyinchiliklariga qaratilgan chuqur bir asar sifatida o‘qishga imkon beradi. Raskolnikovning ruhi, jinoyatdan keyin juda murakkab holatga keladi. U, ichki iztiroblarini, ayblov va taqsimlangan hissiyotlarini izlaydi. Roman, shuningdek, ijtimoiy muammolarni ham yoritadi. Yuqorida aytilganidek, Dostoyevskiy Rossiyaning o‘sha davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini tanqidiy mulohaza qiladi va o‘z asarida adolatsizliklar, odamlarning ruhiy holatidagi qiyinchiliklarni namoyon etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dostoyevskiy F.M. “Jinoyat va jazo”(roman): G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti. – Toshkent, 1977
2. Alber Kamyu. “Begona”. Yangi asr avlodi, 2014.
3. Qosimova S. “Jinoyat va jazo” romani tahlili va roman syujetining psixologik tabiati(maqola): XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta’lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar.
4. Ostonova Sh. Fyodor Dostoyevskiyning “Jinoyat va jazo” asaridagi falsafiy va diniy mavzular(maqola): Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari.
5. Abdurahmonova G, Hafizova F. “Jinoyat va jazo” asarida qahramon ruhiyatining badiiy ko‘lami(maqola): Eurasian journal of academic research.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504361>

GYUSTAV FLOBERNING “BAVARIXONIM” ROMANINING QIYOSIY TAHLILI

Temirova Mahliyo Munisovna

Maxramova Feruza Namatovna

TerDu o‘zbek filologiya fakulteti talabalari

Annotatsiya: Gyustav Floberning "Bavarixonim" romanining kelib chiqish tarixi va tahlili. Romanga o‘xshash romanlarning qiyosiy tahlili. G. Flober va Tolstoy, Ch. Aytmatovlarning asarlari o‘rtasidagi bog‘liqliklar.

Kalit so‘zlar: G. Floberning "Bovari xonim", L.Tolstoyning "Anna Karanina", Ch. Aytmatovning "Jamila", realizm, naturalizm.

XIX asr fransuz realizmi rivojlanishining ikkinchi bosqichi (1850–1870-yillar) Flober nomi bilan bog‘liq. Yozuvchi asosan 1857-yilda yozilgan “Bovari xonim” romani bilan shuhrat qozondi. Flober rus yozuvchilari I. Turgenev, L.Tolstoy bilan yaqin ijodiy aloqada bo‘lgan edi. Ijodi Rossiyadagi adabiy jamoatchilik diqqatini ham o‘ziga tortdi. Yozuvchi o‘ziga xos asarlari bilan jahon adabiyotida realizm taraqqiyotiga o‘z hissasini qo‘shdi. Flober badiiyatining fransuz va jahon adabiyotiga ta’siri katta. Ko‘pchilik adabiyotshunoslar uni Balzakning realistik an’analari davomchisi deb hisoblaydi. “Bovari xonim” romani esa Floberning dunyoqarashi va estetik tamoyillarini aks ettiruvchi ilk muvaffaqiyatli asari sifatida jahon adabiyotidan munosib o‘rin egalladi. Yozuvchi ushbu asar ustida besh yil ishlagan edi. 1851-yilning kuzida Flober “Bovari xonim” romanining birinchi syujetini yaratdi. Flober u tasvirlayotgan manzara – burjua dunyosining manzarasi uning umidsizligi bilan ifodalanishini aytib o‘tgan edi. Roman ustida ishlayotgan Flober “o‘ylaymanki,

kitobxonlar birinchi marta o‘z qahramonini masxara qiladigan kitobni mutolaa qiladi”, deb yozadi. Roman ilk bora Parijdagi Revue adabiy jurnalida 1856-yil 1-oktabrdan 15-dekabrgacha nashr etildi. Roman nashr etilgandan so‘ng yozuvchi axloqni buzish haqida asar yozganlikda ayblandi va jurnal muharriri bilan birgalikda 1857-yil yanvar oyida sudga tortildi. Ammo asarning katta shon-shuhrati uni ommalashtirdi va 1857-yil 7-fevraldagi oqlov romanni o‘sha yili alohida kitob sifatida nashr etishga imkon berdi.

Romanda adabiy naturalizmning o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. Floberning odamga nisbatan shubha bilan qarashlari uning asarlarida ijobiy qahramonlar yo‘qligida namoyon bo‘ldi. Bugungacha Flober Fransiyaning uch buyuk realistlaridan biri sifatida baholanib kelinmoqda. Fransuz realizmi taraqqiyotida Floberning faoliyati Balzak va Stendalning asarlari singari muhim bosqichdir. 2007-yilda taniqli mualliflar orasidagi so‘rovnomaga ko‘ra, “Bovari xonim” romani o‘z davrining eng katta ikki romanidan biridir. Turgenev bir vaqtlar romanni “butun adabiy dunyodagi eng yaxshi asar”, deb aytib o‘tgan edi. Roman asosida bugungi kungacha Jan Renuar, Vinsent Minnelli, Aleksandr Sokurov, Klod Shabrol va boshqalar tomonidan filmlar suratga olingan.

Flober, o‘z asarlarida inson hayotining murakkabligini va zamonning ijtimoiy sharoitlarini aks ettirishga harakat qildi. U har bir voqea va personajni real hayotdan olishga intildi. Flober detallarni juda aniq va intensiv ravishda tasvirlaydi. U yozuv jarayonida qahramonlarning hissiyotlariga va fikrlariga e‘tibor berishi, ularni realistikroq qilish uchun muhim ahamiyatga ega. U har doim savodxonlik va maqbul uslubni saqlab qolishga harakat qilgan. Floberning tili juda nazokatli va uyg‘un bo‘lib, u ko‘plab adabiy uslublarni o‘z ichiga oladi.

Roman Emma Bovari ismli yosh ayolning hayoti atrofida aylanadi. U o‘z hayotidan qoniqmaydi va romantik g‘oyalar, sevgi va ishq nazaridagi idealizatsiya bilan hayol qiladi. Emma qishloq shifokori Charle Bovari bilan turmushga chiqadi, lekin uning hayoti tez orada harakatlanuvchini va qiziqarli bo‘lmaydi. U o‘z hayotidagi bo‘shliqlarni yo‘qotish uchun boshqa erkaklarga, ayniqsa Rodolphe va Léon kabi

ishqiy aloqalarga kiradi. Emma o'z sevgisi va romantik aloqalarini topishga harakat qiladi, lekin har doim bir xil natijalarga erishadi – umidsizlik, baxtsizlik va o'zining ichki to'siqlari. O'zini yengish va o'zi haqidagi illuziyalardan voz kechish o'rniga, u qarzlar ichiga tushadi va nihoyat o'zining baxtsizliklariga olib keluvchi yo'lni tanlaydi. Emma Bovari romanining markazida o'zining romantik idealizmini hayot haqiqati bilan to'siqda duch kelishi o'rganiladi. U haqiqiy hayotdagi baxtni topa olmaydi. Flober romanida 19-asr fransuz jamiyatini keskin tanqidiy nuqtai nazardan ochib berishga muvaffaq bo'ladi. U qishloq hayotidagi oddiy insonga nisbatan ma'naviy va iqtisodiy qiynalishlarni ko'rsatadi. Emma Bovari ayollarning hayoti, ijtimoiy roli va qiyinchiliklari to'g'risida muhim savollarni ko'taradi. Uning shakllanishi va kuchayishi o'zining xohishlariga ko'ra o'zini o'zgartirishga zaruriyat yo'lida kechadi, lekin oxir-oqibat dastlabki orzularining o'zini bo'sh to'ldiradi. "Bovari xonim" asari o'zining chuqur psixologik tahlili, zamonaviy yondoshuvi va ifodalangan hissiyotlar bilan adabiyotda katta ta'sir ko'rsatgan. Flober o'zining aniq va o'ziga xos uslubi bilan o'z asarlarini shakllandi, va bu asar zamonaviy roman janrining tug'ilishi uchun asos bo'ldi. Bugungi kunda "Bovari xonim" hali ham dunyo adabiyotida eng muhim asarlardan biri sifatida tan olinadi.

"Bovari xonim" asari bilan o'xshash asar "Anna Karenina" - Lev Tolstoyning asari bo'lib, bu roman ham qahramonning shaxsiy hayoti, sevgi va baxtsizliklarini o'rganadi. Anna Karenina, o'zidayuq, jilovlanmaydigan orzular va haqiqiy hayot o'rtasidagi ziddiyatni his qiladi, bu Emma Bovari bilan parallel ravishda o'rganilishi mumkin.

Ch.Aytmatovning "Jamila" asari va G.Floberning "Bovari xonim" asari orasida bir qator o'xshashliklar mavjud. Har ikkala asarda qahramonning ichki ruhiy holati va tasavvurlari muhim o'rin tutadi. Emma Bovari o'z hayotidagi muammo va qoniqmasliklarni his qiladi, Jamila esa sevgisi va o'zining ijtimoiy mavqei o'rtasida kurashadi. Ikkalasi ham o'z orzularidan, sevgilaridan va o'z hayotlaridan qoniqmaydilar. Ikkala asarda ham romantik tuyg'ular bilan ijtimoiy qonunlar o'rtasidagi ziddiyat ko'rsatiladi. Emma Bovari o'z sevgisining romantik idealizmi

bilan real hayotdagi muammolar o'rtasida kurashadi. Jamila esa, o'z orzulari va sevgisi sababli o'zini ijtimoiy muammolaridan qochishga harakat qiladi. Har ikkala asar ham taqdir va insoniyat fojiasidan bahs etadi. Emma Bovari va Jamila o'z hayotini o'zgartirish uchun kurashsa ham, ular oxir-oqibat o'z taqdiralaridan qochib qutula olmaydilar. Ularning hayoti, atrof-muhit va ijtimoiy sharoitlarning ta'siri ostida shakllanadi. Ikkala asar ham mahalliy madaniyat va an'analarni hisobga oladi. "Bovari xonim" fransuz jamiyatining ijtimoiy strukturasi va madaniyatini aks ettirsa, "Jamila" Qirg'izistonning an'ana va urf-odatlarini ifodalaydi.

"Bovari xonim" g'oyalari, qahramonning hayoti davomida sodir bo'lgan voqealar va ularning chuqur tajribasi, modernizm va realizm janrlarining birinchi misollaridan biridir. Asar, shuningdek, adabiyotda yangicha yondashuvni ishlab chiqishga yordam berdi. Ushbu roman, ijtimoiy tanqid, psixologik tahlil va insoniy his-tuyg'ularni chuqur o'rganish orqali adabiyotda birinchi navbatdagi ahamiyatga ega. Flaubertning ushbu asari, adabiy tarjimalar, sahnalashtirishlar va o'qishlar orqali hamon muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G. Flober " Bovari xonim" Ziyo Toshkent 2022-yil
2. Lev Tolstoy "Anna Karenina" G'afur G'ulom nashriyoti Toshkent 1980.
3. Ch. Aytmatov " Jamila" G'afur G'ulom nashriyoti Toshkent 2005
4. Uzoq Jo'raqulov, Komiljon Hamroqulov "Qiyosiy adabiyotshunoslik" Toshkent 2024

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504368>

"GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARINI QIYOSIY O'RGANISH

Karimova Xonzoda

Eshpo'latova Munavvar

TerDU o'zbek filologiya fakulteti talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jonatan Svift qalamiga mansub "Gulliverning sayohatlari" asari, shu asar bilan qiyoslash mumkin bo'lgan asarlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: ramziy roman, qiyoslash "Sayohatnoma", "Robinzon Kruzo", Ezop masallari, O'zbek halq ertaklari.

XVIII asrning buyuk ingliz yozuvchisi Jonatan Svift (1667-1745) o'zining "Gulliverning sayohatlari" satirik romani bilan dunyoga nom taratdi. Yozuvchi g'azab va ehtiros bilan yozgan bu kitobida o'zi yashagan davr –burjua dvoryan Angliyasidagi mavjud davlat tuzumi, ijtimoiy tartib va xulq-atvorlar ustidan qattiq kuladi, ularni qoralaydi. Yozuvchi hokim sinflarning tekinxo'r va munofiqligini, davlatmand shaxslarning toshbag'ir, qabih va hudbinligini fosh etadi. "Gulliver sayohatlari"dagi voqealar shunday ajoyib tizilganki, kitobxon asar qahramonining g'aroyib kechmishlarini uzluksiz diqqat bilan kuzatadi, adibning jo'shqin fantaziyasidan zavqlanadi.

Atayin to'qilgan yolg'on narsalar haqida Svift shunday bemalol va rostgo'ylik bilan hikoya qiladiki, go'yo so'z hayotda har qadamda uchraydigan narsa va voqealar ustida borayotgandek tuyuladi. Gulliver hikoyalari shunday asosli va ishonarliki biz ham , xuddi Gulliver kabi, o'sha jimit odamchalarni, ular qurshagan butun muhitni aniq-ravshan ko'rayotgandek bo'lamiz.

Asar qahramoni Lemuel Gulliver, ma'lum bir sabablarga ko'ra sayohatga borishga qaror qilgan shifokor. Safarlari davomida u ajoyib sarguzashtlarni boshdan kechiradi va siz o'zingiznikidan mutlaqo farq qiladigan to'rtta o'ziga xos tsivilizatsiya bilan uchrashasiz. Safar talqiniga bag'ishlangan ushbu maqolada dengiz sayohati janrida qurilgan "Gulliverning sayohatlari" asarida mavjud sarguzashtlar sujetiga alohida e'tibor qaratildi. O'z davrida Angliyada mavjud bo'lgan ijtimoiy muammolar, davrning o'ziga xos xususiyatlari asarda alohida chizgilar bilan namoyon bo'ladi hamda asarda ekzotik mamlakatlar aholisi haqida gapirilib, muallif odamlarning salbiy fazilatlarini masxara qilish bilan ochib beradi.

Jonatan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" romanini ko'plab sayohat ruhidagi asarlarga o'xshatsak bo'ladi. Xususan, "Robinzon Kruzo" asari bilan o'xshash. Robinzon ham Gulliver singari sayohat qilishni juda yoqtirgan. Sayohatchilarimiz "adashib qolish" motivi bilan ham juda o'xshash. Robinzon sayohati davomida ajoyib xilqatlar bilan tanishib boradi, umrini ko'p yilini o'rmonda yashaydi. Gulliver ham sayohatchi bo'lib, kema halokati bilan turli mamlakatlarga borib qoladi. U ko'rgan ajoyibotlar hammasi g'ayrioddiy va jumboqqa ega edi.

O'zbek adabiyotida ham bunday asarlar uchraydi. Muqimiyning "Sayyohatnoma" asarida ham adib tomonidan har bir o'lka erinmay tasvirlangan. O'ltarma, Qo'shtegirmon, Do'rmoncha, Bo'rbaliq, Roshidon kabi joylar tavsifi odamlarining xilqati ochib beriladi. "Gulliverning sayohatlari" asarida ham har bir borgan joyining sharhi, tili, madaniyati haqidagi xulosalar mavjud.

Shuningdek, Ezop masallarida ramziy ma'noda hayvonlar orqali odamlarga ishora qiladi. "Gulliverning sayohatlari" asari ham xuddi shu yo'sinda. Ramziy ma'noda ifodalash jihatida ikki asarni o'xshatishimiz mumkin. O'zbek xalq ertaklarida safar syujetni harakatga keltirgan muhim motivlardan bo'lib hisoblanadi. Safar motivi, ayniqsa, sehri-fantastik ertaklarda o'zi bilan bog'liq butun boshli yo'nalish markazida turadi. Maishiy va hayvonlar haqidagi ertaklarda ham muhim o'rin tutgan safar motivi qahramonni shakllantirish, faoliyatga undash va alal-oqibat murod-maqsadiga yetkazishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan g'oyaviy vositalardan sanaladi. Xalq

dostondarida safar motivi muhim ahamiyatga ega hisoblanib, safar bilan bog‘liq yo‘nalishlar ancha real bo‘ladi. Bu esa kelajakda ushbu tipdagi asarlarning jahon sayohatnoma janridagi asarlari bilan qiyosiy o‘rganishni taqozo etadi.

O‘zbek xalq ertaklarida safar syujetni harakatga keltirgan muhim motivlardan bo‘lib hisoblanadi. Safar motivi, ayniqsa, sehrli-fantastik ertaklarda o‘zi bilan bog‘liq butun boshli yo‘nalish markazida turadi. Maishiy va hayvonlar haqidagi ertaklarda ham muhim o‘rin tutgan safar motivi qahramonni shakllantirish, faoliyatga undash va alal-oqibat murod-maqсадiga yetkazishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan g‘oyaviy vositalardan sanaladi. Xalq dostonlarida safar motivi muhim ahamiyatga ega hisoblanib, safar bilan bog‘liq yo‘nalishlar ancha real bo‘ladi. Bu esa kelajakda ushbu tipdagi asarlarning jahon sayohatnoma janridagi asarlari bilan qiyosiy o‘rganishni taqozo etadi.

Romanda satira va hajvning o‘ziga xos xususiyatlari mavjud bo‘lib, uni birinchi falsafiy romanlardan biri deyishimiz ham mumkin. Asarbir vaqtning o‘zida turli xil shakllarni o‘z ichiga oladi: satira, fantaziya, utopiya, distopiya hatto siyosiy risola. "Gulliverning sayohatlari" Jonatan Sviftni butun dunyoga mashhur qildi va dunyoga noyob qahramon berdi. Jahon klassikasi durdonasi bo‘lgan ushbu asarda sarguzasht va safar talqini bizda va kelgusi avlodda qiziqishini ortirishda davom etadigan motiv sifatida qarash bo‘ladi. Ishimizni eng qiziqarli jihati shundaki bu sarda hali biz nazr solmagan so‘zlar va tahlil qilinmagan jihatlari anchagina.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jonatan Svift. Gulliverning sayohatlari. — Toshkent: SM1-AS1A, 2009
2. Muqimiy. Bog‘ aro. T.: Akademyashr. 2010
3. Toshkanov S. O‘zbek adabiyotida satirik xarakter problemi. T.:1987
4. Shachkova V. A. "Sayohat" fantastika janri sifatida: nazariya savollari // Nijniy Novgorod xabarnomasi
5. Mayga A. A. Adabiy sayohatnoma: janrning o‘ziga xos xususiyatlari // Filologiya va madaniyat. 2014 yil. No 3(37). 254–259-betlar. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22939599> (kirish sanasi: 07/01/2018)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504376>

O‘QUVCHILARNING IJODKORLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH

Olimov Temurmaliq Olim o‘g‘li

O‘zbekiston Milliy Universiteti O‘ZMU Psixologiya(faoliyat turlari bo‘yicha)

II bosqich magistranti

E-mail:temurmaliqolimov@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada mavjud bilimlar yuzasidan o‘quvchilarda ijodkorlik faoliyatini shakllantirish bo‘yicha ma‘lumotlar keltirilgan. Bunda har xil trening mashg‘ulotlarining o‘rni hamda ularning qo‘llanilishi bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Shuningdek, ayrim metodikalardan namunalar keltirilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Ijodkorlik, qobiliyat, pedagogik, o‘quvchi, ijodiy shaxs.*

ORGANIZING STUDENTS’ CREATIVE ACTIVITY

***Abstract:** This article provides information on the formation of creativity activity in readers on the available knowledge. This provides practical recommendations on the role of various training sessions as well as their application. Examples of certain methodologies are also given.*

***Keywords:** creativity, ability, pedagogical, student, creative person.*

ОРГАНИЗАЦИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

***Аннотация:** В данной статье представлена информация по формированию творческой деятельности учащихся на основе имеющихся знаний. В нем изложена роль различных тренингов, а также даны практические рекомендации по их использованию. Также приведены примеры некоторых методов.*

***Ключевые слова:** творчество, способность, педагогический, ученик, творческий человек.*

KIRISH

Qobiliyatlar muammosi, birinchi navbatda, umumiy fan hamda barcha - fiziologiyadan tortib, to kognitiv sohalarining e'tiborini talab qiluvchi kompleks psixologik muammo sifatida talqin qilinadi. Qobiliyatga rivojlanish natijasi sifatida qaraladi, u hayot davomida, ta'lim va tarbiya jarayonida shakllanadi va rivojlanadi.

Ijodiy faoliyatning eng muhim determinantlariga ijodiy tafakkur va ijodiy qobiliyatlar kiradi. «Mahsuldorlik» va «selektivlik» (avtonomlik) tafakkurning muhim tavsiflari deb tan olinadi. Mahsuldorlik deganda, fikrlash jarayonida obyektning yangi aloqalarda ishtirok etishi va yangi sifatlarda ishtirok etish qobiliyati tushuniladi, ular yangi tushunchaviy tavsiflarda qayd etiladi. Selektivlik deganda esa, ijodiy faoliyatni tashkil qilish tamoyillaridan biri sifatida ongli ravishda izlash sohasini cheklash nazarda tutiladi.

O'quvchilarning ijodkorlik sifatlarini tarkib toptirish hamda rivojlantirishda pedagogik psixologik jihatdan ulkan imkoniyatlar mavjud bo'lib, uning ro'yobga chiqishida nazariy izlanishlar va amaliy faoliyatni to'g'ri tashkil etish hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarning yosh va psixofiziologik xususiyatlari, ularni ijodkorlikka o'rgatishning maqsad va vazifalarini hisobga olgan holda ijodkorlik darslarini quyidagi tamoyillar asosida loyihalashtirish tavsiya etiladi.

- O'quvchining faoliyati undagi mavjud bilimlar doirasidan tashqariga chiqib keta olmaydi. Shuning uchun ularga avval bu asosiy bilimlarni ma'lum qilish, ularni loyihalashtirilgan, shu jumladan ijodiy mahsulotlarni yaratish uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikma va malakaga o'rgatish lozim.

- Mashg'ulotlarni tashkillashtirishda o'quvchi uchun kerakli axborotni tanlay bilish lozim. Zero, yakuniy maqsadga qaratilmagan har qanday axborot maqsadga erishishni qiyinlashtiradi, ta'lim samaradorligini keskin pasaytiradi.

- Mehnatning ko'pgina turlarida o'quvchilar ilgari ishlaridan tanish bo'lgan ayrim ish elementlari, usul va qoidalari bilan uchrashadilar. Ular yangi materialni o'rganish chog'ida o'ziga ma'lum qoidalarni qo'llaydilar.

- O'quvchi bir ishni bir nechta mashg'ulotda katta qiziqish bilan bajarishi mumkin. Demak, unda mehnatga qiziqishni ushlab turish uchun ish turlarini tez-tez o'zgartirib turish zarur.

- Maktab o'quvchisi aksariyat hollarda katta yoshdagilarga taqlid qilishga intiladi. Boladan kattalar rahbarligisiz ijodiy va savodli ishni kutish qiyin.

O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishda umumpedagogik prinsiplarga amal qilish lozim.

1.O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishning foydali yo'nalishi: O'z ishidan ma'naviy qoniqishni ta'minlash.

2. Har bir o'quvchining o'z moyillari va qiziqishlarini hisobga olgan holda tegishli buyumlarni ixtiyoriy va ongli ravishda tanlash.

3.O'quvchilarning dars jarayoni ijodiy xarakterda bo'lishi, mustaqil topshiriqqa ijodiy yondoshish.

4.O'quvchilarning ijodkorlikini rivojlantirish ommaviy xarakterda bo'lishi ya'ni ko'pchilik o'quvchilarni jalb qilish.

5.O'quvchilarni individual xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olish lozim.

P.N.Andrianov o'quvchilar ijodkorligi misolida ijodkorlik faoliyatini quyidagi bosqichlarga bo'lib ko'rsatadi:

- g'oyani idrok etish va asoslash;
- topshiriqni texnik jihatdan ishlab chiqish;
- topshiriq (obyekt) ustida ishlash;
- obyektни ishda sinab ko'rish va ijodiy yechim natijasini baholash.

Biroq, o'quvchilarning ijodkorligi nisbatan soddaroq jarayon bo'lganligi sababli keltirilgan bosqichlarni o'quvchilarning ijodkorligiga, bevosita tadbiiq qilib bo'lmaydi. O'quvchilarni mehnatga tayyorlashda ijodkorligini rivojlantirish yo'llari pedagog olimlar tomonidan ko'rsatib berilgan.

Ijodkorlik faoliyatida o'quvchining psixologik xususiyatlari aqliy yaratuvchan, ixtiroga moyilligi, xohishi va bevosita qiziqishlari muhim ahamiyat kasb etadi.

O'quvchining ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish bugungi kunda texnika taraqqiy etayotgan davrda bu muhim omillardan biridir.

Ijodkorlik faoliyatida qobiliyat muhim bir omil hisoblanadi lekin qobiliyat o'zi nima?

Qobiliyat-shaxsning individual psixologik xususiyati bo'lib, unga bilimlar, ko'nikmalar va malakalarni o'zlashtirilishining to'liqligi, yengilligi, chuqurligi, hamda turli faoliyatni o'zlashtirish va uni muvaffaqiyatli bajarishga bog'liqligidir. Ijodkorlik qobiliyatlari ijodkorlikda o'quvchilarni psixologik xususiyatlarini ko'rsatsa ularni jismoniy, aqliy fiziologik jihatdan buyumlarni, xar hil operatsiyalarni bajara olishi ularni rivojlantirish ijodkorlikda fiziologik xususiyatlarini o'rganish texnologiya darslarida o'qituvchining mahoratini ko'rsatib beradi.

Ijodiy qobiliyatlar (kreativlik), ba'zi tadqiqotchilarning fikrlariga asosan (Dj.Gilford, K.Teylor, Ya.L.Ponomarev), umumiy qobiliyatlarga bog'liq bo'lmagan va ijodiy tafakkur va faoliyatni faollashtirish uchun zarur bo'lgan mustaqil omil hisoblanadi. Ijodiy qobiliyatlar - bu birinchi navbatda:

1) egiluvchan tafakkur, bu hodisalar bir turidan boshqasiga tez va oson o'tish qobiliyatini anglatadi;

2) tekshirishdan avval ko'plab muqobillardan birini baholash, tanlash qobiliyatidir;

3) «birlashtirish» qobiliyati - ya'ni yangi qabul qilinayotgan ma'lumotni ilgari ma'lum bo'lgani bilan birlashtirish, ularni mavjud bilimlar tizimiga kiritish qobiliyati;

4) osongina g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati. Shu bilan birga har bir g'oya to'g'ri bo'lishi shart emas;

5) boshlangan ishni oxiriga yetkazish qobiliyati. Bu yerda boshlangan ishni yakunlashga shunchaki qat'iylik, tirishqoqlik, tartiblilik va irodaviy kayfiyat emas, balki aynan har tomonlama puxta o'ylab ishlab chiqish, me'yoriga yetkazish, dastlabki rejalarni takomillashtirishga qobiliyat nazarda tutiladi.

Aynan intilish noan'anaviy, nostandart yechimni topish, boshqalarning yordamisiz, mustaqil ravishda ilgari ma'lum bo'lmagan natijaga erishishga intilish -

shaxsning butun tuzilishi bilan bog‘liq bo‘lgan eng muhim qobiliyati. Albatta, birgina mana shu sifat hisobiga ijodiy shaxs bo‘lib qolish mumkin emas: u bir qator boshqa, juda muhim sifatlar bilan birgalikda shakllanishi lozim. Ular orasida quyidagilarni ko‘rsatish mumkin: maqsadga erishishda qat‘iylik, topqirlik, o‘ziga nisbatan talabchanlik va tanqidiylik, chaqqon fikrlash, dadillik va jasorat, g‘ayratlilik va boshqalar. Faqatgina maxsus va umumiy qobiliyatlarning yaxlit birligi natijasida ijodiy shaxs paydo boladi.¹

Shunday qilib, o‘quvchilarning ijodkorligi ilmiy texnikaviy va umumta‘lim fanlaridan olgan bilimlarini chuqurlashtiradi, ularni tafakkurini rivojlantiradi, mustahkam mehnat ko‘nikmalari va malakalarini tarkib topishiga yordam beradi, rasionalizatorlik va ixtirochilikka o‘rgatadi, siyosiy bilim doirasini kengaytiradi. Shunday ekan, yosh avlodni ijodiy mehnatga o‘rgatish, uni o‘z zamonasining eng ilg‘or bilimlari bilan qurollantirish barcha davrlarda hamma xalqlar uchun eng dolzarb vazifa hisoblangan.

METODOLOGIYA

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun pedagogik metodlar va mashqlarni qo‘llash o‘quvchilarning kreativ fikrlash va yangicha yechimlar ishlab chiqish qobiliyatlarini oshiradi. Quyida ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi ba‘zi metodlar va mashqlarni keltiraman:

1. Brainstorming (Ijodiy fikr yuritish)²

Tavsif: Bu metod o‘quvchilarga ko‘plab fikrlar yaratish imkoniyatini beradi. O‘quvchilar biror muammo yoki vaziyat bo‘yicha birgalikda turli xil yechimlarni taklif qiladilar. Fikrlar tanqid qilinmasligi kerak, faqat ularga e‘tibor qaratish muhim. Mashq: Guruhga biror mavzu yoki masala beriladi (masalan, "Kelajakdagi shahar qanday bo‘lishi kerak?"). O‘quvchilar bir nechta fikrlarni tezda yozib chiqadilar. Keyin bu fikrlar muhokama qilinadi va eng yaxshi yechimlar tanlanadi.

¹ Sh.Q.Mardonov, S.K.Annamuratova, V.I.Andriyanova. O‘quvchilarning dizayn ijodkorligini shakllantirish T., "Sano-standart", 2012.

² Alex Osborn "Your Creative Power". Charles Scribner's Sons. 1953

2. Kritik fikrlash va tahlil qilish¹

Tavsif: Bu metod O'quvchilarni ma'lumotlarni tanqidiy ravishda o'rganishga undaydi, ular o'z fikrlarini asoslab, turli xil nuqtai nazardan tahlil qilishadi. Mashq: O'quvchilar biror matn yoki video materialni ko'rib chiqadilar. Ular materialning asosiy g'oyasini, unga nisbatan qarshi fikrlarni va alternativ yechimlarni tahlil qilib, o'z fikrlarini taqdim etadilar.

3. Rol o'ynash (Role-playing)²

Tavsif: Bu metod o'quvchilarni muayyan vaziyatda yoki turli personajlar sifatida namoyon bo'lishga undaydi. Bu ularning ijodiy fikr yuritish va yangicha qarashlarni rivojlantiradi. Mashq: O'quvchilarlar guruhlariga bo'linib, biror hayotiy muammoni hal qilishda turli rollarni o'ynashadi (masalan, konfliktni hal qilish, ijtimoiy muammoni hal qilish). Har bir o'quvchi o'z rolini ijodiy tarzda bajarishi kerak.

4. "What if?" (Agar... nima bo'lsa?) metodikasi³

Tavsif: Bu metod o'quvchilarni qarorlar va vaziyatlar haqida ijodiy savollar berishga undaydi. "Agar shunday bo'lsa, nima bo'lardi?" savollari orqali turli xil ehtimolliklar va yechimlar ishlab chiqiladi. Mashq: O'quvchilarga "Agar bugun elektr ta'minoti to'xtab ketsa, qanday qilib vaziyatni hal qilish mumkin?" kabi savollar beriladi. Ular ijodiy fikrlar va yechimlar ishlab chiqishadi.

5. Divergent fikrlash (Ko'p yo'nalishli fikrlash)⁴

Tavsif: Bu metod biror masalani ko'p nuqtai nazardan ko'rishga undaydi. Fikrlar va g'oyalar bir nechta yo'nalishlarda rivojlantiriladi. Mashq: O'quvchilar biror kundalik narsani (masalan, chashka, o'quv kitobi) boshqa kontekstda qanday ishlatilishi mumkinligini o'ylashadi. Masalan, chashkani qanday qilib boshqa maqsadlar uchun ishlatish mumkinligi haqida ijodiy fikrlar ishlab chiqiladi.

¹ John Dewey. "Logic: The Theory of Inquiry". Henry Holt and Company.1938

² **Kurt Lewin**. Field Theory in Social Science. Harper & Row. 1951, **Jacob L. Moreno**. Who Shall Survive? Beacon House.1953

³ **Edward de Bono**. Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas. HarperBusiness.1992

⁴ Edward de Bono. The Use of Lateral Thinking. Penguin Books.1967

6. Metaforalar va analogiyalar¹

Tavsif: Metaforalar va analogiyalar o'quvchilarga yangi g'oyalarni tushunish va ularni boshqa kontekstlarda ko'rib chiqish imkoniyatini beradi. Mashq: O'quvchilar biror murakkab kontsepsiyani metaforalar orqali izohlashadi. Masalan, "Hayot bir daryo kabi, har bir to'siq uni o'tib ketish uchun imkoniyat yaratadi" tarzida metafora yaratish va uni ta'kidlash.

7. Kreativ yozish mashqlari²

Tavsif: Yozish O'quvchilarga o'z fikrlarini tashkil etish va ijodiy tarzda ifodalash imkoniyatini beradi. Mashq: O'quvchilarga qiziqarli boshlanishni berish (masalan, "Bir kuni oddiy bir kishi kosmik kemaga chiqib ketdi...") va ular bu boshlanishni davom ettiradigan biror hikoya yoki qissa yaratishadi. Bu mashq ularning tasavvurini rivojlantiradi.

8. Kombinatsiya va sintez (Synthesis)³

Tavsif: Bu metod O'quvchilarni bir nechta g'oyalarni yoki konsepsiyalarni birlashtirib, yangi bir yechim yoki mahsulot yaratishga undaydi. Mashq: O'quvchilar turli sohalardan (ilmiy, madaniy, san'at) olingan bir nechta g'oyalarni birlashtirib, yangi bir mahsulot yoki ideya yaratishadi. Misol uchun, ilm-fan va san'atni birlashtirib, yangi bir texnologiya yoki san'at asarini tasavvur qilish.

9. Tasavvur mashqlari⁴

Tavsif: Bu mashqlar o'quvchilarning tasavvurini ochish va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar o'zlarining fantaziyalarini haqiqatga aylantirishga harakat qilishadi. Mashq: O'quvchilar "Agar sizni boshqa bir sayyora yoki vaqtga olib boradigan mashina topsa, u yerda qanday hayot kutmoqda?" kabi savollar beriladi. Ular o'z tasavvurlarini yozadilar va ijodiy fikrlarini bo'lishadilar.

10. Fikrlar almashinuvi (Mind Mapping)⁵

¹ George Lakoff va Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.1980

² Julia Cameron. *The Artist's Way*. TarcherPerigee.1992

³ Edward de Bono. *The Use of Lateral Thinking*. Penguin Books.1967

⁴ **Ken Robinson**. "Creative Schools".2015, Edward de Bono. *The Use of Lateral Thinking*. Penguin Books.1967

⁵ Tony Buzan. "The Mind Map Book".2006

Tavsif: Bu metod o'quvchilarga biror mavzu bo'yicha fikrlarni tartibga solish va yangi g'oyalar yaratish imkoniyatini beradi. Mashq: O'quvchilar biror mavzu yoki masala bo'yicha fikrlar xaritasini yaratishadi, unda asosiy fikrlar va ularning o'zaro aloqalari ko'rsatiladi. Bu usul yangi g'oyalarni yaratish va mantiqiy bog'lanishlarni aniqlashda yordam beradi.

NATIJALAR

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda qo'llaniladigan metodlar va mashqlar o'quvchilarning fikrlash ko'nikmalarini kuchaytiradi va ular uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. O'quvchilar o'zlarining ijodiy salohiyatlarini yaxshilab, innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish hamda muammolarni yangicha usulda hal qilishni o'rganadilar. Bu metodlar orqali o'quvchilarning mantiqiy, analitik, va kreativ tafakkurlari uyg'unlashadi, bu esa ularning kelajakdagi professional faoliyatida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

Shu bilan birga, pedagogik metodlarni amalda qo'llashda darslarni interaktiv va o'quvchilarni faol ishtirokini talab qiladigan tarzda tashkil etish zarur. Ta'lim jarayonida turli metodlarni birgalikda qo'llash, o'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantirishda maksimal natijalarga erishishga olib keladi.

Natijada, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar va metodlar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga, ularda mustaqil fikrlash va yangi yechimlar ishlab chiqish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlari nafaqat ta'lim jarayonida, balki jamiyatda, ijtimoiy va professional hayotda ham ularga katta foyda keltiradi. Shu sababli, pedagoglar ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun samarali metodlarni doimiy ravishda yangilab, ularni amaliyotga tadbiq qilishlari kerak.

MUHOKAMA

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish metodlari va mashqlari o'quvchilarga nafaqat akademik sohada, balki kundalik hayotda ham yangi g'oyalar ishlab chiqish, muammolarni ijodiy yechish imkoniyatini beradi. Ijodiy fikrlash jarayoni, ayniqsa, bugungi tez o'zgaruvchan va raqobatbardosh jamiyatda muhimdir. Ta'lim jarayonida

o'quvchilarga bunday metodlarni o'rgatish, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi va ularga yangi fikrlarni kashf qilish imkoniyatini yaratadi.

Agar o'quvchilarga ijodiy mashqlarni muntazam ravishda taklif qilinsa, bu ularning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, brainstorming (ijodiy fikrlar almashish) metodini qo'llash o'quvchilarda yangi va original yechimlar yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi, shu bilan birga ular guruh ishlari orqali kommunikativ qobiliyatlarini ham yaxshilashadi. Shuningdek, "What if?" metodikasi orqali, o'quvchilar o'zlarining kreativ tafakkurlarini kengaytirishadi va shablonlardan chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bundan tashqari, rolli o'yinlar (role-playing) metodini qo'llash o'quvchilarni ijtimoiy vaziyatlarni tushunish va empatiya qilishga o'rgatadi, bu esa ijodiy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Yana bir muhim jihat, divergent fikrlash metodini qo'llash orqali o'quvchilar bitta masala bo'yicha ko'p xil yechimlarni ishlab chiqa olishadi, bu esa muammoni tahlil qilishda kengroq nuqtai nazarga ega bo'lishlariga yordam beradi.

Biroq, ba'zi metodlar ba'zi o'quvchilar uchun qiyin yoki noqulay bo'lishi mumkin, chunki ular o'zlarini yangi va noma'lum vaziyatlarda qiyin his qilishlari mumkin. Shuning uchun metodlarni tanlashda o'quvchilarning individual xususiyatlarini va o'quvchilar guruhining dinamikasini hisobga olish muhimdir.

XULOSA

O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, nafaqat o'qitish jarayonida, balki butun pedagogik faoliyatda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon o'quvchilarning tafakkurini, bilimlarini, ko'nikmalarini chuqurlashtirish va yangi, innovatsion fikrlashni shakllantirishga yordam beradi. Ijodiy faoliyatning muvaffaqiyati, o'quvchilarning qiziqishlarini uyg'otish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish, va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi. O'quvchilarga kreativlikni rivojlantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Shuningdek, ijodiy faoliyatni amalga oshirishda, faoliyatga qiziqish, motivatsiya va to'g'ri yo'naltirish orqali muvaffaqiyatga erishish mumkin. Shu sababli, yoshlarni ijodiy mehnatga tayyorlash va ularni o'z zamonining ilg'or bilimlari bilan qurollantirish, har bir jamiyat uchun dolzarb va muhim vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. "O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi" 3-qism T., Davlat ilmiy nashriyoti
2. Sh.Q.Mardonov, S.K.Annamuratova, V.I.Andriyanova. O‘quvchilarning dizayn ijodkorligini shakllantirish T., "Sano-standart", 2012.
3. Alex Osborn "Your Creative Power". Charles Scribner's Sons. 1953
4. **Edward de Bono**. Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas. HarperBusiness.1992
5. Edward de Bono. The Use of Lateral Thinking. Penguin Books.1967
6. George Lakoff, Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.1980
7. Howard Gardner."Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences". Basic Books.1983
8. **Jacob L. Moreno**. Who Shall Survive? Beacon House.1953
9. John Dewey. "Logic: The Theory of Inquiry". Henry Holt and Company.1938
10. Julia Cameron. The Artist's Way. TarcherPerigee.1992
11. **Ken Robinson**. "Creative Schools".2015
12. **Kurt Lewin**. Field Theory in Social Science. Harper & Row. 1951
13. Lev Vygotsky."Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes". Harvard University Press. 1978
14. Michael Michalko."Cracking Creativity: The Secrets of Creative Genius". Ten Speed Press. 2001
15. Tony Buzan. "The Mind Map Book".2006

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504382>

FYODOR DOSTOYEVSKIYNING “JINOYAT VA JAZO” ROMANINING MAZMUNI, ASOSIY G‘OYALARI VA FALSAFIY TAHLILI

Jumayeva Shaxlo

Safarova Fotima

TerDu talabalari.

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada Fyodor Dostoyevskiyning “Jinoyat va Jazo” romanida jamiyat va shaxs o‘rtasidagi murakkab munosabatlar, insonning axloqiy tanlovi, jinoyat va jazo tushunchalari chuqur tahlil qilingan. Asar bosh qahramoni Raskolnikov orqali Dostoyevskiy inson ruhiyati, vijdon azobi va o‘z-o‘zini kechirish kabi mavzularni o‘quvchiga ochib beradi.*

***Kalit so‘zlar:** Dostoyevskiy, Raskolnikov, Jinoyat, Jazo, Axloqiy relativizm, Vijdon azobi, Inson ruhiyati, Ichki monolog, Shaxsiy huquqlar, Tavba, Poklanish, Sonya, Jamiyat, Adolat, Psixologik tahlil.*

Fyodor Dostoyevskiyning “Jinoyat va Jazo” ¹(rus tilida: “Преступление и наказание”) romani inson ruhiyatini chuqur o‘rganishga qaratilgan rus adabiyotining eng mashhur asarlaridan biridir. 1856-yilda yozilgan ushbu roman insoniy axloq, jinoyat va jazo masalalariga bag‘ishlangan bo‘lib, uning asosiy qahramoni Rodion Raskolnikovning ichki qarama-qarshiliklari va qiyinchiliklarini tasvirlaydi.

Romanning qisqacha mazmuni

“Jinoyat va jazo” romani olti qism va epilogdan tashkil topgan. Asar voqealari ijara yashovchi talaba Raskolnikovning qarzdorligi sabab hujrasidan yashirincha chiqishga urinishi tasviri bilan boshlanadi. Voqealar iyulning boshlarida yuz berayotgani ta’kidlanadi. Yana bu voqealar ro‘y berayotgan joy nomi S – ko‘chasi, K

– ko‘prigi deya mavhum ko‘rsatiladi. Harflar orqali obyekt va subyektni bu tarzda nomlash esa bevosita F. Kafkaning “Jarayon”² romani sujetini yodga soladi. Nazar Eshonqulning “Go‘ro‘g‘li” romanida ham bu belgilar bor.

¹Mixaylovich Dostoyevskiyning “Jinoyat va jazo” romani 1956-yil Random House nashriyoti

Rodion Raskolnikov – yosh, kambag‘al talaba bo‘lib, Sankt-Peterburgda yashaydi. Uning ichki dunyosi murosasiz va azobli. Rodion o‘zini "oddiy" va "noyob" kishilarga ajratadi va o‘zi kabi "noyob" shaxslar ba‘zi hollarda jamiyatning axloqiy me‘yorlaridan chiqishi mumkin, degan fikrni olg‘a suradi. U "noyob shaxs" o‘ziga xos bo‘lib, boshqalarga qonun ustidan hukm chiqarishi huquqiga ega, deb hisoblaydi. Bu g‘oyaga asoslanib, Raskolnikov jamiyat uchun ahamiyatsiz bir kishini o‘ldirish orqali o‘zining "kuchli va o‘ziga ishonuvchi shaxs" ekanligini tasdiqlashga urinadi. U kambag‘al foizchi ayolni – Alena Ivanovnani o‘ldirishni rejalashtiradi, uni shafqatsizlik bilan o‘ldiradi, ammo kutilmagan voqea sodir bo‘lib, uning singlisi Lizavetaning ham qotiliga aylanadi. Bu jinoyat Raskolnikov uchun hayotiy o‘zgarishlarni boshlaydi. U butunlay psixologik iztirobga tushib qoladi va o‘z ichidagi azoblarni yengish uchun kurashni boshlaydi. Raskolnikov qilgan jinoyati uchun nafaqat qonun oldida, balki o‘z vijdoni oldida ham javobgar bo‘ladi. Jinoyatdan keyin u ichki ruhiy azoblar va vijdon qiynoqlariga duch keladi. Bu esa jinoyat va jazoning ichki bog‘liqligi, o‘z-o‘zini kechirishning qiyinligi va ichki jazoning qanchalik qiyin bo‘lishini ifodalaydi.

²Frans Kafkaning “Jarayon” (nemischa: Der Process, Der Proceß, Der Prozeß, birinchi nashrda: Der Prozess) — romani 1925-yilda nashr etilgan[].

Dostoyevskiyning Raskolnikov orqali ko‘rsatgan qiyofasi, shaxsiy axloqiy e‘tiqodlar va ichki haqiqat bilan kurashish jarayonlari, o‘quvchini inson ruhi va axloqiy qarama-qarshiliklarning murakkabligiga chuqurroq qarashga undaydi. Dostoyevskiy o‘z asarida ichki monolog va dialoglardan keng foydalanib, qahramonning ichki olamini chuqur o‘rgangan. Bu uslub romanning psixologik chuqurligini oshiradi va o‘quvchiga qahramonning ruhiy holatini yanada yaqinroq his qilish imkoniyatini

beradi. Asar voqealarida sodir bo‘ladigan ichki va tashqi qarama-qarshiliklar orqali Dostoyevskiy insonning axloqiy tanlovi, jinoyat va jazo o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritadi. Roman voqealari va obrazlari, masalan, Raskolnikov va uning sevgilisi Sonya o‘rtasidagi munosabatlar orqali jinoyatning ichki va tashqi oqibatlari ko‘rsatiladi. Sonya obrazida shafqat va mehr-muruvvatni ifodalagan Dostoyevskiy, jinoyat va axloq o‘rtasidagi keskinlikni yengishga o‘ziga xos yechim sifatida mehri taqdim etadi. Sonya, o‘zining shafqat va sevgisi orqali, Raskolnikovni qutqarishga va unga ichki tinchlik topishga yordam beradi. “Jinoyat va Jazo” Dostoyevskiy tomonidan inson tabiatining murakkabligi, imon va axloqiy muammolar bilan kurashish haqida chuqur falsafiy fikrlarni o‘zida mujassamlashtirgan. Dostoyevskiy, jinoyat qilgan shaxsning ruhiy va axloqiy azoblari orqali insonning shaxsiy va jamiyat oldidagi javobgarligini yoritadi. Roman yakunida Raskolnikovning tavba qilishi va oxir-oqibat jazo olish orqali o‘z ruhini tozalashi muallifning insoniy o‘zgarish va ruhiy poklanishga urg‘u berishidan dalolat beradi.

Har doim dolzarb bo‘lib qoladigan muammo insonning ichki kurashidir. Kimdir uchun u umr bo‘yi davom etishi mumkin, kimdir kutilmagan tarzda “davo” topadi. His-tuyg‘ular, fikr kuchi, hissiyotlar, ruhiy iztirob, ongning mo‘rtligi – bu kitobning mazmuni. Mutolaa jarayonida zo‘riqish va hayajonlanish boshidan oxirigacha sizga hamroh bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dostoyevskiy, Fyodor. Jinoyat va Jazo.
2. Mihail Bakhtin. Dostoyevskiy poetikasining muammolari.
3. Joseph Frank. Dostoyevskiy: A Writer in His Time.
4. Victor Terras. A History of Russian Literature.
5. Rene Wellek va Austin Warren. Theory of Literature.
6. Likhachyov, D. S. Rus adabiyoti va madaniyati..
7. Gide, Andre. Dostoyevskiy haqida.
8. Freyd, Zigmund. Psixoanaliz va adabiyot.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504390>

JONATAN SVIFTNING “GULLIVERNING SAYOHATLARI” ASARI MOHIYATI

Ilmiy rahbar: **Muxtorova Mahfuza**

TerDu o‘zbek filologiyasi fakulteti, adabiyot kafedrası o‘qituvchisi

Adurahmonova Dilafro‘z

Adunazarova Muqaddas

TerDU o‘zbek filologiya fakulteti talabalari

***Annotatsiya:** Maqolada asar yuzasidan berilgan tahlil va sharhlar Sviftning o‘z davridagi jamiyatga nisbatan tanqidiy qarashlarini yaxshi yoritadi. Gulliverning turli xalqlarga sayohatlari orqali Svift odam tabiatining kutilmagan jihatlarini ochib beradi, shuningdek, jamiyatning nohaqliklari, siyosiy hokimiyatning yomonligi va insonlarning egoizmi kabi masalalarni kulgili va qiziqarli tarzda ko‘rsatadi. Maqolada asarning satirik mazmuni va uning jamiyatga bo‘lgan ta’siri ko‘rsatilgan, lekin ba’zi jihatlar chuqurroq tahlilni talab qiladi. Umuman olganda, maqola asarni o‘qiganlarni yanada kengroq fikr yuritishga undaydi va Sviftning ijodiga bo‘lgan qiziqishni oshiradi. Bundan tashqari maqola, Gulliverning sayohatlarining ramziy ma’nolarini va ularni o‘quvchi uchun qanday qilib yangi yondashuvlar bilan tahlil qilish mumkinligini ko‘rsatib beradi. Bu maqola asar haqidagi ilmiy va badiiy fikrlarni birlashtirib, o‘quvchini Sviftning chuqur va murakkab dunyosini yanada yaqindan tanishini ta’minlashda xizmat qiladi.*

***Tayanch so‘zlar:** Jonatan Svift, “Gulliverning sayohatlari”, satira, yumor, ijtimoiy tanqid, fantastika, siyosiy tizimlar, xalq va madaniyat, jamiyat va axloq, inson tabiatining zaifliklari, satirik adabiyot, hokimiyat.*

Ma'lumki, jahon adabiyoti turli millatlarning madaniyati, tarixi, urf-odatlar va dunyoqarashlarini ifodalovchi, zamonaviy va klassik asarlarni o'z ichiga olgan boy va rang-barang bir xazina. U nafaqat yozuvchilar, balki shoirlar, dramaturglar va faylasuflarning ijodini ham o'zida mujassam etadi. Jahon adabiyoti har shunday g'ayaviy ko'lam ostida vujudga kelgan. Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asari esa dunyo adabiyotining eng mashhur satiri asarlaridan biridir. Bu asar, o'z zamonining siyosiy va ijtimoiy muammolarini o'ziga xos, kulgili va keskin shaklda tanqid qilishda ustalikni namoyon etadi. Svift ushbu asarda nafaqat XVIII-asr Angliyasining ijtimoiy-siyosiy hayotini, balki inson tabiatining turli jihatlarini ham qattiq tanqid qiladi. Asar to'rt qismdan iborat bo'lib, unda, asosiy qahramon Lemuel Gulliverning turli fantastiyali mamlakatlarga qilgan sayohatlari tasvirlanadi. Asar Gulliverning sayohatlari orqali insoniyatning holatini o'rganish va tanqid qilishni maqsad qilgan. Svift o'z asarida mistik va fantastik elementlardan foydalanib, insoniyatning kamchiliklarini ochib beradi. Asarda Gulliver dastlab, Liliputlar mamlakatiga sayohat qiladi. Bu yerdagi odamlar Gulliverdan ancha kichik bo'lib, uning kelishini yirik bir hodisa sifatida qarashadi. Liliputlar mamlakatida sodir bo'ladigan voqealar, asosan, siyosiy jarayon va inson tabiatining kichiklik va o'zboshimchaliklarini ko'rsatadi. Svift bu qismda, o'zining zamonidagi siyosatni tanqid qilib, kichik va ahmoqona ijtimoiy nizolarni kamsitadi. Gulliverning ikkinchi sayohati Brobdingnaglar degan katta odamlar yashaydigan mamlakatga olib boradi. Bu yerda Gulliver kichik bir odamga aylangan va ularni ko'rganida o'zini juda kichik, past darajali va ahmoqona his qiladi. Bu qismda Svift insonning o'zini boshqalarga nisbatan past his qilishini, shuningdek, adolat va axloqning o'rni haqida mulohaza yuritadi. Gulliverning uchinchi sayohati Laputa nomli uchuvchi orolga olib boradi. Bu orolda yashovchi odamlar o'zlarini faqat ilmiy va falsafiy tadqiqotlar bilan band qilishadi, ammo ular haqiqiy hayot bilan bog'lanishdan yiroqdirlar. Bu yerda Svift ilm-fan va ilmiy mashaqqatlarga nisbatan tanqidiy munosabatini bildiradi, ularni hayotdan ajralib qolgan, amaliy jihatdan foydasiz deb hisoblaydi. Nihoyat, Gulliverning so'nggi sayohati Hunaslar mamlakatiga olib boradi, bu yerda odamlar hayvonlar kabi o'zlarini tutishadi. Bu

qismda Svift, insoniyatning ildizlariga qaytish va tabiiy holatdagi hayotga intilish g'oyasini izlaydi. Bu mamlakatda Gulliver, odamlarning to'g'ri va adolatli hayot kechirishlari uchun tabiatga yaqin bo'lishi kerakligini ilova qiladi.

Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asarining eng muhim jihati uning satirik xarakteridir. Asarda har bir yangi mamlakat, yangi bir jamiyatni anglatadi va har bir jamiyat o'zining ijtimoiy-siyosiy tizimiga nisbatan tanqidiy qarashni taqdim etadi. Svift, ayniqsa, XVIII-asr Angliyasining siyosiy vaziyatini, ijtimoiy tengsizlikni va ilmfan yutuqlarining haqiqiy hayotga ta'siri yo'qligini tanqid qiladi. Siyosat va ijtimoiy nizolar. Liliputlar mamlakatidagi kichik nizolar va tortishuvlar orqali Svift o'z zamonining siyosatidagi ahmoqona kichikliklarni ko'rsatadi. Uning fikriga ko'ra, siyosat ko'pincha kichik va ahmoqona qarorlar bilan to'lib, xalqning ehtiyojlariga javob bermaydi. Axloq va jamiyat. Brobdingnaglar mamlakatida Gulliver o'zini kichik va ahmoqona his qilishi bilan Svift insonning axloqiy zaifliklarini ochib beradi. Bunday amaldagi tuzilishini ko'rsatadi, unga ko'ra, yuqori tabaqalar va kichik guruhlar bir-birini tushunmaydi. Tabiat va inson. Hunaslar mamlakatidagi odamlarning hayvonlarga o'xshab yashashlari, insoniyatning tabiat bilan uyg'un bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Svift, aslida, insoniyatning tabiiy holatga qaytishi va tabiiy qonunlar asosida yashashi kerakligini uqtiradi.

Shunday qilib, "Gulliverning sayohatlari" asari nafaqat fantastik hikoya, balki chuqur ijtimoiy, siyosiy va axloqiy tanqidni o'z ichiga olgan satirik asardir. Svift Gulliverning sayohatlari orqali, o'z zamonidagi barcha salbiy jihatlarni keskin va kulgili tarzda ko'rsatadi. Asar bugungi kundham o'zining kuchli tanqidi va insoniyat haqidagi falsafasi bilan juda dolzarbdir. "Gulliverning sayohatlari" har bir tanqid, aslida, adolatli jamiyatning kitobxonga insoniyatning zaifliklari, jamiyatning ijtimoiy tuzilishi va adolat haqida chuqur o'ylash imkoniyatini beradi. Zotan, inson hayot kechirar ekan, doimo to'g'ri muhitda, to'g'ri kishilar bilan, to'g'rilikda yashashga har jihatdan ehtiyoj sezadi!

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Swift, J. (1726). Gulliverningsayohatlari. Londonda nashr etilgan.
2. Mirzayev, A. (2010). Jonatan Svift va uning adabiy merosi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Xolmirzaev, M. (2005). Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: Fan.
4. Qodir, S. (2008). Gulliverning sayohatlari va uning ijtimoiy tanqidi. Toshkent: Adabiyot va san'at.
5. Xusainov, S. (2012). Angliya adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston.
6. Beknazarov, A. (2015). Jonatan Svift va ingliz satirasi. Toshkent: Sharq.
7. Mahmudov, A. (2018). Adabiyotdagi fantastika va satira janrlari. Toshkent: Milliy universitet nashriyoti.
8. Yusupov, B. (2011). Gulliverning sayohatlari: adabiy tahlil va sharhlar. Toshkent: Ma'naviyat.
9. Iskandarov, R. (2009). Ingliz adabiyotining satirik yo'nalishlari. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
10. Rahimov, O. (2014). Jonatan Svift va uning davri. Toshkent: Sharq yulduzi.
11. G'aniyev, F. (2010). Adabiyot va jamiyat: Sviftning sayohatlari. Toshkent: Yangi nashr.
12. Muminov, A. (2007). Ingliz adabiyotining taraqqiyoti. Toshkent: adabiyotining taraqqiyoti. Toshkent.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504398>

CHINGIZ AYTMATOVNING “ALVIDO, EY GULSARI” QISSASINING BOSHQA ASARLAR BILAN QIYOSI

Hamroyeva Maftuna

To‘laganova Mehriniso

TerDU o‘zbek filologiyasi fakulteti talabalari

Annotatsiya: Chingiz Aytmatovning “Alvido, ey Gulsari” asari o‘zaro boshqa asarlar bilan qiyoslab, tahlil qilindi va boshqa asarlar bilan o‘xshash va farqli tomonlari ochib berildi.

Kalit so‘zlar: Tanaboy, Gulsari, Dehqonqul, ot, qissa, sadoqat.

Chingiz Aytmatovning “Alvido, ey Gulsari” qissasi o‘zbek adabiyotida alohida o‘rin tutadi. Qissada, Tanaboyning hayoti, oti bilan bog‘liq voqealar, otning insonlarga sadoqati va insonlarda yo‘q ba‘zi bir tuyg‘ularning hayvonlarda bo‘lishi kabi jihatlar ochib berilgan. Kitobxon asarni o‘qigan sari muallifning otga munosabatini taftish qilib boraveradi.

“Alvido, ey Gulsari” asari umuman olganda Gulsari ismli ot haqida va Gulsari insoniyatga judayam sadoqatli do‘st qilib tasvirlangan. Asarda Gulsarining yoshligi va uning keksayib qolgunga qadar bo‘lgan jarayoni yoritilgan. O‘sha vaqtdagi tuzum va vaziyat, hamda insonlarning bir-biriga va hayvonlarga munosabati ham ochib berilgan. Tanaboy va Gulsarining umri ko‘plab quvonch va tashvishlar orasida kechdi. Asarda Gulsarining o‘limi va Tanaboyning o‘y-xayollaridagi xotiralar orqali hech narsaning abadiy emasligi umuman olganda dunyoning o‘tkinchi ekanligi g‘oyalari mujassam.

Bu asarni o‘zbek adabiyotidagi qator asarlar bilan qiyoslab o‘rganishimiz mumkin. “Alvido, ey Gulsari” asari qahramoni Tanaboy otga mehr qo‘yadi. Otga judayam

bog‘lanib qoladi, unga xuddi odamdek qaraydi. Lekin, keyin uni eng yaxshi ko‘rgan jonzoti, otdan ayirishadi. Xuddi shu o‘rinlarni **Turob To‘laning “Do‘nan”** hikoyasida ham uchratamiz. Qahramon otga bog‘lanib qoladi. Ot uning hayotining bir bo‘lagiga aylanadi. Qahramon otini quyidagicha ta’riflaydi. “Axir u otmas, odam edi. Xuddi odamlar singari yurardi yo‘lda ham. Hech o‘rtadan yurmasdi, nuqul o‘ngdan yurardi. Odamlarga o‘xshab, hatto, uyga o‘zi kirib kelardi, jilovini qo‘yib yuborganda ham. Ovqatni ham tanlab yerd, har narsani yem deb yeyavermasdi. Suvni ham tanlab ichardi, faqat buloq suvini ichardi. Yurganda yurganini bilmasding, chopganda chopganini...” Lekin, asarda qahramonni ham qadrdonidan ayirishadi.

Shukur Xolmirzayevning **“Ot egasi”** hikoyasida ham insonning otga munosabati tasvirlangan. Bu hikoyada ham qahramon otini ko‘p narsalardan aziz biladi. Buni quyidagi o‘rinlarda ham ko‘ramiz. “Otni bersam, kunim qattiq bo‘ladi, Egamberdi. Otamdan yodgorlik. Er yigitning oti bo‘lishi kerak, der edilar. Shu ot... mening og‘ir kunimga yaradi.”

Tanaboy obrazini **“Otamdan qolgan dalalar”** asari qahramoni Dehqonqul obrazi bilan qiyoslasak bo‘ladi. Tanaboy mehnatni yaxshi ko‘radi, mehnatdan qochmaydi. Kolxoz uchun harakat qiladi. Unga nimadir ishni qilish aytilgan bo‘lsa oxirigacha mehnat qiladi. Sovuqni sovuq, issiqni issiq demay mehnat qiladi. Lekin oxirida bu mehnatga yarasha javob olmaydi. Unga vazifasini to‘g‘ri bajarmaganligi va shunga o‘xshash bir qator ayblar qo‘yiladi. Aynan shu jihatlarni Dehqonqul obrazida ham ko‘ramiz. Dehqonqul uchun dalalari va paxtasi muhim. Uning uchun dalalarining yaxshi saqlanishi, mo‘l hosil berishigina saodat. U shu tashvishlarni mehnatni deb, oilasiga va farzandlariga ham vaqt ajrata olmaydi. Faqat shu mehnat bilan kunlarini o‘tkazadi.

Ot qatnashgan asarlarni ko‘plab uchratamiz. Bu asarlarda ot egasiga sadoqatli jonzot sifatida tasvirlanadi. Shu kabi jihatlar **“Ot kishnagan oqshom”** qissasida ham yoritilgan. “Ot kishnagan oqshom” qissasida halollik va mardlik mavzulari tarannum etilgan. Qissada chavandoz va hamqishloqlarining adolat yo‘lidagi kurashlari o‘zining g‘oyat ishonarli tasvirini topgan. Asar bosh qahramoni – Tarlon ot kitobxon qalbiga

qadrdon bir odamday, tanishi, do‘stiday kirib boradi. “Alvido, ey Gulsari” asarida ham qahramon va ot o‘rtasidagi munosabat va holatlar yoritilgan. Shu jihatdan otga xos xususiyatlar ham ochib berilgan.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkin-ki, qissada bir tomondan, odamlar o‘rtasida mehr oqibat yo‘qolib borayotgani, ikkinchi tomondan tabiat va inson o‘rtasidagi muvozanatning buzulib boryotganligi hikoya qilinadi. Chingiz Aytmatov bu qissasida ekologiya muammosini ko‘taradi-ki, hayvonot dunyosini asrash, otlarga xos bo‘lgan sadoqat uqtiriladi. Ot obraziga ko‘pgina ramziy ma’nolar yuklangan. Bu kabi jihatlar Chingiz Aytmatovning mahoratidan darak beradi. Asar mazmun va mohiyati jihatidan hamda ramziy ma’nolar ostida milliy tuyg‘ular va o‘ziga xosliklar yashiringanligi jihatidan ham tarbiyaviy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chingiz Aytmatov “Alvido, ey Gulsari” G‘afur G‘ulom monidagi badiiy adabiyot nashriyoti, Toshkent – 1969.
2. Tog‘ay Murod “Ot kishnagan oqshom” Ziyo nashri, Toshkent 2019.
3. Tog‘ay Murod “Otamdan qolgan dalalar” “Sharq” nashriyot-matba konserning bosh tahririyati Toshkent – 1994.
4. Egamberdiyeva G. XX asr adabiyotida “ot” obrazi. Buxoro, 2020.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504424>

GUSTAV FLOBERNING “BOVARI XONIM” ASARI QIYOSIY TAHLILI

Shopo‘latova Gulhayo Shuxrat qizi

Ishquvvatov Mamarasul Yigitali o‘g‘li

Termiz davlat universiteti

O‘zbek filologiyasi fakulteti 4-bosqich talabalari

Annotatsiya: Maqolada jahon adabiyoti serqirra qalam sohibi hisoblangan Gustav Floberning hayoti va ijodi hamda shoirning qalamiga mansub “Bovari xonim” asari, uning obrazlar tizimi, undagi bosh va yordamchi obrazlarning boshqa ijodkorlar asarlaridagi obrazlar bilan qiyosiy tahlili atroflicha yoritildi.

Kalit so‘zlar: Gustav Flober, realizm, roman, Balzak, Stendal, fransuz adabiyoti, jahon adabiyoti, adabiy naturalizm, syujet, obraz.

Abstract: In the article, the life and work of Gustave Flaubert, who is considered the master of world literature, as well as the work of the poet "Madame Bovary", his system of images, the main and supporting characters in it, and the comparative analysis of the characters in the works of other artists were detailed.

Key words: Gustav Flaubert, realism, novel, Balzac, Stendhal, French literature, world literature, literary naturalism, plot, image.

Аннотация: В статье рассмотрены жизнь и творчество Гюстава Флобера, считающегося мастером мировой литературы, а также творчество поэта «Госпожа Бовари», его система образов, главные и второстепенные персонажи в нем, сравнительный анализ. анализ персонажей произведений других художников был детальным.

Ключевые слова: Густав Флобер, реализм, роман, Бальзак, Стендаль, французская литература, мировая литература, литературный натурализм, сюжет, образ.

XIX asr fransuz realizmi rivojlanishining ikkinchi bosqichi Flober nomi bilan bog'liq. Fransuz yozuvchisi Gustav Flober 1821-yilda Fransiyaning Ruan shahrida tavallud topdi. U dastlab Parij universitetining huquqshunoslik fakultetini o'qib tugalladi. Ammo yoshligidan adabiyotga bo'lgan qiziqishi tufayli hikoya, qissa yoza boshladi. Yozuvchi asosan, 1857-yilda yozilgan "Bovarixonim" romani bilan shuhrat qozondi. Flober rus yozuvchilari I. Turgenev, Tolstoy bilan yaqin ijodiy aloqada bo'lgan edi. Ijodi Rossiyadagi adabiy jamoatchilik diqqatini ham o'ziga tortdi. *Fransuz ayolining ziddiyatlarga to'la hamda zerikarli, qoniqarsiz va nihoyat fojiali hayotini tasvirlagan asar – «Bovari xonim» asari 1856-yilda nashr etilgan. Asar Gustav Floberning ilk romani bo'lib, chop etilgan yiliyoq turli qarshiliklarga uchraydi. Asarga axloqsizlikni targ'ib etish vositasi sifatida qaraladi va uni xuddi shu mazmunda qoralab chiqishadi. Bu esa aks ta'sir ko'rsatib, salbiy ma'noda bo'lsa-da romanning shuhratini keng tarqalishiga olib keladi. Asarning realizm yo'nalishiga qo'shgan hissasi uning adabiyot tarixidagi o'rnini mustahkamlaydi.* Flober badiiyatining fransuz va jahon adabiyotiga ta'siri katta. Ko'pchilik adabiyotshunoslar uni O. Balzakning realistik an'analari davomchisi deb hisoblaydi. "Bovari xonim" romani esa Floberning dunyoqarashi va estetik tamoyillarini aks ettiruvchi ilk muvaffaqiyatli asari sifatida jahon adabiyotidan munosib o'rin egalladi. Yozuvchi ushbu asar ustida besh yil ishlagan edi. 1851-yilning kuzida Flober "Bovari xonim" romanining birinchi syujetini yaratdi. Flober u tasvirlayotgan manzara – burjua dunyosining manzarasi uning umidsizligi bilan ifodalanishini aytib o'tgan edi. Roman ustida ishlayotgan Flober "o'ylaymanki, kitobxonlar birinchi marta o'z qahramonini masxara qiladigan kitobni mutolaa qiladi", deb yozadi. Romanda adabiy naturalizmning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Floberning odamga nisbatan shubha bilan qarashlari uning asarlarida ijobiy qahramonlar yo'qligida namoyon bo'ldi. Bugungacha Flober Fransiyaning uch buyuk realistlaridan biri sifatida baholanib kelinmoqda. Fransuz realizmi taraqqiyotida Floberning faoliyati Balzak va Stendalning asarlari singari muhim bosqichdir. Asar bugungi kungacha o'zining realizm adabiyotida turgan o'rnini saqlab kelmoqda. Flober nega aynan realizmni tanladi? Flober yashagan davrda asarlarda romantizm

ulugʻlanardi (Emma oʻqigan mashhur kitoblar romantizm davriga tegishli adabiyotlar edi). Ammo hissiyotlarning koʻkka koʻtarilishi va ularni barcha narsadan ustun qoʻyilishi real hayotda fojiga olib kelishi hech gap emas. Insoniy hislar tafakkurdan yoki bilim hissiyotdan ustun qoʻyilmasligi lozim. Ikkala holda ham inson hayoti ziddiyatlarga toʻladi. Flober mana shu ziddiyatlarni ochib berdi. Goʻzallik, muhabbat, ishq – bularning barchasi goʻzal, ammo ularning ortida turgan xatarni eʼtiborsiz qoldirish aslo mumkin emas. Sevgini ilohiylashtirish undan yuz oʻgirishga sabab boʻlishi mumkin. Emma qalbida sevgiga oid hislar mavjud edi, ammo ular abadiy emasdi. Bir necha marta muhabbat dardiga yoʻliqqan Emmaning oxir taqdiri oʻz joniga suiqaqd bilan yakunlandi. Ammo u sevgini oddiy qabul qilganida, oʻz hislariga tamomila erkinlik berib, mukammal baxtni his qilishga urinmaganida, mukammal baxtsizlikka yoʻliqmagan boʻlardimi, balki? Flober oʻzining maktublarining birida aytadi: «Emma oʻqigan romantik kitoblar boʻlmaganida, uning taqdiri bu qadar achinarli holga kelmagan boʻlardimi». Demak, Emmaning taqdiri u muhabbatni barcha narsadan ustun koʻrganida, xayolotga berilib, reallikdan bexabar qolganida ekan-da? Uning muhabbati biron marta ham oxirigacha yetmaganiga sabab sifatida jamiyat va odamlarni ham keltirib oʻtishimiz mumkin. Xasta jamiyatdagi munosabatlar ham illatlarga toʻla boʻladi. Turmush oʻrtogʻidan topmagan muhabbatni qidirish Emmani bir necha marta turli ishq yoʻllariga eltdi. Bularning barchasi sof insoniy tuygʻularga ergashish emas, balki kitoblarda koʻrsatilgan baxtni topishga urinish yoki turmush oʻrtogʻidan topmagan baxti tufayli yoʻlda uchragan begonadan bu mehr-muhabbatni kutish edi. Uning tez sevib qolishi sababi ham, ushbu munosabatlar ijobiy yakun topmasligining ham sababi shunda edi. Har qanday asarning buyukligini isbotlovchi omillardan biri uning vaqt oʻtishi bilan oʻz qadrini yoʻqotmasligidadir. Zamon oʻzgargani sayin, asarning ham turli talqinlari tugʻilaveradi... Oʻz davrida asarni illatlarni yoyishda ayblashgan boʻlsa, maʼlum vaqt oʻtib, burjuaziyaning tanqidi sifatida koʻra boshlashdi. Keyinchalik esa hayot realligi va kitobiy tasavvurlar qarama-qarshiligi, romantizm davri tugab, realizm davri boshlanayotganiga alohida urgʻu berila boshlandi. Yigirma birinchi asr insonlari esa asarni jamiyatdagi tartiblar tomonidan kishanlangan ayol

tomonidan turib, tahlil eta boshladilar. Qarashlar o'zgargani, insoniyat o'zini yangilab borgani sayin asar mazmuni yangi qirralardan turib kashf etilmoqda. Kelajak ushbu durdonaga qanday baho berishi esa hozircha bizga noma'lum.

Flober o'z asarida ayol obrazini Bovari xonim misolida yuksak darajada ochib bergan va shu bilan ayol siymosini asarida o'ziga xos tarzda gavdalantira olgan. Asarlarda o'z millati siymosi darajasiga ko'tarilgan ayol qahramonlar talaygina. Jumladan, yapon adabiyotida Otikubo ("Go'zal Otikubo haqida ertak"), rus adabiyotidagi Tatyana Larina ("Yevgeniy Onegin"), ingliz adabiyotida Elezabet Bennet ("G'urur va andisha"), amerika adabiyotida Skarlet O'hara ("Shamollarda qolgan hislarim"), fransuz adabiyotida Bovari xonim ("Bovari xonim") obrazlari ana shunday o'lmas qahramonlar sirasidandir [1;548].

Xulosa qilib aytganda Floberning "Bovari xonim" asari yaratilganiga yuz yildan ko'proq vaqt o'tgan bo'sa-da, asar haligacha o'zining badiiy qiymatini yo'qotgani yo'q. Bu asar jahon adabiyotining eng sara asarlari sifatida e'tirof etilishi esa yozuvchining yuksak badiiy mahoratidan darak beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://doi.org/10.5281/zenodo.677283>
2. U.Jo'raqulov, K.Hamroyev "Qiyosiy adabiyotshunoslik" Toshkent – 2021
3. <https://wordlyknowledge.uz/>
4. <https://tadqiqot.uz/index.php/art/article/view/5045/4787>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504436>

DIFFERENCE BETWEEN CONCEPTS OF ACQUISITION AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Zaripova Shakarjon Narimon qizi

Urganch davlat universiteti

Ingliz til va adabiyoti

kafedrası stajor-o‘qituvchisi

Abstract: *The article presents learning process of obtaining foreign language, finding its characteristics including contradictions between concepts of acquisition with learning other language.*

Key words: *concept, acquisition, perspectives, interrelationship, conscious, methodology, subconscious, contradiction.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada chet tillarni ongli va ongsiz ravishda o‘rganish jarayonidagi farqlarning foydali va samarali usullari ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *tushuncha, egallash, yaratish, o‘zaro aloqadorlik, ongli, metodologiya, ongsiz, ziddiyatlar.*

Аннотация: *В статье представлен процесс обучения овладению иностранным языком, выявлены его восприятия, в том числе противоречия между понятиями овладения иностранным языком и изучением другого языка.*

Ключевые слова: *понятие, приобретение, перспективы, взаимосвязь, сознание, методология, подсознание, противоречие.*

Language is suggested to be one of the most essential means we use to inform ideas to interlocutor. The acquisition of language continues to be the most fascinating aspect of individuals development. Beginning from initial monosyllabic statements to the utilization of complicated, nuanced and context-based patterns, and both the progress stage and the language acquisition way have been the main idea of unnumbered researches in evolutionary linguistics, psychology and pedagogy. The use of two and more languages provides human to form variable integrated networks for the establishment of new learning experiences.

As it is claimed by Krashen, to obtain communication means is to acquire the language as do children, like acquiring his/her mother tongue without conscious attention to the language system. Beside this, gaining a language is to concentrate on the formality and the rules of a particular language. Moreover, the basic varieties are considered to be the other factors that impact both first language acquisition and second one, such as the cognitive and environmental aspects.

The contemporary issues of worldwide evolutionary tendency punctuates the main significance in maintained improvement, that is to meet the needs of the present, without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (Zimmermann, 2003: 9). In other words, this is an individual who is ready to evolve the system of external and internal perspectives, and in this case the above mentioned prospects become the essential circumstances for the steady identity to develop. Hence, the life requirement to promote the framework of two vision, being exactly: external and internal, defines the research methodology of the interaction between language acquisition and learning in the pedagogical discourse, as particular emphasis was introduced in Figure 1 by Ahrens (2010: 7). If the components in two syntheses are analysed, we point out the variance between external and internal perspectives addressing state of the trainees. In most cases, in external perspectives it is noticed that the learners' approach to studying language consciously, and study the language systematically. The following illustration points out the alteration of synthesis.

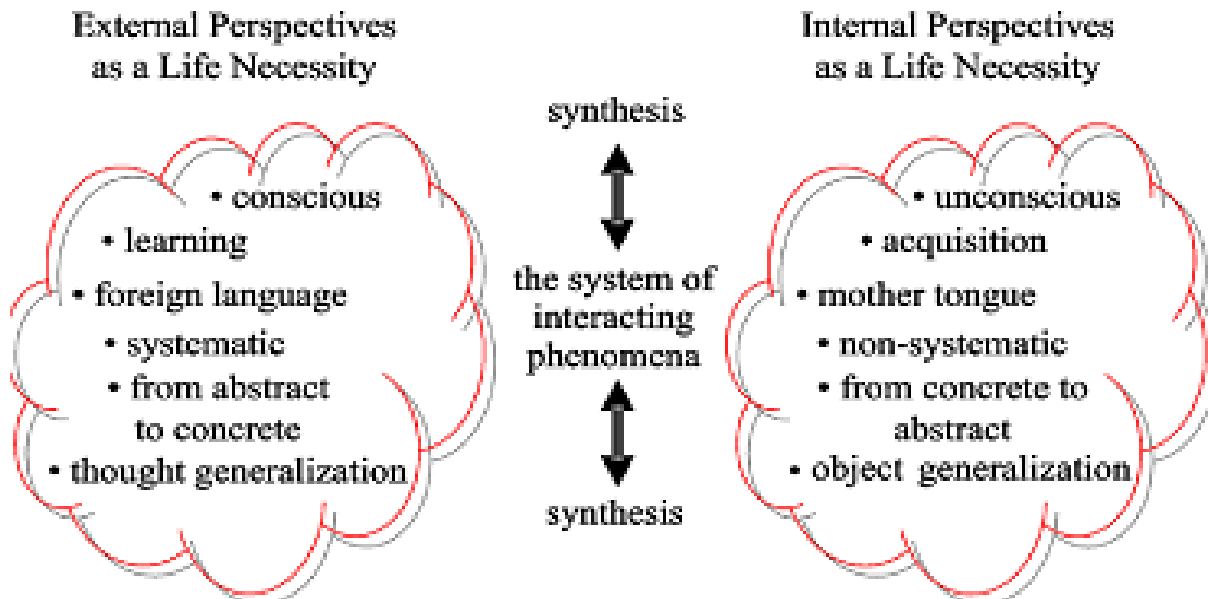

Figure 1. Developing the system of external and internal perspectives as a life necessity

Although, in real life experience it is shown that a viable individual is frequently grasped from one of these perspectives: by the side of internal potentials stressing cognition, from the external perspective emphasizing societal link and revealing a balance between the external and internal perspectives. That's why, the proper suggestion included to the topic is a welfare result in which the essential requirement is interaction of two people-dialogue. In order to search for the relationship between language acquisition and language learning assumes a way of reviewing the impact of crucial concepts "language acquisition", "language learning", "mother tongue" and "foreign language", and manifesting the idea regarding how main concepts are influential in external and internal progressing systems.

As a beginning stage, the perception of native language occurs with spontaneous, free usage of communication and as the time pasts, it begins to develop in the conscious way by linguistic form, regarding the development of foreign, second language occurs consciously and begins to develop spontaneously, free speech. Exactly speaking, the we begin communicating in mother tongue spontaneously, then learn the formal language, what about the foreign one, it is started as a formal language, then becomes

spontaneous. Therefore to review the spontaneous, academic and professional concepts are the discussion of native, foreign and professional languages. Precisely speaking, professional language is a native language which is learned for specific purposes. In this way, research community draws the attention that the link between language acquisition and language learning is important in the module of development: “scientific and spontaneous learning concepts are absolutely different, but at some teaching and learning processes they are similar”. Consequently, the prevalence of spontaneous concept gaining defines the individual's actual development level, and the rate of academic concept acquiring discloses the individual's nearest zone of growth within Vygotsky's Theory on the Proximal Zone of Development (Vigotskiy, 2002: 257).

It is the fact, the acquisition-learning distinction is probably the most foundational hypotheses of all times to be presented there. It maintains that adults have two particular and autonomous technique to develop the competence in a second language. The former way is a language acquisition, a similar process to identical way, where children raise their capabilities in the first language. We are, as a rule, unconsciously know the rules of the language we acquire. But instead of that, we have a "intuition" for correct usage of language. Grammatical structured sentences "sound" right and if it is not, we "feel" it right, and mistakes feel wrong, Even if the people do not the appropriate grammar rules in such cases. Including the other ways of forming the language, for example informal learning, implicit language acquisition and learning naturally.

The next manner to expand the competence in a second language by learning. The term learning is usually used for conscious learning process, where the learners are aware of grammar rules, formal language and being able to understand and use them in a needed way. In non-technical expression, learning is "knowing regarding" languages, noted to majority of people as "grammar", or "rules". Some synonyms involve formal knowledge of the language and explicit learning.

Here it should be mentioned that some second language theorists have estimated that children obtain, while elders can just learn. The learning/acquisition hypothesis consider, thus, that adults acquire too, that the capability to "picking-up" languages do not disappear at virility. This does not mean that elder people would all the time be able to reach like native levels in a second-foreign language. So, it mean that adults could access the similar natural "language acquisition devices" that children utilize. As it is suggested we shall see later, acquiring the language is an utterly important process in the adult. The correction of mistakes has tiny or not effect in subconscious acquisition, but this is thought to be handy for conscious study. The error correction admittedly helpful the learner to introduce or "sort out" the necessary form of rules. If, for instance, the student of English language as a second language says "I does my homework every day", and the teacher checks and corrects him/her by rehearsing the utterance in a right way, the scholars is assumed to actualize that the "s" ending follows with the third human and not the former person, and vary his or her conscious intellectual representations of the rule. This appears sensible, but it is not explicitly whether mistakes correction have this impact in real practice (Long, 1997).

Prove from children language acquiring acknowledge the error correction does not impact acquisition to some great extent. Brown with his colleagues have shown that people actually rectify just a small parts of the child's language (infrequent pronunciation issues, verbs, and dirty language!). To conclude from these researches that parents behaviour far more to the verity value of that the child is saying more than to the form. For example, the sentence by Brown, and Bellugi (2004) reports that:

Mother curl my hair

"was proved, because her mother was, actually, curling daughter's hair" (p. 330).

On the other hand:

Walt Disney come on on Tuesday was corrected by its syntactic accuracy, since Walt Disney, in fact, came on TV on Monday. Brown ends up with the point that it seems to be "correct valued rather than syntactic, well-formed identity that chiefly manages an explicit verbal reinforcement by parents which renders deeply paradoxical

the factors that the typical product of such a practical scheme is an adult whose speaking skills is highly structured but not notably correct" (p. 330). The acquisition-learning diversity might not be unique for second language acquisition. Certainly "learn" little parts of our first language in schools and same distinction has been made in another domain.

By a grammatical syllabus, each structure is represented just once. If a student misses this, is absent, is not giving attention, or if there easily has not been enough pragmatics (input), the student can have to wait for next year, when all structures are viewed one more time. On the other hand, roughly-tuned input lets for natural review.

A grammatical syllabus supposes that we are aware of the order of acquisition. Accordingly, scholar Krashen has no such assumption is necessary which we rely on the input, on roughly tuned native communication. Research which has been hold over the decade has confirmed that a variants of affective variables refer to success in second language learning. Most of those studied can be replaced into one of these three categories:

1. Motivation. Performers who are highly motivation generally try to do better in second language acquisition (normally, but not all the time, "integrative") that's why it is necessary to encourage learners with the help of different activities.
2. Self-confidence. It plays a huge role in every sphere, so in the second language performance and requires teachers to improve learners' confidence, learners' autonomy.
3. Anxiety. Low anxiety arises to be conducive in second language acquisition, however measured as individual or classroom anxiety. In some places we could be the witness that the attitudinal facts relate directly to obtaining and not to learning, while they tend to present stronger interrelationships to second language development when speech-type tests are used, which that tap the required rather than the accepted systems, and when students take the test to have used the language in "acquisition" situations, where comprehensible input was plentiful.

As it was claimed before, the past research methods emphasize that acquisition of language and learning strategies put more focus on determining strategic ways and characteristics in the differentiation of acquiring language, while more current studies have attempted to demonstrate language learning manners and classify strategies which are used by language obtainers in the process of learning. In addition, by providing a huge number of researches, educators have revealed that there is a link between the utilization and choice of learning strategies and variables contexts of them, learner characteristics, experiences, language proficiency and educational backgrounds. The researchers came to the conclusion that by knowing information regarding differences between acquisition and learning facilitate and develop learners knowledge in different ways. It is also claimed that a proximate link is between language proficiency and its achievement in learning.

References

1. Maslo, E. (2007) Transformative Learning Space for Life-Long Foreign Languages Learning. International Nordic-Baltic Region Conference of FIPLV Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context 15- 16th June, 2007, Riga, Latvia.
2. Cohen, A.D. & Scott, K., 1996: A synthesis of approaches to assessing language learning strategies. In R. Oxford (Ed.), *Language Learning Strategies Around the World: Cross- cultural Perspectives* (pp. 89-106). Manoa: University of Hawaii Press.
3. Robbins, D. (2007) Vygotsky's and Leontiev's Non-classical Psychology Related to Second Language Acquisition. International Nordic-Baltic Region Conference of FIPLV Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context 15-16th June, 2007, Riga, Latvia.
4. Vygotsky, L. (1934/1962) *Thought and Language. The Development of Scientific Concepts in Childhood* Cambridge, MS: MIT.
5. Ариян, М.А. Ключевые компетенции в процессе обучения иностранному языку // *Иностранные языки в школе*. М.: Просвещение, 2005. №6. С. 28-31.
6. Артемов, В.А. *Психология обучения иностранным языкам*. М. 1969. 279с.

TABLE OF CONTENTS

Sr. No.	Paper/ Author
1	To'raqulova, S. U. qizi ., Obidova, O. O. qizi ., & Tulishova, G. R. (2024). CHINGIZ AYTMATOV ASARLARIDA HAYOTIY VOQELIK. GOLDEN BRAIN, 2(22), 4–8. https://doi.org/10.5281/zenodo.14426936
2	Sultanova, U. M., & Xaitbayeva, S. K. (2024). THE IMPORTANCE AND MAIN PRINCIPLES OF TEACHING RECEPTIVE SKILLS. GOLDEN BRAIN, 2(22), 9–13. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427054
3	Umirzaqov, R. R. (2024). PERSPEKTIV TASVIR QURISHDA KETMA-KETLIK USULIDAN FOYDALANISH. GOLDEN BRAIN, 2(22), 14–19. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427138
4	Muhammadova, M. D. qizi ., & Gavharoy, I. qizi . (2024). HIKOYALARDA INSON TABIATI VA IJTIMOIIY VOQELIKLARNING TASVIRIDA IRONIYA TALQINI (A.Qahhor, A.P.Chexov, S.Moem hikoyalari asosida). GOLDEN BRAIN, 2(22), 20–29. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427220
5	Каримов, С. С. ўғли . (2024). ЎЗБЕКИСТОН РАНГТАСВИРИДА ЁШЛАР ҲАЁТИ МАВЗУСИ ТАЛҚИНИ. GOLDEN BRAIN, 2(22), 30–37. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427292
6	Ibrokhimova, D., & Komiljonova, M. (2024). THE ROLE OF SEMIOTICS IN MODERN LINGUISTICS. GOLDEN BRAIN, 2(22), 38–40. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427376
7	Ibrokhimova, D., & Komiljonova, M. (2024). THE FUNCTION OF MEMORY AND HISTORY IN POSTCOLONIAL LITERATURE. GOLDEN BRAIN, 2(22), 41–43. https://doi.org/10.5281/zenodo.14427436
8	Шукуров, Т. И. ўғли ., & Мирзаева, Ж. Б. қизи . (2024). НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. GOLDEN BRAIN, 2(22), 44–57. https://doi.org/10.5281/zenodo.14432813

9

Fayzimuxammedova, M. B. qizi . (2024). **OVERCOMING CHALLENGES AS ACCENTS, SPEED OF SPEECH IN THE ENGLISH LANGUAGE LISTENING FOR NON-NATIVE SPEAKERS AT B2 LEVEL.** 2(22), 58–66. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429202>

10

Abdullayeva, N. O. (2024). **O'ZBEKISTONDA KARLAR JAMIYATINING SHAKLLANISHI.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 67–74. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429281>

11

O'tkirova, L. S. qizi . (2024). **THE IMPACT OF LEARNING ARABIC ON THE TOURISM INDUSTRY IN UZBEKISTAN.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 75–79. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429351>

12

Mamadjanova, S. H. (2024). **RIVOJLANAYOTGAN BOLAGA ATROFIDAGI INSONLARNING TA'SIRI.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 80–84. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429415>

13

Yarashova, M. T. qizi ., & Tulishova, G. R. (2024). **SHAROF BOSHBEKOVNING "TEMIR XOTIN" KOMEDIYASIDAGI IJTIMOY MASALALAR.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 85–88. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429477>

14

Файзуллаева, А. С. (2024). **ЖЕНСКОЕ ЛИДЕРСТВО В НАУКЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 89–98. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429542>

15

Abdurayimova, L. H. qizi . (2024). **GULLIVERNING SAYOHATLARI ASARIDA IJTIMOY -SIYOSIY MASALALARNING SATIRIK TASVIRI.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 99–101. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429619>

16

Chorshanbiyeva, N., & Nurmanova, Z. (2024). **"BEGONA": INSON VA ABSURD HAYOT TO'QNASHUVI.** GOLDEN BRAIN, 2(22), 102–104. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429684>

17

Jo'rayeva, M. S. qizi ., & Xongeldiyeva, S. S. qizi . (2024). **BADIIY ADABIYOTDA BOSH PERSONAJ RUHIYATI TASVIRI ("JINOYAT VA JAZO" ASARI MISOLIDA).** GOLDEN BRAIN, 2(22), 105–109. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433764>

18

To'raqulova, J. U. qizi . (2024). ZULFIYA VA OYDIN HOJIYEVA SHE'RIYATIDA AYOL TALQINI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 110–113. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433822>

19

Atadjanova, G. Y., & Barlikbayeva, S. B. (2024). PHRASEOLOGICAL UNITS AS FRAGMENTS OF THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD. GOLDEN BRAIN, 2(22), 114–119. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433865>

20

Sharipova, S. K. (2024). LANGUAGE EDUCATION AS A RESULT OF LEARNING THE LANGUAGE AND CULTURE OF THE PEOPLE. GOLDEN BRAIN, 2(22), 120–133. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14433966>

21

Qavuljonova, D. S. qizi ., & Tulishova, G. R. (2024). ERKIN A'ZAMNING "SHOIRNING TO'YI" QISSASIDA QATAG'ON DAVRIDAGI BESHAFQAT HAYOT VA SADOQATSIZLIK OSTIDA RUHAN EZILGAN INSONLAR HAYOTI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 134–138. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434036>

22

Maxamadova, G. E. qizi . (2024). XALQARO MUNOSABATLAR VA TILSHUNOSLIKNING KESISHISHI: MADANIYATLARARO MULOQOT ASOSI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 139–143. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434106>

23

Kodirova, Z. R. (2024). MUSTAQILLIK DAVRI HAYKALTAROSHLIGIDA TARIXIY SIYMOLAR TALQINI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 144–156. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434164>

24

Abduganiyeva, M., & Turg'unova, S. (2024). INTEGRATING A PSYCHOLINGUISTIC APPROACH TO INCLUSIVE EDUCATION PRACTICE. GOLDEN BRAIN, 2(22), 157–160. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434220>

25

Fozilova, G., & Allanova, M. (2024). SEVGI VA HIS-TUYG'ULARGA BEFARQLIK: ALBERT KAMYUNING "BEGONA" ASARI MISOLIDA. GOLDEN BRAIN, 2(22), 161–163. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434265>

26

Tanimov, S. M. (2024). GLOBALLASHUV JARAYONIDA MISSIONERLIKKA QARSHI KURASHDA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNING O'ZIGA XOSLIGI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 164–173. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434331>

27

Кенджаев, Я. Ю. (2024). УРУШ ЙИЛЛАРИДА ЕНГИЛ ВА ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИ: ЮТУҚ ВА МУАММОЛАР (1941-1945). GOLDEN BRAIN, 2(22), 174–180. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434382>

28

Тажиева, Ю. С., & Миртурсунова, Ю. А. (2024). ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ. GOLDEN BRAIN, 2(22), 181–185. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434438>

29

G'affarova, G., & Yarasheva, M. (2024). JONATHAN SVIFTNING "GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARIDA SAYOHAT TAASSUROTTLARI VA YARATGAN OBRAZLAR XARAKTERI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 186–188. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434552>

30

Xudayberdiyev, S. X., & Samadov, S. S. o'g'li . (2024). HARBIY JAMOADA LIDERLARNI ANIQLASHNING ISTIQBOLLI IMKONIYATLARI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 189–192. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434670>

31

Obidova, A. D. qizi . (2024). THE MAKING OF NICKNAMES AND PSEUDONYM THROUGH WORD-MAKING TOOLS. GOLDEN BRAIN, 2(22), 193–197. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434747>

32

Qo'ziyev, A. A. o'g'li . (2024). DAVLAT VA JAMIYAT BOSHQARUVIDA "YUMSHOQ KUCH" OMILINING O'RNI (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL). GOLDEN BRAIN, 2(22), 198–203. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434794>

33

Temirova, S., & Shukurboyeva, K. (2024). THE IMPORTANCE OF INTERDISCIPLINARY TEACHING PRACTICES IN DEVELOPING LANGUAGE SKILLS. GOLDEN BRAIN, 2(22), 204–209. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14434835>

34

Raximova, O. I. qizi ., Turabova, Z. U., Davronova, S. S. qizi ., & Azizova, D. A. (2024). AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARI BILAN INGLIZ TILI DARSLARIDA VIDEO MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING AYRIM METODLARI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 210–213.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14504310>

35

Ниязова, М. И. (2024). ЮВЕЛИРНЫЕ КАМНИ В КОЛЛЕКЦИИ БУХАРСКОГО МУЗЕЯ-ЗАПОВЕДНИКА. GOLDEN BRAIN, 2(22), 214–

221. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504326>

36

Abdimov, D. O., & Rajabova, M. H. qizi . (2024). JINOYAT VA JAZO: G'ARB ADABIYOTIDAGI O'ZARO ALOQALAR. GOLDEN BRAIN, 2(22),

222–225. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504351>

37

Temirova, M. M., & Maxramova, F. N. (2024). GYUSTAV FLOBERNING "BAVARIXONIM" ROMANINING QIYOSIY TAHLILI. GOLDEN BRAIN,

22, 226–229. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504361>

38

Karimova, X., & Eshpo'latova, M. (2024). "GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARINI QIYOSIY O'RGANISH. GOLDEN BRAIN,

2(22), 230–232. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504368>

39

Olimov, T. O. o'g'li . (2024). O'QUVCHILARNING IJODKORLIK FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH. GOLDEN BRAIN, 2(22), 233–242.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14504376>

40

Jumayeva, S., & Safarova, F. (2024). FYODOR DOSTOYEVSKIYNING "JINOYAT VA JAZO" ROMANINING MAZMUNI, ASOSIY G'OYALARI VA FALSAFIY TAHLILI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 243–245.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14504382>

41

Muxtorova, M., Adurahmonova, D., & Adunazarova, M. (2024). JONATAN SVIFTNING "GULLIVERNING SAYOHATLARI" ASARI MOHIYATI.

GOLDEN BRAIN, 2(22), 246–249. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504390>

42

Hamroyeva, M., & To'laganova, M. (2024). CHINGIZ AYTMATOVNING "ALVIDO, EY GULSARI" QISSASINING BOSHQA ASARLAR BILAN QIYOSI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 250–252.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14504398>

43

Shopo'latova, G. S. qizi ., & Ishquvvatov, M. Y. o'g'li . (2024). GUSTAV FLOBERNING "BOVARI XONIM" ASARI QIYOSIY TAHLILI. GOLDEN BRAIN, 2(22), 253–256. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504424>

44

Zaripova, S. N. qizi . (2024). DIFFERENCE BETWEEN CONCEPTS OF ACQUISITION AND LEARNING FOREIGN LANGUAGES. GOLDEN BRAIN, 2(22), 257–263. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14504436>